

EESTI KOHALIK OMAVALITSUS JA LIIDUD

100

OMAVALITSUSTEGELASED

Koostajad: Sirje Ludvig, Sulev Lääne, Sulev Mäeltsemees, Raivo Vare

Trükikoda Dipri OÜ

Keeletoimetaja Anne Taklaja
Küljendaja Katrin Põdra

Eesti Maaomavalitsuste Liit, POLIS MTÜ

ISSN 2613-3326

Riigikogu esimehe Eiki Nestori tervitus

Sel aastal tähistame meie riigi sajandat sünnipäeva. Meie riik oleks jäänud sündimata, kui poleks olnud inimesi, kel oli poliitilist ettenägelikkust ning praktilisi oskusi poliitika kujundamisel. Töös valdade ja linnade volikogudes ning valitsemisvastutust kandes teeniti välja valijate usaldus – poliitiline kapital, millele toetudes asuti looma täiesti uut, meie oma riiki. Nõnda on valdade ja linnade volikogud olnud omamoodi kasvulavaks meie parlamentaarsele demokraatiale.

Kohaliku omavalitsuse roll kohaliku elu demokraatlikul korraldamisel ei ole kuhugi kadunud. Meie väikeses ja heade infosüsteemidega riigis oleks võimalik ilmselt enamikku kohaliku omavalitsuste poolt osutatud teenuseid pakkuda tsentraalselt. Kuid toimides nõnda, vaid efektiivsust taga ajades, hävitaksime kohaliku initsiatiivi. Ning see teadmine, mille järele tunnevad kohalikud inimesed kõige enam puudust ning millised investeeringud aitaksid inimestel jääda elama kodukanti on parimal viisil olemas üksnes kohalikul tasandil.

Äsja jõudis lõpule pikalt kavandatud omavalitsusreform. Oleme saanud endale suuremad ja võimekamad vallad, mis suudavad tulla paremini toime omavalitsuse arengu korraldamisega ning on riigile võrdseks partneriks. Majandamine senisest suurema eelarvega avab uued võimalused investeeringute tegemiseks. Reformi positiivseid tulemusi ja tekkinud kitsaskohti saame loodetavasti juba hinnata mõne aasta möödudes.

Arutelud riigireformi üle aga jätkuvad. Meie riik on väike ning seepärast peame endalt pidevalt küsima, kuidas olla efektiivsemad, kuidas teha ära vajalik ja hoiduda tarbetust. Täna me ei tea, milliste lahendusteni jõutakse, kuid olen kindel, et argumenteeritud, vastastikku lugupidavas vaidlustes jõutakse mõistliku tulemuseni. Seni, kuni meil on toimiv demokraatia, võime teha teinekord mõne vale sammu, kuid lõpptulemusena liigume ometi õiges suunas.

Austatud lugeja!

Toimiva külaühiskonna kohta Eestimaal võib leida kinnitust juba muinasaja lõpust ja keskajast.

Kohalik omavalitsus on eestlastele olnud kogukondliku elukorralduse vormiks.

Vaid põgus pilk kogumiku sisukorrale veenab meid selles, et tegemist on oodatud ja vajaliku raamatuga. Me leiame sealt olulise andmebaasi Eesti omavalitsuste ja riigiasutuste töötajatest, kes on tegelenud kohaliku omavalitsuse temaatikaga.

Nagu kogu avalik võim, nii on ka kohalik omavalitsus kohustatud järgima kehtiva põhiseaduse nõudeid. Kohalik omavalitsus ei saa hakata reguleerima riigielu küsimusi ega kehtestama piiranguid, mis riivavad meie kodanike põhiõigusi.

On kohane meenutada, et Eesti on ühinenud Euroopa Kohaliku Omavalitsuse Hartaga. Selle dokumendi üheks juhtmõtteks on kohaliku omavalitsuse rolli rõhutamine riigi kui terviku demokraatliku arengu tagamisel.

Eesti kui väikeriigi kogemus kohaliku elu korraldamisel vajab kahtlematult tõsiteaduslikku üldistamist. Väga oluline on senise kogemuse analüüs ja üldistamine, olgu see kas või negatiivne.

Hiljuti avaldatud Statistikaameti töötajate kokkuvõte „Haldusreformist statistiku pilgu läbi” toob välja haldusvõimekuse indeksi kasutamise plussid ja miinused. Tuleb välja, et eriteadlaste kaasamine edasisteks üldistusteks on hädavajalik. Seni tehtu väärrib kahtlematult tunnustamist.

Kohalike omavalitsuste töö on korduvalt olnud ka meie Riigikontrolli vaateväljas. Ilmselt vajavad need materjalid samuti üldistatud kujul käsitlemist, võib-olla juba kavandatud kogumikus „Loomine ja areng”.

Haldusreform on kavandatava riigireformi väga oluline osa. See, kuidas me suudame kõige paremal moel haldusreformi seaduse sätteid rakendada, sõltub juba meist endist.

Soovin omalt poolt jõudu ja optimismi!

President Arnold Rüütel

Riik kui tervik on kujunenud kohalikest omavalitsustest

Kohalikud omavalitsused on olnud riigi partneriks nii majanduselu hoogustamisel kui ka poliitiliste suundumuste kujundamisel ja eesmärkide elluviimisel.

Sageli unustame, millises olukorras oli meie riik taasiseseisvumise algaastatel. Paljuski tuli alustada nullist, samas tuli võtta üle ettevõtetelt ja majanditelt elamufond ja taristud: teed, katlamajad, sooja-, vee- ja kanalisatsioonitrassid, rääkimata lasteaedadest, koolidest, kultuurimajadest, spordihoonetest jne.

Kas meil oleks täna kaasaegseid koolimaju, lasteaedu, spordihooneid, kultuurikeskusi või külamaju, kui meil ei oleks omavalitsusi? Vaevalt küll. Teinekord kuuleb jutte, et mis nad seal vallamajas ikka teevad, joovad kohvi ja lobisevad. Aga kui küsid, kes teil talvel tee lahti lükkab, kas teie lastel on olemas koht lasteaias või koolis, siis tekib pikk paus ja siis vast mõistetakse, kui vajalik on üks kohalik omavalitsus.

Kõige selle juures ei saa unustada sotsiaal- ja noorsootööd, kultuuri- ja spordielu toetamist või uute taristute rajamist ning vanade renoveerimist. Läbi aastate on omavalitsustel olnud vaja tegeleda tuhande ja ühe asjaga.

Eelmise sajandi üheksakümnendatel külastasime Rootsi omavalitsusi, et näha, kuidas töötavad sealsed noortekeskused. Pärast seda alustasime ka Jõgeva vallas nende rajamist, olles Eestis esimesed, kes igas suures asulas noortele sellise kokkusaamiskoha võimaldasid.

Meenuvad ka selle sajandi algusaastad, kui minu juurde tuli talve eel kirikuõpetaja ja rääkis suure murega, et kogudus on pikemat aega elektri eest võlgu ning nüüd on see kirikust ja pastoraadihoonest välja lülitatud. Panime ettevõtjatega rahad kokku ja tasusime arve. Et sellist olukorda rohkem ei tekiks, hakkasime kogudust valla eelarvest toetama ning algatasime heategevuskontsertide traditsiooni, mis kestab tänaseni.

Sageli on kohalikud omavalitsused teenäitajateks ka riigile.

Näiteks Jõgeva vallas hakati juba eelmise sajandi lõpuaastail võimaldama kõigile alg- ja põhikooliõpilastele tasuta koolitoitu; 2011. aastast vabastasime vallaelanikud kodualuse maa maksust. Täna on tasuta koolitoit ja kodualuste maade maksuvabastus kogu riigis.

Kui me soovime näha riigi arengut igas Eestimaa nurgas, peame andma kohalikele omavalitsustele veelgi rohkem otsustusõigust, laiendama nende funktsioone ja tagama selleks ka rahalised vahendid.

Kindlasti on maakondade tasakaalustatud arengul olnud kohalike omavalitsuste kõrval oluline roll ka maavalitsustel. Maavanemad olid maakonnaülest projektide veduriteks. Koos maavalitsuse töötajatega tõid tihti just maavanemad maakonda riigipoolseid investeeringuid ja löid samas eraettevõtjatele soodsaid tingimusi oma firmade arendamiseks. Mäletan, kuidas Põltsamaa ettevõtted Felix ja E-Piim soovisid gaasitrassi ehitamist Põltsamaale. Tänu eraettevõtjate ja riigi koostööle see trass ka valmis ning täna on Põltsamaal üks alternatiiv nii soojamajanduses kui ka juustutootmises juures.

Maapiirkondade arendamisel on väga oluline roll taristutel ja kiiretel transpordiühendustel. Ka nendes arengutes oli maavalitsustel märkimisväärne osa. Toon oma kogemustest näiteks teede renoveerimise, et ühendada Jõgeva, Põltsamaa ja Mustvee Lõuna-Eesti tõmbekeskuse Tartuga. Jõgeva maavalitsuse initsiatiivil algatati uute reisirongide ostmine, mis on loonud kiire ja mugava transpordiühenduse Eestimaa erinevate piirkondade vahel. Sageli olid just maavalitsuste töötajad suurte spordi- ja kultuuriürituste algatajad ja eestvedajad.

Minu maavanemana töötamise ajast meenuvad mitmed uued algatused: Kalevipoja uisumaraton Peipsi järve jääl, Kalevipoja rulluisumaraton, Kalevipoja kala- ja veefestival ning Peipsi-äärsete maakondade laulu- ja tantsupidu Peipsi kaldal. Algasime koos mitmeid spordiprojekte, näiteks rannavõrkpalli väljakute rajamine, korvpallilaudade paigaldamine ja multifunktsionaalsete mini-arenade ehitamine mit-

mele poole üle maakonna. Samas märkasime enda ümber ka abi vajavaid lapsi. Ühise meeskonnana käivitasime Siimusti lastekodule Metsatareke peremaja Andrus ehitamise. Juba kümme aastat saavad paljud lapsed seal turvaliselt elada, on armastatud ja hoitud.

Kui praegu tagasi mõtlen, mida oleksin teinud maavanemana teisiti, siis arvan, et kiidaksin ja tunnustaksin jõgevamaalasi rohkem. Jah, 2005. aastast alustasime tunnustusega Jõgevamaa Aasta Tegu ning 2006. aastast Jõgevamaa Vapimärgi, Kuldristi ja Hõberisti väljaandmist ning tänuhommikusöökide ja tänuürituste korraldamist tublidele, töökatele ning teenekatele jõgevamaalastele. Seda on aga ilmselgelt vähe, pidades silmas, et kiitust ja tunnustust väärivad iga tubli kodanik.

Kõigi nende ja paljude teiste projektide ühine elluviimine liitis omavalitsuste ja maavalitsuse töötajaid, ettevõtjaid, haridus-, sotsiaal- ja tervishoiutöötajaid, spordi- ning kultuurivaldkonna eestvedajaid tugevaks, tegusaks ja sõbralikuks meeskonnaks.

Täna Teid kõiki, sest ilma teieta ei oleks kohalikud omavalitsused ja meie riik nii jõudsalt arenenud.

Suur tänu meeldiva koostöö eest ka Eesti Maaomavalitsuste Liidule, Eesti Linnade Liidule ja MTÜ-le POLIS. Selle töö üheks tulemiks ongi käesolev raamat, mis on meiepoolne tänuavaldus kõigile omavalitsuste ja maavalitsuste juhtidele, kes töötanud südame ja hingega Eestimaa arengu heaks.

Aivar Kokk

Jõgeva vallavolikogu liige alates 1989. aastast

Jõgeva maavanem aastatel 2004–2009

Riigikogu KOV ja regionaalpoliitika toetusrühma esimees 2011. aastast

Riigikogu maaelukomisjoni esimees

Omavalitsuste ajaloost ja tulevikust

Omavalitsustel on Eestis pikk ja väärikas ajalugu. Kindlasti on põhjust hea sõnaga meenutada päris esimeste omavalitsuste sünni paarsada aastat tagasi, mille tunnistajaid küll meie seas enam pole. Kogemused, mis saadi veel tsaariaegsetes omavalitsustes tegutsedes, kasvatasid tol ajal eneseteadvust ja panid muuhulgas aluse paljude tulevaste Eesti riigimeeste kujunemisele.

Meie seas on palju inimesi, kes mäletavad omavalitsuste samm-sammulist taastamist laulva revolutsiooni aegadel ja mitte ainult ei mäleta, vaid olid ka ise osalised. Esimesed enam-vähem vabad valimised neil pöördelistel aegadel olid kohalike volikogude valimised aastal 1989. Just sealt saadi esimest korda pärast pikki aastakümneid teada, mida ikkagi praktikas tähendab valida ja olla valitud, ise otsustada ja ise vastutada.

Võimalik, et sel üleminekuajal oligi ainuvõimalik, et omavalitsuste süsteem taastati suures osas sellisena, nagu see enne sõda oli kujunenud, st küllaltki paljude väikeste omavalitsustega. Nüüd, kui sellest ajast on omakorda juba terve inimpõlv möödunud ja Eesti ühiskonnas on vahepeal veel väga palju muutunud, tuleb lisaks mineviku meenutamisele vaadata rohkem ka tulevikku.

Eesti ei ole teiste riikidega võrreldes unikaalses olukorras, otsides haldusreformi kaudu parimat võimalikku tasakaalu kohalike asjade omavalitsusliku otsustamise printsiibi säilitamise ning mõistliku ja tulevikus ülalpidamiseks jõukohase omavalitsuste süsteemi loomise vahel. Suurema või vähema eduga on neid reforme viimastel aastakümnetel läbi viidud enamikes naaberriikides. Näiteks Soome, keda sageli eeskujuks võtame, pole küll eri aegadel algatatud omavalitsusreformide lõpule viimisel alati järjekindel olnud, aga on läbi aastate omavalitsuste arvu oluliselt vähendanud pisut enam kui 300 omavalitsuseni. Lõunanaabrid tegid oma haldusreformi ära aastal 2009. Eestil on olnud võimalus naabrite kogemustest õppida.

Haldusreformi vajalikkusest hakati Eestis rääkima juba 1990. lõpus, kuid erinevatel põhjustel on varasemad reformikatsed nurjunud. 2004. aastal võttis Riigikogu vastu kohalike omavalitsuste ühinemise soodustamise seaduse, et toetada valdade ja linnade ühinemist. Riik pakkus ühinejatele ühinemistoetust ja lubas anda ühinenud omavalitsustele eeliseid, näiteks Euroopa Liidu toetuste taotlemisel. Seega võib öelda, et küllaltki laiapõhjaline kokkulepe liikumaks suuremate ja tugevamate omavalitsuste poole on olnud olemas juba üsna pikka aega.

Aastatel 1996–2014 on Eestis toimunud kokku 30 omavalitsuste omaalgatuslikku ühinemist, mis on kindlasti headeks näideteks. Siiski ei saanud selle protsessi kulgemist vaid isevoolu teed mööda pidada terviklikuks ja pikaajaliseks lahenduseks. Jäädes lootma ainult omavalitsuste endi algatustele oli oht, et aega võib kuluda terve sajand ja paljud omavalitsused, millel ühinemist kõige rohkem vaja oleks, jäävad kõrvale.

Viimase haldusterritoriaalse reformi üks põhimõte oli, et omavalitsused teeksid ise võimalikult paljud kokkulepped, kellega ja mis tingimustel ühinetakse, et täita haldusreformi seaduses ette nähtud eesmärged. Valitsus ei soovinud esimeses järjekorras ise kedagi liitma hakata, aga vajadusel seda seadust järgides siiski tehti.

On inimesi, kes ütlevad, et riik oleks pidanud reformi käigus ise õige kaardi valmis joonistama, mitte jätma seda omavalitsustele endile läbi rääkida. Usun siiski, et kohapeal volikogude tehtud otsused on reeglina õiged.

Olen ikka öelnud, et haldusreform pole pelgalt omavalitsuste piiride ümber joonistamine, vaid see loob raami suurema otsustusõiguse ning seejuures ka rohkemate ülesannete täitmiseks. Haldusreformi eesmärk oli ja on, et tulevikus oleks neil sündivatel tugevamatel omavalitsustel lisaks iseenda asjadega paremale hakkama saamisele ka suurem roll oma piirkonna arengus ning riigi tegemiste mõjutamisel.

Võetud on kindel suund, et omavalitsuste roll Eesti riigis peab kasvama. Sellele aitab kaasa omavalitsuste ülesannete suurendamine, näiteks teatud osa endiste maavalitsuste ülesannete üleandmine ühiseks täitmiseks piirkonna omavalitsustele. Maavalitsuste tegevuse lõpetamise järel alates 1. jaanuarist 2018 hakkasid omavalitsused koostöös kavandama maakonna arengut. Omavalitsused võtsid üle rahvatervise ning turvalisuse prioriteetide seadmise, maakonna kultuurikoostöö koordineerimise, aga ka rahvastiku- ja perekonnaseisutoimingud.

Oleme pikka aega soovinud, et omavalitsused oleksid võrdsemad ja neil oleks võimalik otsustamist inimestele lähemale tuua. Suuremad õigused ja rohkem vahendeid aitab sellele kindlasti kaasa. Seni oli omavalitsustele uute ülesannete andmine keeruline, sest omavalitsuste võimekus oli väga erinev.

Riigieelarve strateegias on tehtud otsused suurendada lähiaastatel oluliselt omavalitsuste rahastamist läbi üksikisiku tulumaksust omavalitsustele mineva osa suurendamise. See taastab põhimõtteliselt kriisiaegsete tulumaksukärbete eelse taseme. Muudatus tähendab omavalitsustele järgneval neljal aastal enam kui sada miljonit eurot lisatulu, millega saab tõsta erinevate kohalike teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti. Iga kohalik omavalitsus saab ise otsustada, kuhu lisavahendid suunatakse.

Tulumaksu suurendamine on osa paketist, millega riik on kavandanud tõsta kohalike omavalitsuste finantsvõimekust. Lisaks tulumaksu suurendamisele on valitsus otsustanud suurendada ka tasandusfondi nelja aasta jooksul 80 miljoni euro võrra. Seejuures muutes tasandusfondi arvutuspõhimõtteid nõnda, et enam võidaksid hõredama asustusega vallad.

Olen veendunud, et Eesti omavalitsuste süsteem on haldusreformiga tugevnenud, aga loomulikult on vaja kõigi osaliste aktiivset panust ja kohapealseid mõistlikke otsuseid. Riik ei saa tulla ja teha kohalike inimeste eest ära kohaliku elu korraldamise valikuid, sest siis ei oleks tegu enam kohaliku omavalitsusega.

Jaak Aab
Riigihalduse minister

Täna ja õnnitlen kõiki, kes on kaasa aidanud ühe üleriigilise omavalitsusüksuste liidu loomisele!

Tee on olnud pikk ja käänuline. Kaua on kaalutud ja mõtteid mōlgutatud, kaheldud ja ümber otsustatud ning lõpuks konsensusele jõutud. Nüüd on see kõik tehtud ning meid ootab ees palju uusi väljakutseid.

Erinevate omavalitsusliitude senine koostöö on üleriigilisel tasandil toimunud enamasti asjalikult, aga vahel ka nagu ameerika mägedes – ootamatute tõusude ja mõõnadega, kus probleemid on n-õ uksest ja aknast sisse murdnud... See kõik on pakkunud hindamatuid kogemusi ning meid targemaks ja tugevamaks muutnud.

Kõige olulisemaks peavad liikmed ikka seda, kuidas valla ja linna rahakott vastu peab nendele uutele ülesannetele, mille osas ikka ja jälle oodatakse, et omavalitsused neid ellu viiksid.

Viimastel aastatel on koostöö keskvalitsusega nii partnerlusküsimuste püstitamisel kui ka nende lahendamisel olnud sisuline ja tulemuslik. Tulubaasi kärped on tagasi pööratud ja haldusreformi järgsete uute ülesannete täitmine nüüd juba märgatavalt suuremates kohalikes omavalitsustes on rakendumas täie hooga.

Üleriigiline koostöö ei tähenda ainult läbirääkimisi Eesti Vabariigi Valitsusega.

Tänaseks on välja kujunenud mitmeid suuri koostööüritusi, nagu Linnade ja Valdade Päevad, Omavalitsuspäev ning MTÜ POLIS raames korraldatavad seminarid ja konverentsid, kus arutatakse omavalitsusi puudutavaid küsimusi ja otsitakse koos teadlastega probleemidele parimaid võimalikke lahendusi. Kõike seda teeme me üheskoos, et meie omavalitsused oleksid tugevad, innovaatilised ja ühed parimad maailmas.

On hea meel tõdeda, et üks osa meie omavalitsuste ja nende liitude ajaloost on kaante vahele talletatud.

Aitäh raamatute autoritele, kaasrahastajatele ja toetajatele!
Edu meile kõigile!

Kurmet Mürsepp
EMOLi esimees

Hea lugeja!

Eesti ühiskond ja riik vajavad arenguks teaduslikul analüüsil põhinevaid tarku otsuseid, mida vastavalt ka ellu viia. See eeldab teadlase ja poliitikakujundaja tihedat ning sisukat dialoogi. Eesti Vabariigi ajaloos on ülikoolide ja kohalike omavalitsuste koostöö alati olnud olulise tähendusega. Eesti rahvuslik liikumine ja akadeemiline mõte on tekkinud ja arenenud paljuski tänu ülikoolidele, alates rahvusülikooli asutamisest kuni kõikide tänapäevaste meie ülikoolide teadus-, õppe- ja arendustegevusteni välja. Eesti oma avalik võim tekkis ja arenes tänu kogukondliku halduse, hiljem kohaliku omavalitsuse toimimisele. Mõlemal institutsioonil on olnud eriline roll Eesti riigi loomisel ja hiljem taastamisel ning arendamisel. Seega on Eesti Vabariigi 100. juubel meie kõigi ühine pidupäev!

Raske on üle hinnata ülikoolide ja kohalike omavalitsuste osa demokraatia arengus, sh rahvusvaheliselt tunnustatud autonoomia põhimõtete realiseerimisel. Rahvusvahelistumine on märksõna, mis mõlemal juhul on muutumas üha olulisemaks ja seda nii Euroopa Liidu kui ka meie Põhjamaade ja Balti riikide integreerumise aspektist. Eelnevaga seondub igapäevane õppe- ja teadustöö ning arendustegevus. Suurt vastukaja on leidnud ülikoolides toimunud omavalitsusvaldkonna konverentsid, foorumid, kollokviumid, seminarid, kus lisaks Eesti riigi, kohalike omavalitsuste ja teadlaste esindajatele on osalenud ka kolleegid teistest riikidest, sh Euroopa Liidu ja Põhjamaade Ministrite Nõukogu esindajad jt. Kõik eelnev koos vastavate trükiste koostamise ja väljaandmisega on saanud võimalikuks tänu valdkondliku koostöövõrgustiku aktiivsele toimimisele, kus osalejateks Riigikogu, mitmete ministeeriumide ja riigi teiste institutsioonide, kohalike omavalitsuste ja nende liitude, ülikoolide ning kolmanda sektori esindajad. Näiteks on koos Tallinna Ülikooli ja selle Ühiskonnateaduste Instituudiga aastaid omanud koordineerivat rolli ka MTÜ Polis. Koostöövõrgustiku osapooled osalevad aktiivselt ka riigi ja kohaliku omavalitsuse valdkonna praktilises teadus-, õppe- ja arendustöös. Ühelt poolt on paljud üliõpilased saanud oma teadmisi täiendada partnerite juures seminar-praktikumidel, kus esinejateks on olnud nii Riigikogu kui ka vastavate komisjonide juhid, ministrid, riigiasutuste esindajad, ELLi, EMOLi, HOLi juhid ja paljud teised. Üliõpilased on üha enam valinud oma lõputööde teemadeks avaliku võimu toimimise ja arengu küsimusi. Ülikooli õppejõude on kaasatud riigi ja kohalike omavalitsute praktiliste probleemide analüüsil ja lahendamisel ekspertidena, sh nõustajatena haldusreformi küsimustes.

Usun, et teaduspõhisus saab edaspidiste avaliku võimu otsustuste igapäevaseks osaks. Loodan, et senised algatused ja mitmetahuline koostöö annab uut hoogu ühistevõimule ning ülikoolide ja omavalitsuste ajaloolise rolli suurendamisele demokraatliku Eesti arengus.

Professor Tiit Land
Tallinna Ülikooli rektor, Rektorite Nõukogu esimees

Eesti kohaliku omavalitsuse arengu koondpilt

Omavalitsusliku elukorralduse traditsioonid Eestis on Euroopa pikimaid. Lisaks kodumaistele asjatundjatele¹ on seda rõhutanud ka välismaa teadlased². „Eesti riik on ajalooliselt välja kasvanud kohalikest omavalitsustest ja eestlased on elanud kogukondlikus iseorganiseerimises kui ühiselu struktuuris sajandeid kauem peaaegu kõigist Euroopa rahvastest.”³

Tänapäevases sisus kohalikest omavalitsusest saame meil rääkida siiski alles alates 19. sajandi teisest poolest. Ajast, mil ka lähiriikide (Soome, Rootsi jt) maapiirkondades mindi kirikuga seotud omavalitsuselt üle ilmalikule, kaasaegsele kohalikele omavalitsusele. Linnades sajandeid kehtinud omavalitsuslik elukorraldus (nt Lübecki õigus Tallinnas 1248. aastast) oli seisuslik omavalitsus.

1816. aastal hakkas kehtima Eestimaa talurahvaseadus, millega kaotati talupoegade pärisorjus. Talupojad said isikliku vabaduse ja hakkasid ise maksma pearahamaksu ja muid riigimakse. Talurahvaseadus tekitas nüüdsest vabadeks saanud talupoegade jaoks ka talurahva omavalitsused ehk mõisavallad, mis võisid mõisavalitsuse järelevalve all otsustada talupoegade lihtsamaid ühiseluküsimusi. Need langesid kokku mõisate piiridega. Kogukonnaavalitsus pidi kindlustama talurahvale pandud mõisa- ja riigikoormiste täitmise, hoolitsemise vaeste ja haigete eest, pidama ülal koole ja valvama korra järele oma territooriumil. Vallad hakkasid kogukonna elukorralduse reguleeriva organina üle võtma funktsioone, mis enne olid mõisnike käes. Mõisa kontroll aga säilis – vallatalitaja kinnitas ametisse mõisnik ning mõisnik kontrollis ka kogukonna tegevust. 1819. aastal hakkas Liivimaal kehtima talurahvaseadus, millega samuti kaotati pärisorjus ning talurahvas võis omandada kinnisvara. Ka Liivimaal hakati looma talurahvakogukondi (valdu). Eesti I Üldlaulupidu peetigi Tartus tähistamaks poole sajandi möödumist pärisorjuse kaotamisest ning rahva oma elukorralduse sisseseadmise algusest.

1866. aasta 1. oktoobril jõustus *Makogukonna Seadus Baltia-merre kubbermangudele. Ria-, Tallinna- ja Kura-male*. Seadus vabastas talupojakogukonnad mõisa eestkostest ja vald muutus riiklikuks haldusüksuseks, jäädes algselt oma territooriumilt ikkagi enamasti veel ühe mõisa piiridesse. Nii ärkamisaja juhid kui ka hilisemad poliitikud ja teadlased hindasid 1866. aasta seadust ning selle alusel tekkinud omavalitsusi väga kõrgelt. 1890. aastatel viidi läbi radikaalne haldusterritoriaalne reform, mille käigus esialgu mõisate kaupa moodustunud umbes tuhandest vallast jäi alles ca 400.

1870. aastal anti välja linnaseadus, mis jõustus meil 1877. aastal. Seaduse alusel valiti sama aasta detsembris ka esimene Tallinna Linnavolikogu (linnaduuma). 1904. aasta detsembris toimunud Tallinna Linnavolikogu valimistel said esmakordselt ajaloos enamuse eestlased ja linnavolikogusse valiti Jaan Poska (valiti esimeseks eestlasest Tallinna Linnavolikogu esimeheks), Konstantin Päts (valiti abilinnapeaks) ja paljud teised Eesti omariikluse saavutamisel tuntuks saanud poliitikud. Eelpool märgitud 1904. aasta valimistel oli suur tähtsus Eesti Vabariigi sünnil.

Väärtustades senisest tunduvalt enam meie kogukondliku halduse ja kohaliku omavalitsuse ajalugu ning kogemust on rõhutatud, et Eesti riik kasvas välja omavalitsustest, millele omakorda pandi sisuline alus 1866. aasta seaduse realiseerimisega. Sellest ajast arendasid eestlased ja lätlased algul koos oma avalikku võimu ning hiljem ehitasid selle baasil juba rahvusriike.

1 Näiteks prof Ülo Uluots „Üks Inglise kuulus jurist ütles, et ei ole vägevamat asutust, mis võiks võistelda oma vanaduse, tähtsuse ja mõjukuse poolest sellega, mida esitab endas Inglise parlament. Seda ütelist võib kohandada ka Eestile. Ei ole õiguslikku põhimõtet, mis võiks Eestis võistelda omavalitsuse ideega vanuselt, pidevuselt ja kasvatuslikult. Eesti omavalitsus on olnud nurgakiviks, millele praegune aeg tugineb.” (Jüri Uluots. Omavalitsuste tähtsus Eestis ajaloolisest seisukohast. „Eesti Maaomavalitsus” 1934, Nr 10, lk 159)

2 Nt prof Wolfgang Drechsler

3 Wolfgang Drechsler. Eessõna. Peter Schöber. Kohalik omavalitsus. Eesti Keele Sihtasutus, Tallinn 2003

30. märtsil 1917. aastal Venemaa ajutise valitsuse poolt antud Eestimaa kubermangu administratiivse valitsemise ja omavalitsuse ajutise korraldamise seaduse alusel ühendati Eestimaa üheks rahvuslikuks kubermanguks ning Eesti maakonnad muutusid omavalitsuslikeks haldusüksusteks. 13. juunil 1917. aastal avaldati ajutised määrused kubermangu ja maakondade maanõukogude valimiste asjus. Selle järgi tuli maanõukogu liikmeid valida maakonna valijatekogu poolt. Valdades valiti iga tuhande valija kohta üks saadik maakonna valijate kogusse. See kogu valis omakorda maakonnanõukogu. Maakonnanõukogu täidesaatvaks organiks oli maakonnanõukogu koosolekul valitud maakonnavalitsus, kuhu pidi kuuluma vähemalt kolm liiget (sh esimees) ja sekretär.

1. juulil 1917 alustasid kubermangu ja maakonna nõukogud tegevust. Järgmisel päeval tuli Toompea lossi Valges saalis kokku Eesti Maapäev, ametliku nimetusega Eestimaa kubermangu maanõukogu. Kubermangu komissar Jaan Poska ütles oma avakõnes: „*Tänase päevaga algab meie kodumaa elus ja ajaloo uus ja tähtis ajajärk. Uks, mis aastasadade kestes meie eest seitsme pitseriga kinni seisis, on täna lahti läinud ja rahvaesitus astus tema sisse, et maa valitsemist oma kätte võtta. ... Meie kodumaa uus ajalugu algab tänasest päevast peale. Mina usun kindlasti, et meie järeלטulijad, kes selle ajaloo esimesi lehekülgi loevad, – ja need leheküljed saavad teie tegevusest jutustama, saavad ütlema: tõesti, Eestimaa saatis oma esimesesse Maanõukogusse oma kõige paremad pojad.*”⁴

Maapäev kuulutas 15. novembril (uue kalendri järgi 28. novembril) 1917:

„1. Eesti Maapäev tunnistab enese Eestimaa ainsaks kõrgema võimu kandjaks, kelle määruste ja korralduste järele kõikidel Eestimaal tuleb käia, kuni Maapäeva poolt demokraatlike valimiseaduse põhjal viibimata kokkukutsutav Eesti Asutav Kogu kokku astub, et Eestimaal riiklist korda kindlaks määrates maal lõplikku seadusandlist ja valitsuslist võimu luua.”⁵

Eesti omavalitsused olid andnud erakordse panuse omariikluse ettevalmistamiseks, mis päädis 24. veebruaril 1918 *Manifestiga kõigile Eestimaa rahvastele*, millega Eestimaa tema ajaloolistes ja etnograafilistes piirides kuulutati iseseisvaks demokraatlikuks vabariigiks. Iseseisva Eesti Vabariigi piiridesse kuulusid: Harjumaa, Läänemaa, Järvamaa, Virumaa ühes Narva linna ja tema ümbruskonnaga, Tartumaa, Võrumaa, Viljandimaa ja Pärnumaa ühes Läänemere saartega – Saare-, Hiiu- ja Muhumaaga ning teistega, kus Eesti rahvas suures enamuses põliselt elas. Manifestis sätestati, et linna-, maakonna- ja vallaomavalitsuse asutused kutsutakse viibimata oma katkestatud tööd jätkama.

Omavalitsuste tegevus oli oluline nii samal ajal toimunud sõja kui ka riigi järgneva rahuaegse ülesehitamise perioodil. Järgnesid diskussioonid omavalitsuse kohast ning õiguslikust staatusest ühiskonnas.

1920. aastal moodustati Eesti Linnade Liit ja 1921. aastal Eesti Maaomavalitsuste Liit, mis andsid suure panuse riigi ja omavalitsuste arengusse. Väga oluline oli ka liitude roll täiendõppes ja kirjastustegevuses, kusjuures mõlemad liidud andsid välja oma ajakirju. Samuti oldi väga aktiivsed rahvusvahelises suhtluses. 1925. aastal võeti Eesti Linnade Liit vastu Rahvusvahelise Linnade Liitu, mis 1928. aastast kandis nime Rahvusvaheline Kohalike Omavalitsuste Liit (*International Union of Local Authorities – IULA*) ja 2004. aastast reorganiseeriti institutsiooniks Ühinenud Linnad ja Kohalikud Omavalitsused (*United Cities and Local Governments – UCLG*). 1927. aastal asutasid Eesti, Läti ja Leedu kohaliku omavalitsuse üksuste liidud Balti Komitee, mis tegutses kuni 1940. aastani.

Eesti Vabariigi 1920. aasta põhiseaduses sätestati oluliste omavalitsuslike tunnustena otse valitavad volikogud ning nende õigus kehtestada makse (Lisa 1). Kohalikku omavalitsust käsitleti siiski suures osas riigihalduse lülina. 1924. aastal toimus I üleriigiline Eesti omavalitsustegelaste kongress, kus arutati kriitiliselt omavalitsuste arengut ning suhteid riigi institutsioonidega. Moodustati omavalitsusliitude koostöökogu. Jätkus ka mõttevahetus maakonna kohast riigis, vaieldes selle üle, kas maakond peaks endast kujutama riikliku juhtimise käepikendust või kohalikule omavalitsusele kaitsebarjääri keskvoimu võimaliku omavoli suhtes. 1927. aastal nimetati maakonnanõukogud ümber maavolikogudeks ja maakonnavalitsused maavalitsusteks.

1932. aastal muudeti 1920. aasta põhiseadust ning kohaliku omavalitsuse üksusteks jäid vallad, alevid ja linnad (Lisa 2), mis tähendas üleminekut ühetasandilisele kohalikule omavalitsusele. 19. jaanuaril 1934. aastal võttis Riigikogu vastu maakondade ajutise valitsemise seaduse, mis sätestas maakondliku tasandi omavalitsuste kaotamise ning 01. aprillil 1934. aastal saadeti maavolikogud laiali. Maavalitsused

4 Eesti Vabariigi loomispäevilt 1917–1925, Tallinn, 1925, lk 11

5 Eesti Vabariigi loomispäevilt 1917–1925, Tallinn, 1925, lk 14

jäid tegutsema ajutiste maavalitsustena kui siseministeeriumile alluvad riigiasutused, millele anti üle volikogude õigused, kohustused ja varad.

1938. aasta põhiseadus nägi ette taas teise tasandi kohaliku omavalitsuse moodustamise, aga see oli delegeeritud kohalik omavalitsus. 19. aprillil 1938. aastal vastu võetud uue maakonnaseaduse kohaselt olid maakonna valitsemise organid maavolikogu, maavanem, maavalitsus ning linna- ja vallavanemate täiskogu. Maavolikogu oli maakonna omavalitsuse esinduskogu, mis ei olnud otse valitav, sest liikmed valiti vallavanemate hulgast viieks aastaks. Maavolikogu juhatajaks oli maavanem, kes oli ühelt poolt keskvalitsuse kohapealne esindaja, teiselt poolt maakondliku omavalitsuse juht. Täidesaatvaks organiks oli maakonna valitsus, kuhu peale maavanema kuulusid kaks maanõunikku. Vallavanemate ja linnapeade täiskogu tegutses lisaks maavolinike valimise ülesandele nõuandva organina ning saatis oma esindaja maavalitsusse.

1. mail 1937. aastal hakkas kehtima uus vallaseadus ja 1. mail 1938. aastal uus linnaseadus. 1. aprillist 1939 viidi läbi vallareform. Selle tulemusel jäi 365 vallast alles 248, millele lisandus 33 linna.

Sellela oli loodud uus riiklik õiguslik ja korralduslik alus omavalitsussüsteemi arenguks ning eelneva rikkaliku kogemuse rakendamiseks. Hoolimata tekkinud vastuoludest jätkus ka riigi kesktasandi institutsioonide koostöö Eesti Linnade Liidu ja Eesti Maaomavalitsuste Liiduga.

Põhimõtteline, kuid kahjuks negatiivne muudatus saabus koos 21. juunil 1940. aastal alanud sündmustega, mis olid jätkuks MRP salaprotokollidele. Koos Eesti Vabariigi likvideerimisega asuti 1940. aasta suvest likvideerima ka kohalikku omavalitsust. Paljud endised valdade, linnade ja maakondade juhid küüditati. 17. augustil 1940. aastal lõpetati J. Varese valitsuse määrusega ka Eesti Linnade Liidu ja Eesti Maaomavalitsuste Liidu tegevus.

25. augustil 1940. aastal võeti vastu Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi (ENSV) Konstitutsioon, mis muuhulgas sätestas (§ 3), et kõik võim ENSV-s kuulub linna ja maa töötavale rahvale töötava rahva saadikute nõukogude kaudu. 1950. aasta 26. septembrist kaotati meil ka formaalse nimetusena vallad ja maakonnad ning viidi läbi haldusterritoriaalne reform.

Rahva mälust püüti kustutada senine omavalitsuslik elukorraldus ning seda nii sisulises kui ka vormilises mõttes. Haldusreformi tulemusel moodustati 637 külanõukogu (olid valdade koosseisus moodustatud juba 1945. aastal) ja 39 rajooni. 1952 juunist 1953 aprillini eksisteeris Eestis kolm oblastit. 1. jaanuariks 1965 oli Eestis 15 rajooni, kuus vabariikliku alluvusega ja 26 rajoonilise alluvusega linna, 22 alevit ja 238 külanõukogu. Eelnev haldusstruktuur püsis suuremate muutusteta kuni 1990. aastate alguseni. Suuremad muudatused toimusid maa-asulate (külad) osas 1970. aastate keskpaigas, kusjuures nn mitteperspektiivsete maa-asulate likvideerimise käigus vähendati nende arvu statistiliselt kaks korda, aga peagi järgnes ka kaardil kaotatud külad sisuline hääbumine.

Üldised muutused ühiskonnas 1980. aastate teisel poolel tõid kaasa ka kohaliku omavalitsuse süsteemi taastamise idee ning sammud selle realiseerimiseks. Koos Rahvarinde, Eesti Komitee, Laulva revolutsiooni, Balti keti ja teiste rahva omaalgatuslike liikumiste või institutsioonidega muutus üha aktiivsemaks ka mõte taastada omavalitsusliku elukorralduse üksused – vallad, linnad ja maakonnad.

Õiguslikus mõttes oli tähtsaks sammuks 1988. aasta 16. novembril Ülemnõukogus vastu võetud „Deklaratsioon Eesti NSV suveräänsusest”, millega Ülemnõukogu deklareeris oma seaduste ülimuslikust Eesti NSV territooriumil. Pool aastat hiljem, 1989. aasta 18. mail, võttis Ülemnõukogu vastu seaduse Eesti NSV isemajandamise alused. Samal päeval kiideti heaks Eesti NSV isemajandamise koondkontseptsioon. Need olid esimesed õigusaktid, kus pärast enam kui neljakümne aastast vaheaega kasutati taas terminit „kohalik omavalitsus”.

8. augustil 1989 võttis ENSV Ülemnõukogu vastu põhimõttelise tähendusega otsuse „Haldusreformi läbiviimisest Eesti NSV-s”. Lähtudes IME koondkontseptsioonist ja seadusest „Eesti NSV isemajandamise alused” ning vajadusest tagada üleminek kehtivalt haldussüsteemilt omavalitsuslikule haldussüsteemile, nähti selle otsusega ette viia vabariigis 1990.–1994. aastatel läbi haldusreform, mis pidi hõlmama:

1) rahvavõimu vabariigisisese detsentraliseerimise omavalitsuslikele juhtimistasanditele ning riikliku ja omavalitsusliku juhtimise kindlapiirilise eristamise;

2) territoriaalse haldusstruktuuri reorganiseerimise.

8. august 1989 oli veel mitme teise õigusakti vastuvõtmise seisukohalt ülioluline päev. Ülemnõukogu sama päeva otsusega määrati kohalike rahvasaadikute nõukogude valimised 10. detsembrile 1989. Just nende valimiste järgselt algas meil kohaliku omavalitsuse sisuline taastamine.

8. augustil võttis ENSV Ülemnõukogu vastu Eesti NSV kohalike rahvasaadikute nõukogude valimiseaduse, mis oli põhimõtteliseks sammuks meie ühiskonnas demokraatia taastamisel. Võrreldes eelneva poole sajandi jooksul korraldatud hääletamistega oli 8. augusti kohalike rahvasaadikute nõukogude valimiseadus radikaalne muudatus valimiskorralduses (mitmemandaadilised valimisringkonnad jne). Muuhulgas leevendas see märgatavalt poliitilisi pingeid kolm kuud hiljem (17. novembril 1989) Eesti NSV Ülemnõukogu valimiseaduse vastu võtmisel.

10. novembril 1989. aastal võeti vastu kohaliku omavalitsuse aluste seadus, mis tänase teabe kohaselt oli esimene kohalikku demokraatiat taastav õigusakt Kesk- ja Ida-Euroopas. Täpselt samal ajal langes Berliini müür. 10. detsembril 1989. aastal toimusid esinduskogude valimised külanõukogudes, alevites, rajoonilistes linnades, vabariiklikes linnades ja rajoonides.

19. septembril 1989. aastal kogunesid Tartu Raekotta linnade ja alevite esindajad, et taastada Eesti Linnade Liit. Moodustati Algatav Kogu ning selle tegevuse tulemusel taastati Eesti Linnade Liit õigusliku järjepidevuse alusel. Sama põhimõtet järgiti ka Eesti Maaomavalitsuste Liidu tegevuse taastamisel, mille Algatav Kogu kogunes Tallinnas 23. veebruaril 1990. Kohaliku omavalitsuse üksuste koostöö oli taas nii siseriiklikult kui ka rahvusvaheliselt üheks demokraatliku ühiskonna osaks. Uue liiduna moodustati Eesti Valdu Asutav Liit. Hakati asutama maakondlikke kohaliku omavalitsuse üksuste liite, mis ühinesid Eesti Omavalitsusliitude Ühenduseks.

1. jaanuarist 1990 alustasid rajoonidest ümber nimetatud maakonnad ja vabariiklikud linnad tegevust kohaliku omavalitsuse üksustena. Esmatasandil toimus aastail 1989–93 kohaliku omavalitsuse sisuline taastamine, mille käigus kõik senised külanõukogud, alevid ja rajoonilised linnad pidid koostama oma sotsiaalmajandusliku arengu kava ning põhimääruse, mida tuli kaitsta Ülemnõukogu Presiidiumi juurde moodustatud haldusreformi ekspertkomisjoni ees ning Ülemnõukogu Presiidium omistas seejärel üksusele omavalitsusliku staatuse. Esimestena said 1. oktoobril 1990 omavalitsusliku staatuse Muhu vald ja Kuressaare linn.

Vabariigi Valitsuse poolt koordineeris haldusreformiga seonduvat Haldusreformi Komitee, mille liikmeteks olid lisaks valitsuse esindajatele ka omavalitsusliitude juhid ning valdkonna teadlased. Väga suurt abi meie kohaliku omavalitsuse taastamisel saime kolleegidelt Soomest, Rootsist, Taanist, Saksamaalt ja teistestki riikidest, samuti Euroopa Nõukogust ja IULA-lt. Eriti suur roll oli Soome Linnade Liidu ja Soome Valdade Liidu esindajatel.

Eesti sai Euroopa Nõukogus erikülalise staatuse 1991. aastal ning siis ka võimaluse osaleda Euroopa Kohalike ja Regionaalsete Omavalitsuste Kongressi (*Congress of the Local and Regional Authorities of Europe* – CLRAE) töös. Euroopa Nõukogu täisliikmeks sai Eesti 14. mail 1993 ja sellest alates on Eesti kohaliku omavalitsuse üksustel CLRAEs põhi- ja 3 asendusliiget. CLRAE juures on moodustatud Euroopa kohaliku omavalitsuse harta sõltumatute ekspertide grupp, kuhu igast EN liikmesriigist kuulub üks põhi- ja üks asendusliige.

2. veebruaril 1990. aastal kutsuti Tallinna Linnahallis kokku kõigi tasandite rahvasaadikute täiskogu, mis kiitis heaks Deklaratsiooni riiklikust iseseisvusest.

Väga suure tähendusega oli Ülemnõukogu 1991. aasta 20. augusti otsus Eesti riiklikust iseseisvusest, millega kinnitati Eesti Vabariigi riiklikku iseseisvust ja taotleti Eesti Vabariigi diplomaatiliste suhete taastamist. Otsuse teises punktis sätestati, et Eesti Vabariigi põhiseaduse väljatöötamiseks ning rahvahääletusele panemiseks moodustatakse Põhiseaduse Assamblee. Selle koosseis kujundati delegeerimise teel Eesti Vabariigi kõrgeima seadusandliku riigivõimuorgani Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ning Eesti Vabariigi kodanikkonna esinduskogu Eesti Kongressi poolt.

Põhiseaduse Assamblees oli kohaliku omavalitsuse teema, eriti maakonna tasandi küsimus, üks keerukamaid. Samas oli võimalik lisaks teiste riikide kogemustele kasutada Eesti jaoks uue allikana Euroopa kohaliku omavalitsuse hartat. 28. juunil 1992. aastal võeti rahvahääletusel vastu põhiseadus, mille 14. peatükk „Kohalik omavalitsus” (Lisa 4) järgib Euroopa kohaliku omavalitsuse harta (Lisa 5) põhimõtteid. Harta oli heaks kiidetud Euroopa Nõukogus 1985. aastal ja ratifitseeriti Riigikogus 28. septembril 1994. aastal.

Kohaliku omavalitsuse rolli ühiskonnas näitab ka fakt, et omavalitsustega seonduvad veel paljud teised põhiseaduse sätted. Eesti üks selgeid eripärasid saatusekaaslaste riikide hulgas, kes 1990. aastate algul iseseisva demokraatliku ja turumajandusliku riigi rajasid/taastasid, seisneb just kohaliku omavalitsuse erilises rollis. See tulenes kindlasti ka kohaliku omavalitsuse ajaloolisest tähtsusest Eestis. Näiteks Lätis 1940. aasta eelses põhiseaduses kohaliku omavalitsuse märksõna üldse puudus. Küll aga kujunes 1990. aastate

algusest alates kohaliku omavalitsuse arendamine kõigis siirderiikides üheks olulisemaks avaliku halduse suunaks, sest sellest sõltus ja sõltub paljuski demokraatliku ühiskonna ülesehitamine ja areng.

12. mail 1993. aastal võttis Riigikogu vastu põhimõttelise otsuse, mille kohaselt kohalik omavalitsus on meil ühetasandiline. Vähem kui kuu aega hiljem, 2. juunil 1993. aastal võeti vastu kohaliku omavalitsuse korralduse seadus (KOKS), mida 2017. aastaks on muudetud pea sada korda.

Kuni 1940. aastani toimunud omavalitsuste traditsioonidest on mitmed kasutusele võetud ka tänapäeval. Näiteks sarnaselt 1924. aastal kokku kutsutud I Omavalitsuskongressile toimus 11. veebruaril 1994. aastal Omavalitsuste üleriigiline nõupäev, kus otsustati taas moodustada Omavalitsusliitude Koostöökogu. Koostöökogu tegevuse põhieesmärgiks seati kohaliku omavalitsuse üksuste liitude koostöö korraldamine ja ühistegevuse koordineerimine kohaliku omavalitsuse ees seisvate ülesannete lahendamiseks. 2002. aastal võeti vastu kohaliku omavalitsuse üksuste liitude seadus (samateemaline seadus võeti vastu ka 1926. aastal). 1995. aastast kehtivas Vabariigi Valitsuse seaduses sätestati ka maavalitsuse/maavanema tegevus. Sarnaselt perioodiga kuni 1940. aastani on seegi teema olnud jätkuvalt aktuaalne. 2018. aasta 1. jaanuarist lõpetati maavalitsuste tegevus ning nende senised ülesanded anti üle riigiasutustele ja kohaliku omavalitsuse üksustele. Osa ülesandeid sai endale ka rahandusministeeriumisse loodud regionaalhalduse osakond, millel on maakondlikud talitused. 1995. aastal võeti vastu avaliku teenistuse seadus ning ka selles osas oli enne 1940. aastat olemas pikk kogemus jne. Avaliku teenistuse seadust muudeti oluliselt 2012. aastal. Kui 2012. aastal oli Eestis 5029 kohaliku omavalitsuse ametnikku (võrdluseks 22 403 riigiametnikku), siis tulenevalt uuest avaliku teenistuse seadusest oli kõigest kaks aastat hiljem, 2014. aastal meil 3269 kohaliku omavalitsuse ametnikku (17 241 riigiametnikku).

Kohaliku omavalitsuse õiguste kaitse seisukohalt on väga oluline 2002. aastal vastu võetud põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus. Selle seaduse alusel võib kohaliku omavalitsuse volikogu esitada Riigikohtule taotluse tunnistada välja kuulutatud, kuid jõustumata seadus või jõustumata Vabariigi Valitsuse või ministri määrus põhiseadusega vastuolus olevaks või jõustunud seadus, Vabariigi Valitsuse või ministri määrus või selle säte kehtetuks, kui see on vastuolus kohaliku omavalitsuse põhiseaduslike tagatistega. Seda õigust on valla- või linnavolikogud kasutanud võrdlemisi sageli, sealhulgas seonduvalt 2016./17. aastal käivitatud haldusreformiga.

Kui Eesti liitus 2004. aastal Euroopa Liiduga, siis said ka meie vallad ja linnad oma esinduse 1994. aastal moodustatud Regioonide Komitees. Käesoleval ajal kuulub meilt Regioonide Komiteesse 6 põhi- ja 6 asendusliiget.

31.03.2012 toimus Eestimaa Linnade ja Valdade Üldkogu. Üldkogu päevakorras olid kohaliku elu ning linnade ja valdade arengu olulised küsimused: regionaalhalduse ja kohaliku omavalitsuse reform või riigi halduskorralduse muutmise; omavalitsuste prioriteedid Euroopa Liidu uueks eelarveperioodiks (2014–2020); kohalike omavalitsuste ja maakondlike omavalitsusliitude rahastamiskorraldus. Üldkogu valmistasid ette asjakohased toimkonnad, kuhu olid kaasatud nii omavalitsuste ja nende liitude esindajad kui ka teadlased.

Kiideti heaks Linnade ja Valdade Üldkogu Deklaratsioon.

Iga-aastaseks on kujunenud Valdade ja Linnade Päevad, kus esinevad nii poliitikud, ametnikud kui ka spetsialistid. Tavaks on seal kujunenud erakondade esindajate diskussioon, mis on alati pärvinud suurt tähelepanu.

1996. aastal toimus esimene kohaliku omavalitsuse üksuste ühinemine (Halinga vald ja Pärnu-Jaagupi alev). Kuni 2017. aastani toimusid need ühinemised eranditult vabatahtlikult. 2016. aastal võeti vastu haldusreformi seadus, mille realiseerimisel 2017. aasta oktoobris toimunud kohaliku omavalitsuse volikogude valimiste järgselt jäi varasema 213 valla ja linna asemel järele 79 kohaliku omavalitsuse üksust (64 valda ja 15 linna). Neisse valiti kokku 1729 valla- või linnavolikogu liiget. Võrdluseks – eelmistel valimistel 2013. aastal valiti kohaliku omavalitsuse 215 üksusesse 2951 saadikut.

Oluline on, et haldusreform ei kujuneks üksnes piirireformiks. Jätkuvalt on aktuaalsed kohaliku omavalitsuse eelarve ning eriti kohalike maksude ning regionaalarenguga seonduvad teemad. Mitmeid kordi on muudetud regionaalhalduse, ehituse ja planeeringute valdkonnaga, ühistranspordiga, haridusega ning mitmete teiste nn valdkondlike õigusaktidega seonduvaid seadusi, kuid ka nende osas diskussioon jätkub. Üha olulisemaks on muutunud teaduspõhiste otsustuste ettevalmistamine ja vastavate tegevuste ning nende tulemuste analüüs.

Üheks riigi ja kohaliku omavalitsuse arengu oluliste teemade arutelu kohaks on kujunenud 2004. aastal loodud MTÜ Polis ja koostöövõrgustiku (omavalitsusliidud, ülikoolid, riigi kesktasandi poliitikud

ja ametnikud ning teised institutsioonid) poolt korraldatud konverentsid, foorumid jms arutelud. Ühiselt valmistati näiteks ette olulise tähtsusega riikliku küsimusena riigi ja kohalike omavalitsuste partnerluse arutelu Riigikogus 23. septembril 2010. Oluline oli kogu protsessi juures asjaolu, et nii teadlased kui ka poliitikud ja ametnikud suutsid ühiselt kujundada osapooltele sobivad seisukohad. Uueks koostöövormiks on saamas Omavalitsuspäev. Eesti I Omavalitsuspäev toimus 4. oktoobril 2016. aastal Riigikogu Konverentsikeskuses ning II Omavalitsuspäev 26. septembril 2017. aastal Kalevi Spordihallis. MTÜ Polis algatusel on tähistatud olulisi riigi ning omavalitsuse tähtpäevi ja koostatud ka mitmeid kogumikke.

Käesolev kogumik on pühendatud Eesti Vabariigi 100. sünnipäevale. Kogumik antakse välja kahes osas – I osa seonduvalt 19. veebruaril 2018 toimuva juubelifoorumiga Riigikogus ning II osa seonduvalt III Omavalitsuspäevaga Narvas. Kogumiku eesmärgiks on koos valdkonna probleemide ja võimalike arengute analüüsiga jäädvustada omavalitsustegelaste suurt tööd Eesti riigi loomisel, taastamisel ja arendamisel. Samas on selge, et kõiki sündmusi, arenguid, isikuid jne ei ole võimalik ka kogumiku kahes osas kajastada. Autorid loodavad, et Eesti omavalitsuste ja nende koostöö teema leiab jätkuvat analüüsi ning materjalid kirjastamist. Arusaadavalt ootame ka ettepanekuid, täiendusi jms käesoleva kogumiku osas, et edaspidi paremini kajastada toimunut ning näidata arengute olulisemaid aspekte

President annab igal aastal olulistele inimestele riigi teenetemärgid. Samas on Eesti omavalitsuste ja nende liitude loomisele ning arengule pühendunud inimesi tuhandeid. Käesolev kogumik ongi pühendatud kõigile nendele omavalitsuse valdkonnaga seotud poliitikutele, ametnikele, teadlastele, üliõpilastele ning lihtsalt kaasa mõtlejatele. Oma „teenetemärk“ on vast ka kogumiku kaante vahele toodud valdkonna inimeste nimede avaldamine.

Kogumiku koostajate sügav kummardus kuulub kõigile, kes on meie kogukondlikku haldust ning kohalikku omavalitsust loonud ja arendanud.

Sirje Ludvig, Sulev Lääne, Sulev Mäeltsemees, Raivo Vare

Jaanuar 2018
Tallinn

Eesti haldusjaotuse ja haldusterritoriaalse korralduse arengust

Sulev Mäeltsemees

1995. aastal vastu võetud Eesti territooriumi haldusjaotuse seaduse⁶ § 2 lg 1 kohaselt on Eesti territooriumi haldusjaotus Eesti territooriumi jaotus maakondadeks, valdadeks ja linnadeks. Vallas ja linnas võib moodustada vastavalt osavaldu ja linnaosi seaduses sätestatud korras. Sama seaduse § 2¹ lg 1 alusel on Haldusterritoriaalne korraldus Eesti territooriumi jagunemine haldusüksusteks. Haldusüksus on haldusjaotusel põhinev, seaduse ja teiste õigusaktidega kindlaks määratud nime, liigi ja piiridega üksus, mille territooriumi ulatuses teostatakse riiklikku või omavalitsuslikku haldamist.

Valdavalt käsitletakse siinkohal Eesti haldusjaotuse ja haldusterritoriaalse korralduse arengut seondult kohaliku omavalitsusega, st alates 19. sajandi II poolest, aga lühidalt peatume ka sajandeid varasemal arengul. Haldusjaotuses võib teha ka järske radikaalseid muudatusi, nagu tehti meil 1950. aastal, kuid üldiselt iseloomustab haldusjaotust igas riigis võrdlemisi suur stabiilsus. Kiiremaid muudatusi tehakse haldusterritoriaalses korralduses, aga ka mitte igal pool. Näiteks Prantsusmaal on veel paljuski säilinud Napoleoni-aegsed kommuunide ja departemangude piirid.

Eesti vanimad haldusüksused on kihelkonnad ja maakonnad.

Kihelkond

Hiljemalt XIII sajandist, mis ajast on Eesti kohta kirjalikke ajalooallikaid, oli põhiliseks haldusüksuseks kihelkond. Kihelkonnad (kihlakunta) tähendasid tõenäoliselt lepinguliselt liitunud (kihlunud) külade ühendust, mis kujunesid I aastatuhande lõpul. Mõisate tekkimisega kaotasid kihelkonnad haldusühiku tähenduse ja kujunesid kirikuringkondadeks. Kirikute võrku tihendati pidevalt ja sellega seoses tuli juurde ka kirikukihelkondi. XIII sajandi alguses oli umbes 45 kihelkonda, sajandi lõpus oli neid 59 ja XVI sajandi lõpus 83, XVII sajandi lõpus 102 ning 1925. aastal juba 107. 1919. aastast jäi Eesti Ajutise Valitsuse korraldusega kihelkonnale üksnes usuline funktsioon. Viimaste kihelkondadena moodustati meil 1920. aastal Käru ja Avinurme kihelkonnad.

1925. aastast kihelkonnad lakkasid olemast ametlikud haldusterritoriaalsed üksused ka kirikuringkondadena, mil luteri usu maakogudused muudeti territooriumiga seostamatuiks usuühinguiks. Aga rahva teadvuses on kihelkond säilitanud tänapäevani oma muistse igipõlise tähenduse – ta kehastab maa-alalist ja hõimulist kokkukuuluvust, mille avalduseks on keel, rahvariie, kombed, pärimused, ühtekuuluvustunne. Selle kinnituseks on paljudes Eesti piirkondades toimuvad kihelkondade päevad. Eriti 1990. aastatel, aga ka uue sajandi algul tehti ettepanekuid võtta Eesti haldusterritoriaalse korralduse reformi aluseks just endisaegne kihelkondade kaart. Paraku maakonniti sellise ettepaneku realiseerimine andnuks väga erinevaid tulemusi. Enne 2017. aasta piirireformi oli nt Saare maakonnas 16 kohaliku omavalitsuse üksust, kuid peaaegu sama palju ka kihelkondi (13 kihelkonda). Hoopis teistsugune oli olukord Ida-Viru maakonnas, kus oli 20 kohaliku omavalitsuse üksust, aga kihelkondi neli korda vähem (5 kihelkonda).

Maakond

Kihelkondade liit oli maakond, suveräänne halduslik ja riiklik moodustis. Oma territooriumi, rahva ja suveräänse võimu põhjal iseloomustas prof J. Uluots maakonda kui omaette suveräänset, iseseisvat ja

sõltumatut riiki, paigutades vahel sõna „riik” jutumärkidesse, juhtides sellega tähelepanu riigi mõiste kasutamise tinglikkusele. H. Moora jt märgivad oma raamatus „Eesti ajalugu I”⁷: „Maakondade tekkelugu ulatub Eestis tagasi palju vanemasse aegadesse kui on esimesed kirjalikud allikad. Muistsed maakonnad, nii nagu tunneme neid ajalooliste allikate järgi XIII sajandi algusest, olid siis pikema aja kestel kujunenud asustuskäigu, looduslike tingimuste ning lõpuks mitte kõige vähemal määral ka hõimuvahede, kodumaa eri osi eraldavate keelemurrete ning kultuuritraditsioonide alusel. Samad põhjused eraldasid suuremal või vähemal määral Muinas-Eesti üksikuid maaosi ka veel nooremal rauaajal.”

13. sajandi algul oli Eestis 8 suurt maakonda: Harjumaa, Järvamaa, Läänemaa, Rävalla, Saaremaa, Sakala, Ugandi ja Virumaa ning Kesk-Eestis 6 ühekihelkonnalist väiksemat maakonda (Alempois, Jogen-tagana, Möhu, Nurmekund, Soopoolitse, Vaiga). Väikeste maakondade poliitiline ja sõjaline tähtsus oli suhteliselt väike ning tõenäoliselt olid nad teatud sõltuvuses oma suurematest naabritest.

Aastatel 1888–1920 oli Eestimaa kubermangus 9 maakonda. 12. aprillil 1917. aastal liideti Pärnu, Saare, Tartu, Viljandi ja Võru maakond Eestimaa kubermanguga. Eesti Vabariigis moodustati 1920. aastal eelnimetatuile lisaks veel kaks maakonda – Valgamaa ja Petserimaa (Setumaa). Viimane koosnes setu ja vene küladest, mis seni olid kuulunud Pihkva kubermangu. Valga oli 1783. aastast olnud kreisilinn, kuid kreis asus suuremalt osalt lätlaste alal. Kui suurem osa Valgast 1920. aastal läks Eestile, loodi Tartu-, Võru- ja Viljandimaa osadest uus maakond – Valgamaa. Eesti Tööraha Kommuuni ajal eksisteeris lühikest aega (detsembrist 1917 kuni jaanuarini 1918) Narva maakond, kuhu kuulusid Narva linn ja Ida-Virumaa vallad.

1944. aasta sügisel jäi Eesti NSV territooriumil kehtima sõjajärgne administratiiv-territoriaalne jaotus: 11 maakonda ja 248 valda. Vastavalt NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 23. augusti 1944. aasta seadlusele „Pihkva oblasti moodustamise kohta Vene NFSV koosseisus” likvideeriti 18. jaanuari 1945. aasta Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega Petseri maakond. 1944. aasta sügisel liideti Narva-tagused Eesti vallad ja Narva ülejõe linnaosa Jaanilinn, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 24. novembri 1944. aasta seadluse „Narva jõe idakaldal asuvate asulate arvamise kohta Leningradi oblasti koosseisu” alusel Leningradi oblastiga. Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi 1945. aasta 18. jaanuari seadlusega kinnitati territoriaalsed muudatused ja tunnistati Petseri maakond likvideerituks ning selle Eestile jäänud osa liideti Võrumaaga, Narva jõgi tunnistati Eesti NSV ja Vene NFSV piiriks ning Narva-tagused vallad Virumaast lahutatuks.

Veel pärast Teist maailmasõdagi moodustati nüüd juba Eesti NSV-s juurde uusi maakondi. 1946. aastal eraldati Hiiumaa ja tema juurde kuuluvad saared Läänemaast (16. sajandi lõpust olid olnud ühes maakonnas) ning moodustati iseseisev Hiiu maakond. 1949. aastal moodustati veel kaks uut maakonda – Jõhvimaa Virumaa idaosast ning Jõgevamaa Tartu ja Viljandimaa põhjaosast. Eestis oli siis 13 maakonda. Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 26. septembrist 1950 likvideeriti need 13 maakonda ja asemele moodustati 39 maarajooni. 1952. aasta 3. mai Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega jaotati Eesti NSV territoorium kolmeks oblastiks – Tallinna, Tartu ja Pärnu oblastiteks. Oblastiline jaotus likvideeriti 1953. aasta 25. aprilli seadlusega. 1957. aastal algas väikeste maarajoonide ühendamine ning 1964. aastaks oli Eestisse jäänud 15 maarajooni. See arv püsis muutumatuna seni, kuni need kõik nimetati alates 1. jaanuarist 1990 ümber maakondadeks.

Maakondade piirides on Eesti Vabariigis ka iseseisvuse taastamise järgselt toimunud mõningaid muudatusi, nt Viljandi maakonda kuulunud Kabala vald liideti 2005. aastal Türi vallaga Järvamaal. Samal aastal liideti Lehtse vald Järvamaal Saksi vallaga ja Tapa linnaga Lääne-Virumaal Tapa vallaks. Territoriaalselt suurim muudatus toimus 2017. aastal, kui Lääne maakonna lõunaosas liideti Lihula, Hanila, Varbla ja Koonga vallad Lääneranna valla nime all Pärnumaaga.

Vald

Vald kui skandinaavia laensõna (soome keeles *valta*) tähendas Eestis muinasajal ilmselt kas kellegi poolt rohkem või vähem vägivaldselt kehtestatud võimu. Ilmselt ei olnud tegu otseselt kindla valitsuspiirkonna või haldusüksusega, nagu selleks oli muinaskihelkond. Vallaks hakati Rootsi ajal (1629–1710) nimetama mõisa piirkonda, st ühe valla juurde kuuluvaid sunnismaiste talupoegade majapidamisi ehk ühe mõisa võimkonda, inimesi ja maid. 18. sajandil hakkas see tähendama talupoegade kogukonda. Olukord muutus pärast pärisorjuse kaotamist talurahvaseadustega 1816. aastal Eestimaal ja 1819. aastal Liivimaal, mille

7 Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1935

järele valdu hakati moodustama omavalitsusüksustena. Valdade piirid langesid kokku mõisate piiridega ja palju oli nn lapp-valdu, mis ei moodustanud kompaktselt territooriumi. Vallad hakkasid üle võtma funktsioone, mis enne olid mõisnike käes, kuid mõisniku kontroll valla üle säilis. Alles 1866. aasta vallaseadusega⁸ vabanes talurahva omavalitsus mõisnike järelevalve alt.

1866. aastal käivitunud vallareformiga (sellele eelnes 1856. aasta walla kogukonna seadus, millega eriti Liivimaal algas intensiivne talude päriseks ostmine) reglementeeriti vallasiseseid mõisnike ja talupoegade vahelisi suhteid. Talupojad said ise endale valida vallavolikogu ja vallavanema. Tollased vallad hõlmasid vaid talumaid, mõisamaadele need ei laienenud. Teadaolevalt vähem tuntud fakt on see, et vallaseaduse koostamise aluseks sai paljuski 1864. aastal Johan Köleri isatalus koostatud palvekiri, mis Peterburis esitati tsaar Aleksander II-le.

1866. aasta vallakogukonna seaduse vastuvõtmise järgselt toimus suurem haldusterritoriaalne reform 1890. aastatel, mil senise enam kui 1000 valla asemele jäi järele umbes 400 valda.

Kui sajandite vältel oli peamiseks haldusüksuseks kihelkond, siis Eesti Vabariigi moodustamisega 1918. aastal sai maapiirkondades olulisimaks haldusüksuseks vald. Maa natsionaliseerimisega liideti valdadega ka mõisamaad, mis nagu juba märgitud, varem valdade koosseisu ei kuulunud.

Juba Eesti Vabariigi Asutavas Kogus tunnetati, et vallad oma senistes piirides ei olnud otstarbeka suurusega. Asutava Kogu omavalitsuskomisjonis algatati 1920. aastal vallaseaduse muutmine ning komisjoni poolt koostatud eelnõu kohaselt arvestati keskmiseks valla suuruseks 2000 elanikku. Järgmises projektis, mis esitati 1922. aastal Vabariigi Valitsuse poolt Riigikogule, oli valla minimaalseks suuruseks juba arvestatud 2500 elanikku. 1926. aastast hakati kohaliku omavalitsuse esinduskogu senise nõukogu asemel nimetama volikoguks.

Valdade reformi küsimusi ja põhialuseid kaaluti mitmel korral Eesti Maaomavalitsuse Liidus ning ka Maaomavalitsustegelaste kongressil 1933. aastal. See kongress võttis oma resolutsioonis valdade suuruse küsimuses vastu seisukoha, mille kohaselt: „*Valla omavalitsusüksus peaks olema vähemalt nii suur, et ta suudaks lahedalt täita temale pandud ülesandeid; vallad, millised koosnevad mitmest lahus olevast osast või tungivad kiiluna üksteise sisse, tulevad korraldada ümber ning valdade uued keskused tulevad viia rahva eluliste vajaduste keskohtadesse.*”

Huvitaval kombel ilmus samal, 1933. aastal, ka Walter Christalleri uurimus „Keskuskohad Lõuna-Saksamaal” („*Die zentralen Orte in Süddeutschland*”), mis rahvusvaheliselt sai tuntuks alles paarkümmend aastat hiljem. Meie 1939. aasta vallareformi ettevalmistamisel tehti teadaolevalt esmakordselt väljaspool Saksamaad majandustegevuse ruumiline analüüs majanduslike keskuste abil.

1934. aasta lõpul kiitis Eesti Maaomavalitsuste Liidu juhatus heaks vallaomavalitsuste ümberkorraldamise põhimõtted. Alla 1000 elanikuga vallad tulid liita naabervaldadega, kui seda lubasid looduslikud ja geograafilised tingimused. Valdu, mille elanike arv oli 1000–2000 võidi liita, kui nad osutasid elujõuetuiks neile pandud ülesannete täitmisel või kui seda tingis nende piiride ja asendi ebaotstarbekus. Liitmine võis toimuda ainult vastavate vallavolikogude nõusolekul, kuid juba 1935. aastal muutis liidu juhatus oma viimase seisukoha ning jättis ära vallavolikogude nõusoleku vajaduse. Nagu märkis E. Krepp 1938. aastal, on „... kõigis väljatöötatud vallaseaduse projektides ning Eesti Maaomavalitsuste Liidu juhatuse seisukohtades võetud elujõulise valla elanike arvu alammääraks 2000 elanikku. Ka teoreetilised arvutused on näidanud, et 2000–3000 elanikuga vald on meil praeguse majandusliku arengu astme ja liiklemisolude juures parajaks optimaalseks vallaks.”

1. mail 1937. aastal hakkas kehtima uus vallaseadus ja aasta hiljem – 1. mail 1938. aastal uus linna-seadus. 1. aprillist 1939 viidi läbi vallareform. Selle tulemusel jäi 365 vallast alles 248, sh paljud ka uute nimedega. Neile lisandus 33 linna.

Nõukogude võimu periood

Vallad, nagu maakonnadki eksisteerisid formaalse nimetusena 1940. aastate teises pooles kuni 1950. aasta 26. septembril likvideeriti ENSV jaotus maakondadeks ja valdadeks. Senine halduskorraldus asendati Nõukogude Liidu töörahasaadikute nõukogudega, mis 1976. aastast nimetati ümber rahvasaadikute nõukogudeks. Juba 1945. aasta augustis-septembris said valdade koosseisus moodustatud külanõukogudest madalaimal astmel ainsad uue halduskorralduse osad.

4. mail 1945 otsustas ENSV Ülemnõukogu Presiidium luua Eesti NSV-s küla töörahva saadikute nõukogud. Seadlused külanõukogude moodustamise kohta võeti vastu maakondade kaupa 1945. aasta 8. augustist 13. septembrini ning igas vallas moodustati 2–4 külanõukogu (v.a Pakri, Prangli, Vormsi, Kihnu ja Ruhnu vald, kus külanõukogusid ei moodustatud).

Rajoonide moodustamisega 1950. aastal allutati külanõukogud nendele üksustele. Just nimelt allutati, sest (töö-)rahvasaadikute süsteemis oli kõrgemal seisval nõukogul õigus tühistada madalama astme nõukogu otsuseid. Kuna ka tänapäeval on aeg-ajalt tõstatatud saadiku tagasikutsumine, siis märgime, et seaduse alusel „linna- või linnarajooninõukogu saadikut, kes ei ole õigustanud valijate usaldust, või on toime pannud tegusid, mis ei ole saadiku kõrge nime väärilised, võidakse igal ajal seadusega kehtestatud korras valijate enamiku otsusel tagasi kutsuda.”⁹

Külanõukogud pidasid sõjaväekohuslaste arvestust ning esindasid eeskätt statistilisi allterritooriume, kuhu saadeti teadmiseks ja täitmiseks kommunistliku partei ja kõrgemate riigiorganite direktiive ja korraldusi ning kust nõuti nende täitmise kohta aruandlust.

1954. aasta 20. märtsil võeti vastu seadlus Eesti NSV rajoonide piiride täpsustamise kohta ja 17. juunil samal aastal seadlus külanõukogude ühendamise kohta – külanõukogude arvu vähendati 641-lt 320-le. 1959. aasta rahvaloenduse ajal oli Eesti NSV-s 27 rajooni ja 320 külanõukogu. 1963. aasta alguseks kujunes välja rajoonide jaotus, mis kehtis kuni rajoonidest maakondade moodustamiseni. 1970. aastal oli Eesti territooriumil 15 rajooni ja 235 külanõukogu. 1979. aastal oli Eesti territooriumil 15 rajooni ja 213 külanõukogu.

„Eduka kommunistliku ülesehitustöö” takistuseks loeti seda, et kolhooside ja sovhooside kui põllumajandusmajandite tootmispiirid ei kattunud külanõukogude halduspiiridega. Eriti 1970ndatel ja 1980ndatel aastatel tegeleti palju nende piiride ühitamisega. Samal ajal toimus ka majandite ühendamine, st suurmajandite moodustamine, millega kaasnes kolhooside ja sovhooside arvu vähenemine. Poole sajandi jooksul vähendati ka külanõukogude arvu enam kui kolm korda (Tabel 1).

Tabel 1

Külanõukogude arvu dünaamika ENSVs

<http://entsyklopeedia.ee/artikkel/k%C3%BClan%C3%B5ukogu2>

Aasta	Külanõukogude arv	Keskmine pindala (km ²)	Keskmine elanike arv
1950	637	66,4	911
1955	320	132,2	1635
1961	257	164,6	1992
1989	191	224,9	2337

Huvitava seigana märgime, et pärast aastakümneid toimunud külanõukogude arvu vähenemist toimus vahetult enne Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamist ka ühe külanõukogu jagunemine. Nimelt 1989. aastal eraldati Kuressaare külanõukogust Kaarma külanõukogu, mis oli ka varem olnud iseseisev külanõukogu kuni 1986. aastani. Mitte vähem huvitava seigana moodustati viimane külanõukogu samuti Saaremaal, kus pool sajandit varem oli asutatud esimene kolhoos ja paar aastat hiljem, 1990. aastal, omistati kohalike rahvasaadikute nõukogude üksustele esimesed omavalitsuslikud staatused – Muhu vald ja Kuressaare linn.

Eesti iseseisvuse taastamisega said spetsiaalse haldusreformi taktika tulemusel külanõukogudest (191 külanõukogu) omavalitsusliku staatusega vallad. Samasugune protseduur oli ette nähtud ka tolleaegsetele alevitele ja rajoonilise alluvusega linnadele.

Linn ja alev

Läbi ajaloo on Eesti alal olnud, arvestades ka Uus-Pärnut ja Vana-Pärnut, kokku 71 asulal linna või alevi (ilma keskaegsete aleviteta) staatust. Neist mõned on tänapäeval ilmselt vähe teatud-tuntud. Näiteks Kiviõli linna kaguserval paiknev Küttejõu asum oli aastatel 1945–1954 omaette alev, mis liideti Kiviõliga.

⁹ Vt nt Eesti NSV seadus kohaliku rahvasaadikute nõukogu saadiku tagasikutsumise korra kohta. ENSV Ülemnõukogu ja Valitsuse Teataja, 28. detsember 1979, Nr 50 (717), 603

Juba keskajal tekkisid peamiselt linnuste ja kloostrite juurde kaubandus- ja käsitöökeskustena alevid. XVI–XVIII sajandil oli Eestis 14 alevit: Helme, Karksi, Kastre, Keila, Kirumpää, Koluvvere, Kuressaare, Laiuse, Lihula, Otepää, Pirita, Põltsamaa, Valga, Viru-Nigula.

https://et.wikipedia.org/wiki/Eesti_alevite_loend

15. juulil 1917. aastal võttis Venemaa Ajutine Valitsus vastu aleviseaduse, millega sai võimalikuks alevite kui uut liiki haldusüksuste teke. Alev allus maakonnavalitsuse järelevalvele ja oli seotud ka maakonna eelarvega. Eestis alustati augusti algul Nõmmel ja Jõhvis ettevalmistusi aleviõiguste saamiseks. Nõmme asutati alevina 12. septembril 1917 ja Jõhvi 29. septembril 1917. Alevi nimetuse taotlemist alustati ka Narva-Jõesuus. 11. septembril 1917 kinnitati Tapa ja Türi aleviõigused. 1919. aasta sügisel said aleviks 3 alevikku, 1920 asutati 6 alevit. 1921 said aleviteks 4 asulat.

http://entsyklopeedia.ee/artikkel/eesti_alevid_ja_linnad_p%C3%A4rast_1917._aastat1

Eesti Vabariigi alguses, 1920. aastal, oli siin 12 linna (Haapsalu, Kuressaare, Narva, Paide, Paldiski, Petseri, Pärnu, Tallinn, Tartu, Valga, Viljandi ja Võru) ning 8 alevit (Jõgeva, Jõhvi, Kilingi-Nõmme, Narva-Jõesuu, Nõmme, Otepää, Tapa ja Türi). 1920. aastal said aleviteks veel Antsla, Kunda, Kärkla, Mõisaküla, Põltsamaa ja Võõpsu ning 1921. aastal said aleviteks Kallaste, Mustvee, Sindi ja Tõrva.

1923. aastal said aleviteks Elva ja Suure-Jaani. 1925. aastal sai aleviks Keila. Kokku said aastatel 1917–1927 aleviks 20 asulat. Samas olid alanud suured vaidlused alevi koha ning õiguste üle Eesti kohaliku omavalitsuse süsteemis.

1926. aastal muudeti Vabariigi Valitsuse otsusega viis alevit nende elanike soovil linnadeks: 30. juunil Põltsamaa ja Tapa, 2. juulil Tõrva ja Türi ning 12. novembril Nõmme. Alles jäi 17 alevit, mille elanikud polnud avaldanud kindlat soovi saada linnaks: Antsla, Elva, Jõgeva, Jõhvi, Kallaste, Keila, Kilingi-Nõmme, Kunda, Kärkla, Mustla (sai 1926. aastal alevi õigused, mis hakkasid kehtima 1. jaanuarist 1927. aastast), Mustvee, Mõisaküla, Narva-Jõesuu, Otepää, Sindi, Suure-Jaani ja Võõpsu. Järgneva tosina aasta jooksul toimusid linnade ja alevite võrgustikus ainult väikesed muudatused. Linnaks said 1927. aastal Tõrva ning 1936. aastal Otepää. 1934. aastal arvati Narva-Jõesuu linnaosana Narva linna koosseisu.

1932. aastal muudeti 1920. aasta põhiseadust ning kohaliku omavalitsuse üksusteks jäid vallad, alevid ja linnad, mis tähendas üleminekut ühetasandilisele kohalikule omavalitsusele. 19. jaanuaril 1934. aastal võttis Riigikogu vastu maakondade ajutise valitsemise seaduse, mis sätestas maakondliku tasandi omavalitsuste kaotamise ning 1. aprillil 1934. aastal saadeti maavalikogud laiali. Maavalitsused jäid tegutsema ajutiste maavalitsustena kui siseministeeriumile alluvad riigiasutused, kellele anti üle volikogude õigused, kohustused ja varad. Juba 1920. aastate algul vaieldi selle üle, kas maakond peaks endast kujutama riikliku juhtimise käepikendust või kohalikule omavalitsusele kaitsebarjääri keskvoimu võimaliku omavoli suhtes.

Kuni 1930. aastate alguseni olid osade meie linnade nimed kasutusel erineval kujul. Kohtu- ja Siseministeeriumi administratiivosakonna abidirektor O. Angelus kirjutas oma sellekohases artiklis: „*Vabariigi linnade nimedest on üks osa kujunenud aja jooksul kindlaks, milliste tarvitamisel pole lahkiminekuid, kuna teise ümber keerlevad vaidlused. ... Esimesse liiki kuuluvad järgmised linnad: Haapsalu, Narva, Nõmme, Paide, Petseri, Pärnu, Põltsamaa, Rakvere, Tapa, Tartu, Tõrva, Türi, Viljandi ja Võru. Teise liiki, s.o. selliste linnade hulka, mille nimede ümber kestavad vaidlused või mille nimede tarvitamisel valitseb ebahühtlus, kuuluvad Tallinn (Tallinna), Paldiski (Baltiski), Valga (Valk) ja Kuressaare (Kuressaar, Kuresaar, Kuresaare).*”

Arvestades seda asjaolu, määras Vabariigi Valitsus 19. juulil 1933. aastal oma otsusega linnade nimed kindlaks üldiseks ja ühtlaseks tarvitamiseks järgmiselt: Haapsalu, Kuressaare, Narva, Nõmme, Paide, Paldiski, Petseri, Pärnu, Põltsamaa, Rakvere, Tallinn, Tapa, Tartu, Tõrva, Türi, Valga, Viljandi, Võru.

Linnade nimede osas on saja aasta tagusest ajaloost vähem teada mõnede meie linnadega, sh Tallinnaga seonduvad faktid. Esimese maailmasõja puhkemise järel hakati Tsaari-Venemaal saksapäraseid kohanimi asendada venepärastega, nt Peterburi nimetati ümber Petrogradiks. 7. oktoobril 1914. aastal otsustas Tallinna Linnavolikogu kuberner I. Korostovetsi pealekäimisel muuta linna senine ametlik nimi Revel vanade vene letopisside järgi Kolõvaniks. Linnavolinik P. Kuibergi, ümberrahvustunud šovinisti arvates oli aga Kolõvan liiga soomepärase ning ta pakkus nimeks Romanovo-Nikolajevskit. Kuberner innustas oma linna ümber nimetamisele ka Weissensteini (Paide) ja Wesenbergi (Rakvere) linnavolikogu, pakkudes uuteks nimedeks Belokamenskit ja Aleksandro-Nevskit kui „sügavalt venepäraseid”.

1. märtsil 1934. aastal toimunud rahvaloenduse andmeil oli Eestis (Petserita) 17 linna (neis elas ligi 319 500 elanikku) ja 15 alevit (ligi 23 200 elanikku). Alevid olid kuni 1938. aastani: Antsla, Elva, Jõgeva, Jõhvi, Kallaste, Keila, Kilingi-Nõmme, Kunda, Kärkla, Mustla, Mustvee, Mõisaküla, Sindi, Suure-Jaani ja Võõpsu.

Eesti Linnade Liidu juhatuse koosolekul 26. aprillil 1934. aastal arutati jällegi alevite linnaks muutmise küsimust ning jõuti järeldusele, et parem „... oleks ühtlus linnadega nii valitsemise kui ka järelevalve alal, mistõttu otsustati paluda Vabariigi Valitsust, et ühes maaomavalitsuste reformiga muudetak elujõulised alevid linnadeks, kuna teised liidetak valdadega.”

1930. aastate lõpul otsustati lihtsustada Eesti haldusjaotust ja kaotada alevid, nimetades need (ühe erandiga – Võõpsu) linnadeks. Otsus sobitus riigi 20. aasta juubeli tähistamisega. Linnaseaduse jõustumisel 1. maist 1938 muudeti Antsla, Elva, Jõgeva, Jõhvi, Kallaste, Keila, Kilingi-Nõmme, Kunda, Kärkla, Mustla, Mustvee, Mõisaküla, Sindi ja Suure-Jaani alevid (kokku 14 alevit) samanimelisteks linnadeks. Mõisakülale hakati samal ajal ka uut nime otsima, sest arvati, et linna nimes ei saa sisalduda sõna „küla”, kuid 1940. aastaks ei jõutud tulemuseni ja Nõukogude ajal otsustati nime muutmisest loobuda.

Narva-Jõesuu alevi Narva linnaga ühendamise seadusega moodustatud Narva-Jõesuu linnaosa jäi edasi eksisteerima. Linnaseaduse alusel liideti 1938. aastal Röpina vallaga Võõpsu alev, mille paljud hooned olid aasta varem tulekahjus hävinud. Lisaks alevitele soovisid linnaks saada ka mõned alevikud, nt Abja-Paluoja, kuid toona neile vastu ei tulnud (seda tehti 1993. aastal). Vastavalt linnaseadusele kõik linnad kategoriseeriti. Pealinna staatuse sai Tallinn, I astme linnaks sai Tartu, II aste anti Narvale, Pärnule, Nõmmele, Rakverele ja Viljandile, ülejäänud linnad arvati III astmesse.

1938. aasta põhiseadus nägi ette taas teise tasandi kohaliku omavalitsuse moodustamise, aga see oli delegeeritud kohalik omavalitsus. Maavolikogu liikmed valiti vallavanemate hulgast viieks aastaks.

Uus massiline alevite moodustamine algas 1945. aastal, kui alevi õigused said Abja-Paluoja, Aegviidu, Ambla, Järva-Jaani, Järvakandi, Kehra, Kohila, Kohtla, Küttejõu, Lihula, Märjamaa, Narva-Jõesuu, Nuia (alates 1987. aastast Karksi-Nuia), Pärnu-Jaagupi, Rapla, Röpina, Võhma ja Väandra (kokku 18 asulat), mis 1993. aastani olid kõik (v.a Ambla ja Järva-Jaani) linnalised asulad. 1940. aastate teisel poolel toimusid Eesti linnade ja alevite võrgus veel järgmised muudatused: 1946. aastal said linnadeks Kiviõli ja Kohtla-Järve, 1948. aastal said aleviteks Ahtme, Loksa ja Sompa, 1949. aastal said aleviteks Lavassaare, Sillamäe ja Tootsi. Kui siia lisada veel, et 1950. aastal said alevi õigused Kukruse ja Viivikonna, siis on selge, et suurimad muudatused linnaliste asulate võrgus toimusid 1940. aastate teisel poolel põlevkivibasseinis.

Muudatused Eesti linnaliste asulate võrgus toimusid ka 1950. aastatel. 1953. aastal sai linna õigused Ahtme ning oli seda kuni 1960. aastani, mil ta ühendati Kohtla-Järvega. 1954. aastal said aleviks Püssi ja Tamsalu. Alevi õigused kaotasid ja liideti Kohtla-Järve linnaga Küttejõu 1957. aastal ning Kohtla ja Kukruse 1959. aastal. Jõhvi kaotas linna õigused ja liideti samuti Kohtla-Järve linnaga 1960. aastal. 1957. aastal sai linna õigused Sillamäe. Kõik muudatused linnaliste asulate võrgus toimusid seega 1950. aastatel endises Viru maakonnas, välja arvatud Tamsalu alev, praegusel Ida-Virumaal, tollaegses levinud keelepruugis Kirde-Eestis.

Vastavalt üleliidulisele määrangule eristati aastatel 1945–1961 Eestis linnatüüpi (20 alevit), töölisalevid (7 alevit) ja kuurortalevid (2 alevit).

Järgneval kolmekümnel aastal muutus meie linnaliste asulate võrk vähe. Aleviks said 1961. aastal Väike-Maarja (kaotas need õigused juba 1963. aastal) ja Põlva, 1971. aastal Võsu ning 1973. aastal Saue (Tallinna linnanõukogu koosseisus). 1979. aastal kaotas linna õigused Mustla ja alevi õigused Ambla (mõlemad muudeti alevikeks, st maa-asulateks), 1987. aastal kaotas alevi õigused Järva-Jaani, aga need taastati 2005. aastal. 1980. aastal sai linna õigused Maardu (Tallinna linnanõukogu koosseisus).

Vastavalt Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi 1974. aasta 1. novembri seadlusele oli Eestis viis kategooriat asulaid: linnalised asulad olid vabariikliku alluvusega linnad, rajoonilise alluvusega linnad ja alevid ning maa-asulad olid alevikud ja külad. Linna elanike arvu alampiir oli selle seadluse järgi 8 000 elanikku, alevi elanike arvu alampiir oli 2 000 elanikku ning alevikus pidi üldjuhul elama üle 300 elaniku. Vabariigi Valitsuse 1996. aasta määruse¹⁰ kohaselt on linnalised asulad lisaks linnale ja alevile ka alevikud, kuigi Statistikaameti rahvastiku andmetes kajastuvad ka viimased maa-asulate hulgas.

1970. aastate keskel toimus nn maa-asulate arvestuse korrastamine, mille tulemusel jäi Eestisse 1. jaanuarist 1976. aastast endise ligi 7 100 asula asemel ainult 3 500 asulat. Nüüdseks on tookordne asulate likvideerimise ning nende perspektiivseteks ja mitteperspektiivseteks asulateks liigendamise kampaania pälvinud suurt ja õigustatud kriitikat. Paljud vahepealsetel aastatel kaardilt kaotatud külad on uuesti taastamas oma endist staatust, kuid sel perioodil kujunenud mahajäämust sotsiaalsfääris ei suudeta niipea

likvideerida. Umbes sada meie küla on rahvastiku andmeil ilma ühegi alalise elanikuta, st „ilma ühegi suitsuta”.

1990. aastaks oli Eestis 6 vabariikliku alluvusega linna, 27 rajoonilise alluvusega linna ja 24 alevit. Alevid olid¹¹: Abja-Paluoja, Aegviidu, Järva-Jaani, Järvakandi, Kehra, Kohila, Lavassaare, Lihula, Loksa, Märjamaa, Narva-Jõesuu, Nuia, Põlva, Pärnu-Jaagupi, Püssi, Rapla, Röpina, Saue, Tamsalu, Tootsi, Viivikonna, Võhma, Võsu ja Vändra.

Kohalik omavalitsus Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamise ja selle järgses protsessis

1989. aasta 18. mail võttis ENSV Ülemnõukogu vastu seaduse Eesti NSV isemajandamise alused. Samal päeval kiitis Ülemnõukogu oma otsusega Eesti NSV üleminekust isemajandamisele heaks Eesti NSV isemajandamise koondkontseptsiooni ja selle alusel välja töötatud NSV Liidu seaduse projekti «Eesti NSV ülemineku kohta vabariiklikule isemajandamisele (majanduslikule iseseisvusele)». Need olid poole sajandi järel esimesed meie Ülemnõukogu õigusaktid, kus pärast enam kui neljakümne aastast vaheaega kasutati taas terminit „kohalik omavalitsus”.

8. augustil 1989 võttis ENSV Ülemnõukogu vastu põhimõttelise tähendusega otsuse „Haldusreformi läbiviimisest Eesti NSV-s”¹². Lähtudes IME koondkontseptsioonist ja seadusest Eesti NSV isemajandamise alused ning vajadusest tagada üleminek kehtivalt haldussüsteemilt omavalitsuslikule haldussüsteemile, nähti selle otsusega ette viia vabariigis 1990.–1994. aastatel läbi haldusreform, mis pidi hõlmama:

- 1) rahvavõimu vabariigisisese detsentraliseerimise omavalitsuslikele juhtimistasanditele ning riikliku ja omavalitsusliku juhtimise kindlapiirilise eristamise;
- 2) territoriaalse haldusstruktuuri reorganiseerimise.

8. august 1989 oli veel mitme teise õigusakti vastuvõtmise seisukohalt ülioluline päev. Ülemnõukogu sama päeva otsusega¹³ määrati kohalike rahvasaadikute nõukogude valimised külanõukogudes, alevites, linnades (nii rajoonilistes kui ka vabariiklikes linnades) ja maakondades 10. detsembrile. Just nende valimiste järgselt algas meil kohaliku omavalitsuse sisuline taastamine.

10. novembril 1989. aastal võeti vastu kohaliku omavalitsuse aluste seadus¹⁴, mis kujunes hindamatuks mõjuriks meie ühiskonna demokratiseerimisel. Euroopa poliitiliste protsesside kokkulangevuse seisukohalt on huvitav tõdeda, et täpselt samal ajal langes Berliini müür.

1. jaanuarist 1990 nimetati rajoonid ümber maakondadeks, aga maakonnad ise olid veel 1993. aasta sügiseni teise tasandi kohaliku omavalitsuse üksused.

Aastail 1990–1993 toimus meil kohaliku omavalitsuse sisuline taastamine. Kohaliku omavalitsuse taastamiseks töötati välja spetsiaalne taktika. Kuna vahepealsel poole sajandi pikkusel perioodil oli kaotatud kohalikul tasandil ise otsustamise ja ise tegemise võimalus, siis oli kõigepealt vaja taastada just see. Selleks otsustati, et haldusterritoriaalsetele üksustele tuleb ükshaaval omistada omavalitsuslik staatus ja seda alles siis, kui nad on võimelised kohalikke sotsiaalmajanduslikke ülesandeid täitma. Eriti külanõukogudes, aga ka alevites ja väiksemates linnades täitsid neid ülesandeid sageli põllumajanduslikud majandid (kolhoosid, sovhoosid) või ka mõned tööstus-, ehitus- vm ettevõtted. Näiteks „Kehrast kujunes tüüpiline ühe ettevõtte asula, kus kommunaalelamud, klubi, spordihoone, lasteaiad ja asula teenindus oli tselluloosi-paberikombinaadi omandis ning hooldamisel.”¹⁵

Oma valmisolekut täitmaks omavalitsuslikke ülesandeid pidid külanõukogud, alevid ja rajoonilised linnad kinnitama Ülemnõukogu Presiidiumi juurde 7. märtsil 1990. aastal moodustatud haldusreformi ekspertkomisjoni ees. Ülemnõukogu Presiidium omistas seejärel haldusüksusele omavalitsusliku staatuse (külanõukogust sai vald jne). Võrdluseks – Lätis moodustati 1990. aasta jaanuaris vastu võetud kohaliku omavalitsuse seaduse alusel ekspertkomisjonid kahel tasandil: maakonnasiseselt (analüüsisid valdu ja linnu) ja üleriigiliselt (analüüsisid, kas maakond suudab täita omavalitsuslikke ülesandeid).

Omavalitsusliku staatuse taotlemiseks oli vaja igal külanõukogul, alevil ja rajoonilisel linnal koostada oma põhimäärus ning välja töötada haldusüksuse arengukava. Põhimäärust võib tinglikult nimetada valla või linna „konstitutsiooniks”. Selle väljatöötamisel tugineti sageli 1937. aasta vallaseaduse või 1938. aasta

11 https://et.wikipedia.org/wiki/Eesti_alevite_loend

12 ÜN ja VT, 1989, 26, 348

13 ÜN ja VT, 1989, 26, 351

14 ENSV Teataja 1989, nr 34, art. 517

15 Raul Kuutma. Vabariigist vabariigini: Mälestused. Tallinn, Varrak, 2009, lk 219

linnaseaduse sätetele. Näiteks oli linnaseaduse §50 kohaselt koosoleku juhatajal õigus kõrvaldada koosolekult koosoleku korda rikkuvad linnavolinikud. Koosolekult kõrvaldatud linnavolinikku võidi linnapea või linnavanema otsusel karistada kuni 20-kroonise rahatrahviga. Haldusreformi ekspertkomisjoni ülesanne oli muuhulgas leida põhimäärusest toimiva õigusruumiga vastuolus olevad sätted ja need kõrvaldada.

Raske ülesanne oli kohalike poliitikute ja ametnike jaoks oma haldusüksuse arengukava koostamine. Puudus igasugune regionaalstatistika (alates rahvaarvust), majanduse arengut mõjutas kõrge (1991. aastal 1000 protsendini ulatunud) inflatsioon, olukorda raskendas plaanimajanduse allergia (arengukava peeti omaeegse viisaastaku plaani sarnaseks dogmaatiliseks dokumendiks) ning mitte vähe oluline polnud asjaolu, et kohapeal peaaegu puudusid sotsiaalmajanduslikke näitajaid analüüsida ja prognoosida oskavad spetsialistid. Seetõttu tellisid paljud haldusüksused oma arengukava väljastpoolt (regionaalmajandust tundvatelt teadlastelt). Kahtlemata aitas see kaasa arengukava kvaliteedile, kuid sellega jäi täitmata arengukava ülioluline eesmärk – kohalikud poliitikud ja ametnikud ning kohalik kogukond pidanuks ISE oma koduse haldusüksuse arengu läbi mõtlema.

Esimesena omistati omavalitsuslik staatus 1. oktoobril 1990. aastal Kuressaare linnale ja Muhu vallale. Omavalitsusliku staatus saanud valdade, alevite ja linnade arv oli 1990. aastal 19, 1991. aastal 135, 1992. aastal 93 ja 1993. aastal 6. Ainult Piirissaare külanõukogu ja Paldiski linn ei saanud selle haldusreformi taktika kohaselt omavalitsuslikku staatust. Viimased omavalitsuslikud staatused 1992. aasta lõpus ja 1993. aastal omistas Vabariigi Valitsus, sest pärast põhiseaduse vastuvõtmist lakkasid olemast Ülemnõukogu ja selle Presiidium. Kuigi esialgu rakendati kahetasandilist kohalikku omavalitsust, oli suund võetud ühetasandilisele kohalikule omavalitsusele ning võimalikult tugevate valdade, alevite ja linnade kujundamisele. Ka seetõttu ei puudutanud omavalitsusliku staatus saamise protseduur teise tasandi kohaliku omavalitsuse üksusi – maakondi ja vabariiklikke linnu.

Tol ajal valitud haldusreformi taktika otstarbekust, mis seisnes individuaalses lähenemises igale territoriaalüksusele, kinnitas muuhulgas asjaolu, et omavalitsuslikku staatust ei omistatud Venemaa sõjaväebaasile Paldiskile. Ka seda sammu võib käsitleda kohaliku omavalitsuse panusena juriidiliselt küll juba taastatud Eesti Vabariigi riikluse kindlustamisse. Oma põhimääruse ja arengukava töötasid Paldiski esindajad välja ja esitasid haldusreformi ekspertkomisjonile, kes lükkas need dokumendid tagasi. Muuhulgas lähtuti sellest, et linnas puudus kodanike register. Paldiski oli vahelahendusena aastatel 1994–1996 Keila Paldiski linnaosa. 9. märtsil 1994 võttis Riigikogu vastu Paldiski omavalitsuse korraldamise seaduse¹⁶, mille kohaselt Suur-Pakri ja Väike-Pakri saare ning Pakri poolsaare maa-ala otsustati jagada Padise ja Keila valla ning Keila linna haldusterritooriumiks Vabariigi Valitsuse määratud piirides, lähtudes majanduslikust otstarbekusest, ajalooliselt väljakujunenud haldusterritoriaalsest korraldusest ning kuulates ära vastavate kohaliku omavalitsuse üksuste volikogude arvamused. Sama seaduse kohaselt liideti Paldiski linna maa-ala Keila linna haldusterritooriumiga Keila linna Paldiski linnaosaks. 1996. aasta 20. oktoobril toimunud kohaliku omavalitsuse volikogude valimise järel taastati Paldiski kui iseseisva linna staatus.

Eestis valitud haldusreformi taktika tagas omavalitsusliku elukorralduse mõtte jõudmise igasse senisesse külanõukogusse, alevisse või rajoonilisse linna (sealsete poliitikuteni ja ametnikeni). Õnneks polnud vahele jäänud kahe põlvkonna pikkune kohaliku omavalitsuseta periood seda kogemust täielikult kustutada suutnud, mistõttu kohaliku omavalitsuse taastamine kulges kiirelt ja tulemuslikult, võiks ka öelda, et entusiastlikult. Tagantjärele võib väita, et sellel protsessil oli hindamatu tähendus riigi iseseisvuse taastamisel, sest juba 1991. aasta suveks oli kogu riigi territooriumil loodud tugev demokraatia ja usaldusväärne avaliku võimu alusmüür. Olgu selle kinnituseks toodud fakt, et ohtlike augustisündmuste ajal valmistati Kadriorus ja Toompeal ette tegutsemisvarianti juhaks, kui kesktasandi institutsioonid ei saa riigis (tõsi küll, rahvusvaheliselt veel viimaseid päevi tunnustamata riigis) enam toimida. Siis pidid riigivõimu ülesandeid hakkama täitma tolleaegse kahetasandilise kohaliku omavalitsuse juures maakondade ja vabariiklike linnade esindajad.

1990. aastate algul toimunud kohaliku omavalitsuse taastamise arvustajad on kritiseerinud, et valdu moodustades jäeti alles külanõukogude piirid, aga piiride muutmist püüti vältida teadlikult. Oluline eesmärk oli taastada kohalik omavalitsus sisuliselt ja haldusterritoriaalsed üksused, millest saaksid võrdväärsed partnerid omavaheliste piiriküsimuste (-vaidluste) diskussioonis. Piiride muutmise oleks kindlasti põhitähelepanu endale tõmmanud.

Liitigi oli piiride osas vähemalt kolm suurt soovide gruppi. Kohati taheti valda taastada 1930. aastate lõpul toimunud vallareformi piires, kohati esimese iseseisvusaja varasemates (1920. aastate) piirides, kohati aga 1970.–1980. aastatel suhteliselt edukalt toimunud suurmajandi (eelkõige mõne kolhoosi) piires, sest külanõukogude piire oli omal ajal püütud järjest enam ühildada kohaliku sotsiaalset taristut ülal pidavate majandite piiridega. Pole ka tähtsusetu meenutada, et rahva demokraatliku elukorralduse ihalus prevaleeris (sageli raskelt määratletava) sotsiaalse ja majandusliku efektiivsuse üle. Ja kuigi juba tol ajal räägiti-kirjutati palju sellest, et meie vallad on liiga väikesed, otsustas Riigikogu 1993. aasta 11. märtsil n-ö poolitada viis valda (Juuru–Kaiu, Kadrina–Saksi, Saku–Kiili, Nissi–Kernu, Salme–Torgu).

Haldusreformi ekspertkomisjoni osalusel asuti reorganiseerima Kohtla-Järve (endise vabariikliku linna) suurt aglomeratsiooni, mis koos Narva ja Sillamäega toetas Kirde-Eesti autonoomse oblasti provokatiivset, Eesti riigi terviklikkust lõhkuvat ideed. Muuhulgas taastati 1991. aastal nõukogude ajal Kohtla-Järve linna koosseisu kuulunud Jõhvi kui iseseisva linna ja maakonnakeskuse staatust.

Meie halduskorralduse muutmist, sh muutmise kavasad on 1990. aastate algusest vajalik analüüsida märksõna „haldusreform” kontekstis. Kohati on haldusreformi kasutatudki haldusterritoriaalse (piiri-) reformi tähenduses, mis väga selgelt ilmneb 2016. aastal vastu võetud haldusreformi seaduses, mida käsitleme hiljem. Samas võib veerandsajandi pikkusest arengust välja tuua haldusreformi kompleksset mõistmist, mida artikli autor loeb õigeks.

Kahetsusväärset kiiresti unustati vahetult pärast iseseisvuse taastamist moodustatud Vabariigi Valitsuse Koalitsioonilepe¹⁷, millest vähese tuntuuse tõttu toome siinkohal pikema väljavõtte:

„Kiire haldusreform on Eesti riikluse tugevdamiseks ning majandusuuenduste teostamiseks mõõdapäasmatu. Haldusreformi käigus määratletakse riigi ning omavalitsuse ülesanded, õigused ja kohustused. Valitsuse poliitika aluseks on võimu detsentraliseerimine, otsuste langetamise viimine võimalikult lähedale rahvale. Vajalik on võtta vastu haldusreformi teostamiseks tarvilikud seadused (kohaliku omavalitsuse seadus, halduspiiride muutmise seadus, omavalitsuse eelarve seadus, ...), määratleda täpsemalt omavalitsuste õigused ja kohustused. Eri tähelepanu tuleb pöörata omavalitsuslike institutsioonide tekkele suurlinnades. Haldusreformi teostamisel üldistatakse eri piirkondade kogemused omavalitsusstruktuuride uuendamisel ning kindlustatakse haldusreformi seaduste ja põhimõtete ellurakendamine ja selgitamine. Paralleelselt haldusreformiga ja uute haldusüksuste tekkega tuleb võimalikult kiiresti korraldada uued valimised vallavolikogudesse. Enne seda (mitte pärast seda! – S.M.) tuleb omavalitsustele tagada kindel tulude baas, mille võiks moodustada üksikisiku tulumaks, osa ettevõtte tulumaksust (1990–1993 laekus kohalikesse eelarvetesse 35% ettevõtte tulumaksust – S.M.), käibemaksust ning nn ressursimaksudest. Suurendada tuleb kohalike omavalitsuste osa maksude määramisel ja soodustuste tegemisel.”

Etteheiteid ei tohiks teha, et 1990. aastate alguses kohaliku omavalitsuse taastamise käigus ei tegeldud piirireformiga, vaid sellele, miks viidatud Koalitsioonileppe täitmine takerdus?

Samas – tõi küll, alles pärast suuri ja põhimõttelisi vaidlusi võeti 2. juunil 1993. aastal vastu kohaliku omavalitsuse korralduse seadus¹⁸. See sai teoks siis, kui kolm nädalat varem, 12. mail 1993. aastal oli Riigikogu teinud põhimõttelise ühelauselise otsuse, et meil saab olema ühetasandiline kohalik omavalitsus.

Seonduvalt piiride muutmisega tuleb märkida meie 1992. aasta põhiseaduse paragrahvi 158, mille kohaselt Kohaliku omavalitsuse üksuste piire ei tohi muuta vastavate omavalitsuste arvamust ära kuulamata. Mitte vähem oluline on märkida selle (nagu mitme teise meie põhiseaduse XIV peatüki) printsiibi kokkulangevust kaks aastat hiljem (1994. aastal) Riigikogus ratifitseeritud Euroopa kohaliku omavalitsuse hartaga, mille artikkel 5 kohaselt: „*Muudatusi kohalike omavalitsuste võimupiirides ei tehta kõnealuse kohaliku kogukonnaga eelnevalt nõu pidamata. Kus seadus lubab, võib seda teha rahvahääletuse teel.*”

Enne 1995. aastal vastu võetud Eesti territooriumi haldusjaotuse seadust ei olnud kohaliku omavalitsuse üksuste liitumine või liitmine ilma Riigikogu igakordse vastava otsuseta võimalik.

1995. aastal vastu võetud Eesti territooriumi haldusjaotuse seaduses §5 oli sätestatud ka riigi pealinn Tallinn. Mitme eelneva aasta jooksul oli sellel teemal sageli arutletud, kohati naljagi tehtud (à la pealinn võiks olla Mäos või Riigikogu seaduseelnõu 407 SE I kohaselt Ruhnu saarel vms).

Pärast seda, kui Tamsalu sai 1996. aastal linna staatuse, on Eestis 47 linna kui asumit¹⁹: Tallinn, Tartu, Narva, Pärnu, Kohtla-Järve, Viljandi, Maardu, Rakvere, Sillamäe, Võru, Kuressaare, Valga, Jõhvi,

17 Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei, „Isamaa” ja „Möödukate” 1992.–1995. aasta Koalitsioonilepe, lk 5

18 RT I 1993, 37, 558

19 https://et.wikipedia.org/wiki/Eesti_linnad#Eesti_linnade_loend

Haapsalu, Keila, Paide, Türi, Tapa, Põlva, Kiviõli, Elva, Saue, Jõgeva, Rapla, Põltsamaa, Paldiski, Sindi, Kunda, Kärđla, Kehra, Loksa, Rāpina, Tõrva, Narva-Jõesuu, Tamsalu, Otepää, Kilingi-Nõmme, Karksi-Nuia, Lihula, Mustvee, Võhma, Antsla, Abja-Paluoja, Püssi, Suure-Jaani, Kallaste, Mõisaküla.

Kuni 1998. aastani oli ühinemine võimalik üksnes kohaliku omavalitsuse volikogude korraliste valimiste toimumise ajal. Seega said esimesed vabatahtlikud ühinemised toimuda alles 1996. aasta oktoobris ning siis ühinesid Halinga vald ja Pärnu-Jaagupi alev. 1998. aasta veebruaris võimaldati seaduse muudatusega ühinemine ka volikogude korraliste valimiste vahelisel ajal. Seda võimalust kasutasid sama aasta sügisel Abja vald ja Abja-Paluoja linn. Seejuures tõusetus aga korraliste valimiste vahelisel ajal valitud volikogu tegutsemisperioodiga probleem, mida ei osatud ette näha. Nimelt sätestas põhiseadus kohaliku omavalitsuse volikogu volituste perioodiks kolm aastat ja hakati väitma, et 1997. aastal valitud volikogu liikmete volitused kehtivad 2000. aastani. Korraliste valimiste vahelisel ajal ühinemise võimalus peagi kaotati, kuid taastati uuesti 2003. aastal põhiseaduse 156. paragrahvi järgnevalt toodud muudatusega.

1992. aasta põhiseaduse algne sõnastus;

„§ 156. Kohaliku omavalitsuse esinduskoguks on volikogu, kes valitakse vabadel valimistel kolmeks aastaks. ...”

Sõnastus alates 17. oktoobrist 2005:

„§ 156. Kohaliku omavalitsuse esinduskogu on volikogu, kes valitakse vabadel valimistel neljaks aastaks. Seadusega võib volikogu volituste perioodi lühendada seoses kohaliku omavalitsuse üksuste ühinemise või jagunemisega või volikogu tegutsemisvõimetusega. ...”

Olulised seisukohad ka haldusterritoriaalse korralduse osas kajastusid kontseptsioonis „Avaliku halduse arendamise alused”.

Vabariigi Valitsus moodustas 1997. aastal asjatundjate komisjoni (regionaalminister Peep Aru juhtimisel) haldusreformi kontseptsiooni väljatöötamiseks. Vastav eelnõu „Avaliku halduse arendamise alused” esitati komisjoni poolt Vabariigi Valitsusele 1998. aasta jaanuaris. Seonduvalt haldusterritoriaalse korraldusega märgiti selles dokumendis: „Tulenevalt tõmbekeskuste paiknemisest ning valdade ja linnade sotsiaalmajandusliku terviklikkuse huvidest vähendatakse oluliselt kohaliku omavalitsuse üksuste arvu, millega tugevdatakse nende üksuste funktsioonide täitmise ja avalike teenuste osutamise võimet. Vabatahtlike ümberkorralduste periood on kuni 2002. aasta kohaliku omavalitsuse volikogude korraliste valimiseni.”

Väga oluline on lisada, et kontseptsioonis nähti ette:

„Haldusterritoriaalsete ümberkorralduste teine etapp toimub Vabariigi Valitsuse initsiatiivil. Haldusterritoriaalseteks ümberkorraldusteks viiakse eelnevalt läbi vajalikud uurimused. Vabariigi Valitsuse initsiatiivil toimuvad haldusterritoriaalsed ümberkorraldused eeldavad kohaliku omavalitsuse üksuste arvamuste ära kuulamist, millega tagatakse kohalike huvide arvestamine.”

Ekstremumid on seega olnud väited, mida on olnud võimalik kuulda või lugeda aastate jooksul enne 2016. aastal vastu võetud haldusreformi seaduse alusel käivitunud ka keskvalitsuse initsiatiivil tehtavate ühendamine kohta, et esmakordselt (või lõpuks ometi) on hakatud mõistma, et üksnes vabatahtlikuna seda protsessi ei saa realiseerida.

1999. aasta sügisel ühinesid Kuressaare ja Kaarma vald, Lihula vald ja linn, Pühajärve vald ja Otepää linn, Antsla vald ja linn, Karksi-Nuia vald ja linn ning Vihula vald ja Võsu vald (alev).

Haldusreformi mõiste kasutamise mitmetähenduslikkust ilmestavad hästi sajandivahetusel alanud protsessid, kus ministriumid, eelkõige ametid võtsid maavalitsustelt üle funktsioone. Piiride muutmise eesmärgiga ei tegeletud. Tegeleti üksnes regionaalsete struktuuride piiride määramisega, kui üks struktuuriüksus teenindas mitut maakonda (st millised maakonnad millisesse ringkonda kuuluvad).

Näiteks muutis Riigikogu 8. detsembril 1999. aastal Vabariigi Valitsuse seadust, millega kaotati maavalitsuste keskkonnaosakonnad ja sealsed töötajad toodi Keskkonnaministeeriumi alluvusse. Osa neist asus tööle ministriumile alluvates maakondlikes keskkonnateenistustes, osa Keskkonnainspektsiooni kohalikes osakondades. 2009. aastal ühendati Keskkonnaametiga riiklik looduskaitsekeskus, kiirguskeskus ja maakondlikud keskkonnateenistused ning moodustati kuus regiooni. Analoogilisi regionaalseid struktuurimuudatusi tehti mitmes teiseski ministriumis ja sellist tegevust hakati nimetama „hiilivaks haldusreformiks”. Mõtlemata paneva pealkirjaga artikkel „Tsentraliseeritud detsentraliseerimine” oli ilmunud 1933. aastal (ligi 90 aastat tagasi!) ajakirjas „Maaomavalitsus”, nr 8.

4. juulil 2000 oli Vabariigi Valitsuse kabinetiistungil päevakorras „Kohaliku omavalitsuse haldusterritoriaalse korralduse muutmise ettepanekute koostamise juhised”. Istungi protokollis nähti ette:

„... P. 8. Kohaliku omavalitsuse haldusterritoriaalse korralduse muutmise

ettepanekute väljatöötamise aluseks on järgmised kriteeriumid:

- 1) kohaliku omavalitsuse üksuse elanike arvu alammäär on üldjuhul 3 500 elanikku;
- 2) linnalähedastes piirkondades, kus elanikkonna enamuse on koondunud linna satelliitasuladesse, on kohaliku omavalitsuse üksuse elanike arvu alammäär üldjuhul 4 500 elanikku;
- 3) linnaline asula suurusega kuni 10 000 elanikku moodustab koos oma vahetu tagamaaga ühtse kohaliku omavalitsuse üksuse; ...”

Peaaegu kogu iseseisvuse taastamise järgsel ajal (kuni 2016. aasta haldusreformi seaduse rakendumiseni 2017. aasta sügisel) aktsepteeriti üksnes valdade ja linnade vabatahtlikku ühinemist. Mõningane erand oli paariaastane periood sajandivahetusel, mil Vabariigi Valitsus püüdis (kuid üksnes püüdis!) läbi viia kesk-tasandilt suunatavat haldusterritoriaalset reformi. Siseminister Tarmo Looduse ettepanek oli moodustada 100–107 kohaliku omavalitsuse üksust, st nende arvu vähendada umbes kaks korda. Vabariigi Valitsus võttis 25. juunil 2001 vastu korralduse nr 437-k „Haldusterritoriaalse korralduse muutmise algatamine”, mis nägi väga konkreetset valdade ja linnade kaupa ette võimalikud liitumised või liitmised (ühinemis-piirkonnad). Siiski jäi see loogiline ning valdades ja linnades valdavalt toetust leidnud plaan üksnes paberile. Peaasjalikult eelseisvate Vabariigi Presidendi valimistega seoses lükkus see ettepanek kõrvale.

Käesoleva artikli autor jagab Tampere Ülikooli professori Arto Haveri seisukohta, et diskussioon valdade arvu üle on pelgalt sõnade mäng.²⁰ Hoopis sisu (õiguslikku, majanduslikku ja halduslikku autonoomiat) on kohalikele omavalitsusele vaja. Siiski avaldas ka käesoleva artikli autor 20 aastat tagasi antud intervjuudes arvamust, et valdade arvu võiks poole võrra vähendada, nt intervjuu Urmas Paetiga „Valdu võiks vähendada kuni poole võrra.”²¹

Eesti haldusterritoriaalse korralduse reformimise ettepanekute seisukohalt on hilisematel aastatel peaaegu märkamatuks jäänud sajandi algul regionaalminister Toivo Asmeri pakutud ettepanek muuta maakonnad valdadeks. Selle kohaselt pidanuks Eestisse jääma 15+5 omavalitsust, st 15 valda ja 5 suuremat linna. Toivo Asmeri väitel tekitab valdade ja linnade sunniviisiline liitmine vallajuhtide vahel palju tüli ning valdade taolise liitmisega ei saavutatavat tulemust, mida oodatakse. Senised vallad võinuksid ministri arvates jääda alles osavaldadena.²²

Teame, et 2016.–2017. aastal käivitatud haldusreformi (loe: piirireformi) tulemusel ongi nüüd moodustatud (peaaegu) maakonnasuurusel valdu (Hiiumaa, Saaremaa) ning kostub kriitikat, et taolisi üksusi pidanuks nüüd oluliselt rohkem moodustatama.

2002. aasta jaanuaris vahetus valitsuskoalitsioon ning selles koalitsioonilepingus võeti selge poliitiline suund kohaliku omavalitsuse üksuste üksnes vabatahtlikuks ühinemiseks. Sellist lähenemist kritiseeriti sageli väidetavalt vähese tulemuslikkuse tõttu, kuid samas tulnuks tollaegses arengus näha ka positiivseid külgi. Mitte just kiires, kuid siiski mõõdukas tempos kujunenud vabatahtlik ühinemine (aastatel 1996–2012 oli 51 valda või linna ühinenud 22 vallaks) andis hinnalist informatsiooni, mida ühinenud kohaliku omavalitsuse üksus tagab positiivses mõttes ja milliste võimalike negatiivsete teguritega, mõjudega vms tuleks ühinemisel ja selle järgselt arvestada. 2002. aasta sügiseks oli Eestis 247 kohaliku omavalitsuse üksust (sh 205 valda ja 42 linna).

2002. aasta sügisel ühinesid Rapla vald ja linn, Märjamaa vald ja vald (alev) ning Loodna vald, Kohila vald ja vald (alev), Anija vald ja Kehra linn, Räpina vald ja linn. 20. oktoobri 2002. aasta kohaliku omavalitsuse volikogude valimiste järgselt jäi järele 241 kohaliku omavalitsuse üksust, neist 39 linna ja 202 valda. Linnu kui asulaid oli jätkuvalt 47, sest 8 linna olid vallasisesed linnad (ilma linnavolikoguta, linnavalitsuseta ja linnapeata).

2005. aasta kohaliku omavalitsuse volikogude valimiste järgselt vähenes kohaliku omavalitsuse üksuste arv 14 võrra (seejuures 6 linna ja 8 valla võrra). Ühinesid:

- Tamsalu linn ja Tamsalu vald Tamsalu vallaks;
- Tapa linn, Lehtse vald ja Saksi vald Tapa vallaks;
- Jõhvi linn ja Jõhvi vald Jõhvi vallaks;
- Avanduse vald ja Väike-Maarja vald Väike-Maarja vallaks;

20 Haveri, Arto; Laamanen, Elina 2006. Boundaries, Size and Performance – a Delphi Study on the Development of Local Government Structure in Finland – Finnish Local Government Studies 4, 324

21 Postimees, 14. veebruar 1997

22 http://epl.delfi.ee/news/eesti/asmeri_haldusreformi-idee-valistab-vallajuhtide-tulid?id=50842443

Suure-Jaani linn, Olustvere vald, Suure-Jaani vald ja Vastemõisa vald Suure-Jaani vallaks;
Kilingi-Nõmme linn, Saarde vald ja Tali vald Saarde vallaks;
Kuusalu vald ja Loksa vald Kuusalu vallaks;
Türi linn, Kabala vald, Öisu vald ja Türi vald Türi vallaks.

Viimaste ühinemistega toimusid ka muudatused maakondade piirides, sest varem Järvamaa koosseisu kuulunud Lehtse vald hakkas nüüdsest kuuluma Lääne-Viru maakonda. See tekitas vaidlusi, aga veelgi suuremad probleemid tõusetusid Kabala (Võhma vahetu tagamaa!) viimisega Viljandi maakonnast Järva maakonda.

15. septembril 2008. aastal otsustas Loksa Linnavolikogu teha ühinemissetepaneku teda ümbritsevale Kuusalu vallale, aga ka 2017. aasta sügisel toimunud radikaalse haldusterritoriaalse reformi järgselt ei ole Loksa linna ühendatud ümbritseva vallaga.

2005. aasta 18. oktoobrist oli Eestis 227 kohaliku omavalitsuse üksust – 194 valda ja 33 linna. Linnu ja asulaid oli 47, sest 14 linna olid vallasisesed linnad.

2009. aasta oktoobris toimunud kohaliku omavalitsuse volikogude valimistel ühinesid ainult Kaisma vald ja Vändra vald, kusjuures iseseisvaks üksuseks jäi seejuures Vändra alev, mille ümber oli jätkuvalt rõngasvald.

2013. aasta 20. oktoobril toimunud kohaliku omavalitsuse volikogude valimistel ühinesid:

Kose vald ja Kõue vald Kose vallaks;

Kärdla linn ja Kõrgessaare vald Hiiu vallaks;

Lüganuse vald, Maidla vald ja Püssi linn Lüganuse vallaks;

Oru vald, Risti vald ja Taebla vald Lääne-Nigula vallaks;

Audru vald ja Lavassaare vald (alev) Audru vallaks;

Põlva linn ja Põlva vald Põlva vallaks;

Paistu vald, Pärsti vald, Saarepeedi vald ja Viiratsi vald Viljandi vallaks.

Enne 2016. aastal vastu võetud haldusreformi seaduse alusel toimunud suuri muutusi oli viimane üksikmuudatus (taas!) Saaremaal. 28. augusti 2014. aasta istungil kiitis Vabariigi Valitsus heaks siseministri esitatud eelnõu, millega kinnitati Kaarma, Kärla ja Lümanda valla ühinemine ning selle tulemusel 7 200 elanikuga Lääne-Saare valla loomine. Valdade esialgne ettepanek oli anda ühendvallale nimeks Saaremaa vald. Pärast tekkinud vastuseisu saatsid Lümanda, Kärla ja Kaarma vallavanemad siseministrile ja peaministrile kirja, milles tegid ettepaneku nimetada ühendvald Lääne-Saare vallaks.

Haldusterritoriaalse korralduse muutmise komplitseeritust näitab muuhulgas ilmekalt Eesti Koostöökogu 2014. aastal valminud Riigipidamise kavas²³ toodud seisukoht: „*Majanduslikult efektiivseima halduskorralduse üksuse otsinguil ei või kohalik omavalitsus ära kaotada oma olemise mõtet. ... Kuigi väiksemate omavalitsusüksuste liitmine suurvaldadeks on üle maailma olnud viimaste suuremate omavalitsusreformide lainete peamiseks sisuks, siis akadeemilises kirjanduses üha enam kaheldakse omavalitsuste ühinemiste majanduslikus mõttekuses. ... pole olemas ühte ja õiget omavalitsuse suurust. ...*”

Sisuliselt kogu Eesti iseseisvuse taastamise järgsel ajal diskuteeritud haldusterritoriaalse reformi osas toimus läbimurre 2016. aasta 7. juunil vastu võetud haldusreformi seadusega²⁴. Seadus sätestas haldusreformi eesmärgi saavutamiseks valdade ja linnade haldusterritoriaalse korralduse muutmise alused ja korra, sealhulgas haldusterritoriaalse korralduse muutmiseks vajalike otsuste ja toimingute tegemise tähtsajad, reformi aluseks oleva kohaliku omavalitsuse üksuse elanike arvust lähtuva kohaliku omavalitsuse üksuse miinimumsuuruse kriteeriumi, erandite kohaldamise tingimused selle kriteeriumi rakendamisel ning kohaliku omavalitsuse üksuste haldusterritoriaalse korralduse muutmise kaasnivad üldised õigused ja kohustused.

Seaduse alusel seati haldusreformi eesmärgiks toetada kohaliku omavalitsuse üksuste võimekuse kasvu kvaliteetsete avalike teenuste pakkumisel, piirkondade arengueelduste kasutamisel, konkurentsivõime suurendamisel ja ühtlasema piirkondliku arengu tagamisel. Selle eesmärgi elluviimiseks nähti seadusega ette valdade ja linnade haldusterritoriaalse korralduse muutmine, mille tulemusena peavad kohaliku omavalitsuse üksused olema võimelised iseseisvalt korraldama ja juhtima kohalikku elu ning täitma seadusest tulenevaid ülesandeid. Haldusreformi rakendamisel tuli lähtuda ka riigivalitsemise reformi eesmärkidest

23 „Omavalitsuskorralduse ja regionaalhalduse trendid ja stsenaariumid”

24 RT I, 21.06.2016, 1

riigihalduse korrastamisel, milleks on avalike teenuste hea kvaliteedi ja kättesaadavuse tagamine ning kulude kokkuhoid.

Kehtestati ka kohaliku omavalitsuse üksuse miinimumsuuruse kriteerium. Sätestati²⁵, et kohaliku omavalitsuse üksus on võimeline tagama seadusest tulenevate ülesannete korraldamiseks vajaliku professionaalse võimekuse ja osutama kõigile kohaliku omavalitsuse üksuse elanikele kvaliteetseid avalikke teenuseid kooskõlas haldusreformi seaduses nimetatud haldusreformi eesmärgiga juhul, kui kohaliku omavalitsuse üksuses elab vähemalt 5 000 elanikku. Selle kõrval sätestati ka kohaliku omavalitsuse üksuse soovitusliku suuruse kriteerium – 11 000 elanikku, mida tuli haldusreformi eesmärgi saavutamiseks haldusterritoriaalse korralduse muutmisel eelistada.

Pärast 2017. aasta haldusterritoriaalset reformi on pindalalt Eesti suurimad linnad Pärnu, Paide ja Narva-Jõesuu, järgnevad Haapsalu ja Tallinn (Tabel 2).

2017. aasta 15. oktoobril toimunud kohaliku omavalitsuse volikogude valimiste järgselt jäi varasema 213 valla või linna asemel järele 79 kohaliku omavalitsuse üksust (64 valda ja 15 linna). Neisse valiti kokku 1 729 valla- või linnavolikogu liiget. Võrdluseks – eelmistel valimistel 2013. aastal valiti kohaliku omavalitsuse 215 üksusesse 2 951 saadikut.

Tabel 2

Eesti haldusterritoriaalse korralduse muudatused 2017. aasta kohaliku omavalitsuse volikogude valimiste järgselt https://et.wikipedia.org/wiki/Eesti_omavalitsuste_haldusreform

Liitunud vallad ja linnad	Rahvaarv 1.12.2016	Pindala km ²	Uus vald
Saue vald, Saue linn, Kernu vald, Nissi vald	21 456	639	Saue vald
Aegviidu vald, Anija vald	6 348	533	Anija vald
Käina vald, Hiiumaa vald	6 726	571	Hiiumaa vald
Toila vald, Kohtla vald, Kohtla-Nõmme vald	4 850	267	Toila vald
Vaivara vald, Narva-Jõesuu linn	4 543	409	Narva-Jõesuu linn
Saare vald, Avinurme vald, Lohusuu vald, Kasepää vald, Mustvee linn	5 653	568	Mustvee vald
Põltsamaa linn, Põltsamaa vald, Pajusi vald, Puurmani vald	10 611	949	Põltsamaa vald
Jõgeva vald, Jõgeva linn, Palamuse vald, Torma vald	13 810	1 028	Jõgeva vald
Paide linn, Paide vald, Roosna-Alliku vald	10 863	442	Paide linn
Järva-Jaani vald, Albu vald, Ambla vald, Imavere vald, Kareda vald, Koigi vald, Koeru vald	7 192	986	Järva vald
Türi vald, Väätsa vald, Käru vald	11 198	1 009	Türi vald
Ridala vald, Haapsalu linn	13 617	264	Haapsalu linn
Lääne-Nigula vald, Noarootsi vald, Nõva vald, Martna vald, Kullamaa vald	7 264	1 439	Lääne-Nigula vald
Lihula vald, Hanila vald, Varbla vald, Koonga vald	5 613	1 352	Lääneranna vald
Haljala vald, Vihula vald	4 402	547	Haljala vald
Rägavere vald, Vinni vald, Laekvere vald	7 069	1 013	Vinni vald
Tamsalu vald, Tapa vald	11 405	479	Tapa vald
Kunda linn, Viru-Nigula vald, Aseri vald	6 059	311	Viru-Nigula vald
Sõmeru vald, Rakvere vald	5 603	296	Rakvere vald
Kuressaare linn, Lääne-Saare vald, Orissaare vald, Pihla vald, Valjala vald, Salme vald, Kihelkonna vald, Laimjala vald, Mustjala vald, Torgu vald, Leisi vald, Põide vald	32 007	2 705	Saaremaa vald
Elva linn, Konguta vald, Rannu vald, Rõngu vald, Palupera vald, Puhja vald	14 241	650	Elva vald
Helme vald, Hummuli vald, Põdrala vald, Tõrva linn	6 386	607	Tõrva vald
Valga linn, Karula vald, Taheva vald, Tõlliste vald, Öru vald	16 773	794	Valga vald

Viljandi vald, Kolga-Jaani vald, Tarvastu vald	14 036	1 374	Viljandi vald
Vändra alev, Vändra vald, Tootsi vald, Halinga vald	8 596	1 012	Põhja-Pärnumaa vald
Pärnu linn, Audru vald, Paikuse vald, Tõstamaa vald	50 445	594	Pärnu linn
Sauga vald, Tori vald, Sindi linn, Are vald	11 701	612	Tori vald
Rapla vald, Kaiu vald, Raikküla vald	12 061	728	Rapla vald
Kehtna vald, Järvakandi vald	5 666	512	Kehtna vald
Märjamaa vald, Vigala vald	7 805	1 142	Märjamaa vald
Kõlleste vald, Kanepi vald, Valgjärve vald	4 891	526	Kanepi vald
Põlva vald, Ahja vald, Laheda vald, Mooste vald, Vastse-Kuuste vald	14 452	707	Põlva vald
Räpina vald, Veriora vald, Meeksi vald	6 661	609	Räpina vald
Vastseliina vald, Orava vald	2 690	396	Vastseliina vald
Piirissaare vald, Tartu vald, Laeva vald, Tabivere vald	8 159	541	Tartu vald
Mäksa vald, Võnnu vald, Haaslava vald	4 855	476	Kastre vald
Pala vald, Vara vald, Alatskivi vald, Peipsiääre vald, Kallaste linn	648	652	Peipsiääre vald
Sangaste vald, Otepää vald, Palupera valla Lutike, Makita, Miti, Neeruti, Nõuni, Päidla ja Räbi küla	5 705	443	Otepää vald
Karksi vald, Abja vald, Halliste vald, Mõisaküla linn	7 793	881	Mulgi vald
Suure-Jaani vald, Võhma linn, Kõo vald, Kõpu vald	8 324	1 153	Põhja-Sakala vald
Lasva vald, Sõmerpalu vald, Võru vald	8 295	555	Võru vald
Antsla vald, Urvaste vald	4 651	411	Antsla vald
Mõniste vald, Misso vald, Varstu vald, Haanja vald, Rõuge vald	5 815	971	Rõuge vald
Iisaku vald, Alajõe vald, Mäetaguse vald, Tudulinna vald	3 974	921	Alutaguse vald
Tartu linn, Tähtvere vald	93 124	154	Tartu linn

Kohaliku omavalitsuse üksuste liidud

Harjumaa Omavalitsuste Liit

Harjumaa Omavalitsuste Liit (HOL) on asutatud 1. aprillil 1992. aastal 17 omavalitsuse – Keila linna, Kehra, Loksa ja Aegviidu alevi, Anija, Harku, Jõelähtme, Keila, Kuusalu, Kõue, Padise, Raasiku, Rae, Saku, Saue, Vasalemma ja Viimsi valla – esindajate poolt.

Asutajad 01.04.1992: Ago Järva (Saku vald); Ennu Kotkas (Kõue vald); Jüri Lillsoo (Kehra alev); Ants-Hembo Lindemann (Viimsi vald); Rein Poolak (Rae vald); Aado Pallase (Vasalemma vald); Julian Patrak (Kuusalu vald); Andres Pärt (Keila linn); Aleksander Soitu (Aegviidu alev); Leemet Vaikmaa (Padise vald); Toivo Veenre (Raasiku vald); Ilesia Väli (Anija vald); Andres Kaskla (Loksa alev); Arvo Must (Harku vald); Taimi Saarma (Jõelähtme vald); Lembit Puusepp (Keila vald); Sirje Milt (Saue vald).

HOLi esialgne põhikiri on registreeritud 10. detsembril 1992 maavanema Mati Zernandi korraldusega nr 1239 ja registreeritud Harju maakonna ettevõttereegisris 29. detsembril 1992. Kehtiv põhikiri on registreeritud 13.09.2010 ning sätestab, et HOL on Harjumaa valdade ja linnade vabatahtlik ühendus, maakondlik kohaliku omavalituse üksuste liit.

Harjumaa Omavalitsuste Liidu esimesse juhatusse valiti Ants Lindemann, Ennu Kotkas, Julian Patrak, Aleksander Soitu ning Andres Pärt, kes sai ka juhatuse esimeheks.

Juhatusesimehed:

Andres Pärt 1992–1994
 Urmas Kirtsi 1994–1996
 Toomas Välimäe 1996–1998
 Arvo Pärniste 1998–1999
 Enn Kirsman 1999–2001
 Andre Sepp 2001–2007
 Urmas Arumäe 2007–2009
 Vello Jõgisoo 2009–2014
 Kaupo Rätsepp 2014–2017

Hoolimata Harjumaal toimunud regionaalsetest vangerdustest – 1993. aastal eraldus Kernu vald Nissi vallast. Samal aastal eraldus ka Kiili vald Saku vallast. Kehra linn ja Anija vald ühinesid 2002. aastal, 2005. aastal ühinesid Kuusalu ja Loksa vallad. 2013. aastal ühinesid Kõue ja Kose vallad. 1993. aastal muutus Loksa alev linnaks. 1996. aasta KOV valimiste järgselt lõppes Paldiski ajutine eristaatus Keila Paldiski linnaosana ning Paldiskist sai taas iseseisev linn. Saue alev muutus linnaks 1993 – on liit oma terviklikkuse säilitanud.

Kui esimene juhatus oli viieliikmeline, siis nüüd võib juhatusse kuuluda kaheksa kuni kümme liiget arvestusega, et esindatud oleksid nii volikogude kui ka täitevvoimu esindajad. Juhatusse kuuluvad liidu esimees, aseesimees, Tallinna esindaja, kui teda pole liidu esimeheks või aseesimeheks valitud ning juhatuse liikmed.

HOLi kõrgeimaks juhtorganiks on volikogu, kuhu vastavalt põhikirjale kuuluvad liikmete esindajad – reeglina omavalitsuse juht ja volikogu esimees. HOLi igapäevase töö korraldamisega tegeleb juhatus ja büroo.

Harju maakonna arengustrateegia koos põhjaliku tegevuskavaga perioodiks 2008–2025 võeti vastu 2008. aastal ning seda uuendati tegevuskava osas aastal 2014.

Moodustatud on eelarve- ja arengukomisjon, haridus- ja kultuurikomisjon, revisjonikomisjon. Vajadustest tulenevalt osaletakse ka erinevates töörühmades.

Harjumaa Omavalitsuste Liit on tegutsenud erinevatel pindadel, kuni 2010. aastal valmis omavalitsusmaja Tallinnas Veskimetsas, Sirge tn 2, mis lisaks omavalitsusliidule pakub peavarju Harjumaa Ettevõtlus- ja Arenduskeskusele, Rahvakultuurikeskusele, Eesti Maaomavalitsuste Liidule, Harjumaa Ühisteenuste Keskusele, Avaliku Halduse Arenduskeskusele ja kogu Eesti vabatahtlikke päästjaid koondavale Päästeliidule. Samas hoones on endale peavarju leidnud ka Eesti Külaliikumine Kodukant ning üks Harjumaa LEADER piirkond Nelja Valla Kogu.

HOL on alati pidanud tähtsaks oma liikmeid kaasavaid ühisüritusi. Toimuvad traditsioonilised sügis- ja kevadkoolitused, kui külastatakse teisi maakondi ning talvised ja suvised spordipäevad. Jätkunud on ka teemapõhiste koolituste, seminaride ning infopäevade korraldamine.

Nimetamist väärrib 2015. aastal hoo sisse saanud ühisprojekt “Turvalisem Harjumaa”, mille raames loodi turvakaamerate võrgustik.

2017. aastal alustatud koostööprojekti “DigiMaa lairibaarendus” ühendab lisaks Harjumaa omavalitsustele ka Piritä linnosa Tallinnast.

Maakonna hüüdlauseks on: “Harjumaa – samm alati ees!” Ja nii ongi. Eelolev riigireform, kus liitudele antakse üle kõik maavalitsuslikud kohustused, paneb uusi lahendusi otsima kõikides eluvaldkondades. Harjumaa on ühe suure sammu juba teinud. 2004. aastal asutatud MTÜ-d Harjumaa Ühistranspordikeskus võetakse praegu teistes maakondades eeskujuks. Heaks näiteks selle kohta, kuidas sujub transpordialane koostöö Tallinna ja ülejäänud Harjumaa vahel, võib tuua sedagi, et linnaliin ulatub pealinna piiridest väljapoole. 2017. aasta algusest on HOLi palgal ka haridusspetsialist, kes veab maakondlikku hariduselu. Kuidas valdkonniti edasi läheb, on enne 2018. aasta algust, mil kaotatakse maavalitsused, raske prognoosida.

Teadagi on ka, et tänu ühinevatele omavalitsustele väheneb liikmete arv, kuid liidu tugevus läbi ajaloo ja ka edaspidi on kokkulepe ning veendumus, et vaid ühise mütsi all peitub maakonna tugevus, arengupotentsiaal ja eelis teiste piirkondade ees.

HOL toetab HEAKi, Haiba Lastekodu, SA Põhja-Eesti Turismi, Harjumaa Spordiliitu, Harjumaa Puuetega Inimeste Nõukoda. Koostöös Rahvusooperiga Estonia ja Harju Maavalitsusega antakse välja Teatripreemiat. Koostöös HMTV ja Eesti Kultuurkapitaliga preemiat “Harjumaa Kultuuripärl”, mis antakse üle traditsiooniliselt Harjumaa ballil 30. detsembril Estonia teatrimajas.

Koostöös Harju Maavalitsuse, Harju Ettevõtlus- ja Arenduskeskuse ja Kodukant Harjumaaga tunnustatakse igal aastal Harjumaa aasta tegijaid. Valitakse parim väike-ettevõtte, ettevõtte, aasta toetaja, kodanikuühendus ja aasta tegu. Valitakse Harjumaa sädeinimene ning aasta küla.

Lisaks tegevustoetustele kaasrahastab HOL jätkuvalt maakonna haridus-, kultuuri-, spordi- ja sotsiaalvaldkonna ning teisi ühisüritusi ja tegevusi. Suurimateks toetuste saajateks on maakonna puhkpilli-, sümfoonia- ja keelpilliorkestrid, kellest viimasele anname ka peavarju ja kodu meie majas. HOLi majas tegutseb ka segakoor K.O.O.R. Raul Talmari dirigeerimisel.

Suurimad traditsioonilised ettevõtmised on iga-aastane Memme-taadi lustipidu, Harjumaa laululaps, teatrifestivalid lastele ja täiskasvanutele, Rahvusvaheline Noorte Rütmiuusika Festival “Visioon” ning Loomingu- ja improvisatsioonipäevad.

Koostöös Maavalitsusega oleme tunnustanud igal aastal maakonna haridustöötajaid ja medalitega koolide lõpetajaid.

Harjumaa Omavalitsuste Liit kuulub ka Harju Maavalitsuse juures asuvasse laulu- ja tantsupeo korralduskomisjoni, rahastades pidude ettevalmistamist ning koostöös Viimsi Vallavalitsusega valmistatakse ette 2018. aasta maakonna laulu- ja tantsupidu, kuhu on oodata üle 7–8 tuhande esineja.

2012. aastal kutsus HOL ellu omavalitsusliidu tunnustusauhinna HOLMER, mille nimi on tuletatud valdade ühenduse lühendist ning lisatud “Me Ehitame Riiki”. Auhinnaskulptuuri autor on Aivar Simson ning see antakse üle traditsioonilisel aastalõpu ballil kahes kategoorias:

- Suur HOLMER omavalitsuse volikogu esimehele, linnapeale/vallavanemale, HOLi juhatuse liikmele ja HOLi tegevaparaadi juhile teenete eest konkreetse valla/linna või omavalitsuste koostöö arendamisel.
- Väike HOLMER antakse välja omavalitsuse volikogu liikmele, linnavalitsuse/vallavalitsuse (ametiasutusena) ja HOL büroo teenistujale/töötajale teenete eest konkreetse valla/linna või omavalitsuste koostöö arendamisel.

Harjumaa Omavalitsuste Liit on oma tegevust kajastanud kolmes juubeliväljaandes: raamatud “Märgiga tähistatud aeg” I ja II osa ning “Harjumaa linnulennult”.

Hiiumaa Omavalitsuste Liit

Hiiumaa Omavalitsuste Liit (HOL) asutati 09. juunil 1992 Hellamaal. Kohal olid kõigi omavalitsusüksuste (Emmaste vald, Kõrgessaare vald, Käina vald, Kärddla linn ja Pühalepa vald) volikogu otsustega nimetatud esindajad: Tõnu Otsason, Elle Voolma, Randu Mammuspõu, Eha Karm, Ants Vahtras, Riho Tartu, Toivo Pruul, Mart Reino, Aare Ernes, Tiit Laja, Harri Hiis, Helje Palm, Hannes Maasel, Paul Niit, Jaak Türsk, Sirje Garamaga ja Tõnis Ülemaantee. HOLi moodustamise eestvedajaks oli Tõnu Otsason Pühalepa vallast.

Liidu juhid läbi aegade:

1992–1994	Tõnu Otsason
1994 – 03.07.1995	Ivo Eesmaa
04.07.1995 – 20.12.1996	Anton Kaljula
21.12.1996 – 14.12.1999	Jüri Lauter
15.12.1999 – 02.06.2002	Ülo Sinisoo
03.06.2002 – 03.01.2010	Jüri Lauter
04.01.2010 – 05.01.2014	Jaanus Valk
06.01.2014 –	Üllar Padari ...

HOL on oma 25 tegevusaasta jooksul tegutsenud omavalitsuspiire ületavate oma liikmete ühiste huvidega. Paljusid kõikidele liikmetele ühiseid teemasid ja projekte on olnud lihtsam korraldada koostöös ja ühe juriidilise isiku läbi. Aegade jooksul on sellisid projekte olnud arvukalt: sihtotstarbeline korrakaitsefond abipolitseinike rahastamiseks, politseile patrullauto soetamine, ühise ajalehe väljaandmine, poebussi soetamine ja teenuse käivitamine, ühine jäätmemajandus, arendus- ja turismiühenduste toetamine jms.

HOL on nimetanud omavalitsuste esindajaid erinevatesse sihtasutustesse, mittetulundusühendustesse, kogudesse ja töögruppidesse, kus nimetatud esindaja andis hiljem HOLile ülevaate oma tegevusest organisatsioonis.

HOLi koosolekud on toimunud enamasti kord kuus, roteerudes asukohaga oma liikmete hulgas. Läbi aegade on omavalitsusliit tegutsenud mitte häälte enamust kasutades, vaid konsensuslikult. Hiiumaa Omavalitsuste Liidul on oma tegutsemise aja jooksul olnud mitmeid erialaseid töögrupe, millele on antud arvestatavalt suured volitused. Üks pikaajalisemaid ja tulemuslikumaid töögrupe on olnud hariduse valdkonnas.

Ida-Virumaa Omavalitsuste Liit

Omavalitsusliku staatuse taotlemisel aastatel 1989–1990 moodustasid Ida-Virumaa külanõukogude esimehed koostöölepele alusel tegutseva külanõukogude esimeeste (vallavanemate) kogu, et ühiselt arutada ja lahendada omavalitsusliku staatuse omistamiseks vajalike valla põhimääruste ja arengukavade koostamisega seonduvaid küsimusi. Kui mitmetes teistes riikides määrati üleminekuperiood ühtse tähtjana, siis Eesti Vabariigis vastavalt sellele, kuidas keegi suutis omavalitsusliku staatuse saamist põhjendada. Kõik omavalitsusüksused ei suutnud arengukavasid mitmesugustel põhjustel kiiresti koostada. Oli ka vastupidiseid olukordi, kus arengukava esitati nii linnavolikogu kui ka vallavolikogu poolt õigel ajal, kuid staatuse saamine venis. Kohaliku omavalitsusreformi rakendamiseks arvestati ka seda, et kohalik omavalitsussüsteem võtaks enda kanda omandireformi ja maareformi praktilise ellu rakendamise. Sellel perioodil alustati ka külanõukogudele (valdadele) tollase rajooni täitevkomiteele kuulunud mõnede ülesannete-kohustuste-õiguste üleandmist: uustaludele maade kasutamiseks andmine; haridus- ja kultuuriobjektide haldamise üle andmine jms. Ka need protsessid vajasid omavahelisi arutelusid ja konsultatsioone. Näiteks üritas rajooni täitevkomitee korraldada oma korraldusega haridus- ja kultuuriasutuste üle andmist ilma, et külanõukogud-vallavolikogud oleks eelnevalt seda küsimust kohapeal arutanud. Heaks kogemuseks omavahelise koostöö korraldamisel oli Eesti Valdu Asutava Liidu moodustamise ettevalmistus, asutamine ja osalemine selles töös.

1991–1993 omistati omavalitsuslik staatus enamikele omavalitsuslikku staatust taotlenud küla-, alevi- ja linnanõukogudele.

Omavalitsuslik staatus omistati alljärgnevalt:

Aasta 1991: Kiviõli linn – 11.01.; Sonda vald – 24.01.; Lüganuse vald – 11.07.; Iisaku vald – 26.09.; Tudulinna vald – 19.12.

Aasta 1992: Avinurme vald – 13.02.; Illuka vald – 13.02.; Alajõe vald – 26.03.; Aseri vald – 09.04.; Maidla vald – 09.04.; Mäetaguse vald – 09.04.; Vaivara vald – 09.04.; Kohtla vald – 17.06.; Jõhvi linn – 17.06.; Jõhvi vald – 17.06. (Jõhvi linna ja Jõhvi valla ühinemisel Jõhvi vald – 28.10.2005); Lohusuu vald – 02.07.

Aasta 1993: Toila vald – 21.04.; Kohtla-Nõmme vald – 22.04.; Püssi linn – 25.08.; Narva-Jõesuu linn – 25.08.

Sellele järgnes vajadus jätkata koostööd juba põhikirjaga fikseeritud organisatsioonina.

Algas ettevalmistustöö Ida-Virumaa Valdade Liidu moodustamiseks. 28.04.1992 toimus Ida-Virumaa Valdade Liidu asutamiskoosolek, mis võttis vastu Ida-Virumaa Valdade Liidu põhikirja.

Eesti iseseisvumise järgse omavalitsuste koostöö alguseks Ida-Virumaal saabki lugeda 28.04.1992. aastal asutatud valdade liitu. Sellesse kuulus asutaja liikmena ka Jõhvi linn.

Asutajaliikmed (asutamiskoosolek 28.04.1992)

Iisaku vald	– Vello Taar, Hannes Kask
Vaivara vald	– Elvi Seppar, Jüri Jõgisoo
Toila k/n	– Bruno Uustal, Mairo Paalo
Illuka vald	– Lembit Mägi, Alli Kattago
Jõhvi k/n	– Paul Muttanen, Iraida Tšubenko
Lohusuu k/n	– Silvi Tomson, Helju Valdmaa
Aseri vald	– Ants Varinurm, Hillar Koitla
Mäetaguse vald	– Veljo Kingsep, Ervin Metsatalu
Lüganuse vald	– Boris Matson, Elga Saluvee
Tudulinna vald	– Lembit Tõnis, Maie Auväärt
Kohtla k/n	– Helve Voolas, Tiit Juse
Jõhvi linn	– Aavo Keerme
Alajõe vald	– Juri Kuzmin, Hilja Orujõe

(liitus 29.01.1993)

Poolteist aastat hiljem nimetati valdade liit Ida-Virumaa Omavalitsuste Liiduks (IVOL).

Jätkus omavalitsusüksuste liitumine IVOLiga:

20.12.1993	– Kohtla-Järve linn	– Erik Kaljuvee, Ain Kalmaru
24.03.1994	– Kohtla-Nõmme vald	– Raul Räätsak, Enn Liivik
	Maidla vald	– Ülo Jalast, Enno Vinni
22.06.1994	– Sonda vald	– Rein Strauch, Rein Kask
	Avinurme vald	– Arne Labe, Ants Rummel
26.01.1995	– Narva-Jõesuu linn	– Jaan Varblane, Vello Juhkov
21.02.1995	– Sillamäe linn	– Juri Bozko, Sergei Sobolev
15.03.1995	– Narva linn	– Anatoli Paal, Raivo Murd
30.03.1995	– Püssi linn	– Peeter Pill, Eha Meiel
	Kiviõli linn	– Samuel Talts, Tiit Kuusmik

Seega 1995. aasta aprilliks olid kõik 23 omavalitsust astunud IVOLi liikmeks. Tänapäevase seisuga on liidus 16 omavalitsust.

Peale Jõhvi valla ja Jõhvi linna ühinemist 28. oktoobril 2005 moodustus Jõhvi vald.

27. oktoobril 2013 moodustus Lüganuse valla ja Maidla valla ning Püssi linna ühinemise teel uus omavalitsusüksus – Lüganuse vald.

1. jaanuaril 2009 astus liidust välja Narva linn,

1. jaanuaril 2016 Alajõe, Lohusuu ja Sonda vallad.

Ida-Virumaa Omavalitsuste Liidu esimehed:

Lembit Tõnis	1992–1993
Bruno Uustal	1993–1996
Aavo Keerme	1996–1999
Bruno Uustal	1999–2002
Arno Rossman	2002–2005
Veikko Luhalaid	2005–2009
	2009– ...

Ida-Virumaa Omavalitsuste Liidu tegevjuhid:

Lembit Tõnis	01.01.1996 – 30.06.2000
Urve Erikson	01.07.2000 – 01.06.2015
Arno Rossman	07.10.2015 – ...

Ida-Virumaa Omavalitsuste Liidu büroo töötajad:

Sekretär: Jekaterina Sikk 1992–2011; Merle Liiv 2011– ...

Peaspetsialist arengu alal: Tarmo Paju 2004–2013; Anu Blum 2013–2014; Martin Järv 2014–2015.

Kultuuri-, spordi- ja noorsootöö spetsialist: Urve Takjas 2003.

Haridus- ja kultuuritöö spetsialist: Kristiina Uustal 2006–2008; Maris Toomel 2009–2010; Martin Järv 2012–2014; Kerly Paju 2014– ...

Raamatupidaja: Malle Kollo 1992–2004; Maire Raiend 2004–2010; Ivi Murik 2010– ...

IT-spetsialist: Marek Erikson 2006–2016.

Tähtsamad ettevõtmised ja koostööprojektid:

1995–2007: 3+3 Piiriületav koostöö. Eesti kolme maakonna ja Kagu-Soome kolme maakonna koostööprojekt. Projektiga kaasati koostöösse üle 2000 inimese: Eesti ja Soome maakondade omavalitsusjuhte, spetsialiste keskkonna-, tööhõive- ja arengustruktuuridest, õpetajaid, õpilasi ettevõtete ja ühiskondliku sektori esindajaid.

2002. aastast korraldame koostöös Kodukaunistamise Ühendusega konkursi “Eesti kaunis kodu”, mille raames valitakse maakonna heakorrastatud hooned ja majapidamised.

2007. aastast tegutseb Liidu juures Keskkonnapond, mis moodustati põlevkivivaldade poolt keskkonnameetmete täiendavaks finantseerimiseks vajalike rahaliste vahendite kogumiseks ja kasutamiseks, sh keskkonnaprojektides Ida-Virumaa omavalitsuste omaosaluse tagamiseks.

2009–2015 tegutses Ida-Virumaa Omavalitsuste Liidu juures programmi “Õppenõustamissüsteemi arendamine” raames loodud Ida-Virumaa Õppenõustamiskeskus, kus oli tööl 9 tugispetsialisti: logopeedid, sotsiaalpedagoogid ja psühholoogid, kes teenindasid tervet maakonda.

2013. aastal loodi koostöös Eesti Energia aktsiaseltsiga Andekate Noorte Energiafond, mille eesmärgiks on toetada Ida-Virumaa andekate noorte huvitegevust.

2012. aastal allkirjastasime rahvusvahelise koostöö kokkuleppe Leningradi oblasti omavalitsuste nõukoguga.

Lisaks tunnustame maakonna tublimaid sotsiaaltöötajaid, terviseedendajaid, koolilõpetajaid, anname välja “Aasta tegija” tiitlit ning koostöös Lääne-Viru Omavalitsuste Liiduga Virumaa kirjandusauhinda, korraldame maakondlikku õpetajate päeva, toetame kultuuri- ja sporditegevust.

Jõgevamaa Omavalitsuste Liit

Jõgevamaa Omavalitsuste Liit asutati Jõgevamaa Linnade ja Valdade Liiduna 13. novembril 1992. Koosolek toimus Jõgeval ja seda juhatas Otto Anslan. Protokollis Heili Nigulas. Koosolekust võttis osa 19 asutajaliiget.

Päevakorras oli neli punkti.

Arutati initsiatiivgrupi poolt välja pakutud projekti liidu moodustamiseks. Otsustati asutada Jõgevamaa Linnade ja Valdade Liit ning kinnitati põhikiri.

Juhatuse esimehe valimine. Salajasel hääletusel valiti juhatuse esimeheks Palamuse vallavanem Heili Nigulas. Juhatusse kinnitati Aili Soolepp, Heili Nigulas, Olavi Annuk, Sulev Ottson, Andres Rebane, Otto Anslan, Tiit Kulu ja Udo Vellend.

Lisaks valiti kolmeliikmeline revisjonikomisjon, kuhu kuulusid Juhan Danneberg Jõgeva Vallavolikogust, Vambola Plink Pajusi Vallavolikogust ja Jaan Soone Põltsamaa Vallavolikogust.

Liikmemaksu kinnitamine 1992. aastaks. Otsustati kinnitada liikmemaksu suuruseks 50 senti ühe valla elaniku kohta.²⁶

Kantselei moodustamisest. Otsustati kuulutada konkurss kantselei juhataja ametikohale.

Asutamiskoosolekul sõnastati ka liidu eesmärgid, mis on laias laastus samad, mis tänagi. Liidu eesmärkideks on Jõgeva maakonna omavalitsusüksuste ühistegevuse kaudu:

- aidata kaasa maakonna tasakaalustatud ja jätkusuutlikule arengule;
- säilitada ja edendada maakonna kultuuritraditsioone;
- kaitsta liikmete ühiseid huve ning esindada oma liikmeid ja maakonda;
- edendada maakonna kohalike omavalitsusüksuste koostööd;
- luua paremaid võimalusi liikmetele seadusega ettenähtud ülesannete täitmiseks.

Kuigi juba 1992. aastal tegeleti liidu kantselei moodustamisega, tekkis liidu juurde **büroo** alles 1997. aastal. Samal aastal võeti tööle ka tegevdirektor Ants Orgulas.

Jõgevamaa Omavalitsuste Liidu tegevdirektorid:

1997–2011	Ants Orgulas
2012–2013	Raivo Suni
2013–2015	Riina Kull (tegevdirektori kt)
2015– ...	Raivo Suni

27. mail 1998 kinnitati liidu uus põhikiri ja liit nimetati ametlikult ümber Jõgevamaa Omavalitsuste Liiduks. Hiljem on põhikirja muudetud ja täpsustatud kahel korral: 28. mail 2003 ja 11. mail 2016.

Liidu kõrgeim otsustuskogu on üldkoosolek, mida nimetatakse Jõgevamaal liidu volikoguks. Iga liige nimetab volikogusse kaks esindajat – volikogu esimehe ja vallavanema või linnapea ning nende nimelised asendajad. Volikogu otsuseid teostab liidu juhatuse, mis koosneb vallavanematest ja linnapeadest. Juhatuse tööd korraldab juhatuse esimees, kelle valib volikogu.

Jõgevamaa Omavalitsuste Liidu juhatuse esimehed:

Heili Tõnisson (Nigulas)	
1994–1997	Tiit Kulu
1997–2000	Toivo Ilves
2002–2003	Mati Kepp
2003–2013	Toivo Tõnson
2013–...	Enn Kurg

²⁶ Statistikaameti andmeil elas 1. jaanuaril 1992 Jõgeva maakonnas 42 426 inimest, seega liidu 1992. aasta eelarve oli suurusjärgus 20–21 tuhat krooni.

2017. aastal kuulub Jõgevamaa Omavalitsuste Liitu 13 maakonna omavalitsusest 11. Pala vald astus liidust välja 2013. aasta lõpus ja Jõgeva linn 2015. aasta suvel. Jõgeva linn ei osalenud liidus ka aastatel 1998–1999.

Liidu eelarve koosneb liikmemaksust, toetustest ja annetustest, liidu põhikirjalisest tegevusest saadavast tulust ja riigieelarvelistest eraldistest.

2017. aastal on liidu liikmemaks kokku 86 281 eurot. Omavalitsuste lõikes toimub liikmemaksude arvutamine järgmiselt: $\frac{1}{4}$ liikmemaksust on võrdne kõigile omavalitsustele, ülejäänud jaotatakse vastavalt elanike arvule elanike registris 1. juuli 2016 seisuga.

Eelarve kogumaht on 2017. aastal 158 tuhat eurot.

Jõgevamaa Omavalitsuste Liit teeb koostööd paljude partneritega. Tihedam koostöö on Jõgeva Maavalitsusega, Jõgevamaa Spordiliiduga Kalju, Jõgevamaa Arendus- ja Ettevõtluskeskusega ning MTÜga Jõgevamaa Kultuurikoda.

Omavalitsuste liit on Haridus- ja Teadusministeeriumi partneriks maakondlike õpilasürituste ja õpetajakoolituste rahastamisel ja korraldamisel. Liidu eestvedamisel on Jõgevamaa omavalitsused teinud mitmeid arendusi oma IT-süsteemides, rajanud koostöös maakondliku arenduskeskusega multifunktsionaalsed mini-arenad. Lisaks on liit maakonna tantsu- ja laulupidude peakorraldaja ja toetanud Jõgevamaa lauljate, tantsijate ning pillimängijate osalemist nii üldlaulupidudel kui ka tantsupidudel.

Järvamaa Omavalitsuste Liit 1995–2017

Järvamaal tegutses esmalt vallavanemate ja linnapeade koda, mida vedasid Üllar Vahtramäe ja Kalev Aun. Kuna aga volikogude kaasatus puudus, tundsid vallajuhid vajadust moodustada liit, mis kaasaks ka volikogude juhid ning otsustaks ühiselt oluliste küsimuste lahendamise.

22. märtsil 1995, kui Järvamaa omavalitsuste esindajad Paide kultuurikeskusesse kogunesid, oli omavalitsusi Järva maakonnas 16. Kõik nad pidasid ühise liidu loomist vajalikuks. Elevust tekitas aga jõujoonte võimalik kujunemine, mistõttu arutati, kuidas maa ja linna omavahelised suhted kujunevad ning kaaluti osakaalude seadmist nii hääletamises kui rahastamises. Tookord otsustati siiski võrdsuse kasuks: liikmemaksuks sai kõigile 13 200 krooni aastas ning igal omavalitsusel oli üks hääl. Liit oli omavalitsuste jaoks ka kohaliku rahva häälekandjaks, millest loodeti tasakaalustavat jõudu kohalikele riigivõimu kandjatele.

Uuel liidul oli kohe olemas ka ühisvara ja konkreetsed praktilised kohustused Järvamaa haigla näol. Liit oli algusaastatest alates tegus, ühisasutusena arendati 1996. aastal riiklike investeeringutoetuste vahenditest ja valdade-linnade omaosalustega edasi Järvamaa haiglat, algatati Väätsa prügila loomine, 1997. aasta alguses avati Paides ettevõtluskeskus, mis pakkus abi ja nõu ning koolitusi nii kohalikele omavalitsustele kui aitas ette valmistada projektitaotlusi. Keskust juhtis nõukogu, kuhu kuulusid nii omavalitsuste liidu kui maavalitsuse esindajad ning juba detsembris 1996 leiti, et hoonete ehitamisest tähtsam on ühiselt panustada sisuliste tegevuste ja teenuste kvaliteedi osas. Nii seati prioriteetideks sotsiaaltöö arendamine ning hariduse nüüdisajastamine. Hiljem kujundati ettevõtluskeskus ümber SA Järvamaa Arenduskeskuseks, mis hakkas teenuseid pakkuma nii ettevõtjatele, MTÜ-dele kui omavalitsustele.

Sarnasel viisil on Järvamaa ühist asja siiani aetud – loodi hästi töötavad Kesk-Eesti noortekeskus, mis täitis ära suure tühiku, mis noorsootöö ja noorsootöötajate osas kohalikes omavalitsustes tol hetkel oli ja seniajani eeskujulikult toimiv Järvamaa ühistranspordikeskus, mille sarnaseid tänapäeval üle Eesti luuakse. Omavalitsuste liidu initsiatiivil loodi ka Kesk-Eesti jäätmehoolduskeskus, mis tänaseks on laienenud kaugele üle Järvamaa piiride. Toimivad koostöömudelid on sageli Järvamaal esmase pilootprojektina oma eluõigust tõestanud ning järgijaid üle kogu riigi leidnud. Oleme selle üle uhked! “Järvamaal on kõik asjad alati valmis, nii et riigiametnikel jääb ainult kohale sõita ja sõna võtta”, nagu lausus regionaalametnik Jaak Maandi 21. veebruaril 1997 Järvamaa ettevõtluskeskust avades. See lause iseloomustab Järvamaa toimetamisi päris hästi siiani!

Liidu oluliseks eesmärgiks ja ülesandeks on algatamisest peale olnud ühistegevuse kaudu maakonna tasakaalustatud ja jätkusuutlikule arengule kaasa aitamine, maakonna kultuuritraditsioonide säilitamine ja edendamine, maakonna ja oma liikmete esindamine ja liikmete ühiste huvide kaitsmine, samuti maakonna kohalike omavalitsuste koostöö edendamine.

Esimese tegevdirektori Tiina Oraste sõnul oli esialgu vastutus ja tegevusvaldkond lai, tegeleda tuli ju mitte vaid ühe, vaid kõigi omavalitsuste küsimustega. Põletavaimaks probleemiks oli toona omavalitsuste omavaheline arvlemine, kuna polnud veel selgeid ja väljakujunenud seaduslikke aluspõhimõtteid. Ka siis oli üle-eestiliseks probleemiks suhted riigi ja kohalike omavalitsuste vahel, kohustuste suurendamine ei toonud kaasa rahastamise suurendamist ning kohtumised tollaste Järvamaa esindajatega Riigikogus ei andnud samuti tulemusi. Elu on muutunud ja kaasarääkimine otsustusprotsessides muutunud selgemini piiritletuks, lisaks ettenähtule on Järvamaa Omavalitsuste Liit pidevalt teinud koostööd Riigikogu saadikutega, kutsunud päevapoliitilistes küsimuste arutamiseks külla tippametnikke ja poliitikuid, avaldanud arvamust seadusloome ning praktiliste küsimuste lahendamise kohta. Järvamaa esindajad on viinud siinseid arvamusi, kogemusi ning lahendusi sadadesse töögruppidesse ning andnud ideid kümnetesse algatustesse.

Sisukas kohalik elu ning arusaamine, et vaid koostöös sünnivad parimad lahendused, on järvakatele alati teada olnud. Liidu algusaastatel allkirjastati kümne aasta jooksul iga-aastaselt maavalitsuse ja omavalitsuste liidu ühiste kavatsuste kokkulepe, millega lepiti kokku oluliste projektide ning algatuste osas. Selline tava levis ka teistesse maakondadesse. 2006. aastal tekkis tahtmine samm edasi astuda. Küpseski mõte teha koostööleping laiapõhjalisem ja kaasata rohkem osapooli. Arenguleppe eeskujuks oli ka presi-

dent Arnold Rüütli eestvedamisel ellu kutsutud ühiskondlik lepe. Järvamaa arengulepe oli esimene oma-sugune Eesti maakondades, osalisteks tervelt 61 osapoolt nii omavalitsuste, maavalitsuse, ettevõtjate kui mittetulundusorganisatsioonide näol, sellele panid käe alla ka kõik suuremad erakonnad. Lepe koostati võimalikult konkreetseks, iga ettevõtmise taga oli kirjas, kes töö eest hea seisab.

Järvamaa Omavalitsuste Liit annab välja iga-aastaselt elutööpreemiat, noorsoo-, kultuuri, spordi ja hariduspreemiaid, koostöös maakonnalehega valitakse "Aasta tegu".

Kohaliku kultuuripärandi hoidmine ja elusana hoidmine on olnud Järvamaal erilise au sees. Järjepidevalt iga-aastaseid maakondlikke laulu- ja tantsupidusid korraldame ainsa Eesti maakonnana. Kultuuripärlid, parimad kollektiivid ning 25-aastaseks saav Kultuurihiiis, milles kasvamas kõigi Järvamaa kultuurimajakate istutatud puud on tunnistuseks, et kultuuritraditsioonide hoidmise vastutusrikast tööd on kõigi omavalitsuste koostöös hästi tehtud!

Muutuste tuules ning uute omavalitsuste sündides soovivad Järvamaa senised omavalitsusjuhid kindlasti ka edaspidi ühise Järvamaa arengu nimel koostööd teha. Kolme suure omavalitsuse: Järva ja Türi valla ning Paide linna koostöö saab tugineda senistele koostöökogemustele, teadmisele, et üksinda on alati vähem võimalik, kui koos ning oskusele näha maakonda kui tervikut.

Läänemaa Omavalitsuste Liit (LOVL)

Läänemaa maakondlik omavalitsuste liit asutati 1992. aastal.

Liidu asutamise mõttega said Läänemaa omavalitsusjuhid kokku 10. märtsil 1992. aastal, kus lepiti kokku liidu moodustamine, selle juhtimise struktuur ja kes valmistab ette põhikirja. Selleks ajaks oldi regulaarselt koos käidud juba üle aasta ning vajadus oli tekkinud katusorganisatsiooni järele, sest organisatoorseid tööd ei saanud teha klubilises vormis.

Asutamiskoosolek toimus 23. märtsil ning liidu liikmeks astusid kõik 13 maakonna omavalitsust. Liidu juhtimine oli mõeldud kahetasandilisena, kus juhatuse (Eestseisuse) moodustasid vallavanemad ja linnapead. Üldkogul (Omavalitsuste Päev) esindasid iga omavalitsust, sõltumata selle suurusest, kolm inimest.

Liidu esimene Omavalitsuste Päev toimus 4. juunil 1992. Liidu esimeseks esimeheks valiti Kalju Janson.

1993. aasta valimiste järel Kalju Janson enam vallavanemana ei jätkanud ning järgmiseks liidu esimeheks valiti enne aastavahetust Arno Peksar, kes oli liidu esimees kuni 2010. aasta alguseni.

Aastatel 2010–2013 oli liidu esimees Ülle Erman, 2013–2016 Toomas Schmidt, alates 2016. aastast Deiw Rahumägi.

1995. aastaks oli jõutud nii kaugemale, et tekkis vajadus palgata tegevdirektor, kuna liidu eelarve oli kasvanud juba ligi poole miljoni kroonini ning liidu esimees ja aseesimehed ei jõudnud oma põhitöö kõrvalt enam vajalikku tööd ära teha.

1996. aastast palgati liidu esimeseks tegevdirektoriks Vello Haaviste, kes töötas sellel ametikohal 2010. aasta alguseni.

2010–2011 oli liidu tegevdirektoriks Teet Kallasvee, 2012–2014 Tiit Koel, alates 2014. aastast Hele Leek-Ambur.

Antud perioodil algas liidu tegevuse hoogne laienemine, mis kestis kuni majanduslanguseni. 1995. aasta sügisel otsustati valdade ehitusajjade järje peal hoidmiseks palgata kaks ehitusinspektorit. Enne aastavahetust jõuti palgata Mati Laimets (töötas liidus 1995–1998), kes esialgu teenindas kõiki valdu. Haapsalu linnal oli oma spetsialist ning tema ühist teenust ei soovinud. 1996. aastal palgati teiseks ehitusspetsialistiks Kalev Sepp, kelle piirkonnaks jäi maakonna põhjaosa. 1998. aastal tuli Mati Laimetsa asemel Jaak Rein Unn (1998–2008), kelle omakorda vahetas 2009. aastal välja Kaarel Salus.

2010. aastaks osad omavalitsused loobusid ehitusspetsialisti teenusest läbi liidu ning Kalev Sepp koondati. 2012. aastal tuli Kaarel Saluse asemel Vjatsšeslav Fomtšenkov, kelle teenindada on jäänud nüüdseks ainult neli valda. Ülejäänud valdades ja Haapsalu linnas teevad selle töö juba omad spetsialistid.

1996. aastal palgati Läänemaa Omavalitsuste liidule oma raamatupidajaks Anne Valmet. 2010. aastaks oli liidu eelarve vähenenud määrani, et otsustati raamatupidamisteenus edaspidi firmalt sisse osta ning raamatupidaja koondati.

2008. aastal palgati liidu juurde keskkonnaspetsialistik Tiit Koel, kes määrati liidu rahaliste vahendite kokkuhoiuks peale senise tegevdirektori Teet Kallasvee lahkumist 2012. aastal esialgu liidu tegevdirektori kt-ks ja hiljem tegevdirektoriks. Liidu töö korraldamise juures hakkas keskkonnaspetsialisti töö vaikselt kõrvaliseks tegevuseks muutuma. Peamiseks valdkonnaks jäi ainult ühiste korraldatud jäätmeveo hangete teostamine.

Lühikest perioodi selle sajandi esimese kümnendi keskel tegeles liidu avalike suhete korraldamise, protokollide jm vormistamisega maavalitsuses põhikohaga töötanud Ene Pajula.

Vaadates LOVLi tegutsemise 25-aastast perioodi, siis kuni majanduslanguseni oli see väga aktiivne. Näitab seda juba eelarve pidev kasv, mida omavalitsused ühistegevuseks kokku panid. Aastatuhande vahetuseks ületas liidu eelarve juba miljoni krooni piiri ja vahetult majanduslanguse hetkeks hakkas jõudma juba kolme miljoni ligi. Kümme aastat hiljem on see liidu tippajast kaks korda väiksem ning enamik soovib rahaliselt rohkem omaette tegutseda. Sellest annab märku ka fakt, et aktiivse tegutsemisperioodi kuuest inimesest on hetkel jäänud palgale ainult kaks.

LOVL on püsinud kogu tegutsemisaja suhteliselt ühtsena ning liikmetest on ära läinud ainult Vormsi vald. Samas mingil tasemel koostöö on ka temaga jätkunud. Paar ülejäänud lahkumiskatset on ära jäänud, sõlmitud said kompromissid. Näiteks Haapsalu linn jäi liidu liikmeks, kuigi makse eelarvesse jäi ainult 30 tuhande krooni peale aastas, mis oli tol ajal Vormsi valla maksest ligi kolm korda väiksem. Toetati ainult keskkontori ülalpidamist, kõik üritused ja teenused finantseeriti otse. Mõned aastad hiljem leidis Haapsalu, et rahaliselt ökonoomsem ja otstarbekam on siiski ühistegevus ning ajapikku taastas oma varasema osakaalu LOVL eelarves.

Esimese 10 tegutsemisaasta jooksul oli liit väga tähtis oma liikmete jaoks. 1995–1998 jaotati maakonnas koos maavalitsusega Riikliku Investeeringute Programmi rahasid oma liikmetele. Otsustati ju omavalitsuste jaoks sealt suuri rahasid (nt 1998. aastal 6,3 miljonit krooni), millega sai mitmedki omavalitsuste objektid korda või paremasse seisusse.

Kuna omavalitsuste piiridel puudusid sildid, siis 1996. aastal pandi need ühiselt. 2000. aastal inventariseeriti liidu poolt kõik maakonna teed ja tänavad.

2001. aastaks viidi omavaheline suhtlemine üle elektrooniliseks, mis oli omaette märgilise tähendusega.

Haldusreform on olnud päevakorras 15 aastat. Ridala vallas 19.03.2002 toimunud liidu Eestseisusel tegi Risti vald Orule ja Taebale ettepaneku ühineda. Reaalselt jõuti selleni 2013. aastal, kui moodustati Lääne-Nigula vald. Taolisi ettepanekuid tehti vahepeal veelgi, kuid need jäidki ainult ettepanekuteks. Sisulisi läbirääkimisi ei alustatud. Enne Lääne-Nigula valla tekkimist oli Läänemaal ainult üks ühinemine, kus kokku läksid Lihula linn ja teda rõngana ümbritsenud Lihula vald

Milliseks kujuneb peale käesolevat suurt haldusreformi omavalitsuste vaheline koostöö Läänemaal, näitavad lähiaastad. Jäävad ju Lääne maakonda ainult kolm omavalitsust: Haapsalu linn, Lääne-Nigula ja Vormsi vallad.

Lääne-Virumaa Omavalitsuste Liit

Asutatud oktoobris 1991 Lääne-Viru Ühisomavalitsusena. Põhikiri registreeriti Lääne-Virumaa ettevõtte-registris 07.02.1992. Seoses kohaliku omavalitsuse liitude seaduse kehtestamisega muudeti organisatsiooni nimi 2003. aastal Lääne-Viru Omavalitsuste Liiduks ning võeti kasutusele nimetuse lühendvorm VIROL.

VIROLi juhid:

1992 kuni 08.12.1999 Ühisomavalitsuskogu juhataja Kunda linnapea Anne Tasuja

18.02.1999 moodustati kollegiaalne juhatuse.

09.12.1999 – 11.02.2004 – ühisomavalitsuskogu juhataja,

alates 12.02.2004 – 05.08.2004 juhatuse esimees Tamsalu linnapea Urmas Tamm

02.09.2004 – 04.01.2006 juhatuse esimees Väike-Maarja vallavanem Olev Liblikmann

05.01.2006 – 06.01.2010 juhatuse esimees Vinni vallavanem Toomas Väinaste

alates 07.01.2010 juhatuse esimees Rakvere linnapea Mihkel Juhkami

Juhatuse liikmed:

1999 Toomas Varek

1999 Ain Tiivas

1999 Guido Ploompuu

1999 Hannes Mets

1999–2002 Matti Jõe

1999–2002 Vello Tafenau

1999–2006 Aarne Laas

1999–2009 Ain Suurkaev

2002–2006 Aivar Ojavere

2002–2010 Ain Tiivas

2006–2010 Kuno Rooba

alates 2006 Peep Vassiljev

2009 Andres Jaadla

2010–2016 Toomas Uudeberg

alates 2010 Leo Aadel

alates 2010 Alari Kirt

alates 2016 Erich Petrovits

VIROLi tegevdirektorid

04.01.1993 – 31.05.1997 Aivar Ojavere

01.08.1997 – 31.12.1998 Einar Ohov

01.02.2000 – 15.11.2008 Jaan Lõõnik

alates 16.03.2009 Sven Hõbemägi

Meenutusi VIROList 2006–2009

Toomas Väinaste, VIROLi juhatuse esimees 2006–2010

Jaan Lõõnik, VIROLi tegevdirektor 2000–2008

Lääne-Virumaa suurima valla – Vinni valla vallavanem Toomas Väinaste valiti Lääne-Viru Omavalitsuste Liidu (VIROL) juhatuse esimeheks 5. jaanuaril 2006, kohe pärast 2005. aasta kohalike omavalitsuste valimisi. Järgnenud neli aastat kujunesid VIROLi töös ühtedeks tormilisema arengu aastateks, mil kulmineerusid mitmed suured, juba varasematel aastatel alustatud arenguprotsessid.

VIROL kui maakonnaidentiteedi üks kandjatest oli selle sajandi esimese kümnendi keskpaigaks välja arendanud väga võimsa koostöövõrgustiku, kuhu olid haaratud maakonna omavalitsusjuhtide kõrval ka omavalitsuste ametnikud erinevatest töövaldkondadest, pedagoogid, koolijuhid, rahvamajade ja raamatukogude töötajad, sotsiaaltöötajad, kommunaalasutuste juhid jpt. Samuti toimus tihe partnerlus maakonnas asunud riigiasutuste juhtidega. Võrgustiku erinevad harud olid rakendatud oma valdkonnas n-ö suurte asjade ajamisele. Mastaapsemateks ettevõtmisteks kujunesid investeringute suuruse mõttes maakondlik veemajandusprojekt ning jäätmekäitluse arendamine.

Veemajandusprojekti algseks ideeks oli esitada ühine rahastamisaotlus tagamaks kvaliteetne joogivesi ja reovee ära juhtimine ning puhastamine maakonna kõikides asulates, kus vajalikud rekonstrueerimistööd veel tegemata. Muudatuste tõttu riiklike programmide tingimustes korraldati ehitustööd küll igas omavalitsuses eraldi, kuid VIROLi kaudu korraldati ühiselt eelprojekteerimine. Hoopis uus teema oli jäätmekäitluse ümberkorraldamine. Kui veemajandusprojekti sisuks oli suuresti vaid torude ja puhastusseadmete väljavahetamine, siis jäätmekäitluses tuli juurutada täiesti nullist korraldatud jäätmevedu ning seniste prügimägede asemele rajada kaasaegne jäätmekäitluskeskus. Sobivat vormi ja sisu sai keskusele otsitud aastaid: tutvuti nii Eesti kui ka Läti, Soome, Rootsi ja Saksamaa erinevate näidete ja kogemustega. Olukorra tegi keerulisemaks pidevalt muutuv olustik (Iru jäätmepeletuskeskuse rajamine, muudatused seadustes jms). Et omavalitsuste koostöötahe ja praktiline vajadus oli maakonnas tugev, õnnestus kõigi raskuste kiuste käitis Rakvere külje alla rajada ning korraldada ka jäätmeveokonkursid.

VIROL oli ka suurürituste korraldajaks. Iga õppeaasta alguses korraldati enam kui 200 pedagoogi osavõtuga seminarnõupidamised, iga aasta alguses enam kui 1000 hääletajaga "Aasta teo" konkursid. Samuti korraldas VIROL paari aasta tagant mitme tuhande osaleja ja pealtvaatajaga folkloorifestivali Viru Säru. Koostöös Ida-Virumaa Omavalitsuste Liiduga anti välja Virumaa kirjandusauhinda. Omamoodi suurüritusteks võis lugeda ka omavalitsustöötajate ühiseid õppereise naaberriikidesse ning Kirde-Eesti kolme maakonna omavalitsuste suvepäevi. Eriliselt meeldejääv oli Tallinna Vabadussõja ausamba püstitamiseks korjanduse korraldamine 2008. aastal. Lääne-Virumaa oli ainus maakond Eestis, kus maakonna kõik omavalitsused läksid isamaalise aktsiooniga kaasa: 1 438 inimest annetasid kokku 45 637 krooni.

Väga tihe oli VIROLi rahvusvaheline suhtlus – peamiselt Soome (3+3 maakonnad) ja Rootsi (Gävleborg) suunal. Välismaise kogemuse najal juurutati maakonnas lisaks jäätmekeskusele ka ühine sotsiaaltranspordikorraldus ning tõsiselt kavandati ka rahva-, kooli- ja teadusraamatukoguhoone rajamist Rakverre.

Aktiivne elu VIROLis oli kindlasti üheks ajendiks, et Jaan Lõõnik valiti maakondlikke omavalitsusliite ühendava Eesti Omavalitsusliitude Ühenduse (EOÜ) juhatusse. Oli ju maakondliku ühistegevuse järjest laienev ulatus hakanud põrkuma seaduste ja finantseerimismudelite seatud piiridega. Piire tuli kindlasti avardada ning regionaalhaldus korrastada. EOÜ täitis selles osas tänuväärset rolli, sest just EOÜ kujunes maakonnaliitude juhtide aktiivseks foorumiks. Kui regionaalministriks oli Vallo Reimaa, siis jõuti koostada ka asjalik ning omavalitsuste ja maakondade arengut soodustav regionaalhalduse kontseptsioon.

Oli vägev aeg.

Pärnumaa Omavalitsuste Liit (POL)

Mittetulundusühing Pärnumaa Omavalitsuste Liit asutati 22. jaanuaril 1992. aastal. Asutajaliikmeteks olid kümme Pärnumaa esmatasandi omavalitsust: Halinga, Häädemeeste, Paikuse, Saarde Sauga, Surju, Tori ja Uulu vallad ning Pärnu-Jaagupi alev ja Kilingi-Nõmme linn.

Asutamiskoosoleku kokku kutsuja oli esmatasandi omavalitsuste eestseisuse esimees Margus Murulaug ning osa võtsid eespool nimetatud kümne omavalitsuse juhid. Asutamiskoosolekul kinnitati POLi põhikiri ning valiti POLi esimees, kelleks sai Halinga vallavanem Endel Mäemets ning juhatus. Aegade esimesse juhatusse valiti lisaks esimehele ka kolm juhatuseliiget: Paikuse vallavanem Aime Käärats, Häädemeeste vallavanem Rein Varep ja Kilingi-Nõmme linnapea Kalle Kiiopus.

Esimeses põhikirjas, mis registreeriti Pärnu Maavalitsuses 13.03.1992 sätestati, et POL on valdade, linnade ja alevi volikogude vabatahtlik ühendus, mille põhieesmärgiks on oma liikmete ühishuvide esindamine ja kaitsmine ning koostöö omavalitsusi puudutavates küsimustes.

Kui POL esimeses põhikirjas oli 41 punkti, siis kehtiv, 2017. aasta põhikiri kirjeldab liidu ja liikmete eesmärke, õigusi, kohustusi ning võimalusi 107 punktiga! Liidu eesmärk on aga jäänud üldjoontes samaks.

Põhikirja on esmasest kinnitamisest alates muudetud üheksal korral: 07.01.1994; 01.12.1994; 10.10.1996; 10.06.1997; 18.06.2003; 28.04.2004; 22.04.2008, 27.01.2010 ja 28.01.2015.

Pärnumaa kohalikud omavalitsused (KOVid) pole kunagi kõik korraga POLi liikmed olnud. Liikmete arv on aja jooksul muutunud, olles vahemikus 13–23 (omavalitsuste arv on vähenenud 24-lt 19-ni).

1997. aastal oli Pärnu maakonnas 23 KOVi, kellest 22 olid POL liikmed. Erimeelsuste tõttu astusid volikogude otsuste alusel liidust välja 9 omavalitsust: Audru, Halinga, Häädemeeste, Vändra, Tootsi, Tori ja Kaisma vallad ning Vändra alev ja Kilingi-Nõmme linn. Välja astunutest 7 moodustasid 10. mail 1997 Pärnumaa Omavalitsuste Ühenduse.

Sellega tekkis Pärnumaale kaks maakondlikku KOVi katusorganisatsiooni, millest ühte (POL) kuulus 13 omavalitsust, teise seitse ning kolm Pärnumaa KOVi ei kuulunud mitte kummassegi. Ühenduste tegevus väga aktiivseks ei osutunud, kuigi mõlemad organisatsioonid olid äriregistris jätkuvalt registreeritud. Tasapisi hakkas POLi liikmelisus jälle suurenema.

Maakonna suurim omavalitsus – Pärnu linn – astus esmakordselt ühenduse liikmeks 2006. aastal.

2014. aasta augustis lõpetas Kihnu vald oma liikmelisuse Liidus, kuid 01.01.2015 astus Häädemeeste vald POLi liikmeks. See tähendab, et jätkuvalt kestab olukord, kus maakonna üks omavalitsus ei ole POLi liige.

POLi kõrgemaiks juhtorganiks on üldkogu, kuhu vastavalt POLi põhikirjale kuuluvad liikmete esindajad – reeglina omavalitsuse valitsusjuht ja volikogu esimees. Vastavalt vajadusele koguneb Pärnumaa volinike kogu ehk maakogu, et vahendada informatsiooni ning anda uusi tegevussuuniseid. Igapäevase POLi töö korraldamisega tegeleb juhatus ja büroo.

Kui esimene liidu juhatus oli 4-liikmeline, siis 21.12.1993 otsustati juhatus muuta 7-liikmeliseks ning juhatus hakkas koosnema territooriumi suuruse põhimõttest lähtudes. Üks koht väikeste valdade (Surju, Tali, Kaisma, Kihnu) esindajale, üks koht keskmiste valdade (Are, Koonga, Tõstamaa, Uulu, Varbla) esindajale, üks koht alevite ja väikelinnade esindajale (Pärnu-Jaagupi, Lavassaare, Tootsi, Vändra, Sindi), üks koht suurte valdade (Audru, Halinga, Häädemeeste, Paikuse, Saarde, Sauga, Tori, Vändra) esindajatele. Üks koht reserveeriti Pärnu linna esindajale (juhuks, kui otsustab liikmeks astuda) ning juhatuses olid ka üldkogu poolt valitud liidu esimees ja aseesimees.

19.11.1997 üldkogus otsustati juhatuses suurus jätta 7-liikmeliseks, kuid muudeti juhatuses esindamise süsteemi. Juhatusse hakkasid kuuluma liidu esimees, aseesimees ning üldkogu komisjonide esimehed. Sel ajal olid moodustatud haridus- ja noorsookomisjon, arengukomisjon, sotsiaalkomisjon, kultuuri- ja spordikomisjon ning tervishoiukomisjon.

01.12.1999 otsustas üldkogu, et juhatusse kuuluvad kõik liidu liikmete valitsusjuhid. 1999. aastal oli liidus 16 liiget ja sama suureks kujunes ka juhatus, mis edaspidi kasvas vastavalt liitu astuvate omavalitsuste esindajate võrra. Suurim juhatus oli 23-liikmeline.

Taoline süsteem kestis aastani 2008, kui POLi juhatuse muudeti kaheliikmeliseks, koosnedes juhatuse esimehest ja juhatuse liikmest. Juhatuse kinnitatakse üldkogu poolt, juhatuse liikmed on täiskohaga töötajad, kes töötavad nelja-aastase juhatuse liikme lepingu alusel.

Kõige esimene palgaline töötaja võeti Liitu tööle 01.10.1992, kelleks oli 0,5 ametkohaga sekretär Irina Peep (hiljem Luih). Esimeseks tegevdirektoriks sai 23.02.1994 Raivo Kaik.

Alates 12.07.1996 oli Liidu büroos 3,5 ametikohta: tegevdirektor, sekretär, koolitusspetsialist ja 0,5 kohaga raamatupidaja. Kuni 2013. aasta aprillini töötati avaliku teenistuse seaduse alusel. Tegevdirektori ametikoht kaotati 2008. aastal struktuuri ümberkorraldamise ja täiskohaga juhatuse liikmete tekkimisega. 2017. aastal on palgalisi inimesi neli: kaks juhatuse liiget juhatuse liikme lepingu alusel ning sekretär ja raamatupidaja töölepingu alusel.

Esialgus asus Liidu büroo Paikuse vallamajas. 1996. aastal koliti Pärnu linna maavalitsuse majja, kus asutakse tänaseni.

POLi liikmemaks koosnes algusaastatel ühest komponendist, milleks oli KOV elanike arv. Alates 2000. aastast on püsikulude liikmemaks kolmeosaline, koosnedes võrdsest osast kõigile liikmetele, kokkulepitud protsendist KOV tuludest ja elanike arvust.

Kui 2011. aastal olid liikmemaksu määrad järgnevad: võrdne osa 9 500 krooni, 0,2% KOV tuludest (eelmise aasta tulumaksu eraldis, arvestuslik maamaksu eraldis, kohalikele maardlatelt laekuv kaevandus- tasu ja tasandusfond) ja 4,5 krooni KOVi elaniku kohta, siis 2017. aastal on: võrdne osa juhtimiskuludest 607 eurot; tulude osa 0,2% ja elaniku kohta 0,55 senti. Erand on Pärnu linn, kes ei tasu 0,2% tuludest, kuid juhtimiskulude summa on tal 27 246 eurot, mis aja jooksul kasvab teiste liikmete 0,2% tulude osaga võrdselt. Pärnu linnale kehtib erand liikmeks astumisest alates.

Suur muudatuste aeg POLis algas 2007. aastal. Selleks ajaks oldi jõutud arusaamisele, et muutmist vajab struktuur ning sõnastada tuleb uued eesmärgid. Hakati koostama esimest Pärnumaa Omavalitsuste Liidu arengukava ning muutma Liidu põhikirja. Arengukava koos põhjaliku tegevuskavaga kinnitati 17.12.2007 ning uus põhikiri ja juhtimisstruktuur 22.04.2008.

Arengukava kehtib kuni 2017. aastani ning seda ei ole kümne aasta jooksul muudetud. Iga aastastelt vaadatakse üle ja täiendatakse tegevuskava.

Jätkuvalt on juhatusele ja üldkogule abiks tegutsemas teemapõhised komisjonid, mida 2017. aastal on seitse: revisjonikomisjon, arengukomisjon, koolituskomisjon, sotsiaalkomisjon, haridus- ja noorsookomisjon ning ühistranspordikomisjon.

Kui liidu algusaastatel oli põhitegevuseks kaasa aitamine ja koostöö kohalike omavalitsuste loomisel ning tööle rakendamisel, siis kolmandal tegevusaastal tõusis esiplaanile valdade ja linnade koostöö organiseerimine kohaliku omavalitsuse korralduse seadusega ette nähtud ülesannete täitmisel. Esmaseks sai KOVide riigi seadustega ettenähtud dotatsioonide ja toetuste kättesaamise tagamine. KOVidele oli antud rida ülesandeid, kuid raha nende täideviimiseks mitte. Teiseks suuremaks probleemiks oli maakondlike õpilas-, kultuuri-, ja spordiürituste rahaline toetamine, sellealaste traditsioonide jätkamine. Finantseeriti ka õpetajate ja kultuuritöötajate koolitusi. Omavalitsuspoliitikute ja -ametnike koolitus oli väga aktuaalne. Palju otsiti ja tehti ise, sest pakkujaid sel ajal ei olnud.

Ettepanekud Riigikogule ja EV Valitsusele seadusandluse täiendamiseks või muutmiseks olid rohked. Suur abi oli siin ka Eesti Omavalitsusliitude Ühendusel.

Ametnike koolitamine, seaduseelnõude kooskõlastamine, kultuuritraditsioonide säilimise tagamine ning uute maakondlike tegevuste algatamine olid teemadeks algusaastatel ja on seda tänaseni.

Olenemata liikmete arvust, juhtidest ning majanduslikust olukorrast, on POL alati pidanud tähtsaks mõnda traditsiooni. 1995. aastal alguses saanud augustiseminar (enne nn Lapanina seminar-laager) ja 1998. aastal lisandunud kevadseminar (varem arengupäevad) on katkematult toimunud tänaseni. Iga-aastased on ka kevadised õppereisid välisriikidesse.

Koolitusspetsialisti ei ole, kuid jätkunud on teemapõhiste koolituste, seminaride ja infopäevade korraldamine KOV ametnikele. Toimunud on kolm suuremahulist koolitusprojekti aastatel 2006, 2008–2009 ja 2010–2011 (rahastatud ELi vahendite kaasabil).

2000. aastal sõlmiti koostööleping Västmanlandi Omavalitsuste Liiduga. Täna on koostöö paraku katkenud.

Lisaks koolitusprojektidele on viidud läbi mitmeid teisi ühiseid projekte.

2003 Põhjamaade Ministrite Nõukogu kaasfinantseerimisel Põhjamaade projekt, mille raames toimusid seminarid Eestis, Rootsis ja Soomes. Samal aastal KIKI projekt “Tervisele ohutu joogivee valik Pärnu maakonna kaheksas vallas”.

Kui varasemalt tegeles Liit ka RIPi rahade kooskõlastamise ja jaotamisega, siis 2004 koostati ja kiideti heaks esimene KOIT-kava nimekirja.

2006. aastal paigaldati koostöös CORD OÜga Pärnumaa 13 omavalitsusse 29 lokaalset WiFi leviala.

2007 asutas POL Sihtasutuse Pärnumaa Turism.

2007. aastal alustati Liidu arengukava koostamist, mis kinnitati sama aasta detsembris. Samaaegselt arengukava koostamisega toimus põhikirja muutmine, uue juhtimisstruktuuri elluviimine ja dokumentide kooskõlla viimine. Kõik sai tehtud 2008. aasta kevadeks.

2008. aastal sai teoks esimene Maakogu, ajavahemikul 2008–2017 on neid toimunud kuuel korral.

2009. aastal rakendus POLi maakondlik arengufond, millest esimene rahaeraldus läks Pärnumaa Külustuskeskuse ehitamise kaasfinantseerimiseks.

Samal aastal said alguse kaks suurt Norra EMP poolt rahastatud projekti: „Pärnu linna ja lähiümbruse võrgustikke siduva teemaplaneeringu koostamine” ja „Vändra alevi, Vändra, Tootsi, Kaisma ja Järvakandi valdade ühinemiste ettevalmistamine”. Projektid lõppesid 2011.

2011–2013 oli lisaks igapäevastele tegevustele rohkelt suuremahulisi ettevõtmisi.

Projekti “Pärnumaa Keskkonnahariduskeskuse infrastruktuuri väljaarendamine” raames ehitati imeilus Pärnumaa Keskkonnahariduskeskus. Lisaks ehitati kaheksasse omavalitsusse kümme välikorvpalliväljakut. Toimus esimene ühine elektri ostmise hange. Rahastati Lottemaa ehitamist, mis avati 2014 suvel.

2015. aastal jätkati erinevate uuenduste elluviimist. Käivitus piirkondade konkurentsivõime tugevdamise toetuse (PKT) programm ning muudeti POLi põhikirja, täiendati tegevuskava ja alustati ettevalmistustega “Eesti Vabariik 100” juubeliks. Valmis sai asutuse uus veebileht.

2015. aastal taaslustati Pärnu lennujaama renoveerimise projekt. POLi büroo koostöös Pärnu linnavalitsuse, maavalitsuse, SA Pärnumaa Ettevõtlus- ja Arenduskeskuse (PEAK), SA Pärnumaa Turismi (SAPT), turismiettevõtjate ja Pärnumaalt valitud riigikogu liikme Andres Metsojaga viis läbi ulatusliku meediakampaania, millega tõmmati tähelepanu lennujaama renoveerimise vajadusele. 2016. aastal telliti Rootsi ettevõttelt LFV Aviation Consulting AB-lt põhjalik eelanalüüs lennujaama renoveerimisvajaduse kohta. Aasta jooksul toimusid erinevad kohtumised lennujaama nõukogu, ministrite ja riigikogu liikmetega, et selgitada võimalikele otsustajatele Pärnu lennujaama olulisust. Selgitustöö jätkus 2017. aastal.

2016. aastal jätkati veebilehe www.pol.parnumaa.ee täiendamise, lisades info inglise ja vene keeles. Lisaks trükimeedias erinevate artiklite ja arvamislugude avaldamisele, sõlmiti koostööleping Tre raadioga, mille tulemusel toimusid aasta jooksul igal neljapäeval kell 11.30–12.00 Tre radio Pärnu studios omavalitsuste liidu poolt saadet Pärnumaa KOV juhtide, partnerite esindajate ja erinevate maakondlike suursündmuste eestvedajatega. Saatesarja eesmärk oli tutvustada maakonna omavalitsusi, koostööorganisatsioone, POLi tegemisi ja sündmusi. Kokku toimus 44 saadet, kus olulistest tegemistest ja vahvatest ettevõtmistest Pärnumaal käis rääkimas 50 erinevat inimest.

2016. aastal oli palju tegemist ka haldusreformiga ning presidendi valimisega. Haldusreformiga seoses võeti lisaks juhatare ja büroo panusele appi Pärnu linnapiirkonna ühinemiste koordinaatoriks Margit Suhhostavets. Selleks otstarbeks taotleti toetust Euroopa Liidu sotsiaalarengu fondist. Pidevalt täiendati läbirääkimiste arenedes Liidu veebilehte värskel informatsiooniga ning võimaluste piires aidati ja nõustati kohalikke omavalitsusi. Aasta lõpuks oli enam-vähem selge, et oktoobrist 2017 tekkivad uued Pärnumaa omavalitsused. Artikli koostamise hetkel teada oleva info põhjal väheneb omavalitsuste arv pärast 2017. aasta valimisi 19-lt 7-le. Lõplik tulemus sõltub Häädemeeste ja Saarde erisuste ja Tõstamaa valla rahva arvamusega arvestamisest Vabariigi Valitsuse poolt.

2016. aastal lisas põnevust sügisel toimunud presidendi valimised. Eesmärgiga säästa liikmete aega ning anda kõikidele presidendiks pürgijatele võimalus kohtuda kohalike omavalitsuste juhtide ja võimalike valijameestega, kutsus Liidu büroo 10. augustil 2016 kõik presidendi kandidaadid Pärnumaale ühisele tutvustusele ja arutlusele. Kohal olid Marina Kaljulaid, Siim Kallas, Mart Helme, Urmas Paet, Mailis Reps ja Eiki Nestor. Kokkuvõtvalt oli huvitav ja hariv kohtumine.

2016. aasta teises pooles alustati koostöös Pärnu Maavalitsuse ja PEAKiga DigiTee projekti käivitamist. Projekti idee ja eesmärk on ühendada kõik Pärnumaa majapidamised ülikiire internetivõrguga (valguskaabliga). Projekti kaasati Hanila ja Lihula vallad Läänemaalt, kuna haldusreformi järgselt moodusta-

vad nad koos Varbla ja Koongaga Lääneranna valla Pärnumaa koosseisus. 2017. aasta jaanuari lõpuks viidi läbi elanike sooviavalduste kogumine, misjärel asuti võrke planeerima.

POL toetab rahaliselt SA Pärnumaa Turism, MTÜ Pärnumaa Spordiliitu (PSL), MTÜ Pärnu Maakoolide Spordiliitu, MTÜ Pärnumaa Rahvakultuuri Keskseksi (PRAKS), SA Jõulumäe Tervisespordikeskust, SA Pärnumaa Ettevõtlus- ja Arenduskeskust ning alates 2017. aastast ka Pärnu haigla koosseisus olevat laste ja noorte vaimse tervise keskust. Koostöö ja toetus eelpool nimetatud partneritele on oluline kogu Pärnumaa arengule ja elukeskkonnale, lähtudes nii kohalikust elanikust kui ka külastajast.

Eesti kultuuri säilimine on oluline kõigile eestlastele. Meie suur ühine traditsioon on laulu- ja tantsupeod. Pärnu maakonna laulu- ja tantsupeod toimuvad suures osas koostöös PRAKSiga. Üleriigiliste laulu- ja tantsupidudesse panustab POL kogu maakonna delegatsiooni jaoks ca 95% rahalistest vahenditest ning büroo tööjõuga, olles abiline maakonna kuraatorile ning korraldades maakonna tantsijate ja lauljate mõnusat ja turvalist olemist peo ajal Tallinnas. Nii on see olnud aastaid, oli 2014. aasta laulu- ja tantsupeo ajal ning 2016. aastal algasid ettevalmistused 2017 toimuvaks noorte laulu- ja tantsupeoks.

Lisaks tegevustoetustele kaasfinantseerib POL jätkuvalt maakonna hariduse-, kultuuri-, spordi-, sotsiaal- ja teisi ühisüritusi ning tegevusi.

Ühiselt Pärnu Maavalitsusega tunnustatakse iga-aastaselt Pärnumaa haridustöötajaid.

Et tänada ja tunnustada maakonna tublisid kultuuri- ja sporditegijaid, korraldab POL koostöös maavalitsuse, PRAKSi ja PSLiga iga-aastast tänujalat "Tähesära".

Pärnumaa Omavalitsuste Liit annab välja aasta kultuuriauhindu (aasta tegija, aasta üllataja, aasta toetaja) ning noore kultuuritegija ja noore sportlase stipendiumeid.

Põlvamaa Omavalitsuste Liit

Põlvamaa Omavalitsuste Liidu asutamiskoosolek toimus 10. veebruaril 1994 Põlvas. Asutamiskoosolekust võtsid osa Põlvamaa kõik 14 kohaliku omavalitsuse juhti. Päevakorras oli kolm punkti:

- Põlvamaa Omavalitsuste Liidu loomine;
- Juhatuse esimehe ja asendajate valimine;
- Põhikirja ettevalmistamine.

Koosolekut viis läbi Põlva linnaeape S. Rooden. Liidu juhatuse esimeheks valiti Laheda vallavanem S. Tobreluts ja asetäitjateks Põlva vallavanem T. Tamm, Valgjärve vallavanem A. Randoja ja Veriora vallavanem P. Sibul. Samal koosolekul otsustati teha ettepanek H. Oidermaale hakata kantselei juhatajaks.

Põlvamaa Omavalitsuste Liidu asutamisest osavõtjad:

- Põlva linn – S. Rooden
- Räpina linn – Vello Ooting
- Põlva vald – Tarmo Tamm
- Räpina vald – Inge Hirmo
- Orava vald – Aare Mällo
- Laheda vald – Sirje Tobreluts
- Mooste vald – Agu Puniste
- Ahja vald – Juta Otsa
- Kõlleste vald – Roland Lepp
- Kanepi vald – Aivar Luts
- Valgjärve vald – Hain Randoja
- Veriora vald – Peeter Sibul
- Mikitamäe vald – Inara Luigas
- Vastse-Kuuste vald – Lennart Liba

Liidu põhimäärus sai kinnitatud Põlva linnavalitsuse 23.02.1994 määrusega nr 45. Seega võime Põlvamaa Omavalitsuste Liidu tegevuse alguseks pidada 23. veebruar 1994.

Põlvamaa Omavalitsuste Liidu struktuur

Liidu kõrgeimaks juhtimisorganiks on üldkoosolek, kuhu kuuluvad kõik vallavanemad ning volikogude esimehed. Liidu tööd juhib juhatuse esimees. Juhatuse esimees on ka ühtlasi omavalitsusliidu esimees. Iga-päevatööd korraldab liidu büroo.

Põlvamaa Omavalitsuste Liidu juhatuse esimehed läbi aegade:

- 1994–1996 Sirje Tobreluts
- 1997 – Aivar Luts
- 1998 – Peeter Sibul
- 1999–2002 Sirje Tobreluts
- 2003–2005 Peeter Sibul
- 2005–2010 Andrus Seeme
- 2011–2012 Raul Kudre
- 2013 – Kaido Kõiv

Põlvamaa Omavalitsuste Liidu tegevdirektorid:

- 1994–2013 Hele Oidermaa
- 2013–2016 Veiko Maastik
- 2016– ... Eve Neemsalu

Põhikirja muudatuse järel 20.06.2003 on POL registreeritud mittetulundusühingute ja sihtasutuste registris.

MTÜ Põlvamaa Omavalitsuste Liidu eesmärgiks on kaasa aidata maakonna tasakaalustatud ja jätkusuutlikule arengule, kultuuritraditsioonide säilitamisele omavalitsuste ühistegevuse ja koordineerimise kaudu. Liidu liikmed on kõik maakonna 13 valda.

Liidul on oma logo.

Raplamaa Omavalitsuste Liit

1991. aasta 6. septembril otsustasid Rapla maakonna omavalitsuste esindajad esimestena Eestis asutada oma ülemaakonnalise liidu – Rapla maakonna alevi- ja vallavolikogude liidu (RAVL). Liidu asutamine veel eksisteeriva maavolikogu kõrvale ei kulgenud kergelt – asutamiskoosolekuid peeti mitu. Liidu asutamist toetas Rapla maakonnavalitsus 22. oktoobril 1991. a otsusega. Omavalitsuste Liit tekkis vajadusest koordineerida ja kooskõlastada volikogude ja valitsuste tegevust nii omavahel kui ka maavanema ja maavalitsusega. Liidu kaudu on omavalitsuste esindajatel võimalus rääkida kaasa kogu maakonda puudutavates küsimustes. Raplamaa Omavalitsuste Liit (ROL) on Rapla maakonna alevi- ja vallavolikogude liidu (RAVL) õigusjärglane. Vajalikud põhikirja muudatused võeti vastu 5. mail 1994. aastal. Praegu kehtiv põhikiri kinnitati 19. detsembril 2013. a.

Raplamaa Omavalitsuste Liidu põhieesmärk on maakonna elanikkonna huvidest lähtuva omavalitsusliku haldussüsteemi toime parandamine ning kohalike omavalitsuste koostöö arendamine ja ühistegevuse korraldamine.

ROLi esindusorgan on täiskogu. Täiskogu koosseisu kuulub igast omavalitsusest kaks esindajat – volikogu ja valitsuse esindaja. Täiskogu koosolekud toimuvad 8–9 korda aastas. Vallavanemad on moodustanud ROLi tööorgani – vallavanemate kogu, kus arutatakse täitevvoimu igapäevaprobleeme. Raplamaa Omavalitsuste Liidu tööd juhib juhatus, mis valitakse pärast KOV volikogude valimisi. Praegune ROLi juhatus on viieliikmeline – kaks volikogu esimeest ja kolm vallavanemat. ROLi igapäevatööga tegelevad tegevdirektor ja osalise koormusega sekretär-asjaajaja.

Omavalitsuste Liidu koosseis ja ka roll on aastate jooksul muutunud. Alati on olnud oluline ühise vastutuse ja koostöö põhimõte liidu liikmete vahel. Väga tähtsaks peetakse partnerlussuhteid. ROLi koostöövõrgustikus SA Raplamaa Arendus- ja Ettevõtluskeskus, Rapla maakonna Spordiliit, Rapla maavalitsus, Raplamaa Partnerluskogu, SA Põhja-Eesti Turism. Koostöösuunad ja -tegevused on fikseeritud erinevate koostöölepingutega. Koos partneritega hallatakse maakonna infoportaali www.raplamaa.ee

Raplamaa Omavalitsuste Liit on olnud eestvedaja mitmele strateegiaprojektile. 2010. a koostati Norra ja EMP finantsprogrammi toel „Rapla maakonna keskuste arengustrateegia”, mis sai oluliseks sisendiks 2014. a valminud Rapla maakonna arengustrateegiale. 2012. a koostati ESF vahendite abil strateegia „Raplamaa omavalitsuste jätkusuutlikkuse suurendamine nende võimekuse konsolideerumise kaudu”. Mõlemad projektid on olnud abiks ka 2016 alanud omavalitsuste vabatahtliku ühinemise ettevalmistamisel.

Raplamaa Omavalitsuste Liit on Rapla maakonnahaigla kui omavalitsuste ühise tervishoiuasutuse asutaja. SA Rapla maakonnahaigla asutati ROLi poolt 1999. aastal.

2015. aastal otsustas ROLi üldkoosolek maakonna elanikele kvaliteetse ja jätkusuutliku ambulatoorse ning statsionaarse eriarstiabi kättesaadavuse tagamiseks asutada koos SA Põhja-Eesti Regionaalhaiglaga uue asutuse – SA Raplamaa Haigla.

Raplamaa Omavalitsuste Liidu liikmeskond on olnud aktiivne, uuendusmeelne ja koostöövõimeline. Ühised tegevused on liitnud kolleege sedavõrd, et ka ühised koolitused ja väljasõiduistungid on osavõturohked. Traditsiooniline ühistegevus on augustikuine kahepäevane väljasõiduistung, mida on juba pea kakskümmend aastat korraldatud Läänemaal Hobulaiul.

Raplamaa Omavalitsuste Liidu juhatuse esimehed:

Jüri Voigemast	1991–2002
Kalle Toomet	2002–2009
Mart Järvik	2009–2013
Margus Jaanson	2013– ...

Tegevjuhid:

Jaak Herodes	2003–2004
Silvi Ojamuru	2006– ...

Raplamaa omavalitsuste ühisürituste ja -projektide rahastamine toimub peamiselt Raplamaa Omavalitsuste Arengufondi kaudu.

22. oktoobril 1991. aastal moodustati Rapla Maakonnavalitsuse määrusega nr 140 Rapla Maakonna Arengufond. Alates 1999. aasta juunist on tegemist sihtasutusega Raplamaa Omavalitsuste Arengufond. Arengufondi tegevuse eesmärk on maakonna regionaalset arengut soodustavate programmide ja projektide ning maakondlike ühisürituste täiendavaks finantseerimiseks vajalike rahaliste vahendite sihipärase kogumise ja kasutamise korraldamine. Oma eesmärgi saavutamiseks toetab fond maakonna arengu seisukohalt tähtsaid piirkondlikke, maakondlikke, üleriigilisi ja rahvusvahelisi projekte ning toetab ka maakondlike ühisürituste finantseerimist. Arengufondi rahalised vahendid moodustuvad peamiselt omavalitsuste eraldistest, kuid fond taotleb ka ise täiendavaid vahendeid erinevatest programmidest.

Arengufond on oma kahekümne kuue aastase eksisteerimise jooksul finantseerinud väga erinevaid tegevusi, sh korraldanud konkursse (ettevõtluse äriplaanide konkurs, omavalitsuste arengukavade koostamise konkurs), abistanud maakonna meditsiinasutusi (kiirabiautode soetamise toetus), finantseerinud maakondlike messide korraldamist (kontaktmessid Kehtnas, Märjamaal ja Raplas); toetanud infotehnoloogia projekte ja muusikafestivalide projekte (Rapla kirikumuusika festivali toetus 25 aastat), rahastanud maakondlikke mainesündmusi; rahastanud erinevaid spordiprojekte ja -üritusi (maakonna suve- ja talimängud, sõjalis-sportlik Põrgupõhja retk, olümpiamängude ettevalmistustoetused sportlastele, korvpalli ja võrkpalli meistriliiga jne). Järjepidevalt on toetatud erinevaid suuremaid ja väiksemaid noorsoo-, spordi- ja kultuuriprojekte.

Raplamaa Omavalitsuste Arengufondi rahastamine on aidanud Kohila Võrkpalliklubi naiskonna mitmekordseks Balti liiga ja Eesti meistriks ning Rapla korvpalliklubi meeskonna Eesti meistrivõistlustel medalitele.

Rapla maakonna panus üleriigilises omavalitsuslikus tegevuses

12. aprillil 1990 toimus Raplas Eesti maakondade volikogude esimeeste nõupidamine, kus muu hulgas arutati ka üleriigilise omavalitsuste liidu moodustamise vajadust ja võimalusi. Peeti otstarbekaks ühe üleriigilise omavalitsuste liidu moodustamist. Siiski läks teisiti. Oma tegevuse taastas nii Eesti Linnade Liit (ELL) kui ka Eesti Maaomavalitsuste Liit (EMOL). Rapla maakonna omavalitsusjuhtide panus on neis organisatsioonides olnud tõhus – Väino Sassi oli ELLi esimees aastail 1992–1994; Jüri Võigemast EMOLi esimees aastail 1994–2002. Alates 14. juunist 2005 on Jüri Võigemast Eesti Linnade Liidu tegevdirektor.

Raplamaa Omavalitsuste Liidu 2011. aasta avalik pöördumine „Eesti vajab riigireformi” oli üheks sisendiks 2012 märtsis toimunud Eestimaa Linnade ja Valdade Üldkogule. ROLi juhatuse liige ja Eesti Linnade Liidu aseesimees Mart Järvik oli 2012. aastal Eesti Linnade ja Valdade Üldkogu kokkukutsumise protsessi üks eestvedajatest ning eeskõnelejatest.

Riigireform sai neil aastail alguse ja jätkub veel 2017. aastal ning kauemgi.

Saaremaa Omavalitsuste Liit 1993–2017

Saare maakonna omavalitsuste vahelise koostöö vajadus sai taasisesisvumisel ja omavalitsuste tekkimisega üha selgemaks ning 10. märtsil 1993 kogunetigi Saare Maavalitsuse saali ja otsustati asutada Saaremaa Valdade Liit, mille eesmärk oli omavalitsuste vabatahtlik koostöö ja huvide kaitse. Eelnevalt oli 7 valda (Pöide, Kihelkonna, Kärla, Salme, Kaarma, Laimjala ja Muhu) juba saanud oma volikogudelt volitused asutajaliikmeks asumise kohta. Samal koosolekul viidi läbi salajane hääletus ja esimeseks liidu esimeheks valiti Kaarma vallavanem Jüri Pärtel. Kuu-kaks hiljem liitusid järgmised seitse valda: Ruhnu, Valjala, Mustjala, Pihtla, Lümanda ja Orissaare. Eesti Omavalitsusliitude Ühenduse liikmeks astus Saaremaa Valdade Liit 1. septembril 1993.

Kui varasemalt oli kogu liidu tegevus selle esimehe korraldada, siis 1. oktoobril 1993 kinnitati kantselei juhataja ametikohale Liivi Väli, kes asus üha suurenevat administreerimistööd korraldama. Ühtlasi selgus vajadus põhikirja muutmise järele ning 16. veebruaril 1994 liidu volikogu otsusega muudeti ka nimetust. Saaremaa Valdade Liit nimetati ringi Saaremaa Omavalitsuste Liiduks ja viimased 3 maakonna omavalitsust (Leisi vald, Kuressaare linn ja Kuressaare vald) 17-st maakonna omavalitsusest astusid liidu liikmeks.

Liidu koostöö tagas haridusküsimuste, tervishoiu, maakondlike ühisürituste käsitlemise. Viidi läbi koolitused omavalitsusjuhtidele ja teistele ametnikele. Rahvusvahelisel spordiüritusel “Saarte mängud” osalemise toetamist omavalitsuste poolt asuti kohe korraldama.

1996. aasta kohalike omavalitsuste valimised tõid liidu volikogusse hulgaliselt uusi inimesi ja vahetus ka ühenduse esimees. Uueks esimeheks valiti Raimu Aardam ja uuenenud liidu volikogu asus korrastama põhikirja. Selle käigus nimetati kantselei bürooks ja muudeti selle ülesandeid. Konkursi järgselt kinnitati büroo tegevdirektori ametikohale varem liidu esimees olnud Jüri Pärtel, kes töötas sellel ametikohal kokku 15 aastat.

Liidu tegevustesse lisandus üha enam projektide ja rahvusvaheliste kontaktidega seonduv. Kontaktid Rootsi Oxelösundi kommuuni, Norra Froya saarega ja Saksamaale EXPO külastus Hannoveris on esimesteks näideteks. Toimusid tulised arutelud Saaremaa süvasadama ümber. Asutati Saaremaa turismi ümarlaud ja intensiivistus maakonna turismitemaatika. Asutati SA Turvaline Saaremaa ja sõlmiti 4 partneriga koostööleping Kuressaare Kolledži tegevusteks. Hakati välja andma igal aastal Saaremaa stipendiumeid (Oskar Kallase, Johann von Luce, Johannes Hindi nimelised) ülikoolides õppijatele ning maakonna kultuuritraditsioonide ja loodusmaastiku säilitamiseks käivitus pukktuulikute konkurss.

2002. aasta kohaliku omavalitsuse valimised tõid liidule aasta lõpus uue esimehe Mart Mäekeri, kelle esimeheks oleku ajal tegeleti Karujärve tervisespordikeskuse arendustegevustega, rahastati Kuressaare tervisepargi valgustust, palju energiat panustati maakonna jäätmeäitlusega seotud küsimuste lahendamisele ning liidus oli esimene katse ellu viia maakonna omavalitsuste liitumine üheks vallaks. Kuna eelarveläbi-rääkimised osutusid varasematest keerukamateks, tuli büroo tegevust korrigeerida vajadustele ja võimalustele vastavaks. Samas projektidega tegelemine oli üha mahukam ja turismi sektor sai suurt tähelepanu üha uute projektide ellu kutsumise kaudu.

Järgmised kohaliku omavalitsuse valimised tõid liidu uueks esimeheks taas Raimu Aardami. Jätkus varasemate maakondlike kultuuri ja noortele suunatud ürituste toetamine. Juurde lisandusid õpilasürituste ja hariduskorralduslike kulude maakondlik korraldamine ning Timotheus Grünthali stipendium varasematele stipendiumi kategooriatele lisaks. Valmis mahukas maakonna turismi arengukava. Bioloogilise mitmekesisuse taastamiseks ja säilitamiseks maakonnas hangiti amfibniiduk-koguja, mis osutab teenust siiani. Koostöö MTÜ asutamisel, mis toetab LEADER tüüpi tegevusi. Ühiselt Hiiumaa, Lääne ja Pärnu maakondadega asutati regionaalne turismiorganisatsioon Lääne-Eesti Turism ning koostöös Saaremaa Arenduskeskusega asutati MTÜ Saarte Turismiarenduskeskus. Oluline oli jätkuvalt koolituste ja õppereiside korraldamine ning arutelud haldusreformi teemadel.

2008. aastal täitis liidul 15 aastat ja selle sündmuse puhul tuntud ajakirjanik, lavastaja ning kultuurihuviline Tõnis Kipper kirjutas ja lavastas Kuressaare teatris menukaks osutunud lavatüki “Pöörane päev

Karumustika vallas”. Kaks tundi ja 20 minutit kestnud lavastuses löid kaasa 40 inimest ning etendus esitati täissaalile.

2009. aasta lõpus valiti liidu uueks esimeheks Kaido Kaasik. Töö jätkus saavutatud mahus. Uuematest tegevustest oli päevakorral Saaremaa Õppenõustamiskeskuse tegevuse toetamine ja partnerlus Väikelae-vaehituse Kompetentsikeskuse loomisel ning Saarte Geopargi (algse nimetusena Saarte Silurimaa Geopark) asutamisega seonduv. 2011. aastal liituti ELi Komisjoni energiasäästu programmiga “ISLE Pact”. Liidu prioriteetideks oli turism, maakonna turundamine, erinevad koolitused ja projektide läbiviimine.

Paraku pikalt kestnud vaidlused liikmemaksu suuruse üle lõppesid Kaarma valla poolt 30. märtsil 2011 liidust välja astumisega, Jüri Pärteli taandumisega büroo direktori ametikohalt ning liidu nõuniku Eerika Thalheimi kohusetäitjana jätkamisega büroo direktori ülesannetes. Keeruline aeg sellega ei lõppenud. Peale Kaido Kaasiku siirdumist Saare maavanemaks ja liidu esimehe kohalt lahkumist 2011. aasta sügisel, kujunesid liidu uue esimehe valimised üllatusrohkeks, pakkudes argipäeva poliitmaastikule rohkelt värve. Valimisvõitluse esimehe positsioonile võitis kolmandat korda Raimu Aardam ning liidu aktiveerimist taotlev Koit Kelderi valimata jätmise lõpptulemusena liit kaotas lisaks varasemale lahkujale veel kolm liiget Kuressaare linna, Kärla ja Lümända valdade näol.

Hoolimata tõmbetuultest liikmeskonnas, töö liidus jätkus ja 2012. aastal sai hoo sisse projekt “Bändikool Saaremaal”, samuti jätkusid teised projektid ja toimusid koolitused, küll aga väiksemas mahus. Maksti välja maakondlikud toetused kultuurile, õpilasüritustele, partneritele jne ning lähtuti eelnevatest kokkulepetest. Peale mõningast rahunemist soovis liidu juhatuse seni vakantse büroo direktori ametikoha täita ja koondada liidu nõuniku ametikoha, kuna eelarve oli kahanenud oluliselt ega võimaldanud kahte töötajat palgal hoida ega täita ülesandeid varasemas mahus. Seoses uue avaliku teenistuse seaduse rakendamisega muutusid ühtlasi liidu ametikohad töökohtadeks ja liit sõlmis värske büroo direktori Veiko Viiliga juba töölepingu. Jätkusid alustatud projektid ja säilisid pikaajalised traditsioonid erinevate ürituste ja tegevuste toetamisel.

2013. aasta kohalike valimiste järgselt oli aeg küps lahkunud liikmete tagasi võitmiseks ja selleks ajaks juba seitsmendat korda muudeti liidu põhikirja. Kuressaare linn naasiski liikmeskonda, aga läbirääkimiste käigus Kaarma, Kärla ja Lümända vald hoopis jõudsid omavahelise ühinemiseni ning ühise omavalitsuse nimeks sai Lääne-Saare vald.

2014. aastal toimunud liidu esimehe valimistel valiti ühehäälselt liidu uueks esimeheks Kuressaare linna abilinnapea ja hilisem linnapea Madis Kallas. Ülesanded liidus jäid samadeks: koolitused, projektid, ühiste seisukohtade esitamine, ühised toetused, maakondlikud kavad ja üha enam tuli maakondlike teemadena võtta arvesse haldusreformi. Stipendiumide väljaandmine muutus uurimistööde konkursiks ja “Saarele sündinud” kampaaniaga peeti meele vastsündinuid. Liidu tegevuses oli kõrge tähtsusega turismitemaatika ja turismireformi järgselt MTÜ Visit Saaremaa. Oluliste küsimustena arutleti teemadel Saaremaa muuseum, riigigümnaasium, Kuressaare haigla, parvlaevad, lennuühendus jt.

Rahvaarvult kõige väiksema liikme, Ruhnu otsus 2016. aastal liidust lahkuda jättis maakonna 14 omavalitsusest liidu liikmeteks 12. Selleks ajaks oli haldusreform ja vabatahtlik ühinemine kujunenud valdavaks diskussiooniks omavalitsuste seas. Siin tuli liidul väga selgelt hoiduda initsiatiivist, kuna antud temaatika on sügavalt iga kohaliku omavalitsuse arutada ja teostada. Igasugune püüdlus teha seda teisel moel või viisil osutus alati ebaõnnestunuks. Haldusreformi järgselt Muhu ja Ruhnu vald küll jätkavad valdadena, aga kõik ülejäänud Saaremaa omavalitsused on otsustanud ühineda Saaremaa vallaks, alustades oma tegevust 2018. aastast.

22. augustil 2017 toimunud liidu volikogul otsustati ühehäälselt liidu tegevus lõpetada ja 24 aastat tagasi seatud ülesanne koostööst ja ühise asja ajamisest on leidnud lahenduse, mis ei vaja enam maakondlikku liitu organisatsioonina.

Tartumaa Omavalitsuste Liit

Omavalitsusliku staatuse omistamine aastatel 1990–1992 tõi kaasa vajaduse valdade maakondlikuks koostööks. Igapäevaselt lisandus uusi valdkondi, nappis teadmisi ning võimalusi, mida maavalikogus lahendada ei saanud. Oli tekkinud vajadus moodustada oma liit, et ühiselt edasi liikuda, vahetades kogemusi ja tehes koostööd ühiste huvide kaitsmisel.

12. septembril 1991 kogunes 17 Tartumaa omavalitsust – Alatskivi, Haaslava, Kambja, Konguta, Laeva, Luunja, Mäksa, Puhja, Rannu, Rõngu, Tartu, Tähtvere, Vara, Võnnu ja Ülenurme vallad ning Elva ja Kallaste linnad. Vaatlejatena osalesid vallad, kellel volikogu otsused olid vormistamisel või omavalitsuslik staatus veel omistamata. Otsustati asutada Tartumaa Valdade Liit, kinnitati põhikiri ja esitati see registreerimiseks Tartu maakonna ettevõtteregistrisse. Sama aasta detsembris liitusid Mehikoorma (Meeksi), Nõo ja Peipsiääre vald. Valla volikogudest oli valitud kaks esindajat üldkoosolekule, mida nimetati Valdade Päevaks. Juhatuse esimeheks valiti Luunja vallavanem Jaan Õunapuu. Juhatuse moodustasid ametis olevad vallavanemad ja linnapead, kellele olid valitud personaalsed asendusliikmed.

Olime esimesed vabariigis ning juhatuse esimehele oli au asjaks jagada oma teadmisi ja kogemusi naabrite juures teistes maakondades.

1993. aastal nimetati Jaan Õunapuu Tartu maavanemaks. Juhatuse esimehe ülesandeid täitis Alatskivi vallavanem Jaan Pöör 1995. aasta Riigikogu valimiseni, mil temast sai Riigikogu liige. Seejärel juhtis liitu lühikest aega Nõo vallavanem Tiit Kubri kuni tema nimetamiseni regionaalministriks 6. novembril 1995.

12. jaanuaril 1994 Tartumaa Valdade Liit reorganiseeriti Tartumaa Omavalitsuste Liiduks ja kinnitati põhikirja uus redaktsioon. Omavalitsuste Päevale nimetati igast omavalitsuse volikogust üks esindaja, kellele määrati personaalne asendusliige. Liidu tööd hakkas juhtima vallavanematest ja linnapeadest moodustatud juhatuse.

Samal aastal said liidu liikmeteks Tartu linn ja Piirissaare vald. Sellest ajast on kõik Tartumaa 22 kohalikku omavalitsust liidu liikmed.

Alates 22. novembrist 1995 on Tartumaa Omavalitsuste Liitu juhtinud Tartu vallavanem Aivar Soop.

Põhikirja järgi on juhatuse esimehe kõrval kaks aseesimeest. Aseesimehe ametis on olnud Alatskivi vallavanem Jaan Pöör, Nõo vallavanem Kalle Jürgenson, Võnnu vallavanem Aivar Kaldjärv, Nõo vallavanem Tiit Kubri, Kambja vallavanem Ivar Tedrema, Kallaste linnapea Viktor Nukka ja Elva linnapea Toomas Järveoja.

Naljatamisi on Tartumaad võrreldud Eestimaa väikese mudeliga, kus maakonnas on väga eriilmelised omavalitsused, alustades Tartu linnaga ja lõpetades tillukese Piirisaare vallaga, kellel kõigil tuli täita sarnaseid omavalitsuslikke ülesandeid. Algas pidev õppimine ja kogemuste omandamine – tekkisid esimesed sõprusvallad Soomes. Suureks eeskujuks olid tollased Jyväskylä, Muurame, Leivonmäki, Kinnula, Joutsa, Toivakka, Viitasaari, Kyyjärvi, Jämsänkoski, Kannonkoski, Kuhmoinen, Laukaa. Tuge ja abi saadi koostöölepingutest Soome Keskliidu ja Uppsala lääniga. Nende kogemuste põhjal õpiti ise projekte kirjutama ja saadud kogemusi rakendama. Õpiti kõikjalt ja lahkesti jagati uudiseid naabriga. Raskest majanduslikust olukorrast hoolimata püüti koos tegutsedes seda parandada. Kiireloomulisi küsimusi oli palju – üldisematest halduskorralduslikest kuni igapäevase olmeni välja. Nüüd, aastaid hiljem, näib uskumatu, mida arutati ja milliseid tegevusi kooskõlastati. Kõrvuti haldusreformi, munitsipaliseerimise ja omandireformi läbiviimisega olid päevakorras igapäevase kütte probleemid, kust osta kütet asulate majadele, valdade ühisomandi loomine, kauplustes talongikaubanduse kontroll jms.

Maakondlike rahaliste vahendite jaotamisel olgu selleks RIP või Koit kavad järgiti regionaalsust ja kasulikkust kogu maakonnale. Põhimõtteks oli kokku hoida ja otsused vastu võtta konsensuslikult, toetades väiksemaid kohalikke omavalitsusi läbi regionaalsete investeeringute. Nii said koolid ja lasteaiad renoveeritud, paigaldatud tänavalgustus alevikes, Emajõel rajatud sildumisalad ja jalgrattateede projekt maakonna tutvustamiseks.

Tartumaa Omavalitsuste Liit on asutajaks mitmele sihtasutustele. Koos Tartu Maavalitsusega asutati Tartu Ärinõuandla. Turismi edendamiseks Tartus ja Tartumaal peeti vajalikuks luua SA Tartumaa Turism.

Koostööd tehti sihtasutusega Lõuna-Eesti Turism. Maakonna kodukaunistamise liikumise konkursside läbiviimine on liidu ülesandeks alates 2014.aastast.

Omaavalitsuste liidu koosseis ja roll on aastate jooksul muutunud. Alati on peetud oluliseks koostööd maakonnas, head omavahelist läbisaamist omavalitsuste, maavalitsuse ja omavalitsuste liidu vahel. Ühised tegevused on liitnud kolleege koolitustel ja seminaridel. Iga uut aastat alustab Tartumaa meeleoluka ühise üritusega – see traditsioon on kestnud liidu moodustamisest alates.

Liidu büroo on olnud läbi aastate väikese koosseisuga, palgalisena on töötanud alates 1992. aastast Pille Ratassepp, abistanud raamatupidaja Suire Ratassepp. 2008. aastal korraldati büroo ümber ja raamatupidamise teenust hakati sisse ostma Siinas osaühingult.

Haldusreformi ja liitumisi on arutatud ja läbirääkimisi peetud, kuid kõigi nende aastate jooksul on siiski maakonnas omavalitsuste arv 22 jäänud samaks.

2017. aasta kohalike omavalitsuste valimised toovad Tartumaale uued maakonna ja omavalitsuste piirid, nimed ja hoopis uued ülesanded nii valdades, linnades kui liidus.

Eesti Rahva Muuseumi kõrvale rajatava pargi esimesed sada tamme on oma koha leidnud – Eesti lipu päeval istutasid Tartumaa omavalitsusjuhid Eesti Vabariigi sajanda sünnipäeva auks sada tamme, mis jäävad meenutama 22 omavalitsust enne haldusreformi.

Olles aastast 2017, vajame omavalitsuste koostööd ja ühisosa enamgi, kui algusaastatel kohalikke omavalitsusi moodustades.

Tartumaa Omavalitsuste Liit, Tartumaa Valdade Liidu õigusjärglane

Asutatud 12. septembril 1991.

Juhatuse esimehed läbi aegade:

12.09.1991	Jaan Ōunapuu
12.01.1994	Jaan Pöör
29.03.1995	Tiit Kubri
22.11.1995	Aivar Soop

Juhatuse aseesimehed läbi aegade:

Jaan Pöör
Tiit Kubri
Kalle Jürgenson
Aivar Kaldjärv
Ivar Tedrema
Viktor Nukka
Toomas Järveoja

Kantselei juhataja / tegevdirektor:

01.01.1992 – 01.01.2009 Pille Ratassepp

Tegevdirektor:

01.01.2009 – 27.05.2010 Jaan Ōunapuu
25.08.2014 – 05.12.2014 Merle Kivest

Peaspetsialist:

... Pille Ratassepp

Raamatupidaja:

01.03.1994 – 01.10.2008 Suire Ratassepp
01.10.2008 Siina Saarva

Valgamaa Omavalitsuste Liit

Valgamaa Omavalitsuste Liidu (VOL) asutamise eestvedajaks oli Riho Raave, toonane Tõlliste vallavanem aastatel 1990–1996, kes kutsus kokku Valgas maakondliku omavalitsusliidu asutamiskoosoleku 2. oktoobril, 1992. Valgamaal oli siis 11 valda ja 3 linna. Kõik omavalitsused peale Otepää linna, eesotsas Jaanus Raidaliga, saatsid liidu asutamiskoosolekule oma volitatud esindajad, kelleks olid: Lembit Mäesalu, Aivar Liblik Helme vallast; Kalev Laar Hummuli vallast; Rennu Must, Ants Kilo Karula vallast; Heino Komlev, Aavo Kiisler Palupera vallast; Tiiu Konrad, Kalev Kiisler Puka vallast; Tõnis Kaur Pühajärve vallast; Mati Jaansalu, Vahur Englas Põdrala vallast; Jaan Vaher, Andres Palloson Sangaste vallast; Vello Jaansalu, Uno Teemägi Taheva vallast; Madis Gross, Riho Raave Tõlliste vallast; Vambola Liive, Anne Ehrlich Öru vallast; Ludmilla Meltsa Tõrva linnast; Kalina Mavrina, Enno Kase Valga linnast.

Külalistena osalesid Tartumaa Omavalitsuste Liidu juhatuse esimees Jaan Õunapuu, Viljandimaa Omavalitsuste Liidu direktor Märt Moll, Valga maavanem Uno Heinla ja Valga Maavolikogu kantselei-juhataja Hillar Mägi.

Asutamiskoosolekul kinnitati liidu põhikiri, valiti esimeheks Riho Raave, revisjonikomisjoni liikmeteks: Enno Kase, Aivar Liblik, Kalev Kiisler, Anne Ehrlich ning kehtestati liikmemaksuks aastas 0,6 eesti krooni elaniku kohta. Riho Raave sõnas tookord nii: *“Liit peaks ühe tähtsaima küsimusena läbi vaatama kõik need funktsioonid, mida praegu teostab maakond ja maavolikogu ning miks mitte, kui me nii otsustame, mitmed neist oma pädevusse võtma. Liidu olemasolu loob eelduse funktsioonide piiritlemiseks ja kui maakonda omavalitsuslikke funktsioone ei jäägi, siis teise tasandi omavalitsuse kadumiseks”*.

Liidu igapäevane tegevus läks lahti Valga maavalitsuse ruumes 1992. aasta detsembrist, mil võeti konkursi korras tööle kantselei juhataja-raamatupidaja Ellen Eglit. Maavolikogu tegutses aastast 1990 kuni aastani 1993.

Aastakese asja kõrvalt vaadanud, astus ka Otepää linn 18. jaanuaril 1994 Valgamaa Omavalitsuse Liidu liikmeks, mil volikogu esimees oli Ilmar Haak ja linnapea Aivar Nigol. Nii püsis Valgamaal omavalitsuste liit koos täies koosseisus, kuhu kuulusid kõik maakonna omavalitsused, pea 16 aastat. 1999. aasta kohalike omavalitsuste valimiste käigus, mil ühinesid Pühajärve vald ja Otepää linn, moodustus Otepää vald. Maakonda jäi 13 omavalitsusüksust – 11 valda ja 2 linna. 19. novembril 2009 astus Otepää vald liidust välja, kuid aasta pärast, 24. novembril 2010, oma liikmelisuse jällegi taastas. Kuni tänaseni on kõik 13 maakonna kohalikku omavalitsusüksust Valgamaal liidu liikmed.

Valgamaa Omavalitsuste Liit on olnud Eesti Omavalitsusliitude liige selle loomisest saadik. Valgamaa linnad on kuulunud Eesti Linnade Liitu ja vallad Eesti Maaomavalitsuste Liitu.

Liidu tegevuse põhikirjaliseks eesmärgiks selle loomisest alates, nagu mujalgi maakondades, on olnud *maakonna kohaliku omavalitsuse üksuste ühistegevuse kaudu maakonna tasakaalustatud ja jätkusuutlikule arengule kaasa aitamine, maakonna kultuuritraditsioonide säilitamine ja edendamine, maakonna ja oma liikmete esindamine ja liikmete ühishuvide kaitsmine, samuti maakonna kohaliku omavalitsuse üksuste koostöö edendamine ja liikmetele seadusega ettenähtud ülesannete paremaks täitmiseks võimaluste loomine.*

Valgamaa Omavalitsuste Liidu põhikirja on täiendatud ja viidud seadustega kooskõlla:

15.11.1993 – muudetud, täiendatud;

25.01.1995 – muudetud, täiendatud;

07.03.1995 – registreeritud ettevõtteregestris;

25.09.2001 – vastu võetud uus põhikiri;

25.09.2002 – viidud kooskõlla MTÜ seadusega;

04.12.2003 – registreeritud mittetulundusühingute ja sihtasutuste registris;

28.10.2010 – muudetud, täiendatud.

Liidu kõrgeimaks juhtorganiks on üldkoosolek. Liidu algusaastatel olid selleks omavalitsuspäev ja suurkogu. Valgamaal on omavalitsuste liidu liikme esindajateks nimetatud kõikidest omavalitsusüksustest läbi kõigi koosseisude peaaegu eranditult vallavanem / linnapea ja volikogu esimees. Igapäevatööd on aastast 2003 juhitud neljaliikmelise juhatusega. Juhatuse esimees on ühtlasi ka liidu esimees. Juhatuse

liikmeteks on esitatud ja valitud kandidaadid piirkondlikul põhimõttel nii, et juhatuses oleksid peale esimehe esindatud ka kõik maakonna kolm piirkonda – Otepää, Tõrva, Valga piirkonna omavalitsused.

Liidu esimeesteks on valitud:

10.1992 – 04.2001 – Riho Raave
 04.2001 – 09.2001 – Rein Org
 09.2001 – 12.2013 – Madis Gross
 12.2013 – ... – Agu Kabrits

Aseesimeesteks on olnud:

1992 – Kalev Laar
 1997 – Uno Heinla, Väino Tõemets
 1998 – Rein Org
 2000 – Margus Lepik, Rein Org
 2001 – Veiko Faster, Margus Lepik

Juhatusel liikmeteks on valitud:

23.01.2003 – Madis Gross, Margus Lepik, Aivar Nigol, Toivo Põldma.
 16.03.2004 – Üllar Mölder (Toivo Põldma asemele);
 20.12.2005 – Madis Gross, Margus Lepik, Agu Kabrits, Terje Korss.
 27.04.2007 – Ivar Unt (Margus Lepiku asemele);
 08.01.2010 – Madis Gross, Aivar Pärli, Aivar Uibu, Rain Ruusa.
 24.11.2010 – Andres Visnapuu (Aivar Pärli asemele).
 15.11.2012 – Merlin Müür (Andres Visnapuu asemele).
 20.12.2013 – Agu Kabrits, Kuldar Veere, Madis Gross, Tarmo Tamm.
 30.10.2014 – Vambola Sipelgas (Kuldar Veere asemele).

Revidentideks on olnud:

1996 – Enno Kase;
 1997 – moodustatud revisjonikomisjoni liikmed Enno Kase, Heikki Kadaja, Rein Laidre;
 2000 – Veiko Faster, Enno Kase, Heikki Kadaja;
 2001–2005 Terje Korss;
 2005–2013 Monika Rogenbaum;
 2013–... Terje Korss.

Liidu asutamisest alates 1992. aastast oli liidu tegevuse korraldamine, kantseleitöö ja raamatupidamine liidu sekretäri Ellen Egliti õlul. 2006. aastast alates hakkas liidule raamatupidamisteenust osutama Tiina Korge. 2009. aasta veebruarist loodi struktuuris raamatupidaja ametikoht ja võeti tööle põhikohaga raamatupidaja Eda Külaots, kelle ülesandeks sai nii liidu raamatupidamine kui ka Sihtasutustele Valga Piirkonna Keskkonnakeskus ja Valgamaa Arenguagentuur raamatupidamisteenuse osutamine. Juba toorkord oli võetud sihiks liikuda liidu, keskkonnakeskuse ja arenguagentuuri tegevuste ühendamise suunas loomaks suuremat sünergiat ja saavutamaks efektiivsust. Valga Piirkonna Keskkonnakeskuse tegevuse üle toomisega liitu moodustati 2011. aasta jaanuarist liidus uus struktuuriüksus – keskkonnaosakond. 2011 sõlmiti ka maakondlik kokkulepe turismiinfokeskuste ühiseks haldamiseks.

Organisatsioonide tegevuste ja juhtimise sisuline ühitamine sai veelgi suurema tõuke ja hoo sisse 2012. aprillist, kui otsustati omavalitsuste liitu tööle võtta tegevjuht, kelleks sai Rein Org ja kes seejärel valiti ka Valgamaa Arenguagentuuri juhatuse liikmeks, juhatajaks. Praktiliselt saigi aastast 2012 ühitatud maakondliku omavalitsusliidu ja arenguagentuuri töö juhtimine ja administreerimine ning tänaseks tegutsetakse nii ühise juhtimise kui ka ühise katuse all Valga Raekojas.

Liidu põhiliseks töövormiks on olnud üldkoosolekud, juhatuse koosolekud, küsimuste ettevalmistamine töögruppides. Oluline osa on olnud kohtumistel Vabariigi Presidendi, Riigikogu fraktsioonide, ministrite, riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste ja eraettevõtete juhtide ning kolmanda sektori esindajatega. Äärmiselt hea, tihe ja ladus igapäevane koostöö on Valgamaal läbi aegade olnud kõigi maavanimete ja maavalitsusega, nii maakonna arengunõukogu valdkondlikes töögruppides kui ka kõigi suuremate

maakondlike ettevõtmiste ja ühisürituste korraldamisel. Algaastatel korraldati ühistegevust Sihtasutuse Valgamaa Fond kaudu, mille juhatajaks oli Helve Braun. Aastast 2007 on Valga maavanema ja omavalitsuste liidu vahel kuni tänaseni sõlmitud iga-aastane koostööleping, mille alusel panustatakse ühiselt Valgamaa elu edendamiseks valdkondlike tegevuste korraldamisse ja nende rahastamisesse.

President Lennart Meri algatatud Eesti kodukaunistamise liikumise maakondlikuks tegevuseks moodustati Valgamaa piirkondlik juhatus eesotsas selle tulihingelise eestvedaja Aare Kittaskiga. Kodukaunistamise liikumine tegutseb järjepidevalt tänaseni.

Keskkonnaalaseks koostööks asutasid Valga ümbruskonna omavalitsused aastal 2000 ühisasutuse Valga Piirkonna Keskkonnakeskus, mille juhatajaks oli Meelis Linnamägi. 2005. aastal moodustati selle baasil sihtasutus, mille etteotsa sai looduskeskkonnaküsimused oma südameasjaks võtnud keskkonnaspetsialist Riho Karu. Ka Tõrva ja Otepää piirkonna omavalitsused vajasid keskkonnaalastes tegevustes tuge ja nõustamist ning aastast 2011 võetigi SA Valga Piirkonna Keskkonnakeskuse tegevus ja töötajad üle Valgamaa Omavalitsuste Liitu. Keskkonnaosakonna juhatajaks oli Riho Karu, spetsialistidena on töötanud Avo Zimmermann, Alari Mägi, Roman Tannenber, Jane Mölder, Ilona Akimova. Kuni aastani 2016 tegutses laiahaardeliselt – alates heakorraküsimustest kuni maakonna korraldatud jäätmeveo riigihangete läbiviimiseni aastateks 2008–2012 ning 2013–2017.

Täna on käsil maakondlik jäätmeveohange aastani 2022.

Märkimist vääriavad keskkonnaosakonna tegevuses ka Valga prügilga sulgemine, kalmistu registri loomine, “Valgamaa keskkonna-aabitsa” väljaandmine, mitmed ellu viidud looduskaitsealased projektid ning eteniidijäätmete kogumise projekti kuus järjestikust voo.

Oluliseks koostööpartneriks liidule on pikki aastaid olnud SA Valgamaa Arenguagentuur (kuni aastani 2004 SA Valgamaa Äriinfokeskuse nime all). Ühiselt on arendatud Valgamaal turismikorraldust, mis kasvab välja omaaegse Sihtasutuse Valgamaa Turism tegevusest, mida juhtis ja korraldas palju aastaid Marina Lauk. Liidu ja arenguagentuuri koostöös on ellu viidud mitmeid suuri maakondlikke ühisprojekte.

Maakonna koolinoorte ja täiskasvanute spordielu on korraldatud aastakümneid Rein Leppikuga käsikäs Valgamaa spordiliidust. Laiemaks koostööks erinevates eluvaldkondades on liit nimetanud oma esindajad mitmetesse organisatsioonidesse, nõukogudesse, komisjonidesse, sh ka SA Lõuna-Eesti Turism ning Eesti Vabariigi, Läti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni piirialade koostööks asutatud MTÜsse Euregio Pskov-Livonia. MTÜs Euregio Pskov-Livonia on pikki aastaid tegev olnud Tõlliste vallavanem Madis Gross, esindades nii Valgamaad kui ka Kagu-Eestit tervikuna. Kahte viimati nimetatud organisatsiooni on läbi aastate toetatud ka rahaliselt. Kagu-Eesti regionaalseks arenguks ellu kutsutud KERA programmi raames on palju koostööd tehtud eelkõige just Põlva- ja Võrumaa omavalitsuste ja maavalitsustega. Pikaajaline koostöö ja partnerlus on liidul olnud maakondlikus liikluskomisjonis, MTÜ-ga Valgamaa Partnerluskogu, Valgamaa kutseõppekeskusega, SA Valga Isamaalise Kasvatuse Püsiekspositsiooni nõukoguga. Läti läheduse ja Valga-Valka kaksikliinna ühistegevuse raames on kaasa löödud Eesti Läti Instituudi tegemistes.

Tähtsamad arutatud küsimused, langetatud otsused Valgamaa liidu algaastatel olid kahtlemata maakonna ajalehe Valgamaalane ülevõtmine munitsipaalomandusse augustis 1992 ning selle üle võtmine Valgamaa Omavalitsuste Liidu ühisomandisse veebruaris 1994. Maakonnaleht Valgamaalane erastati juunis 1996 aktsiaseltsile Litero.

Aprillis 1994 andis liit nõusoleku Valga Turu munitsipaliseerimiseks. Samal ajaperioodil toimus ka maapiirkondade tuletõrjekomandode üle võtmine, politseile rahalise abi osutamine raadiosidevahendite soetamiseks ja autokütuse tankimiseks. Regulaarselt kooskõlastati pagaritoodete, bussipiletite hindasid, korraldati maakonna bussiliiklust ja õpilastevedu, päevakorral olid koolide õpilaskoha maksumuse omavahelise arvlemise ning tervishoiuasutuste võrgu korraldamise, Valga Haigla ehituse finantseerimise küsimused.

Olulised küsimused olid ka eelarve ja maksude laekumine ning maakondliku toetusfondi summa jaotus, mis Valgamaal aastal 1994 küündis 19,4 miljoni eesti kroonini, 1995 oli see 30,4 miljonit ja 2005. aastal juba 60,2 miljonit eesti krooni.

1993 oktoobris astuti Eesti Omavalitsusliitude Ühenduse liikmeks, kus kohe varsti, 1994 märtsis, oma tegevus ka peatati, heites EOÜ-le ette, et rahajaotust kooskõlastades ei arvestatud nn kauguskoefitsienti. Mõni isegi nii kaugele, et 1994 märtsis peatati riiklike ülesannete täitmine – ikka seoses rahapuudusega.

Kuna taasisesivunud riigis oli oma seadusandluse loomine esimestel aastatel väga intensiivne, siis liidus oli üheks põhitegevuseks seaduseelnõudega tutvumine ning nendele oma arvamuse ja kooskõlastuse

andmine. Maakondlike haridus-, kultuuri- ja spordiürituste korraldamiseks ja finantseerimiseks asutati novembris 1994 Valgamaa Fond.

Aprillis 1996 käivitus Valgamaa-Jämtlandi lääni (Rootsi Kuningriik) vahel projekt DOLARDIVAJ, mis kestis jätkuprojektidena aastani 2003, mille eestvedajateks olid Rainer Kuutma ja Marika Post.

1997 astuti Eesti-Läti-Vene piirialade koostöönoukogu liikmeks. Sama aasta novembrist rakendati ellu programm "Tiigrihüpe" ja võeti tööle programmi koordinaator. Tegevuse sisuliseks vedajaks Valgamaal koostöös Tiigrihüppe sihtasutusega oli tänane Valga linnapea, tookordne maavalitsuse arenguspetsialist Kalev Härk. Aastast 2004 tegeleti haridusvaldkonna hariduskulude reservi jaotamisega, kooskõlastati KOIT kava koolide renoveerimiseks.

Valgamaa Omavalitsuste Liidu suurim ellu viidud rahvusvaheline projekt oli kindlasti õhuinterneti projekt aastatel 2005–2007 Interreg IIIA põhjaprioriteedi projekt „*Virtual Community of the Valga/Valka region*”, mille eestipoolseks projektijuhiks oli Kalev Härk, tänane Valga linnapea.

Viimaste aastate olulisemad otsused on olnud 2014 novembris ettepanek maavanemale objektide pingerea määramiseks PKT meetmest rahastamiseks. 2015 aprillis PATEE tegevuskava 2015–2016 kinnitamine ning detsembris 2016 selle kinnitamine aastateks 2017–2019.

Välissuhtluses on Valgamaal pikimad sõprus- ja koostöösuhed eelmise sajandi 80ndate lõpust ja 90ndate algusest loomulikult Läti Valka rajooniga (tänapäevaks *novads*), kellega on tänaseks välja kujunenud väga tihe maakondlik koostöö eelkõige Valga-Valka linnade vahel ühise motoga «1 linn, 2 riiki». Teisena tuleks nimetada Rootsi Kuningriigi Jämtlandi lääni, kellega koos on aastal 2000 asutatud Rootsi seaduste alusel tänaseni toimiv Valgamaa Jämtlandi majandusühistu (VJMÜ). 90ndate keskel sõlmiti koostöösuhed Ungari Vabariigi Somogy maakonnaga, pikk ajalugu on olnud ka koostööl Vene Föderatsiooni Novgorodi oblasti Staraja Russa rajooniga. Ukraina Vabariigi Satski rajooniga viidi koostöö uuele tasemele, saades Välisministeeriumi arenguabi projektile Satski rajoonile arengukava koostamiseks. Haldusreformi teemat arutati Soome Vabariigi Ylistaro valla ja hilisema Seinajoki omavalitsusega. Koostöösuhed on Valgamaal ka Moldova Nisporeni rajooniga, Valgevene Braslavi rajooniga. Viimased sõprus- ja koostöösuhed on loodud 2017 Hispaania Kuningriigi Manilva kohaliku omavalitsusega, kuhu liidu ja Valgamaa Arenguagentuuri koostöös korraldati ettevõtjatele ja omavalitsusjuhtidele õppekülastus.

Liidu korraldada oma liikmetele ongi olnud ühisüritused, koolitused, õppereisid. Järjepidevalt läbi aastakümnete on 90ndatest alates peetud meie kagukandi Põlva–Valga–Võru maakondade omavalitsustöötajate nõupäevi, mida on korraldatud iga-aastaselt kolme omavalitsusliidu poolt kordamööda, kord Valga-, kord Võru-, kord Põlvamaal. Liidu algaastatel oli suur huvi külastada ja tutvuda ka Eesti teiste maakondlike liitude elu-oluga. Eredad mälestused on meie liikmetel õppekülastustest Hiiumaale, Saaremaale, Lääne- ja Ida-Virumaale, Tartu-, Pärnu-, Harju-, Viljandi- ja Läänemaa omavalitsusliitudesse. Sarnaselt on meie koostöö käinud ka Läti Valka piirkonna partneritega, kus alates 90ndatest oleme ikka kaks korda aastas teineteist külastanud – kevadel näidates läti kolleegidele, mis meil Eestis vahepeal uut on ehitatud ja tehtud ning sügiseti meie jällegi neile, kuidas Lätimaal elu läheb – Riiast Daugavpilsini. Viimastel aastatel oleme koos läti kolleegidega ette võtnud ühiseid pikemaid õppereise – Soome, Valgevenesse ja Leetu. Ühistes tegemistes on kindlalt kohal alati olnud nii vabariigi aastapäeva kui ka võidupüha tähistamine ning aastalõpu üritused.

Suuremad ellu viidud projektid:

- Valgamaa Reklaamraamat (KERA), 1998
- Valgamaa Viidaprojekt (KERA), 1998
- “Läti Vabariigi, Vene föderatsiooni ja Eesti Vabariigi Piirialade Koostöönoukogu istung” (Piirialade Programm), 1998
- Taluturismi koolitus algajatele, 1999
- Projekt “Pskov – Livonia Vision 2010”, Piirialade Programm, 1999
- Projekt “Meedia roll Valgamaa elu kujundamisel”, KERA, 1999
- Maakonna kaardi valmistamine Valgamaa koolidele ja omavalitsustele, 2000
- Projekt “Ühislaulud Valgamaal” – maakonda reklaamiv telesaadete sari, 2000
- Piirialade Koostöönoukogu Initsiatiiv, 2002
- “Puhkekohtade väljaehitamine”, “Bussioteopaviljonide korrastamine”, “Bussiinfo kättesaadavuse parendamine”, 2002
- Turismialane ühisprojekt Vidzeme Arenguagentuuriga, 2003

- DOLARDIVAJ jätkuprojektid 1, 2, 3, 4, 1996–2003
- Maakonna andmeside lahenduse tehnilise projekti tellimine, 2004
- Via Hanseatica I ja II (Interreg IIIB programm) projekt “VHB-Zone”, 2004 (maakonna omavalitsused)
- Interreg IIIA põhjaprioriteedi projekt “Virtual Community of the Valga/Valka region”, 2005, õhuinternet
- Lõuna-Eesti kutsekoolide õpetajate ja elanike elukestev õpe ning sotsiaalkultuuriline toimetulek (aastateks 2006–2008)
- Valgamaa turundustegevus prioriteetsetel sihtturgudel, sh turismiveebi tegemine võõrkeeltes, 2005 (Phare)
- Estonian-Swedish Initiative in Staraya Russa and Novgorod Oblast (ESISRANO), Põhjamaade Ministrite Nõukogu, 2005
- ESISRANO 1, 2, 3, 4 (neli projekti 2005–2009)
- Baltic Euregional Network (BEN), 2005
- JAVAŠA – Ukraina Satski rajooni, Valgamaa Omavalitsuste Liidu ja Jämtlandi lääni ühisprojekt (2009–2011)
- Jalgrattamarsruutide projekt (Eesti-Läti programm)
- Õppenõustamissüsteemi arendamine Valgamaal 2008–2010
- Valga prügila rekonstrueerimine, III etapp. Jäätmejaam, mai 2011
- Otepää jäätmejaama rajamine, mai 2011
- Korraldatud jäätmevedu Valga maakonnas 2009–2012
- Eterniidijäätmete kogumise projekti 6 vooru 2014–2017
- Korraldatud jäätmevedu Valga maakonnas 2013–2017
- Partnerlus projektides “Via Hanseatica”, “Riverways”
- Kalmistumajanduse infosüsteemi projekt “Haudi”
- Korraldatud jäätmeveo hange Valga maakonnas, 2018–2022

2013 juunis määratleti Valgamaal liidu üldkoosoleku otsusega kolm tõmbekeskust: Valga linn, Tõrva linn, Otepää vald (vallasisene linn). Maakonna kolme keskuse ümber koondunud omavalitsused lähevad niisiis 15. oktoobril 2017 vastu kohalikele valimistele kolme ühineva omavalitsusena. Valgaga ühinevad Tõlliste, Öru, Taheva, Karula vallad; Tõrvaga Hummulu, Põdrala, Helme vallad ning Otepääga Sangaste, Palupera, Puka vallad, kusjuures kaks viimati nimetatut viivad endaga tükikese Valgamaad ära Tartumaale.

Valgamaa Omavalitsuste Liit on teinud juunis 2017 otsuse üle võtta maakonna kohalikele omavalitsustele ühiseks täitmiseks pandud ülesanded ning maakonna sümbolite, lipu ja vapi, hoidmise.

Viljandimaa Omavalitsuste Liit

VOL asutati 17. jaanuaril 1992. aastal Viljandi linnas. Tol hetkel oli maakonnas kokku 20 omavalitsust, neist 14 valda, 4 linna ja 2 alevit.

Asutajaliikmed olid:	1992. aasta jooksul liitusid:	Hiljem ühinesid:
1. Karksi-Nuia alev	13. Kõo vald (17.03.)	16. Abja-Paluoja linn (21.12.1993)
2. Suure-Jaani linn	14. Vastemõisa vald (17.03.)	17. Kõpu vald (17.03.1994)
3. Tärvastu vald	15. Olustvere vald (12.05.)	18. Paistu vald (04.05.1995)
4. Halliste vald		19. Pärsti vald (14.06.1995)
5. Mõisaküla linn		20. Viiratsi vald (18.12.1996)
6. Võhma alev		
7. Saarepeedi vald		
8. Viljandi linn		
9. Kolga-Jaani vald		
10. Abja vald		
11. Polli vald		
12. Suure-Jaani vald		

18. detsember 1996 olid kõik 20 omavalitsusüksust: 6 linna ja 14 valda VOLi liikmed.

2014. aasta 1. jaanuariks peale kohalike omavalitsuste valimisi ning peale ühinemisi on maakonnas kokku 12 omavalitsust (3 linna ja 9 valda) ning nad kõik on ka Liidu liikmed.

Aastate jooksul on ümber nimetatud ja ühinenud järgmised omavalitsused:

Karksi-Nuia alev nimetati 10.08.1993 Karksi Nuia linnaks.

Polli vald 14.10.1997 Karksi vallaks.

Abja-Paluoja linn ja Abja vald ühinesid 11.06.1998.

Karksi-Nuia linn ja Karksi vald ühinesid 18.10.1999.

Olustvere, Vastemõisa ja Suure-Jaani vallad ning Suure-Jaani linn ühinesid 21.10.2005, nimeks sai Suure-Jaani vald.

Paistu, Pärsti, Saarepeedi ja Viiratsi vallad ühinesid 05.11.2013 ning uueks valla nimeks sai Viljandi vald.

Liidu esimehed:

17.01.1992 – 08.12.1999 Kalevi Kaur, Kolga-Jaani vallavanem

08.12.1999 – 23.04.2003 Peep Aru, Viljandi linnapea

23.04.2003 – 23.11.2005 Jaan Lukas, Tärvastu vallavanem

23.11.2005 – 27.11.2009 Andres Rõigas, Halliste vallavanem

27.11.2009 – 20.12.2013 Ene Saar, Paistu vallavanem

20.12.2013 – 10.11.2015 Kalevi Kaur, Kolga-Jaani vallavanem

10.11.2015 – ... Alar Karu Tärvastu vallavanem

Juhatuse aseesimehed:

17.02.1992 – 1993 Helir-Valdor Seeder, Viljandi linnapea kt ja Heino Tiidla (†), Võhma alevivanem

Liidu aseesimehed:

29.12.1993 – 18.12.1996 Andres Soosaar, Viljandi linnapea

18.12.1996 – 08.12.1999 Mati Ilisson, Karksi-Nuia linnapea

08.12.1999 – 11.12.2002 Jaan Lukas, Tärvastu vallavanem

11.12.2002 – 23.11.2005 Andres Vinni, Vastemõisa vallavolikogu esimees
 23.11.2005 – 20.12.2013 Kalevi Kaur, Kolga-Jaani vallavanem
 20.12.2013 – Ando Kiviberg Viljandi linnaepea

Liidu tegevjuhid:

04.03.1992 – 15.06.2005 Märt Moll
 12.12.2005 – 31.05.2011 Reevo Maidla
 15.08.2011 – 24.09.2014 Jaan Looga
 01.01.2015 – 30.11.2015 Lembit Kruuse
 07.12.2015 – Mati Toomsalu

Liidu poolt on maakonna ühisürituste läbiviimist toetatud 1994. aastast.

Ametnike ja poliitikute abistamiseks töötati Liidu tegevuse algaastatel büroo poolt välja „Omavalitsuse teatmik”, mis oli esimene selline ülevaatlik töö seadusandlusest, mis puudutas valdu ja linnu. Välja anti ka veel erinevate seaduste väljatrükke, mis aitasid kohalike omavalitsuste ametnikke oma ülesannete täitmisel.

VOL-il olid oma ettevõtted:

ME Ehitus-Varustus, aastast 1992 kuni erastamiseni 1995
 ME Tarkur, aastast 1992 kuni erastamiseni 1997

VOL moodustas oma ettevõtte:

SA Perekodu (2008)

VOL on asutajaliige:

Viljandimaa Turismiinfokeskus (1997)
 MTÜ Viljandi Pärimusmuusika Festival (2000)
 SA Viljandimaa Arenduskeskus (2002)

VOL oli liige:

MTÜ Euregio Pskov–Livonia (2012–2015)
 MTÜ Viljandimaa Noortekeskus (2006–2011)

Huvitavaid fakte ja tähelepanekuid VOLi tegevusest:

- Algselt oli VOLi kõrgeimaks organiks Omavalitsuspäev, kuhu vald/linn/alev esitas kaks saadikut ning valis eraldi juhatuse liikme. Juhatusse kuulusid vallavanem, linnaepea või alevivanem ja tema personaalne asendaja;
- 1993. aasta lõpus sai VOLi kõrgeimaks organiks üldkogu ehk vanemate kogu, kuhu kuulusid ametikoha järgi vallavanem ja linnaepea või omavalitsuse volikogu poolt valitud asendusliige;
- 1995. aastast kaasati otseselt VOLi töösse ka volikogude esimehed, küll esialgu veel ilma hääleõigusega;
- 1999 peale kohalike omavalitsuste valimisi olid hääleõiguslikud vanemate kogu liikmed vallavanem/linnaepea ning volikogu esimees, sellest ajast moodustati ka VOLi 7-liikmeline eestseisus (juhatas);
- Esimesed kaks aastat (1992–1994) kinnitati Liidu eelarvet kvartalite kaupa;
- 1994 hakati ühiselt rahastama esimesi maakondlikke ühisüritusi ning 1996 võeti selleks tööle kultuuri- ja noorsoonõunik;
- VOLi esimene eelarve 1992. aastal koostati Saksa markades;
- Esimene arveldusarve avati Tartu Kommertspanga Viljandi filiaalis;
- Büroo esimene tööarvuti oli Kolga-Jaani koolist laenatud “JUKU”;
- 1995 andis VOL välja „Omavalitsustöötaja teatmiku”, mis hõlmas tollaegset kehtivat omavalitsusi puudutavat seadusandlust;
- 1999 printis VOLi büroo joonkoodiga sõidutalonge maakonna koolide õpilastele ühistranspordis sõitmiseks;

- VOLi tegevusaja jooksul (1992–2017) on ametis olnud 148 omavalitsusjuhti, neist 16 inimest on läinud manalateele;
- VOL saab oma kodulehekülje internetis 1997;
- Esimeste ELi projektidega hakkas Liit tegelema 2002;
- 2004 alustas VOL ELi projektiga „Rohelise Tee turismiinfoviidad”. Projekt saab alguse Saku vallast, läbides Rapla ja Türi ning läheb edasi läbi Viljandimaa Lätti, mille käigus viidastatakse turismiinfoviitade, suunaviitade, kaartide jmt nn roheline tee;
- 2009. aastal võttis VOL enda alluvusse Viljandimaa Turismiinfokeskuse ning 2010. aasta lõpuks sai VOLi kaasabil turismiinfokeskuse ruumid laiendatud ning sisustus ja tehnika uuendatud esimese etapina. Teise etapina lisandusid 2013. aastal veel infokioskid Viljandi, Karksi ja Olustvere infopunktidesse, lisandus veelgi inventari ning uuendati Viljandi linnakaarti ja välivalgusreклаami;
- 2009. aastal võtavad Viljandimaa omavalitsuste juhid osa Eesti ajaloo suurimast eraalgatuslikult alustatud heategevusprojektist „Elisabeth” ning annavad 18 etendust Halliste valla näitekirjanik Agnes Taari kirjutatud näidendiga „Naisvallavanem”, millega kogutakse 80 tuhat Eesti krooni. Raha läheb liikumispuuetega lastele kõnniroboti soetamise toetamiseks;
- 2010. aastal peetakse Eesti Teatrite kutsel Viljandi staadionil maha jalgpallilahing VOL vs Eesti Teatrid – võidavad teatrid seisuga 9 : 8;
- 2013. aastal pooldab VOL haldusreformi teema käigus 8 tõmbekeskusega Viljandimaad (maavanem aga 3 tõmbekeskusega);
- 2016. aasta lõpuks saavutatakse maakonnas kokkulepped, et 12-st omavalitsusest jääb pärast 2017. aasta kohalike omavalitsuste valimisi järele 4 omavalitsust:
- Viljandi linn ca 18 tuhat elanikku;
- Põhja-Sakala vald ca 8000 elanikku (ühinejad Suure-Jaani, Kõo ja Kõpu vallad ning Võhma linn)
- Mulgi vald ca 8000 elanikku (ühinejad Abja, Karksi ja Halliste vallad ning Mõisaküla linn)
- Viljandi vald ca 14 tuhat elanikku (liituvad Viljandi, Tarvastu ja Kolga-Jaani vallad).

Võrumaa Omavalitsuste Liit (1990) 1993–2017

Asutamislugu

Võrumaa Omavalitsuste Liidu (Võrumaa OL) eelkäijaks oli 24. juunil 1990. aastal loodud Võrumaa Valdu Asutav Liit. Liidu esimehena tegutses toonane Haanja Küla Täitevkomitee esimees Arno Vene ning sekretäriülesandeid täitis Urvaste vallavanem Aino Villem. Nimetatud liit tegutses pea kolm aastat eesmärgiga parendada kontakte maakonna kõigi omavalitsuste vahel, töötada maakondlike ühishuvide nimel ning kaitsta omavalitsuste seisukohti teise omavalitsustasandi ja riigi ees.

1993. aasta 3. märts on Võrumaa jaoks ajaloolise tähtsusega, kuna just sel päeval toimus esimene Võrumaa Omavalitsuspäev, millest võtsid osa kõigi Võrumaa omavalitsuste volitatud esindajad (33-st delegeeritud saadikust osales 26). Võrumaa Omavalitsuspäev otsustas moodustada uue koostööle keskenduva liidu nimega Võrumaa Omavalitsuste Liit. Vaatlejaks jäid esialgu Antsla, Haanja ja Mõniste vallad. Mandaatkomisjoni aruanne kinnitati Omavalitsuspäeva saadikute volituste alusel ning võeti vastu Võrumaa OLi põhikiri. Põhikiri registreeriti 16. märtsil 1993. aastal Võru Maavalitsuse protokollilise otsusega nr 5. Külalisena ja nõustajana osales Võrumaa Omavalitsuste Liidu asutamisel Tartumaa Omavalitsuste Liidu esimees ja Luunja vallavanem Jaan Õunapuu.

Volitatud asutajaliikmed:

Võru linn	Neeme Haug (linnapea) Roomet Sõnna (abilinnapea) Mati Kriis (volikogu liige)
Antsla linn	Kurmet Müürsepp (linnapea) Endel Kargaja (abilinnapea) Rolando-Romeo Kuusik (volikogu esimees)
Lasva	Paul Ilves (vallavanem) Jüri Nassar (sotsiaal- ja tööhõive ametnik) Neeme Valm (volikogu liige)
Meremäe	Eevi Liinamäe (vallavanem) Aare Hõrn (abivallavanem) Villu Lillmaa (volikogu liige)
Misso	Juha Saarniit (vallavanem) Karl Ojamets (volikogu esimees) Sulev Nagel (volikogu liige)
Rõuge	Heldur Lüütsepp (vallavanem) Jaak-Hans Kuks (volikogu esimees) Liidia Janson (volikogu liige)
Sõmerpalu	Leonhard Ermel (vallavanem) Aare Hollo (abivallavanem) Maia Müürsepp (vallasekretär)
Urvaste	Aino Villem (vallavanem) Leili Tell (pearaamatupidaja) Tõnu Ingver (volikogu liige)
Varstu	Aivar Nurk (vallavanem) Mai Ploom (volikogu liige) Taivo Tagamets (volikogu liige)
Vastseliina	Viivi Olesk (vallavanem) Adu Ojamets (volikogu liige)
Võru vald	Jaak Karu (volikogu liige) Kersti Vosman (vallavanem) Riho Pähn (volikogu liige) Arvo Kivi (volikogu liige)

Võrumaa OL loodi Võrumaa omavalitsusüksuste poolt koostöö- ja esindusorganisatsiooniks, mille põhiülesandeks on maakonnas ühtlase ja tasakaalustatud ühisarendustegevuse toetamine ning liikmete ühishuvide ja õiguste kaitsmine vastavalt seadusele. Võrumaa OL on kasumit mittetaotlev mittetulundusühing, kellel on oma pangaarve ning oma nimetusega pitsat ja sümboolika. Liit juhindub oma tegevuses põhiseadusest, kohaliku omavalitsuse korralduse seadusest, mittetulundusühingute seadusest, kohaliku omavalitsuse üksuste liitude seadusest ja teistest kehtivatest õigusaktidest ning põhikirjast. Võrumaa OLi liikmeks võivad olla kõik Võrumaa omavalitsusüksused, kes tunnistavad Võrumaa OLi põhikirja ning täidavad Võrumaa OLi üldkoosoleku ja Liidu juhatuse otsuseid

Võrumaa OLi esimehed läbi aegade:

Arno Vene	24.06.1990 – 03.03.1993	Valdu Asutava Liidu esimees
Aino Villem	03.03.1993 – 22.02.1994	
Jaak-Hans Kuks	22.02.1994 – 01.06.1995	
Kurmet Mürsepp	01.06.1995 – 12.03.2003	
Ülo Tulik	12.03.2003 – 21.01.2005	
Kalvi Kõva	12.06.2005 – 18.05.2007	
Tiit Tõnts	18.05.2007 – 18.12.2013	
Mailis Koger	15.04.2014 – ...	

Võrumaa OL juht- ja tööorganid:

- üldkoosolek;
- juhatus;
- komisjonid:
 - * revisjonikomisjon;
 - * majanduskomisjon;
 - * sotsiaalkomisjon;
 - * haridus-, kultuuri- ja spordikomisjon.
- büroo.

Võrumaa OLi ülesanded:

- esindab ja kaitseb Võrumaa OLi liikmeid kui tervikut suhetes riigiorganitega, teiste isikutega ning rahvusvaheliste organisatsioonidega;
- aitab kaasa omavalitsusliku haldussüsteemi arengule, lähtudes kodanike õigustatud vajadustest ja huvidest ning arvestades omavalitsusüksuste erisusi;
- organiseerib ja korraldab liikmete esindajate omavahelist ning liikmete ja riigivalitsusorganite vahelist koostööd;
- korraldab ja koordineerib vajadusel ühisprojektilast koostööd kõigil tasanditel;
- täidab ülesandeid, mis on talle pandud seadusega või seaduse alusel, mille täitmiseiga seotud kulud kaetakse riigieelarvest;
- sõlmib lepinguid valitsusasutustega riiklike ülesannete täitmiseks;
- moodustab oma tegevuseks vajalikke asutusi, organisatsioone, sihtasutusi, fonde ja töökomisjone ning osaleb teistes ühendustes ja organisatsioonides täis- või vaatelejaliikmena;
- arendab majandustegevust, astudes lepingulistesse suhetesse nii füüsiliste kui ka juriidiliste isikutega;
- omandab või käsutab kinnis- ja vallasvara vastavalt kehtivale seadusandlusele;
- arendab rahvusvahelist koostööd ja sõprussidemeid kaubandus-, majandus-, teadus- ja haridusvaldkonnas ja haridus-, sotsiaal-, turismi- ning kultuurialal vastavalt kehtivale seadusandlusele;
- toetab ja koordineerib vajadusel teiste organisatsioonide tegevust ja üritusi maakonnas hariduse-, kultuuri-, spordi-, sotsiaal-, noorsoo ja vabaaja üritusi ning osaleb autasustamisel;
- vahendab, üldistab ja edastab Liidu büroo kaudu informatsiooni omavalitsusüksustele;
- organiseerib või korraldab omavalitsusüksuste esindajatele ja töötajatele nõustamist, teadmiste ja ametioskuste täienduskoolitusi;
- osaleb omavalitsusüksusi puudutavate normatiivaktide väljatöötamises;
- seisab maakonna hea maine eest;
- täidab üldkoosoleku otsusega kinnitatud liidu liikmete poolt antud ülesandeid;
- korraldab ja koordineerib omavalitsusüksusi puudutavate ühistrükiste väljaandmist.

Võrumaa OLi büroo juhindub oma tegevustes EV seadusandlusest, põhikirjast, üldkoosoleku ja juhatuse otsustest ning juhatuse poolt kinnitatud tegevusjuhiseist.

Büroo teenindab tehniliselt Liidu liikmeid ja Liidu juhtorganeid põhikirjaliste eesmärkide elluviimiseks ning korraldab avalikkuse informeerimist lähtuvalt Liidu eesmärkidest ja tegevusest.

Noppeid Võrumaa OL ajaloost

Esimeseks Võrumaa OLi esimeheks valiti 03.03.1993 Urvaste vallavanem Aino Villem, asetäitjateks Misso vallavanem Juha Saarniit ja Sõmerpalu vallavanem Leonhard Ermel ning sekretäriks Võru Maavalitsuse kantsleijuhataja Vaike Tõra.

1994. aastal toimusid uue Võrumaa OLi esimehe valimised. Toonastest kandidaatidest (Lembit Sikk, Jaak-Hans Kuks) osutus valituks Jaak-Hans Kuks. 1994. aasta on meelde jääv eelkõige Võrumaa Haigla ja Võrumaa Polikliiniku omavalitsuste ühisomandisse munitsipaliseerimise tõttu. Ametisse asunud Jaak-Hans Kuks jõudis esimehena töötada aasta, kui 1. juunil 1995. aastal toimus Võrumaa OLi esimehe vahetus. Kandideerijaid oli kolm – Pille Kama, Tõnu Anton ja Kurmet Määrsepp, valituks osutus Kurmet Määrsepp.

Võrumaa Omavalitsuste Liidu tegevjuht (ametinimetus algselt asjur, tegevsesimees, tegevdirektor) 1. märtsist 1994 kuni 1. aprillini 2014 oli Mirjam Salvet.

1996. aastal otsustati omavalitsuste toetusfondist finantseerida maakondlikke ühisüritusi, omavalitsustöötajate koolitusi ning õppereisi koos Tartumaa omavalitsustega Norrasse. Võrumaa OLi juhatuse otsusega tehti ettepanek omavalitsuste volikogudele kehtestada omavalitsustöötajate sotsiaalsed garantiid. Rahvusvaheliste suhete tasandil sõlmiti märtsikuus Rootsis, Karlskronas kolme riigi esindajate poolt (Eesti, Läti, Venemaa) protokolliline kokkulepe, milles sätestati nende riikide piiriäärsete omavalitsuste vahelise koostöö tegevuskava. Selle kokkuleppe tulemusena moodustati 07.06.1996 Venemaa Föderatsiooni, Läti Vabariigi, Eesti Vabariigi Piirialade Koostöönõukogu, nähes ette kolme riigi piirialade arenguvaldkondadeks transiiti ja turismi.

Pärast 1996. aasta kohalike omavalitsuste volikogude valimisi toimus esimene Omavalitsuspäev 27. novembril 1996. aastal, mille päevakorras oli Võrumaa OLi esimehe valimine. Kandidaatideks olid taas Kurmet Määrsepp ja Lembit Sikk. Taaskord osutus valituks Kurmet Määrsepp.

1997. aasta paistis silma Võrumaa kahe tervishoiuasutuse ühendamisega asutuseks Võrumaa Haigla. Otsustati osaleda SA Lõuna-Eesti Turismi tegevustes ning toetada Võrumaa Sotsiaaltöö Keskuse asutamist. Võru Maavalitsusega sõlmiti koostööleping ning saadeti ühine pöördumine Vabariigi Valitsusele asundustegevuse kohta. Kinnitati ka VF, LV, EV Piirialade Koostöönõukogu pikaajaline programm transiidi ja transpordi küsimuses. Koostöös Võru maavalitsusega oli omavalitsusjuhtidel võimalik saada osa õppereisidest Soome, Kesk-Põhjamaa Liitu ning Taani, Bornholmi maakonda.

21. jaanuaril 1998. aastal astus Võrumaa OLi koosseisust välja Võru linn. Toonase otsuse korral sai määravaks finantseerimise ja esinduste tasakaal. Eesti avalikkuse tähelepanu köitsid Võrumaal toimuvad rahvusvahelised konverentsid. Võrumaa OLi korraldusel toimus Norra-Eesti Piirialade Koostöö konverents, Võru maakonna arengu ja planeeringu konverents ning subregionaalne piiriületav koostöö logistika ja transiidi konverents. Võrumaa OLi külastas Taani suursaadik.

1999. aasta oli edukas projektiaasta, mil sai esitatud koguni 10 maakondlikult olulist projekti. Rahvusvahelise suhete tasandil taastati koostöö Poola Vabariigi Suwalki Vojevoodkonnaga. Twinning programmi raames korraldati Eesti-Poola konverents. Augustis 1999 viibis Võru delegatsioon Suwalkis, kus kirjutati alla koostöö raamleping Suwalki ja Võru linna vahel.

Pärast 1999. aasta oktoobris toimunud kohalike omavalitsuste valimisi toimus Omavalitsuspäeval Võrumaa OLi esimehe valimine, valituks osutus Kurmet Määrsepp.

2000 oli murranguliseks aastaks Võrumaale infotehnoloogia vallas ning Tiigrihüppe projekti raames kasutati enam kui kaks miljonit krooni IKT riistvara ja tarkvara soetuseks. Omavalitsuste juhid täiendasid teadmisi väliskoolitusel Saksamaal, Bad Segebergis. Tutvuti Schleswig-Holstein Liidumaa omavalitsuste korraldamise põhijoontega.

2001. aasta tegevustest on märkimist vääriv maakondliku hariduskulude toetusfondi moodustamine.

2003. aastal täitus Võrumaa OLil 10 aastat. Aastapäeva tähistati kultuurimajas Kannel koos konverentsi ja filmiga “Nimed marmortahvlil”. Juubeliaasta kujunes töörohkeks. Aasta jooksul toimus 14 juhatuse koosolekut (millest 3 erakorralist) ja 4 üldkoosolekut, millede käigus arutati kokku 115 küsimust ning võeti vastu 39 otsust.

Võrumaa OLi büroo initsiatiivil korraldati kolme maakonna (Tartu, Pärnu, Võru) omavalitsustöötajate talimängud Kurgjärvel. Osalesid maakondade omavalitsuste ametnikud ja volikogude esindajad. Juubeliaasta lõppes ringkäiguga Riigikogus ja kohtumistega Kagu-Eestist valitud riigikogu liikmetega.

2004. aastal puudus Võrumaa OL liikmete seast vaid Misso vald.

15. märtsil 2006. aastal liitus seaduses ettenähtud alustel Võrumaa OLiga Võrumaa Sotsiaaltöö Keskus üheks mittetulundusühinguks (registrikoodiga 80194583).

2008. aastal kinnitati Võrumaa OLi tänase päevani kasutuses olev sümboolika.

2014. aastal reorganiseeriti Võrumaa OLi büroo, moodustades uue struktuuri, mille kohaselt täidab juhatuse esimehe ja tegevjuhi rolli Mailis Koger. Administratiivsete ülesannete eest vastutab juhiabi ning raamatupidamist ostetakse sisse teenusena.

Alates 27.03.2015 kuuluvad Võrumaa OLi kõik 13 maakonna omavalitsust.

Võrumaa OLi peamised koostööpartnerid läbi aegade:

- Võru Maavalitsus;
- SA Võrumaa Arenguagentuur;
- SA Lõuna-Eesti Turism;
- Võrumaa Keskkonnateenistus;
- Võrumaa Sotsiaaltöö Keskus;
- Võrumaa Turismiliit;
- Eesti Töötukassa Võrumaa osakond;
- Politsei- ja Piirivalveameti Võru politseijaoskond;
- omavalitsuste liidud;
- Võrumaa Partnerluskogu;
- MTÜ Lõuna-Eesti Erihooldusteenuste Keskus;
- Puidutöötlemise ja mööblitootmise kompetentsikeskus Tsenter;
- Võru Instituut;
- Maanteeamet;
- Võrumaa Spordiliit.

Huvitavad tegevused koostöös teiste organisatsioonidega

Võrumaa OL on pidanud oluliseks rõhutada oma erilisust piiriäärse maakonnana. Selleks puhuks koguneb Võrumaa omavalitsuste delegatsioon igal aastal detsembrikuu esimesel nädalal, et korraldada Võrumaa omavalitsuste käsitöömeisterite näitus Riigikogus. Niisugustel näitustel on läbi aegade olnud väljapanek erinevatest hoidistest, kudumitest, puidust ja metallist käsitöötoodetest, kaltsuvaipadest, jõululinadest, keraamikast ja paljust muust. Lisaks näitusele osalevad Võrumaa omavalitsuste juhid, ametnikud ja volikogude esindajad mitmetel sel ajal Riigikogus toimuvatel istungitel. Võrumaa omavalitsuste käsitöömeisterite näitus Riigikogus ning riigi valitsusasutuste külastamine iga aasta sügistel on saanud toredaks traditsiooniks, mida jätkatakse loodetavasti ka järgnevatel aastatel.

Head läbisaamist oma naabritega Põlva- ja Valgamaalt tähistatakse igal aastal aset leidva kolme maakonna nõupäevaga. Kolme maakonna nõupäeva traditsioon ulatub 90ndate aastate algusesse, mil Võru-, Põlva- ja Valgamaa on korraldanud omavalitsustele päevakajalistel ning huvipakkuvatel teemadel ühisüritusi. Nõupäeva korralduse eest vastutavad kagunurga maakonnad kordamööda.

Maakonnasiseselt on head sõprus- ja koostöösuhted Võru Maavalitsusega, kellega on külg külje kõrval eksisteeritud Võrumaa OL loomisest alates. Üheskoos korraldatakse üritusi, koolitusi ja õppereise. Pidulikumat hetked saavad kajastatud ka pildis. Üheks niisuguseks ühiseks ettevõtmiseks on Võru maavanema ja Võrumaa OLi juhatuse esimehe pidulik vastuvõtt Eesti Vabariigi aastapäeva puhul. Pidulikul kontsert-aktusel tunnustatakse Võrumaa väärikaid inimesi ja antakse üle Võrumaa kõrgeimad autasud – Võrumaa Vapimärgi ja Teenetemärgid.

Kõik huvilised ja asjaosalised on alati oodatud kaasa mõtlema ja rääkima ning tutvuma Võrumaa OLi tegevuste ja ühiste ettevõtmistega.

Maakondlik omavalitsus

1918. aastal toimis Eestis kahetasandiline omavalitsussüsteem. Esimese astme moodustasid vallad, linnad ja alevid ning teise astme maakonnad. 1934. aastal kahetasandiline omavalitsussüsteem kaotati ja alles jäid vaid esimese tasandi omavalitsused. Maavalitsuste ülesandeks sai riigi esindamine maakonnas. 1. aprillil 1934 saadeti maavolikogud laiali. 1938. aastal maavolikogud taastati, 1940. aastal likvideeris need omakorda nõukogude võim. Eesti NSV kohaliku omavalitsuse aluste seadus (KOAS), mis jõustus 1. jaanuaril 1990. aastal, pani aluse kohaliku omavalitsuse süsteemi taasloomisele. Vastavalt KOAS-ile oli omavalitsussüsteem Eestis taas kahetasandiline. Esimese tasandi moodustasid vallad, linnad ja alevid, teise tasandi maakonnad. Lisaks eespool nimetatud üksustele oli Eestis veel kuus vabariiklikku linna (Tallinn, Tartu, Narva, Pärnu, Kohta-Järve, Sillamäe). 1993. aastal vastu võetud kohaliku omavalitsuse korralduse seadus (KOKS) tõi palju uuendusi. Selle seadusega pandi põhimõtteliselt alus süsteemile, mis kehtib tänaseni. Suureks muutuseks, mis kaasnes KOAS-ilt KOKS-ile üleminekuga, oli ühetasandilise omavalitsussüsteemi loomine: KOKS-iga jäid alles üksnes linnad, vallad ja valla staatusega alevid. Maakonnast sai riikliku regionaalhalduse üksus, kus riigi esindajaks oli maavanem. Senised kuus vabariiklikku linna läksid maakonna koosseisu.

Maavolikogude esimehed:

- Harju Maavolikogu esimees Peeter Ugand
- Hiiu Maavolikogu esimees Jüri Lauter
- Ida-Viru Maavolikogu esimees Harry Heinrichsein, Märt Marits
- Järva Maavolikogu esimees Andres Jalak 1990–1991
- Jõgeva Maavolikogu esimees Ants Orgulas
- Lääne Maavolikogu esimees Toomas Vilosius 1982–1992
- Lääne-Viru Maavolikogu esimees Juhan Ratnik 1989–1993
- Rapla Maavolikogu esimees Tõnu Saar 1990, Jüri Võigemast 1990–1993
- Pärnu Maavolikogu esimees Rein Kõgel 1990–1993
- Põlva Maavolikogu esimees Aavo Pindmaa
- Saare Maavolikogu esimees Peeter Oopkaup
- Tartu Maavolikogu esimees Liia Hänni 1991
- Valga Maavolikogu esimees Eduard Aamer
- Viljandi Maavolikogu esimees Jaak Allik 1988–1989
- Võru Maavolikogu esimees Aare Urm

Maavanemad

Harjumaa maavanemad:

Johannes Reinthal	1917–1920
Oskar Suursööt	1920–1922
Martin Kruusimaa (Krusemann)	1922–1927
Rudolf Kuris	1927–1936
Karl Robert Ruus	1936–1940
Paul Männik	1940–1940
Gustav Abel	1940–1941
Paul Männik	1941–1944

Järvamaa maavanemad:

Johannes Kreidenberg	1917–1918
Viktor Tomberg, Johannes Paalberg,	
Viktor Tomberg	1918–1919
Jakob Sõnajalg	1919–1934
Villem Vessart	1934–1936
Teofil Teder	1936
Mihkel Hansen	1936–1937
Juhan Kaarlimäe	1937–1940
Albert Suurkivi	1940
Hugo Juhvelt ²⁷	1940–1941
Herman Lipp	1941–1944

Läänemaa maavanemad:

Aleksander Saar	1917–1927; Karl Tammeveski oli 1917–1927 maasekretär
Jakob Aljas	1927–1930
Artur Leonhard Kasterpalu (Kasterbuch) ²⁸	1930–1940
Artur Tomiste	sept 1941 – märts 1942
Karl Robert Ruus	märts 1942 – juuli 1943
Aleks Henn Melts	juuli 1943 – jaanuar 1944
Paul Mutt	jaanuar 1944 – juuli 1944
Richard Koolman	juuli 1944 – september 1944

Petserimaa maavanem:

Mihail (Mihkel) Tang	1937–1940
----------------------	-----------

Saaremaa maavanemad:

Kirill Kaasik	15.08.1917 – 20.11.1918
Timotheus Grüntal	20.11.1918 – 26.08.1920
Aleksander Kärner	26.08.1920 – 31.03.1921
Reinhold Paas	31.03.1921 – 04.07.1923
Aleksander Sepp	04.07.1923 – 18.10.1923
Mihkel Neps	18.10.1923 – 15.03.1935
Hendrik Otstavel	15.03.1935 – 08.06.1940

²⁷ Kandis maavanema ametinimetust ning seejärel TSN TK esimehe nimetust.

²⁸ Agul töötas aastaid maavanema kt-na, president K. Päts kinnitas ta alles 1939. aastal.

Tartumaa maavanemad:

Johan Jans	1917–1919
Ernst Saar	1925–1927
Otto-Rudolf Pärilin	1927–1937
Heinrich-Eduard Lauri	1938–1940
Hans Miller	1940–...
Bernard Mändre	1943–1944

Valgamaa maavanemad:

Johann Kurvits	19.04.1919 – 01.07.1921
August Sild	01.07.1921 – 02.02.1924
Jaan Mõttus	02.02.1924 – 26.04.1930
Karl Robert Ruus	26.04.1930 – 29.07.1933
Jaan Saul	29.07.1933 – 02.10.1936
Värdi (Ferdinand) Vellner	02.10.1936 – 08.06.1940

Viljandimaa maavanemad:

Leo Sepp	19.07.1917 – 03.01.1918
Peeter Puusepp	17.11.1918 – 27.10.1919
August Tibar	27.10.1919 – 20.09.1920
Jüri Kaik	12.10.1920 – 04.07.1921
Heinrich-Eduard Lauri	04.07.1921 – 31.05.1937
Mihkel Hansen	01.06.1937 – 08.07.1940

Virumaa maavanemad:

Mihkel Juhkam	kuni 1921
Karl Blaubrik	1921–1922
Mihkel Juhkam	1922
Karl Pajos	alates 1924
Heinrich Richard Kiiver	alates 1927
Karl Pajos	alates 1930 kuni okupatsioonini

Võrumaa maavanemad:

Julius Grünberg	1917–1919
August Kohver	1921–1940

Harjumaa maavanemad:

Anti Oidsalu	1990–1991
Mati Zernand	1991–1994
Mait Kornet	1994–1999
Orm Valtson	1999–2004
Värner Lootsmann	2006–2009
Ülle Rajasalu	2009–2017

Maavanema kohusetäitjad:

Jaan Mark	2005–2006
Jaan Mark	2009

Maasekretärid:

Sven Pöder	1994–2006
Leevi Laever	2006–2017

Hiiumaa maavanemad:

Tarmo Mänd	1989–1994
Tiit Laja	1994–1999
Hannes Maasel	1999–2012
Riho Rahuoja	2012–2017

Maavanema kohusetäitjad:

Piret Sedrik 2012
Piret Sedrik 2017

Maasekretärid:

Toivo Rebane 1990–1991 kohusetäitja
Tõnu Erk 1991–1994
Piret Sedrik 1994–2017

Ida-Virumaa maavanemad:

Ain Kiviorg 1990–1992
Märt Marits 1992–1994
Rein Aidma 1994–2003
Ago Silde 2004–2007
Riho Breivel 2007–2012
Andres Noormägi 2013–2017

Kohusetäitjad:

Leo Raidma 2003–2004
Monika Helmerand 2007

Maasekretärid:

Reet Arju 1990–2001
Eduard East 2001–2002
Eve East 2002–2017

Jõgevamaa maavanemad:

Priit Saksing 1990–1994
Meelis Paavel 1994–1999
Margus Oro 1999–2004
Aivar Kokk 2004–2009
Viktor Svjatõšev 2009–2017

Maasekretärid:

Mai (Podorožko) Treial 30.06.1987 – 01.07.1994
Heili (Nigulas) Tõnisson 04.07.1994 – 04.01.2000
Henri Pook 07.02.2000 – 27.06.2008 kohusetäitja
Kadi Länik 30.06.2008 – 29.02.2016
Kristi Tamme 01.03.2016 – 31.12.2017

Järvamaa maavanemad:

Arvo Sarapuu 1989–1997
Theo Aasa 1998–2003
Tähve Milt 2003–2004 kohusetäitja
Üllar Vahtramäe 2004–2009
Tiina Oraste 2009–2014
Alo Aasma 2014–2017

Maasekretärid:

Helve Ratnik 1990–2001
Virve Toode 2001–2016
Rainer Eidemiller 2016–2017

Läänemaa maavanemad:

Andres Lipstok 1989–1994
Hannes Danilov 1994–1999
Arder Väli 1999
Jaanus Sähk 1999–2004
Sulev Vare 2004–2007

Neeme Suur	2008–2011
Innar Mäesalu	2011–2015
Neeme Suur	2015–2017

Maasekretärid:

Hannes Danilov	12.1989 – 01.11.1994
Epp Mitt	11.1994 – 03.2010
Kristel Jupits	01.03.2010 – 31.12.2017

Lääne-Virumaa maavanemad:

Lembit Kaljuvee	1989–1992
Ants Leemets	1992–1995
Marko Pomerants	1995–2003
Urmas Tamm	2004–2009
Einar Vallbaum	2009–2014
Marko Torm	2014–2017

Kohusetäitja

Riina Kaptein	2003–2004
---------------	-----------

Maasekretärid:

Ivo Teder	1989–1994
Tarmo Mikkal	1994–2017

Pärnumaa maavanemad:

Rein Kirs	1989–1993
Toomas Kivimägi	1993–2009
Andres Metsoja	2010–2015
Kalev Kaljuste	2015–2017

Maasekretärid:

Raivo Kaik	29.01.1990 – 31.01.1994
Eve Liblik	01.02.1994 – 17.03.1995
Anneli Kase	20.03.1995 – 21.01.2002
Rita Kosenkranius	22.01.2002 – 31.12.2017

Põlvamaa maavanemad:

Margus Leivo	1990–1993
Kalev Kreegipuu	1993–1998
Mart Madisson	1998–2003
Urmas Klaas	2004–2007
Priit Sibul	2007–2011
Ulla Preeden	2011–2016
Igor Taro	2016–2017

Kohusetäitjad:

Koit Nook	2003–2004
Kristina Aabrams (Krantsman)	2007
Kristina Aabrams (Krantsman)	2011

Maasekretärid:

Malle Amor	1990–2005
Kristina Aabrams (Krantsman)	2005–2017

Raplamaa maavanemad:

Harri Õunapuu	1989–1991
Kalle Talviste	1991–2003
Tõnis Blank	2004–2009
Tiit Leier	2009–2015
Tõnis Blank	2015–2017

Kohusetäitjad:

Silvi Ojamuru	2003–2004
Ene Matetski	2009
Elbe Künnapää	2009

Maasekretärid:

Karl Õunapuu	1990–1996
Ene Matetski	1996–2017

Saaremaa maavanemad:

Ants Tammeleht	1990–1991
Jüri Saar	1992–2003
Toomas Kasemaa	2006–2011
Kaido Kaasik	2011–2017

Kohusetäitjad:

Hans Teiv	2003–2006
Jaan Leivategija	2010
Jaan Leivategija	2017

Maasekretärid:

Jüri Saar	1990–1992
Raivo Kallas	1992
Rain Sannik	1992–1994
Andrus Lulla	1994–2009
Jaan Leivategija	2009–2017

Tartumaa maavanemad:

Robert Närska	1989–1992
Kalju Koha	1992–1993
Jaan Õunapuu	1993–2003
Eha Pärn	2004–2005
Esta Tamm	2006–2011
Reno Laidre	2011–2017

Kohusetäitjad:

Eha Pärn	2003–2004
Tõnu Vesi	2005–2006
Tõnu Vesi	2011

Maasekretärid:

Elvi Tõnismägi	1982 – 28.12.1989
Urve-Anne Kade	29.12.1989 – 08.04.1992
Hele-Kai Remmel	09.04.1992 – ...
Eha Peterson (Pärn) 1	04.12.1993 – 01.03.2003
Tõnu Vesi	02.03.2003 – 14.02.2006 maasekretäri kt
Tõnu Vesi	15.02.2006 – 2017

Valgamaa maavanemad:

Uno Heinla	1989–1992
Rein Randver	1992–2003
Georg Trašanov	2003–2010
Margus Lepik	2010–2017

Maasekretär

Tõnis Lass	1990–2017
------------	-----------

Viljandimaa maavanemad:

Rein Triisa	1990–1993
Helir-Valdor Seeder	1993–2003
Kalle Küttis	2004–2009
Lembit Kruuse	2009–2014
Erich Palm	2014–2017

Maasekretärid:

Helve Hunt	08.02.1990 – 29.02.1996
Tiina Roht	20.05.1996 – 14.11.2000
Rita Dimitrijevič	05.07.1999 – 17.03.2005
Kersti Kulla	10.01.2002 – 30.10.2002 (asendaja lapsehoolduspuhkuse ajal)
Küllike Kütt	02.05.2005 – 31.12.2017

Võrumaa maavanemad:

Elmar Tiit	1990
Einar Rannit	1990–1993
Tiit Soosaar	1993–1998
Robert Lepikson	1998–2000
Mait Klaassen	2000–2004
Ülo Tulik	2005–2010
Andres Kõiv	2010–2017

Kohusetäitjad:

Rein Peedumäe	1990
Ülle Puustusmaa	1998
Raul Tohv	2000
Krista Paal	2004–2005
Anti Allas	2010

Maasekretärid:

Lembit Kaarna	05.04.1990 – 10.02.1999
Krista Paal	11.02.1999 – 01.07.2004
Krista Paal	21.03.2005 – 20.03.2006
Heli Põhja	21.03.2006 – 30.09.2016
Eveli Kuklane	01.10.2016 – 31.12.2017

Kohusetäitja

Heli Põhja	02.07.2004 – 20.03.2005
------------	-------------------------

Ministrid regionaalse arengu ja regionaalhalduse vastutusvaldkonnaga 1990–...

Raivo Vare (riigiminister)	17.04.1990 – 30.01.1992
Uno Veering (riigiminister)	30.01.1992 – 21.10.1992
Lagle Parek (siseminister)	21.10.1992 – 27.11.1993
Heiki Arike (siseminister)	14.12.1993 – 08.11.1994
Kaido Kama (siseminister)	08.11.1994 – 17.04.1995
Eiki Nestor (minister)	08.11.1994 – 17.04.1995
Edgar Savisaar (siseminister)	17.04.1995 – 10.10.1995
Tiit Vähi (siseminister)	11.10.1995 – 06.11.1995
Märt Rask (siseminister)	06.11.1995 – 01.12.1996
Riivo Sinijärv (siseminister)	01.12.1996 – 17.03.1997
Tiit Kubri (minister)	06.11.1995 – 17.03.1997
Riivo Sinijärv (siseminister)	17.03.1997 – 29.04.1997
Robert Lepikson (siseminister)	05.05.1997 – 28.01.1998
Olari Taal (siseminister)	29.01.1998 – 25.03.1999
Peep Aru (minister)	17.03.1997 – 25.03.1999
Jüri Mõis (siseminister)	25.03.1999 – 05.11.1999
Tarmo Loodus (siseminister)	09.11.1999 – 28.01.2002
Toivo Asmer (regionaalminister)	25.03.1999 – 28.01.2002
Ain Seppik (siseminister)	28.01.2002 – 10.02.2003
Toomas Varek (siseminister)	10.02.2003 – 10.04.2003
Toivo Asmer (regionaalminister)	28.01.2002 – 10.04.2003
Jaan Ōunapuu (minister)	10.04.2003 – 13.04.2004
Jaan Ōunapuu (regionaalminister)	13.04.2004 – 13.04.2005, 13.04.2005 – 05.04.2007
Vallo Reimaa (regionaalminister)	05.04.2007 – 22.01.2008
Siim-Valmar Kiisler (regionaalminister)	23.01.2008 – 06.04.2011, 06.04.2011 – 26.03.2014
Hanno Pevkur (siseminister)	26.03.2014 – 09.04.2015
Hanno Pevkur (regionaalminister)	26.03.2014 – 02.07.2014
Arto Aas (riigihalduse minister)	09.04.2015 – 23.11.2016
Mihhail Korb (riigihalduse minister)	23.11.2016 – 12.06.2017
Jaak Aab (riigihalduse minister)	12.06.2017 – ...

Eesti Vabariigi presidendid

Vabariigi President

Konstantin Päts 24.04.1938 – 21.06.1940

Peaministrid Vabariigi Presidendi ülesandeis eksiilis

Jüri Uluots 21.06.1940 – 09.01.1945

August Rei 09.01.1945 – 29.03.1963

Aleksander Warma 29.03.1963 – 23.12.1970

Tõnis Kint 23.12.1970 – 01.03.1990

Heinrich Mark 01.03.1990 – 15.09.1992

Vabariigi Presidendid

Lennart Meri 06.10.1992 – 08.10.2001

Arnold Rüütel 08.10.2001 – 09.10.2006

Toomas Hendrik Ilves 09.10.2006 – 10.10.2016

Kersti Kaljulaid 10.10.2016 –

Riigikogu esimehed

I Riigikogu

Otto Strandman 04.01.1921 – 18.11.1921

Johann Kukk 18.11.1921 – 20.11.1922

Konstantin Päts 20.11.1922 – 07.06.1923

II Riigikogu

Jaan Tõnisson 07.06.1923 – 27.05.1925

August Rei 09.06.1925 – 22.06.1926

III Riigikogu

Kaarel Eenpalu 22.06.1926 – 02.07.1929

IV Riigikogu

Kaarel Eenpalu 02.07.1929 – 20.06.1932

V Riigikogu

Kaarel Eenpalu 20.06.1932 – 19.07.1932

Jaan Tõnisson 19.07.1932 – 18.05.1933

Kaarel Eenpalu 18.05.1933 – 29.08.1934

Rudolf Penno 28.09.1934 – 31.12.1937

I Riigivolikogu

Jüri Uluots 21.04.1938 – 12.10.1939

Otto Pukk 17.10.1939 – 05.06.1940

I Riiginõukogu

Mihkel Pung 21.04.1938 – 05.07.1940

VII Riigikogu

Ülo Nugis 05.10.1992 – 10.03.1995

VIII Riigikogu

Toomas Savi 21.03.1995 – 14.03.1999

IX Riigikogu

Toomas Savi 18.03.1999 – 21.03.2003

X Riigikogu

Ene Ergma 31.03.2003 – 23.03.2006

Toomas Varek 23.03.2006 – 02.04.2007

XI Riigikogu

Ene Ergma 02.04.2007 – 04.04.2011

XII Riigikogu

Ene Ergma 04.04.2011 – 20.03.2014)

Eiki Nestor 20.03.2014 – 30.03.2015)

XIII Riigikogu

Eiki Nestor alates 30.03.2015

LISAD

Lisa 1

1920. aasta põhiseaduse VII peatükk

“§ 76. Omavalitsuste kaudu teostab valitsemist kohal riigivõim, kuivõrd seaduses selleks ei ole loodud eriasutusi.

§ 77. Omavalitsusüksuste esinduskogud valitakse üleüldisel, ühetaolisel, otsekohesel ja salajasel hääletamisel proportsionaalsuse põhimõtete alusel.

§ 78. Omavalitsusüksustel on õigus oma ülesannete täitmiseks maksusid võtta ja koormatusi peale panna seaduses kindlaks määratud piirides ja korras.”

Lisa 2

1933. aasta põhiseaduse muudatus

§ 75. Linna, alevi ja valla omavalitsuste kaudu teostab valitsemist kohal riigivõim, kuivõrd seaduses selleks ei ole loodud eriasutusi.

Lisa 3

1938. aasta põhiseaduse 12. peatükk

1. jagu Kohalikud omavalitsused

“§ 122. Kohaliku valitsemisala korraldamine ja kohalikkude elualade arendamine toimub seaduse alusel kohalikkude omavalitsuste kaudu.

§ 123. Kohaliku omavalitsuse korraldavaks organiks on esinduskogu, kes valitakse üldisel, otsesel, ühetaolisel ja salajasel hääletamisel.

Valijaiks on kohaliku omavalitsuse piirkonda kuuluvad hääleõiguslikud kodanikud, kes omavalitsuse piirkonnas omavad püsivat elukohta või töökohta.

Teise astme omavalitsuste korraldus ja nende esinduskogude kujundamise alused määratakse seadusega.

Seaduse alusel võidakse korraldada omavalitsuste liite ja omavalitsuste ühisasutisi.

§ 124. Kohalikel omavalitsustel on õigus oma piirkonna kohtu seaduse alusel ja piires anda määrusi. Neil on õigus seaduse alusel oma ülesannete täitmiseks võtta makse ning peale panna koormatusi.

§ 125. Kohalikkude omavalitsuste lähem korraldus ja järelevalve nende üle määratakse seadusega.”

Lisa 4

1992. aasta põhiseaduse 14. peatükk

§ 154. Kõiki kohaliku elu küsimusi otsustavad ja korraldavad kohalikud omavalitsused, kes tegelevad seaduste alusel iseseisvalt.

Kohalikule omavalitsusele võib panna kohustusi ainult seaduse alusel või kokkuleppel kohaliku omavalitsusega. Seadusega kohalikule omavalitsusele pandud riiklike kohustustega seotud kulud kaetakse riigieelarvest.

§ 155. Kohaliku omavalitsuse üksused on vallad ja linnad.

Muid kohaliku omavalitsuse üksusi võib moodustada seaduses sätestatud alustel ja korras.

§ 156. Kohaliku omavalitsuse esinduskogu on volikogu, kes valitakse vabadel valimistel neljaks aastaks. Seadusega võib volikogu volituste perioodi lühendada seoses kohaliku omavalitsuse üksuste ühine-mise või jagunemisega või volikogu tegutsemisvõimetusega. Valimised on üldised, ühetaolised ja otsesed. Hääletamine on salajane.

Kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel on seaduses ettenähtud tingimustel hääleõiguslikud selle omavalitsuse maa-alal püsivalt elavad isikud, kes on vähemalt kuusteist aastat vanad.

§ 157. Kohalikul omavalitsusel on iseseisev eelarve, mille kujundamise alused ja korra sätestab sea-dus.

Kohalikul omavalitsusel on seaduse alusel õigus kehtestada ja koguda makse ning panna peale koor-misi.

§ 158. Kohaliku omavalitsuse üksuste piire ei tohi muuta vastavate omavalitsuste arvamust ära kuu-lamata.

§ 159. Kohalikul omavalitsusel on õigus moodustada teiste kohalike omavalitsustega liite ja ühisasu-tisi.

§ 160. Kohalike omavalitsuste korralduse ja järelevalve nende tegevuse üle sätestab seadus.

Lisa 5

Euroopa kohaliku omavalitsuse harta

Mitteametlik tõlge

SISSEJUHATUS

Allakirjutanud Euroopa Nõukogu liikmesriigid, arvestades, et Euroopa Nõukogu eesmärk on liikmesriikide suurema ühtsuse saavutamine, kaitsmaks ja viimaks ellu nende ühiseks pärandiks olevaid ideaale ja põhimõtteid, arvestades, et üks moodus selle eesmärgi saavutamiseks on administratiivvaldkonda kuuluvad lepped, arvestades, et kohalik omavalitsus on üks demokraatliku valitsemisviisi põhilisi alustugesid, arvestades, et kodanike õigus osaleda ühiskonnaelus on üks demokraatlikke põhimõtteid, mida jaga-vad kõik Euroopa Nõukogu liikmesriigid, olles veendunud, et just kohalikul tasandil saab seda õigust kõige otsesemalt kasutada, olles veendunud, et tõelise vastutusega töötavate kohalike omavalitsusasutuste olemasolu saab tagada efektiivse ja kodanikule lähedal seisva juhtimisega, teades, et kohalike omavalitsuste kaitse ja tugevdamine erinevates Euroopa riikides annab olulise panuse demokraatiale ja võimu detsentraliseerimise põhimõtetele tugineva Euroopa ülesehitamisele, kinnitades, et selleks on tarvis demokraatlikult moodustatud otsuseid langetavatele organitele tugine-vaid kohalikke omavalitsusasutusi, millel on oma kohustuste, nende kohustuste täitmiseks vajalike vahen-dite ja viiside ning tarvilike rahaliste vahendite suhtes ulatuslik autonoomia, on kokku leppinud alljärgnevas:

Artikkel 1

Lepingupooled kohustuvad järgima järgmisi artikleid käesoleva harta 12. artiklis ettenähtud viisil ja ulatuses.

I osa

Artikkel 2. Kohaliku omavalitsuse põhiseaduslik ja õiguslik alus

Kohaliku omavalitsuse põhimõtet tunnustatakse riigisisises seadusandluses ning seal, kus võimalik, põhiseaduses.

Artikkel 3. Kohaliku omavalitsuse mõiste

1. Kohalik omavalitsus tähendab kohalike võimuorganite õigust ja võimet seaduse piires ja kohalike elanike huvides korraldada ja juhtida valdavat osa nende vastutusalasse kuuluvast ühiskonnaelust.

2. Seda õigust kasutavad otsestel, ühetaolistel ja üldistel valimistel salajase hääletuse teel vabalt valitud nõukogu või esinduskogu liikmed. Antud nõukogul või esinduskogul võivad olla talle aruandvad täitevorganid. See tingimus ei tohi mingil moel mõjutada kodanike võimalust pöörduda esinduskogu poole, kasutada referendumeid ja teisi otseseid kodanikuosaluse vorme, kui need on seadusega lubatud.

Artikkel 4. Kohaliku omavalitsuse võimupiirid

1. Kohalike võimuorganite põhivolitused ja -kohustused määratakse kindlaks põhiseaduse või seadusandlusega. See tingimus ei välista aga kohalikele võimuorganitele erivolituste ja -kohustuste omistamist vastavuses seadusandlusega.

2. Kohalikel võimuorganitel on täielik vabadus seadusega lubatud piires rakendada oma initsiatiivi igas valdkonnas, mis ei jää väljapoole nende pädevust ega ole määratud täitmiseks mõnele teisele võimuorganile.

3. Riigi kohustusi täidavad üldjuhul eelistavalt kodanikule kõige lähemal seisvad võimuorganid. Kohustuste määramisel mõnele teisele võimuorganile peaks kaaluma ülesande ulatust ja iseloomu ning efektiivsuse ja majanduslikkuse nõudeid.

4. Kohalikele võimuorganitele omistatud volitused on tavaliselt täieulatuslikud ja eksklusiivsed. Ükski teine kesk- või piirkondlik võimuorgan ei tohi neid kahjustada ega piirata, välja arvatud seadusega ettenähtud korras.

5. Kui kesk- või piirkondlik võimuorgan delegerib volitused kohalikele omavalitsusasutusele, peab viimasel olema õigus võimaluse piires kohandada nende rakendamine kohalikele oludele.

6. Kohalike võimuorganitega konsulteeritakse õigeaegselt ja sobival viisil kõigi neid otseselt puudutavate küsimuste planeerimise ja otsustamise osas nii palju kui võimalik.

Artikkel 5. Kohalike omavalitsuste võimupiiride kaitse

Muudatusi kohalike omavalitsuste võimupiirides ei tehta kõnealuse kohaliku kogukonnaga eelnevalt nõu pidamata. Kus seadus lubab, võib seda teha rahvahääletuse teel.

Artikkel 6. Kohalike võimuorganite ülesannete täitmiseks sobivad haldusstruktuurid ja vahendid

1. Kui see ei kahjusta üldisemaid seadusandlusega sätestatud tingimusi, võivad kohalikud võimuorganid oma sisemised juhtimisstruktuurid ise kindlaks määrata, et kohandada need kohalikele vajadustele ning tagada efektiivne juhtimine.

2. Kohalike omavalitsuste töötajate töötingimused peavad olema tasemel, mis võimaldab palgata kõrge kvalifikatsiooniga personali isikuomaduste ja kompetentsuse alusel. Selleks tuleb tagada piisavad väljaõppevõimalused, palk ja ametialase edutamise väljavaated.

Artikkel 7. Tingimused kohaliku tasandi kohustuste täitmiseks

1. Valitud kohalike esindajate töötingimused peavad võimaldama neil vabalt oma funktsioone täita.

2. Töötingimused peavad võimaldama kõnealuste töökohustuste täitmisel tekkinud kulutuste õiglase rahalise kompenseerimise ning seal, kus kohane, kaotatud töötasu kompenseerimise või tasumise tehtud töö eest ja vastava sotsiaalkaitse.

3. Funktsioonid ja tegevus, mida peetakse kokkusobimatuks valitava kohaliku asutuse tööga, määratakse kindlaks seadusandluse või põhiliste õigusprintsiipidega.

Artikkel 8. Administratiivkontroll kohalike võimuorganite tegevuse üle

1. Administratiivkontrolli kohalike võimuorganite tegevuse üle võib teostada vaid põhiseaduses või seadusandluses ettenähtud juhtudel ja korras.

2. Üldjuhul on mis tahes kohalike võimuorganite suhtes teostatava administratiivkontrolli eesmärk tagada vaid nende tegevuse vastavus seaduste ja konstitutsiooniliste põhimõtetega. Administratiivkontrolli võivad teostada ka kõrgemalseisvad võimuorganid, selleks et kiirendada kohalikele võimuorganitele delegeeritud ülesannete täitmist.

3. Administratiivkontrolli kohalike võimuorganite üle teostatakse viisil, mis tagab, et kontrollorgani sekkumise ulatus oleks tasakaalus kaitstavate huvide tähtsusega.

Artikkel 9. Kohalike võimuorganite rahalised vahendid

1. Kohalikel võimuorganitel on riikliku majanduspoliitika raames õigus piisavatele rahalistele vahenditele, mida nad võivad oma volituste piires vabalt kasutada.

2. Kohalike võimuorganite rahalised vahendid on vastavuses neile põhiseaduse ja seadusandlusega seatud kohustustega.

3. Vähemalt osa kohalike võimuorganite rahalistest vahenditest tuleb kohalikest maksudest ja koorimistest, mille suuruse nad võivad seadusega lubatud piires ise määrata.

4. Rahandussüsteem, millel tuginevad kohalike võimuorganite rahalised vahendid, peab olema piisavalt mitmekülgne ja paindlik, et pidada sammu neile pandud ülesannete täitmiseks tarvilike kulutuste tegeliku muutumisega.

5. Väiksemate rahaliste vahenditega kohalike võimuorganite kaitseks on vajalik rakendada rahalise ühtlustamise mehhanisme või analoogilisi meetmeid, et tasandada potentsiaalsete finantsallikate ja kulutuste ebaühtlast jagunemist. Need mehhanismid või meetmed ei kahanda kohalike võimuorganite otsustamisvõimet oma volituste piires.

6. Kohalike võimuorganitega konsulteeritakse, kuidas ümberjaotatavad rahalised vahendid neile eraldada.

7. Kui võimalik, ei seostata kohalikele võimuorganitele eraldatavaid toetusi konkreetsete projektide finantseerimisega. Toetuste saamine ei võta kohalikult võimuorganilt ära tema põhivabadust tegutseda oma jurisdiktsiooni piires omal äranägemisel.

8. Laenu võtmiseks kapitali investeerimise otstarbel on kohalikel võimuorganitel juurdepääs riiklikule kapitaliturule seadusega lubatud piires.

Artikkel 10. Kohalike võimuorganite õigus moodustada ühendusi

1. Kohalikel võimuorganitel on õigus oma volituste täitmiseks teha koostööd ning moodustada seadusega lubatud piires ühendusi teiste kohalike võimuorganitega ühiseid eesmärke kandvate ülesannete täitmiseks.

2. Kõik liikmesriigid tunnustavad kohalike võimuorganite õigust kuuluda ühiste huvide kaitsmiseks ja edendamiseks moodustatud ühendusse ning rahvusvahelisse kohalike võimuorganite ühendusse.

3. Kohalikel võimuorganitel on vastavalt seadusega lubatud tingimustele õigus teha koostööd teiste riikide vastavate võimuorganitega.

Artikkel 11. Kohaliku omavalitsuse õiguslik kaitse

Kohalikel võimuorganitel on õigus taotleda õiguslikku kaitset, et kindlustada oma volituste vaba kasutamine ning põhiseaduses või seadusandluses sätestatud kohaliku omavalitsuse põhimõtete täitmine.

II osa

VARIA

Artikkel 12. Kohustused

1. Kõik lepinguosalisel kohustuvad järgima käesoleva harta I osa vähemalt kahtekümmet lõiget, kusjuures vähemalt kümme neist valitakse järgnevate lõigete hulgast: artikkel 2; artikkel 3, lõiked 1 ja 2; artikkel 4, lõiked 1, 2 ja 4; artikkel 5; artikkel 7, lõige 1; artikkel 8, lõige 2; artikkel 9, lõiked 1, 2 ja 3; artikkel 10, lõige 1; artikkel 11.

2. Iga lepinguga ühinev liikmesriik teatab Euroopa Nõukogu peasekretärile oma ratifitseerimis- või ühinemiskirja deponeerimisel käesoleva artikli 1. lõike sätetest lähtuvalt valitud lõiked.

3. Iga lepinguosaline võib millal tahes hiljem teatada peasekretärile, et ta kohustub täitma käesoleva harta mõne lõike sätteid, mida ta seni vastavalt antud artikli 1. lõikes esitatud tingimustele ei tunnustanud. Niisugused lepinguosalise poolt hiljem võetud kohustused loetakse ratifitseerimis- või ühinemiskirja lahutamatuks osaks ning need jõustuvad järgmise kuu esimesel päeval pärast kolme kuu möödumist vastava teatise saabumisest peasekretärile.

Artikkel 13. Võimuorganid, kellele käesolev harta laieneb

Käesolevas hartas sisalduvad kohaliku omavalitsuse põhimõtted laienevad kõigile lepinguosalise riigi territooriumil asuvate kohalike võimuorganite kategooriatele. Lepinguosaline võib aga ratifitseerimis- või ühinemiskirja esitades määratleda kohalike või piirkondlike võimuorganite kategooriad, mille suhtes ta kavatab käesoleva harta ulatust piirata või mida ta tahab käesoleva harta mõjuväljast eraldada. Samuti võib lepinguosaline käesoleva harta mõjuvälja lülitada hiljem teisi kohalike ja piirkondlike võimuorganite kategooriaid, teatades sellest Euroopa Nõukogu peasekretärile.

Artikkel 14. Teabe edastamine

Iga lepinguosaline edastab Euroopa Nõukogu peasekretärile kogu olulise teabe seadusesätete ja teiste meetmete kohta, mida ta rakendab käesoleva harta tingimuste täitmiseks.

III osa

Artikkel 15. Allakirjutamine, ratifitseerimine ja jõustumine

1. Käesolev harta avatakse allakirjutamiseks Euroopa Nõukogu liikmesriikidele. See ratifitseeritakse, kiidetakse heaks või sellega ühinetakse. Ratifitseerimis- või ühinemiskirjad deponeeritakse Euroopa Nõukogu peasekretäri juures.

2. Käesolev harta jõustub järgmise kuu esimesel päeval kolme kuu möödumisel päevast, mil neli Euroopa Nõukogu liikmesriiki on väljendanud oma nõusolekut järgida käesolevat hartat vastavuses eelmises lõikes esitatud tingimustega.*

3. Igale järgnevale liikmesriigile, kes teatab käesoleva harta järgimise nõusolekust, jõustub see järgmise kuu esimesel päeval pärast kolme kuu möödumist ratifitseerimis- või ühinemiskirja deponeerimisest.

Artikkel 16. Territoriaalsuse eritingimus

1. Iga liikmesriik võib allakirjutamisel või ratifitseerimis- või ühinemiskirja deponeerimisel määratleda territooriumi või territooriumid, millele käesolev harta laieneb.

2. Iga liikmesriik võib hiljem igal ajal Euroopa Nõukogu peasekretärile esitatud avaldusega laiendada käesoleva harta ulatust igale avalduses määratletud territooriumile. Käesolev harta jõustub sellise territooriumi suhtes järgmise kuu esimesel päeval pärast kolme kuu möödumist nimetatud avalduse saabumisest peasekretärile.

3. Kahe eelmise lõike sätete alusel esitatud avalduse võib nimetatud avalduses esitatud territooriumi suhtes tagasi võtta peasekretärile lähetatud teatisega. Tagasivõtmine jõustub järgmise kuu esimesel päeval pärast kuue kuu möödumist vastava teatise saabumisest peasekretärile.

Artikkel 17. Tühistamine

1. Iga lepinguosaline riik võib käesoleva harta tunnustamisest loobuda viie aasta möödumisel päevast, mil harta tema suhtes jõustus. Sellest teatatakse Euroopa Nõukogu peasekretärile kuus kuud ette. Selline denonsseerimine ei mõjuta harta kehtivust teiste lepinguosaliste suhtes sel tingimusel, et lepinguosalisi on alati vähemalt neli.

2. Iga lepinguosaline riik võib kooskõlas eelmises lõikes fikseeritud sätetega denonsseerida käesoleva harta I osa iga lõike, mida ta on tunnustanud sel tingimusel, et ta jätkab 12. artikli 1. lõikes nõutud arvu ja tüüpi sätete järgimist. Käesolev harta loetakse denonsseerituks selle lepinguosalise suhtes, kes pärast mõne lõike täitmisest loobumist ei vasta enam 12. artikli 1. lõikes esitatud nõuetele.

Artikkel 18. Teatised

Euroopa Nõukogu peasekretär teatab Euroopa Nõukogu liikmesriikidele:

- a. igast allakirjutamisest;
- b. igast ratifitseerimis- või ühinemiskirja deponeerimisest;
- c. igast käesoleva harta jõustumisest vastavalt 15. artiklile;
- d. igast teatisest, mis on saadud 12. artikli 2. ja 3. lõikes esitatud sätete rakendamise kohta;
- e. igast teatisest, mis on saadud 13. artikli sätete rakendamise kohta;

f. igast muust käesoleva hartaga seotud aktist, teatisest või informatsioonivahetusest.

Käesolevale hartale on alla kirjutanud vastavate volitustega isikud.

Koostatud Strasbourg'is 15. oktoobril 1985. aastal inglise ja prantsuse keeles ühes eksemplaris, mis deponeeritakse Euroopa Nõukogu arhiivides, kusjuures mõlemad tekstid on võrdselt autentset. Euroopa Nõukogu peasekretär edastab kõigile Euroopa Nõukogu liikmesriikidele selle dokumendi kinnitatud koo-
piad.

* Harta jõustus 1. septembril 1988. a.

Lisa 6

Haldusreformi ekspertkomisjon

Ülemnõukogu Presiidiumi 7. märtsi 1990 otsusega kinnitati 17-liikmeline **haldusreformi ekspertkomisjon** (hiljem suurendati komisjoni ettepanekul liikmete arvu):

Esimees Sulev Mäeltsemees, Eesti Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudi teadusdirektor

Aseesimehed:

Sulev Lääne, Riigikantselei vanemkonsultant

Raivo Vare, Ülemnõukogu Presiidiumi osakonna juhataja asetäitja

Sekretär Elvi Sepp, Eesti Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudi vanemteadur

Liikmed:

Ann Marksoo, Tartu Ülikooli majandusgeograafia kateedri juhataja

Ants Tõnissoo, Majandusministeeriumi looduskasutuse osakonna juhataja

Elvi Ulst, Tartu Ülikooli majandusteaduskonna rahanduse ja krediidi kateedri prof kt

Jüri Jagomägi, Tartu Ülikooli füüsilise geograafia kateedri vanemteadur

Lembit Tepp, Statistikaameti peadirektori esimene asetäitja

Liina Tõnisson, Majandusministeeriumi osakonna juhataja

Madis Kaldmäe, EMI konsultatsiooniosakonna territoriaalse juhtimise sektori juhataja-vanemkonsultant

Rait Roosve, Majandusministeeriumi regionaalpoliitika ja territoriaalse juhtimise osakonna juhataja

Raivo Vallner, Maa-ameti peadirektori asetäitja

Rein Reinholm – Ehitusministeeriumi peaspetsialist

Tiit Kirss, Majandusministeeriumi regionaalpoliitika ja territoriaalse juhtimise osakonna juhataja asetäitja

Tiit Saat, Majandusministeeriumi majanduspoliitika osakonna juhataja

Väino Voolaid, Rahandusministeeriumi osakonna juhataja

Hiljem kinnitati ekspertkomisjoni liikmeteks täiendavalt:

Aadu Keskaik

Igor Ligema

Jüri Liventaal

Arvi Lundver

Rivo Noorkõiv

Jüri Saar

Taavi Torgo

Uno Vatsel

Lisa 7**Haldusreformi komitee**

11. veebruaril 1991 moodustas Edgar Savisaare valitsus 21-liikmelise **Haldusreformi komitee**

Esimees Raivo Vare, riigiminister
Aseesimees Sulev Lääne, Eesti Vabariigi valitsuse nõunik

Liikmed:

Jüri Allikalt, Vinni vallavanem, Eesti Valdu Asutava Liidu (EVAL) aseesimees
Andres Jaaska, siseministri esimene asetäitja
Madis Kaldmäe, Eesti Valdu Asutava Liidu (EVAL) esimees
Eva Kraav, keskkonnaministri asetäitja
Arvo Kuddo, sotsiaalminister
Jaak Leimann, majandusminister
Kalju Luts, haridusministri asetäitja
Enn Markvart, justiitsministri asetäitja
Toomas Mendelson, Tartu linnapea, Eesti Linnade Liidu esimees
Rein Miller, rahandusminister
Sulev Mäeltsemees, Eesti Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudi teadusdirektor
Tiit Nuudi, Ülemnõukogu esimehe nõunik
Robert Närska, Tartu maavanem, Eesti Maaomavalitsuste Liidu esimees
Hele Oidermaa, Vastse-Kuuste vallavanem
Maido Pajo, põllumajandusministri asetäitja
Voldemar Promet, kultuuriministri asetäitja
Aade Saade, Riigikantselei munitsipaalosakonna juhataja
Väino Sassi, Rapla alevivanem, Eesti Linnade Liidu esimehe asetäitja
Toomas Vilosius, Lääne Maakonnavolikogu esimees, Eesti Maaomavalitsuste Liidu juhatuselise liige

Lisa 8**OMAVALITSUSTEGELASED****PERSONAALIA****ELL, EMOL, EVAL, EOÜ JUHID JA TÖÖTAJAD****Eesti Linnade Liidu juhid**

Toomas Mendelson (Tartu linnapea) – ELL Algatava Kogu juhatuselise esimees 1989–1990; ELL juhatuselise esimees 31.05.1990 – 22.05.1992

Sulev Lääne – ELL Algatava Kogu juhatuselise liige, vastutav sekretär 1989–1990; ELL juhatuselise liige, peasekretär/teadussekretär 1990–1998

Sulev Mäeltsemees – ELL Algatava Kogu juhatuselise liige 1989–1990; ELL asedirektor 16.03.1998 – 15.09.1998

Väino Sassi (Rapla alevivanem) – ELL juhatuselise esimees 22.05.1992 – 07.01.1994

Tiit Vähi (Tallinna linnavolikogu esimees) – ELL juhatuselise esimees 07.01.1994 – 17.04.1995

Raivo Murd (Narva linnapea) – ELL juhatuselise esimees 17.04.1995 – 24.01.1997 ja 07.05.1997 – 07.04.1999

Tõnis Lukas (Tartu linnapea) – ELL juhatuse esimees 24.01.1997 – 07.05.1997
 Andrus Ansip (Tartu linnapea) – ELL juhatuse esimees 07.04.1999 – 23.11.2000
 Jaanus Tamkivi (Kuressaare linnapea) – ELL juhatuse esimees 23.11.2000 – 15.02.2006
 Margus Lepik (Valga linnapea) – ELL juhatuse esimees 15.02.2006 – 27.03.2007
 Urmas Kruuse (Tartu linnapea) – ELL juhatuse esimees 05.06.2007 – 16.02.2007
 Taavi Aas (Tallinna abilinnapea) – ELL juhatuse esimees 16.02.2010 – ...

Eesti Linnade Liidu direktorid

Vello Saatpalu 10.07.1990 – 15.04.1991
 Taavi Torgo 15.08.1991 – 05.11.1993
 Juhan Sillaste 02.02.1994 – 01.02.1997
 Ain Kalmaru 01.03.1997 – 02.06.2003
 Jaak Aab 21.07.2003 – 12.04.2005
 Jüri Võigemast 14.06.2005 – ...

Eesti Linnade Liidu töötajad

Taavi Torgo (konsultant) august 1990 kuni direktoriks valimiseni
 Tiit Kirss* 08.10.1990 (nõunik) – ...
 Ülle Ehatamm (referent); Igor Baranov/Ligema (konsultant);
 Madis Kaldmäe (koolituste koordinaator);
 Arvi Lundver (spetsialist) aastatel 1990–1992
 Erika Grüner (raamatupidaja) august 1990 – 01.10.1994
 Peeter Sirotin (spetsialist) september 1990 – 01.09.1992
 Sirje Ludvig (vanemspetsialist) oktoober 1990 – 27.08.2001
 Leili Veering (referent) jaanuar 1991 – 26.04.1993
 Alar Eiche (nõunik) juuni 1991 – 01.03.1996
 Tiina Üksvärav (konsultant) 17.09.1991 – 03.09.1993
 Taimi Karafin (tehnik) detsember 1991 – 30.01.1997
 Signe Tamm (juhtivspetsialist) 11.09.1992 – 30.08.2001
 Ann Jürjo (nõunik) jaanuar 1992 – 02.08.1997
 Jüri Voore (nõunik) 07.11.1994 – 31.12.1998
 Inga Köster* (juhiabi) 01.09.1994 – ...
 Peep Kirsima (nõunik) 10.04.1995 – 14.08.2010
 Aigi Sander* (pearaamatupidaja) 02.10.1995 – ...
 Märt Moll (koosseisuväline nõunik) 1996–1998
 Inga Krist (referent) 01.11.1996 – 20.04.1997
 Ille Allsaar (nõunik) 03.02.1997 – 20.08.2007
 (Eesti üleriigiliste omavalitsusliitude esindaja Brüsselis) 21.08.2007 – 19.10.2013
 Jaanus Tärnov (peaspetsialist) 03.03.1997 – 05.08.2002
 Deiw Rahumägi (asedirektor) 02.01.1998 – 01.10.1999
 Kaidi Roots (pressiesindaja) 02.01.1998 – 05.01.2007
 Karti-Liis Lepik (juhtivspetsialist) 01.06.2000 – 29.11.2002
 Irja Alakivi (konsultant)* 28.08.2001 – ...
 Toivo Riimaa (asedirektor)* 17.09.2001 – ...
 Kaimo Käärman-Liive* (konsultant) 02.01.2003 – ...
 Jüri Võigemast* (asedirektor) 12.01.2004 – 13.06.2005 kuni direktoriks valimiseni
 Orm Valtson (asedirektor) 20.06.2005 – 09.01.2008
 Anne-Ly Reimaa (Eesti üleriigiliste omavalitsusliitude esindaja Brüsselis) 16.08.2005 – 21.06.2007
 Hille Ilves* (nõunik) 21.08.2007 – ...
 Terje Lillo (asedirektor) 28.01.2008 – 15.05.2010
 Anne Läns* (nõunik) 01.09.2011 – ...
 Andrus Saare (arendusdirektor) 06.08.2012 – 18.01.2013
 Tiiu Madal* (Eesti üleriigiliste omavalitsusliitude esindaja Brüsselis) 02.01.2014 – ...
 Marliis Rettau* (pressiesindaja) 29.05.2017 – ...

Eesti Maaomavalitsuste Liit

Esimehed

Robert Närska
 Uno Heinla
 Tarmo Mänd
 Jüri Võigemast
 Sven Kesler
 Jüri Ellram
 Kurmet Müürsepp
 Jüri Landberg

Tegevdirektorid

Karl Türk
 Uno Silberg 2004–2008
 Ott Kasuri* 01.02.2008 – ...

Töötajad

Tiina Üksvärav (õigusnõunik)* 03.04.2004 – ...
 Sirje Ludvig (nõunik)* 15.04.2004 – ...
 Märt Moll (rahandusnõunik)* 16.06.2005 – ...
 Enn Kirsman (lepinguline haridusnõunik) 01.05.2004 – 31.12.2004
 Endel Lepik (haridus-ja sotsiaalnõunik) 14.03.2005 – 29.11.2005
 Riina Kütt (välissuhete nõunik) 03.04.2006 – 01.11.2007
 Taimi Saarma (haridus-ja noorsoonõunik) 16.01.2006 – 26.06.2016
 Ene Millert (raamatupidaja)* 09.02.2004 – ...
 Mailiis Kaljula (haridus-ja sotsiaalnõunik)* 01.09.2008 – ...
 Aare Vabamägi (keskkonna-ja maanõunik)* 01.02.2012 – ...
 Sille Paas 21.01.2008 – 31.01.2012
 Henri Pook (IKT spetsialist)* 02.05.2016 – ...
 Nevel Paju (IKT spetsialist)* 01.10.2016 – ...

Eesti Omaavalitsusliitude Ühendus (asutatud 1993)

Esimehed:

Aivar Ojaverre
 Üllar Vahtramäe
 Toomas Välimäe
 Kurmet Müürsepp

Tegevdirektorid

Märt Moll 1993–1995
 Jaan Peiel 1995–1997
 Sirje Ludvig 27.08.2001 – 14.04.2004

Töötajad:

Tiina Üksvärav 16.01.2002 – 02.04.2004

*Töötavad 01.01.2018.a seisuga ELLi ja EMOLi büroos

Kogumiku

EESTI KOHALIK OMAVALITSUS JA LIIDUD 100

OMAVALITSUSTEGELASED

Toimetuskolleegium

Aivar Kokk

Töoga omavalitsuses on seotud omavalitsusliku staatuse taastamisajast alates. 10. detsembril 1989 valiti Jõgeva Küla Rahvasaadikute Nõukogu 20. koosseisu liikmeks ja 4. novembrist 1992 sai A. Kokkast volikogu aseesimees.

1993, 1996, 1999, 2002, 2009 ja 1013 valimistel valitud Jõgeva vallavolikogu liikmeks
1999, 2002 ja 2009 aasta kohalike valimiste järel tegutses Jõgeva vallavolikogu esimehena
2. august 2004 – 1. august 2009 Jõgeva maavanem

2011 – valitud Riigikogu XII koosseisu

Parlamendis on seisnud maapiirkondade edenemise eest, olles ühtaegu maaelu komisjoni aseesimees ning kohalike omavalitsuste ja regionaalpoliitika toetusrühma esimees

2015 – valitud Riigikogu XIII koosseisu, olles ühtaegu sotsiaalkomisjoni esimees ning kohalike omavalitsuste ja regionaalpoliitika toetusrühma esimees

2016. detsembris valiti majanduskomisjoni esimeheks

2017. aasta veebruarist on lisaks veel riigireformi probleemkomisjoni liige ning 2017.a. juunis valiti maaelukomisjoni esimeheks.

Sirje Ludvig

2004– Eesti Maaomavalitsuste Liidu nõunik

2001–2004 Eesti Omavalitsusliitude Ühenduse tegevdirectori kt

1990–2001 Eesti Linnade Liidu vanemspetsialist

Omavalitsusliitude Vanematekogu liige

MTÜ Polis juhatuse liige

Sulev Lääne

MTÜ Polis asepresident, Tallinna Ülikooli õppejõud

Kaastegev kohaliku omavalitsuse, nende liitude ning haldusreformi valdkonnas, sh vastavate õigusaktide väljatöötamisel, asjaomaste komisjonide, töögruppide jm juht ja/või liige, ekspert alates 1988. aastast;

Eesti Linnade Liidu (ELL) taastamise Algatava Kogu juhatuse liige, vastutav sekretär (1989–1990); ELL juhatuse liige, peasekretär/teadussekretär (1990–1998);

Eesti Maaomavalitsuste Liidu Algatava Kogu juhatuse liige (1990);

Vabariigi Valitsuse nõunik, Vabariigi Valitsuse Haldusreformi Komitee aseesimees 1990–1992;

Ülemnõukogu Presiidiumi/Vabariigi Valitsuse haldusreformi ekspertkomisjoni aseesimees;

Põhiseaduse Assamblee ekspert;

Eesti Riigikaitse/Sisekaitse Akadeemia nõukogu liige, riigiehituse õppetooli juhataja ja dotsent aastani 2000; mitmete Eesti ülikoolide õppejõud, sh TLÜ Senati arenduskomisjoni liige, TLÜ Riigiteaduste Instituudi arendusjuht; koostanud valdkonna kogumikke; avaldanud artikleid nii Eestis kui ka välismaal;

Paljude rahvusvaheliste ja riigisiseste foorumite, konverentside, jms korralduskomitee esimees/liige, samuti esinenud nendel paljudel ettekannetega; osalenud mitmetes valdkonna projektides;

Haldusjuristide Ühenduse juhatuse aseesimees, varasemalt esimees ja EJK volikogu liige;

Üleriigiliste Omavalitsusliitude Vanemate Kogu aseesimees

Aadu Must

Aadu Must on Eesti ajaloolane ja poliitik, XIII Riigikogu liige.

Tartu Ülikooli arhiivinduse professor.

2007–2009 ning 2011–2013 Riigikogu liige.

2001–2007, 2009–2011 ja 2013–2015 Tartu linnavolikogu esimees

7. novembril 2017. a valiti Tartu linnavolikogu IX koosseisu volikogu esimeheks Balti Assamblee president

Sulev Mäeltsemees

Tallinna Tehnikaülikooli emeriitprofessor on pikka aega tegelenud kohaliku omavalitsuse õppe-, teadus- ja arendustegevusega. Ta oli Tallinna Linnavolikogu liige 1989–1996 (sh linnavolikogu esimees 1992–1993) ja Kesklinna Halduskogu liige 1993–1999 (sh halduskogu esimees 1993–1996). Oli Põhiseaduse Assamblee kohaliku omavalitsuse ekspert 1992.–93. aastal.

Osales Eesti kohaliku omavalitsuse taastamisel (sh vabariikliku haldusreformi ekspertkomisjoni esimehena).

On andnud panuse kohaliku omavalitsuse üksuste liitude tegevuse taastamisele ja arendamisele. On osalenud kohaliku omavalitsuse seadusandluse väljatöötamise mitmetes töögruppides. On andnud ekspertarvamusi kohaliku omavalitsuse ja regionaalhalduse arendamise küsimustes Riigikogu Kantseleile, Tallinna Linnavolikogule, teistele Eesti kohaliku omavalitsuse üksustele ja nende liitudele. On viinud läbi arvukalt täienduskoolitusi meie kohaliku omavalitsuse poliitikutele ja ametnikele. On Euroopa Nõukogu Kohalike ja Regionaalsete Omavalitsuste Kongressi (CLRAE) Euroopa kohaliku omavalitsuse harta ekspertide grupi liige alates 1998. aastast.

On Omavalitusliitude Vanematekogu esimees.

Raivo Vare

Riigitegelane ja ettevõtja

1988–1989 – Ülemnõukogu Presiidiumi osakonna juhataja asetäitja, vastutas haldus- ja riigireformiga seotud organisatsiooniliste küsimuste ja vastava seadusandluse eest.

1989–1992 – Ülemnõukogu Presiidiumi Haldusreformi ekspertkomisjoni liige, aseesimees

1990–1992 – Riigiminister

1991–1992 – Valitsuse Haldusreformi komitee esimees

1992–1994 – kaastöölise erinevate haldus- ja riigireformiga seotud seaduste väljatöötamisel

1992–1996 – Tallinna Panga direktor, juhatuse liige

1996 – kolme mehe ettepaneku kaasautor (riigiorganisatsiooni tõhustamise ettepanekud)

1996–1999 – Transpordi- ja kommunikatsiooniminister, Valitsuse haldusreformi ettepanekute töörühma liige

1999– ... – erinevate riigi osalusega ja eraettevõtete juhtorganite liige, tegelenud jätkuvalt KOV ja riigireformiga seotud analüüside ja ettepanekutega.

Kohtumine Riigikogu esimehe Eiki Nestoriga*

Foorum: Eesti riik ja omavalitsused – 100 aastat

*Traditsiooniline kohtumine on pühendatud Eesti Vabariigi 100. aastapäevale

AEG: 19.02.2018

KOHT: Riigikogu, Konverentsikeskus

OSALEJAD: MTÜ Polis ja partnerid (vastavalt nimekirjale)

AJAKAVA:

9.30 osalejate kogunemine, hommikukohv

Moderaatorid:

Marko Pomerants, Riigikogu põhiseaduskomisjoni esimees

Sulev Lääne, MTÜ Polis asepresident

Sulev Mäeltsemees, üleriigiliste omavalitsusliitude vanematekogu esimees

Tarmo Tammiste, Narva linnapea

10.30 Avasõnad:

Eiki Nestor, Riigikogu esimees

Sulev Lääne, MTÜ Polis asepresident, Tallinna Ülikool

Tarmo Tammiste, Narva linnapea

Tervitused:

President Arnold Rüütel

Aivar Kokk, Riigikogu kohaliku omavalitsuse ja regionaalpoliitika toetusrühma esimees

Kirsti Narinen, Soome Vabariigi suursaadik Eestis

Raimonds Jansons, Läti Vabariigi suursaadik Eestis

Giedrius Apuokas, Leedu Vabariigi suursaadik Eestis

11.20 Ettekanded:

Eiki Nestor, Riigikogu esimees

Eesti riik ja parlament – algusest tänapäevani ja edasi

11.40 Eerik-Juhan Truuväli, Sulev Lääne, Sulev Mäeltsemees, Raivo Vare, Leif Kalev,

Georg Sootla, Kersten Kattai, Vallo Olle, MTÜ Polis ühisettekanne

Eesti riik ja omavalitsus – algusest tänapäevani ja edasi

12.00 Jaak Aab, riigihalduse minister

Kohaliku omavalitsuse süsteemi arengust, sh haldusreformi jätkutegevustest

12.20 Kurmet Määrsepp, EMOLi esimees

Jüri Voigemast, ELLi tegevdirektor

Kohalike omavalitsuste koostööst ning uuest ja ühtsest üleriigilisest omavalitsusliidust

12.50 Joel Jesse, HOLi tegevdirektor

Harjumaa Omavalitsuste Liit ning regionaaltasand täna ja homme

-
-
- 13.05 Tiit Land, Tallinna Ülikooli rektor, Rektorate Nõukogu esimees
Ülikoolid ja koostöö, sh arengud seoses valdkonna õigusruumiga
- 13.20 Marko Pomerants, Riigikogu põhiseaduskomisjoni esimees
Põhiseaduskomisjon ja põhiseaduslikud institutsioonide täna ja homme
- 13.35 **foorumi lõpetamine, ühispildistamine**
Riigikogu juhatuse vastuvõtt
- 14.00 Avasõnad Enn Eesmaa, Riigikogu I aseesimees
Kogumiku „Eesti kohalik omavalitsus ja liidud – 100“ esitlemine.
- 15.30 Lõppsõnad Hanno Pevkur, Riigikogu II aseesimees

KORRALDAJAD: MTÜ Polis, Riigikogu, Rahandusministeerium, Tallinna Ülikool, Eesti Maaomavalitsuste Liit, Harjumaa Omavalitsuste Liit, Tallinna Tehnikaülikool, Tartu Ülikool, Narva linn, üleriigiliste kohaliku omavalitsuste liitude vanematekogu, Haldusjuristide Ühendus, Valla- ja Linnasekretäride Selts, Eesti Omavalitsusliitude Ühendus.

Harjumaa omavalitsuste volikogude esimehed ja vallavanemad/linnapead

Omavalitsuse moodustamisest käesoleva ajani. Ühinenud o/v on näidatud ära ka enne ühinemist eraldi perioodid

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea	
		Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik
1.	AEGVIIDU VALD				
	Aegviidu alev, o/v staatus 20.06.1991	Aleksander Soitu	20.06.1991 – 27.10.1993	Aleksander Soitu	20.06.1991 – 27.10.1993
	Aegviidu vald 27.10.1993	Martin Kurg	27.10.1993 – 17.10.1999	Aleksander Soitu	27.10.1993 – 01.04.2000
		Meelis Arukaevu	25.10.1999 – 18.10.2002	Kalmer Filatov	20.03.2000 – 26.05.2000
		Kalle-Eerik Morna	28.10.2002 – 20.10.2005	Kalle-Eerik Morna	22.05.2000 – 18.06.2000
		Jaan Pikka	30.10.2005 – 18.10.2009	Mati Sinivee	19.06.2000 – 03.05.2006
		Toomas Tõnise	27.10.2009 – 15.10.2017	Tõnis Väli	03.05.2006 – 26.10.2013
				Riivo Noor	27.10.2013 – 15.10.2017
2.	ANIJA VALD				
	Anija vald, o/v staatus 16.01.1992	Ilsia Väli	16.01.1992 – 17.10.1993	Ilsia Väli	16.01.1992 – 17.10.1993
		Sirje Kuimet	26.10.1993 – 20.10.1996	Tõnis Väli	26.10.1993 – 20.10.2002
		Laur Leetjõe	31.10.1996 – 17.10.1999		
		Arved Kaubi	27.10.1999 – 20.10.2002		
	Kehra alev, o/v staatus 16.01.1992	Jüri Lillsoo	24.10.1991 – 17.10.1993	Jüri Lillsoo	24.10.1991 – 20.10.2002
	Kehra linn 25.08.1993	Jaak Kalle	09.11.1993 – 20.10.1996	Olav Eensalu	06.11.2002 – 20.04.2004
		Žanna Botvinkina	25.10.1996 – 20.10.2002		
	Anija vald ühinesid 20.10.2002	Tõnis Väli	30.10.2002 – 16.10.2005	Tiit Tammaru	20.04.2004 – 16.10.2005
		Jaanus Kalev	27.10.2005 – 18.10.2009	Jüri Lillsoo	16.11.2005 – 18.10.2009
		Jaan Oruaas	29.10.2009 – 20.10.2013	Tiit Tammaru	09.11.2009 – 20.10.2013
		Jaanus Kalev	31.11.2013 – 15.10.2017	Arvi Karotam	19.12.2013 – 15.10.2017
3.	HARKU VALD				
	Harku vald, o/v staatus 21.11.1991	Arvo Must	21.11.1991 – 01.11.1993	Arvo Must	21.11.1991 – 01.11.1993
		Ott Kasuri	01.11.1993 – 01.11.1996	Sulev Roos	01.11.1993 – 03.11.2005
		Allan Kiil	01.11.1996 – 20.12.2007	Ott Kasuri	03.11.2005 – 20.12.2007
		Helikar Õepa	31.01.2008 – 07.11.2013	Kaupo Rätsepp	20.12.2007 – 15.10.2017
		Arno Hirtentreu	07.11.2013 – 08.12.2016		
		Annely-Ly Gross-Mitt	29.12.2016 – 15.10.2017		

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea	
		Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik
4.	JÕELÄHTME VALD				
	Jõelähtme vald, o/v staatus 16.01.1992	Taimi Saarma	16.01.1992 – 28.10.1993	Taimi Saarma	16.01.1992 – 25.11.2005
		Ardo Lass	28.10.1993 – 30.10.2002	Tarmo Paldermaa	25.11.2005 – 27.04.2006
		Tiit Kollo	30.10.2002 – 27.10.2005	Andrus Umboja	08.05.2006 – 14.05.2007
		Art Kuum	27.10.2005 – 08.05.2006	Ardo Lass	14.05.2007 – 30.12.2008
		Ardo Lass	08.05.2006 – 29.05.2007	Toomas Kümmel	30.12.2008 – 09.11.2009
		Art Kuum	29.05.2007 – 30.12.2008	Andrus Umboja	09.11.2009 – 17.10.2017
		Väino Haab	30.12.2008 – 28.10.2009		
		Art Kuum	28.10.2009 – 26.05.2011		
		Marko Raudam	27.05.2011 – 29.06.2011		
		Toomas Laanejõe	29.06.2011 – 31.03.2013		
		Marko Raudam	01.04.2013 – 17.05.2013		
		Tarmo Paldermaa	17.05.2013 – 24.05.2013		
		Art Kuum	24.05.2013 – 15.10.2017		
5.	KEILA LINN				
	Keila linn, o/v staatus 6.12.1990	Andres Pärt	06.12.1990 – 26.10.1993	Andres Pärt	06.12.1990 – 12.07.1994
		Rein Siim	26.10.1993 – 04.04.2006	Sulev Jürgenson	12.07.1994 – 10.04.1995
		Ago Kokser	04.04.2006 – 26.09.2006	Leino Mägi	10.04.1995 – 21.03.2003
		Andrus Loog	03.10.2006 – 22.02.2011	Tarvi Miilits	21.03.2003 – 25.03.2003
		Ago Kokser	30.03.2011 – 01.11.2013	Ago Kokser	25.03.2003 – 04.04.2006
		Tanel Mõistus	01.11.2013 – 15.10.2017	Enno Fels	04.04.2006 – 25.04.2006
				Mati Õunloo	25.04.2006 – 26.09.2006
				Kaur Kaasik Aaslav	26.09.2006 – 03.10.2006
				Tanel Mõistus	03.10.2006 – 03.09.2012
				Enno Fels	04.09.2012 – 15.10.2017
6.	KEILA VALD				
	Keila vald, o/v staatus 10.09.1992	Ilmar Kalle	10.09.1990 – 20.10.1996	Lembit Puusepp	10.09.1990 – 29.03.1995
		Tiit Mae	30.10.1996 – 15.04.1997	Vello Toomik	26.04.1995 – 06.02.1996
		Aleksei Šatov	15.04.1997 – 29.05.2003	Peeter Ello	06.02.1996 – 30.10.1996
		Tiit Mae	05.06.2003 – 31.05.2005	Vello Toomik	30.10.1996 – 15.04.1997
		Aleksei Šatov	31.05.2005 – 28.02.2007	Tiit Mae	15.04.1997 – 21.04.2003
		Heiko Raamat	07.03.2007 – 27.10.2011	Lea Papp	21.04.2003 – 02.03.2005
		Kadri Tillemann	27.10.2011 – 01.07.2013	Kadri Tillemann (Kreismann)	02.03.2005 – 10.05.2010
		Aleksei Šatov	01.07.2013 – 20.10.2013	Jaan Alver	23.05.2010 – 27.10.2011
		Kadri Tillemann	30.10.2013 – 20.09.2014	Kalev Laast	27.10.2011 – 06.11.2013
		Aleksei Šatov	20.09.2014 – 15.10.2017	Peeter Schneider	06.11.2013 – 15.08.2014
				Jaan Alver	21.08.2014 – 15.10.2017

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea	
		Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik
7.	KERNU VALD				
	Kernu vald 11.08.1993 – eraldus Nissi vallast	Kuldar Paju	19.10.1993 – 23.10.2009	Enn Karu	19.10.1993 – 15.10.2017
		Karl-Erik Tender	29.10.2009 – 25.10.2013		
		Kuldar Paju	31.10.2013 – 15.10.2017		
8.	KIILI VALD				
	Kiili vald eraldus Saku vallast 22.07.1993	Olev Rannik	29.10.1993 – 26.10.1999	Madis Tauts	03.11.1993 – 01.09.1994
		Andrus Mäe	27.10.1999 – 20.10.2002	Ardo Niinre	14.09.1994 – 25.11.1996
		Toomas Väljataga	31.10.2002 – 14.06.2009	Kalev Ollo	26.11.1996 – 12.03.1998
		Mihkel Rebane	14.08.2009 – 18.10.2009	Mart Riisenberg	20.04.1998 – 15.04.2003
		Aimur Liiva	27.10.2009 – 22.09.2010	Vambo Kaal	02.06.2003 – 08.11.2009
		Mihkel Rebane	23.09.2010 – 31.08.2012	Tarmo Vaik	09.11.2009 – 23.09.2010
		Andra Perv	01.09.2012 – 20.10.2013	Valeri Kukkk	24.09.2010 – 26.10.2014
		Mihkel Rebane	25.10.2013 – 15.10.2017	Aimur Liiva	20.11.2014 – 15.10.2017
9.	KOSE VALD				
	Kose vald, o/v staatus 16.01.1992	Linda Sirel	13.02.1992 – 13.10.1993	Linda Sirel	13.02.1992 – 13.10.1993
		Vello Saliste	13.10.1993 – 01.11.1996	Meelis Tartu	01.11.1993 – 20.01.2000
		Aarne Puistama	01.11.1996 – 31.10.2002	Vello Jõgisoo	20.01.2000 – 20.11.2013
		Uno Silberg	31.10.2002 – 02.11.2009		
		Astrid Ojasoon	02.11.2009 – 31.10.2013		
	Kõue vald, o/v staatus 16.01.1992	Ennu Kotkas	05.02.1992 – 22.10.1993	Ennu Kotkas	05.02.1992 – 17.11.1997
		Vilju Mäesepp	22.10.1993 – 27.10.1999	Aare Mölder	16.12.1997 – 22.11.1999
		Toivo Truss	27.10.1999 – 28.10.2002	Andres Öis	23.11.1999 – 05.11.2009
		Tiiu Jalg	28.10.2002 – 24.10.2005	Ott Valdma	06.11.2009 – 20.11.2013
		Toivo Truss	24.10.2005 – 28.10.2009		
		Juri Kovalevski	28.10.2009 – 31.10.2013		
	Kose ja Kõue vallad ühinesid 26.10.2013 Kose vallaks	Uno Silberg	31.10.2013 – 15.10.2017	Merle Pussak	21.11.2013 – 15.10.2017
10.	KUUSALU VALD				
	Kuusalu vald, o/v staatus 11.04.1991	Julian Patrak	11.04.1991 – 26.10.1993	Julian Patrak	11.04.1991 – 25.10.1993
		Tajo Kadajas	26.10.1993 – 30.10.1996	Urmas Kirts	27.10.1993 – 25.11.1996
		Kalmer Märtsen	30.10.1996 – 27.10.2005	Enn Kirsman	15.11.1996 – 07.05.2001
	Loksa vald, o/v staatus 10.09.1992	Vilma Kirsipuu	10.09.1992 – 22.10.1993	Vilma Kirsipuu	10.09.1992 – 21.07.1994
		Tõnu Reinvald	22.10.1993 – 22.10.1995	Andres Allmägi	30.07.1994 – 29.10.1999
		Tõnu Tamm	26.10.1995 – 29.10.1999	Mihkel Tiks	02.11.1999 – 14.09.2000
		Andres Allmägi	29.10.1999 – 14.09.2000	Madis Praks	14.09.2000 – 04.11.2005
		Helle Lootsmann	14.09.2000 – 31.10.2002		
		Tõnu Tamm	31.10.2002 – 20.10.2005		
	Kuusalu ja Loksa ühinesid 10.03.2005 Kuusalu vallaks	Tõnu Tamm	27.10.2005 – 10.11.2009	Herko Sunts	07.05.2001 – 14.02.2007
		Andres Paomees	10.11.2009 – 31.10.2013	Kalmer Märtsen	14.02.2007 – 23.11.2009
		Enn Kirsman	31.10.2013 – 15.10.2017	Urmas Kirts	23.11.2009 – 15.10.2017

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea	
		Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik
11.	LOKSA LINN				
	Loksa alev, o/v staatus 24.10.1991	Andres Kaskla	24.10.1991 – 30.11.1993	Andres Kaskla	24.01.1991 – 21.12.2002
	Loksa linn 20.08.1993	Rein Heina	30.11.1993 – 16.12.2002		
		Andres Kaarmann	16.12.2002 – 09.05.2003	Helle Lootsmann	21.12.2002 – 15.10.2004
		Jaan Pöör	09.05.2003 – 28.09.2004		
		Oleg Gogin	28.09.2004 – 12.04.2005	Märt Praks	25.10.2004 – 06.04.2005
		Värner Lootsmann	12.04.2005 – 27.10.2005	Karin Tammemägi	12.04.2005 – 02.11.2005
		Oleg Gogin	27.10.2005 – 01.09.2006	Andres Kaarmann	02.11.2005 – 31.08.2006
		Rein Heina	01.09.2006 – 15.10.2017	Helle Lootsmann	01.09.2006 – 04.03.2010
				Värner Lootsmann	04.03.2010 – 15.10.2017
12.	MAARDU LINN				
	Maardu linn, o/v staatus 7.11.1991	Georgi Böstrov	07.11.1991 – 31.10.1993	Georgi Böstrov	07.11.1991 – 31.10.1993
		Toivo Veller	08.11.1993 – 31.10.1994	Leo Repponen	01.11.1993 – 17.04.1995
		Vladimir Arhipov	01.11.1994 – 25.10.1995	Tiit Beeren	19.04.1995 – 19.10.1995
		Enn Kuub	25.10.1995 – 31.10.1996	Vladimir Arhipov	26.10.1995 – 30.10.1996
		Hans Vinkman	31.10.1996 – 16.10.2005	Georgi Böstrov	31.10.1996 – 04.11.2013
		Leo Repponen	01.11.2005 – 20.10.2013	Nikolai Vojeikin	08.11.2013 – 21.11.2014
		Georgi Böstrov	04.11.2013 – 26.01.2015	Georgi Böstrov	27.01.2015 – 15.10.2015
		Leo Repponen	17.03.2015 – 09.03.2016	Valev Kald	26.11.2015 – 15.04.2016
		Elviira Piiskoppel	10.03.2016 – 15.10.2017	Vladimir Arhipov	26.04.2016 – 15.10.2017
13.	NISSI VALD				
	Nissi vald, o/v staatus 21.05.1992	Krista Assi	21.05.1992 – 17.10.1993	Krista Assi	21.05.1992 – 15.12.1992
		Jaan Kruusel	17.10.1993 – 20.10.1996	Enn Karu	16.12.1992 – 10.11.1993
		Andres Pajula	20.10.1996 – 20.10.1999	Jüri Legonkov	10.11.1993 – 25.03.1999
		Juhan Särgava	20.10.1999 – 23.10.2009	Raigo Piilberg	08.04.1999 – 09.12.1999
		Annely Ajaots	24.10.2009 – 26.10.2013	Peedo Kessel	10.12.1999 – 15.12.2005
		Kaido Katalsepp	26.10.2013 – 15.10.2017	Heiki Pajur	15.12.2005 – 12.11.2009
				Peedo Kessel	13.11.2009 – 27.04.2017
				Ermil Miggur	27.04.2017 – 15.10.2017
14.	PADISE VALD				
	Padise vald, o/v staatus 16.01.1992	Leemet Vaikmaa	16.01.1992 – 17.10.1993	Leemet Vaikmaa	16.01.1992 – 15.10.2017
		Rein Kiviorg	25.10.1993 – 22.10.1999		
		Raul Rosenberg	28.10.1999 – 16.10.2005		
		Priit Raudla	27.10.2005 – 18.10.2009		
		Küllli Tammur (Urvik)	29.10.2009 – 15.10.2017		

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea	
		Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik
15.	PALDISKI LINN				
	Paldiski linn eraldus 20.10.1996 Keila linnast	Anne Taklaja	25.10.1996 – 28.10.1999	Jaan Mölder	21.11.1996 – 24.01.2000
		Tarmo Loog	28.10.1999 – 17.01.2000	Mati Kadak	24.01.2000 – 26.04.2001
		Anne Taklaja	17.01.2000 – 17.04.2001	Kaupo Kallas	26.04.2001 – 19.06.2007
		Mati Kadak	17.04.2001 – 28.11.2002	Sven Pöder	19.06.2007 – 10.10.2008
		Jaan Mölder	28.11.2002 – 27.11.2008	Jaan Mölder	11.11.2008 – 22.12.2009
		Mati Kadak	27.11.2008 – 09.11.2009	Mare Leiten	22.12.2009 – 22.04.2010
		Kaupo Kallas	09.11.2009 – 22.04.2010	Kaupo Kallas	22.04.2010 – 05.02.2013
		Nikolai Pitsugov	22.04.2010 – 01.11.2013	Stanislav Tšerepanov	05.02.2013 – 06.11.2013
		Kaupo Kallas	01.11.2013 – 15.10.2017	Jaanus Ilumets	06.11.2013 – 30.01.2014
				Tiit Peedu	30.01.2014 – 15.10.2017
16.	RAASIKU VALD				
	Raasiku vald, o/v staatus 12.03.1992	Toivo Veenre	12.03.1992 – 27.10.1993	Toivo Veenre	12.03.1992 – 07.11.1996
		Ahto Altjõe	27.10.1993 – 19.10.1996	Olev Rähni	07.11.1996 – 30.11.1999
		Andre Sepp	30.10.1996 – 17.10.1999	Andre Sepp	30.11.1999 – 05.04.2011
		Ants Kivimäe	28.10.1999 – 13.10.2003	Aare Ets	10.05.2011 – 10.12.2013
		Kaido Kirsip	10.06.2003 – 20.10.2013	Raivo Uukkivi	10.12.2013 – 15.10.2017
		Ants Kivimäe	31.10.2013 – 15.10.2017		
17.	RAE VALD				
	Rae vald, o/v staatus 11.07.1991	Toomas Välimäe	28.10.1993 – 04.08.1998	Rein Poolak	11.07.1991 – 04.08.1998
		Meelis Rosenfeld	04.08.1998 – 09.09.1999	Endel Lepik	04.08.1998 – 28.11.2000
		Toomas Välimäe	09.09.1999 – 28.10.1999	Meelis Rosenfeld	28.11.2000 – 14.12.2000
		Meelis Rosenfeld	28.10.1999 – 07.04.2000	Arno Kelnik	14.12.2000 – 19.09.2001
		Toomas Välimäe	07.04.2000 – 06.09.2001	Tarmo Klaar	19.09.2001 – 11.11.2003
		Meelis Rosenfeld	06.09.2001 – 12.11.2002	Ago Soasepp	04.12.2003 – 05.10.2004
		Endel Lepik	12.11.2002 – 11.11.2003	Raivo Uukkivi	05.10.2004 – 18.01.2010
		Priit Pöldmäe	04.12.2003 – 27.04.2004	Veigo Gutmann	18.01.2010 – 19.06.2012
		Raivo Uukkivi	27.04.2004 – 05.10.2004	Mart Vörklaev	19.06.2012 – 15.10.2017
		Veigo Gutmann	05.10.2004 – 18.01.2010		
		Agu Laius	18.01.2010 – 15.10.2017		
18.	SAKU VALD				
	Saku vald, o/v staatus 16.01.1992	Ago Järva	16.01.1992 – 11.01.1993	Ago Järva	16.01.1992 – 11.01.1993
		Arvo Pärniste	14.01.1993 – 11.11.1993	Arvo Pärniste	11.11.1993 – 12.12.2002
		Tarmo Pajus	11.11.1993 – 26.10.1999	Sven Kesler	12.12.2002 – 03.11.2005
		Lemmi Oro	26.10.1999 – okt 2002	Arvo Pärniste	03.11.2005 – 10.12.2009
		Marek Linnutaja	31.10.2002 – okt 2005	Kuno Rooba	10.12.2009 – 19.12.2013
		Lemmi Oro	21.10.2005 – okt 2009	Janec Leppik	19.12.2013 – 17.09.2014
		Marianne Rande	27.10.2009 – okt 2013	Tiit Vahenõmm	22.09.2014 – 15.10.2017
		Tanel Ots	31.10.2013 – 15.10.2017		

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea	
		Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik
19.	SAUE LINN				
	Saue alev, o/v staatus 6.06.1991; Saue linn 25.08.1993	Jaan Kalbus	29.10.1993 – 29.10.1996	Orm Valtson	29.10.1993 – 22.09.1999
		Rafael Amos	29.10.1996 – 31.10.2002	Andres Pajula	28.10.1999 – 31.10.2002
		Ero Liivik	31.10.2002 – 14.06.2004	Jaan Moks	04.11.2002 – 14.06.2004
		Rafael Amos	14.06.2004 – 27.10.2005	Ero Liivik	14.06.2004 – 22.11.2007
		Orm Valtson	27.10.2005 – 10.01.2008	Orm Valtson	10.01.2008 – 13.11.2010
		Valdis Toomast	24.01.2008 – 15.10.2017	Harry Pajundi	01.12.2010 – 27.03.2012
				Henn Põlluaas	27.03.2012 – 31.03.2015
				Tõnu Urva	01.04.2015 – 17.03.2016
				Harry Pajundi	17.03.2016 – 15.10.2017
20.	SAUE VALD				
	Saue vald, o/v staatus 07.11.1991	Sirje Milt	17.11.1991 – 21.10.1993	Sirje Milt	17.11.1991 – 27.12.1993
		Indrek Tiidemann	22.10.1993 – 30.10.2009	Villu Ingver	03.02.1994 – 23.12.1996
		Rein Riga	05.11.2009 – 12.09.2012	Mati Tartu	24.12.1996 – 15.11.2009
		Mati Tartu	24.09.2012 – 25.10.2013	Andres Laisk	16.11.2009 – sept 2017
		Rein Riga	31.10.2013 – sept 2017		
21.	TALLINN				
	Tallinna linn, o/v staatus 01.01.1990	Andres Kork	01.01.1990 – 13.02.1992	Hardo Aasmäe	16.01.1990 – 20.02.1992
		Sulev Mäeltsemees	13.02.1992 – 20.10.1993	Jaak Tamm	15.04.1992 – 14.11.1996
		Tiit Vähi	28.10.1993 – 06.04.1995	Priit Vilba	31.10.1996 – 14.11.1996
		Koit Kaaristu	20.04.1995 – 24.10.1996	Robert Lepikson	14.11.1996 – 08.05.1997
		Priit Vilba	31.10.1996 – 31.10.1996	Ivi Eenmaa	08.05.1997 – 14.03.1999
		Mart Laar	31.10.1996 – 14.11.1996	Peeter Lepp	25.03.1999 – 04.11.1999
		Edgar Savisaar	14.11.1996 – 23.10.1999	Jüri Mõis	04.11.1999 – 31.05.2001
		Rein Voog	28.10.1999 – 12.12.2001	Tõnis Palts	05.06.2001 – 13.12.2001
		Maret Maripuu	13.12.2001 – 23.03.2005	Edgar Savisaar	13.12.2001 – 14.10.2004
		Edgar Savisaar	23.03.2005 – 13.04.2005	Tõnis Palts	14.10.2004 – 15.11.2005
		Toomas Vitsut	21.04.2005 – 29.03.2015	Jüri Ratas	15.11.2005 – 26.03.2007
		Kalev Kallo	30.04.2015 – 15.10.2017	Edgar Savisaar	05.04.2007 – 2017

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea	
		Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik
22.	VASALEMMA VALD				
	Vasalemma vald, o/v staatus 05.03.1992	Ado Pallase	05.03.1992 – 25.10.1993	Ado Pallase	05.03.1992 – 16.09.1997
		Ants Kaldur	29.10.1993 – 07.10.1997	Mart Mets	17.09.1997 – 14.10.1998
		Jüri Tomingas	08.10.1997 – 28.12.1998	Aado Oherd	15.10.1998 – 31.05.2001
		Andrus Hallang	29.12.1998 – 24.10.1999	Andrus Hallang	01.06.2001 – 28.10.2002
		Jüri Tomingas	28.10.1999 – 31.05.2001	Mart Mets	29.10.2002 – 07.04.2008
		Aado Oherd	01.06.2001 – 24.10.2002	Kaido-Allan Lainurm	08.04.2008 – 29.12.2009
		Peeter Malve	28.10.2002 – 25.11.2003	Aleksei Šatov	16.12.2009 – 16.06.2011
		Ado Pallase	26.11.2003 – 20.10.2005	Mart Mets	16.06.2011 – 15.10.2017
		Märt Pajuri	27.10.2005 – 30.04.2008		
		Olga Kugal	13.05.2008 – 28.10.2013		
		Tarmo Leets	04.11.2013 – 15.10.2017		
23.	VIIMSI VALD				
	Viimsi vald, o/v staatus 20.12.1990	Ants H. Lindemann	20.12.1990 – 28.10.1993	Ants H. Lindemann	20.12.1990 – 20.06.1995
		Hillar Pappel	28.10.1993 – 12.11.1996	Lembit Aulas	16.08.1995 – 29.10.1996
		Aado Vahtra	12.11.1996 – 07.12.1998	Kaido Metsma	30.10.1996 – 12.11.2002
		Kalev Villem	08.12.1998 – 01.11.1999	Enn Sau	13.11.2002 – 28.11.2005
		Madis Saretok	02.11.1999 – 13.11.2005	Urmas Arumäe	29.11.2005 – 18.08.2008
		Aarne Jõgimaa	18.11.2005 – 28.01.2013	Haldo Oravas	09.09.2008 – 11.11.2013
		Priit Robas	29.01.2013 – 31.10.2013	Alvar Ild	12.11.2013 – 12.05.2014
		Ain Pinnonen	05.11.2013 – 30.06.2014	Jan Trei	13.05.2014 – 25.06.2014
		Jan Trei	01.07.2014 – 01.09.2014	Andres Kaarmann	01.07.2014 – 01.09.2014
		Priit Robas	02.09.2014 – 26.05.2015	Jan Trei	02.09.2014 – 22.05.2015
		Mailis Alt	27.05.2015 – 17.02.2016	Alvar Ild	27.05.2015 – 17.01.2017
		Toomas Tõniste	18.02.2016 – 15.10.2017	Rein Loik	17.01.2017 – 15.10.2017

Harjumaa valla- ja linnasekretärid

Omavalitsus	Vallasekretär / linnasekretär		Täiendav info
	Nimi	Ajavahemik	
Aegviidu vallavalitsus	Anne Loik	20.06.1991 – 30.04.1993	
	Maarika Kungla	01.05.1993 – 01.12.1993	Vallasekretäri kohusetäitja
	Siiri Tust	03.01.1994 – 01.07.1996	
	Tea Animägi	02.07.1996 – 10.12.2001	
	Eve Kallas	10.12.2001 – 01.11.2005	
	Anne Loik	05.12.2005 – ...	
Anija vallavalitsus	Tamara Ojala	16.01.1992 – 04.01.1999	
	Annika Voosel	04.01.1999 – 31.12.2002	Kehra linn ja Anija vald ühinesid 20.10.2002
	Diana Treier	25.11.2002 – 17.09.2004	
	Annika Voosel	16.09.2004 – 30.12.2014	01.01.–26.07.2015 asendas Ilesia Väli
	Heldi Laks	27.07.2015 – ...	
Kehra linnavalitsus	Milvi Trolla	24.10.1991 – 10.01.2003	Kehra linn ja Anija vald ühinesid 20.10.2002
Harku vallavalitsus	Malle Arold	21.11.1991 – 30.11.1998	
	Ene Veges	01.12.1998 – 02.12.2015	
	Ive Eevel	01.02.2016 – ...	
Jõelähtme vallavalitsus	Piret Paimla	20.01.1992 – 01.04.1993	
	Hiië Sild	05.04.1993 – 17.11.1995	
	Monika Uibo	22.11.1995 – 02.06.1996	
	Piret Paimla	03.06.1996 – 30.09.1996	
	Monika Uibo	01.10.1996 – 06.03.2001	
	Helvi Kork	02.04.2001 – 29.12.2008	
	Leho Kure	07.01.2009 – ...	
Keila vallavalitsus	Tamara Kertsmik	10.02.1992 – 01.03.1994	
	Svetlana Pullinen	01.03.1994 – 06.02.1996	
	Sirje Toomla	01.04.1996 – 04.03.1997	
	Svetlana Pullinen	04.03.1997 – 25.06.1997	
	Riho Rink	25.06.1997 – 04.05.2000	
	Lea Koronen	05.05.2000 – ...	
Keila linnavalitsus	Helgi Mathiessen	06.12.1990 – 01.05.1991	
	Maris Ehrbach	02.05.1991 – 31.07.1995	
	Reet Saard	02.10.1995 – 17.01.1997	
	Airi Mikli	20.01.1997 – 05.02.2006	
	Maris Mäger	03.04.2006 – ...	
Kernu vallavalitsus	Tiia Pärniste	01.11.1993 – ...	

Omavalitsus	Vallasekretär / linnasekretär		Täiendav info
	Nimi	Ajavahemik	
Kiili vallavalitsus	Edith Mäe	03.12.1993 – 03.12.1999	
	Kersti Neeme	13.12.1999 – 06.12.2007	
	Tarko Tuisk	01.12.2008 – 30.11.2008	Vallasekretäri kohusetäitja
	Tarko Tuisk	01.12.2008 – ...	
Kose vallavalitsus	Meelis Tartu	16.01.1992 – 01.11.1993	
	Katrin Kello	03.01.1994 – 12.02.2007	
	Kätlin Iljin	13.02.2007 – ...	
Kõue vallavalitsus	Antonina Koiduste	16.01.1992 – 30.04.2009	
	Nellika Kondas	01.05.2009 – 06.07.2012	Alates 07.07.2012 perekonnanimi Valder
	Nellika Valder	07.07.2012 – 24.09.2013	
	Tormis Otsma	26.09.2013 – 31.10.2013	Vallasekretäri asendaja
Kuusalu vallavalitsus	Maire Link	11.04.1991 – ...	
Loksa vallavalitsus	Maire Kivistu	10.09.1992 – 31.12.2005	Loksa vald ühines Kuusalu vallaga
Loksa linnavalitsus	Riina Kaugerand	24.01.1991 – 06.01.2003	
	Anti Pärtel	07.01.2003 – 15.10.2004	
	Airi Öösalu	18.10.2004 – 04.11.2007	Linnasekretäri kohusetäitja 21.07.2008 – 14.09.2008
	Leo Glückmann	05.11.2007 – 15.07.2008	Linnasekretäri kohusetäitja 15.09.2008 – 03.10.2008
	Karin Kask	07.10.2008 – 16.06.2009	Linnasekretäri kohusetäitja
	Karin Kask	17.06.2009 – ...	
Maardu linnavalitsus	Malle Dargel	07.11.1991 – 28.04.1995	
	Margus Reintam	15.05.1995 – 31.12.1995	
	Toivo Klaats	01.01.1996 – 12.11.1996	
	Tiit Beeren	14.11.1996 – 30.09.2007	
	Tiiu-Ann Kaldma	01.10.2007 – ...	
Nissi vallavalitsus	Mare Rabi	21.05.1992 – ...	
Padise vallavalitsus	Reet Pikkpõld	16.01.1992 – ...	
Paldiski linnavalitsus	Kaja Kalmet	20.10.1996 – 08.03.2001	Alates 01.10.2001 perekonnanimi Pallon
	Aeri Salme	02.01.2001 – 01.04.2003	Linnasekretäri asendaja
	Kaja Pallon	01.04.2003 – 29.07.2008	
	Aarne Mesilane	24.07.2008 – 25.09.2008	Linnasekretäri asendaja
	Kuldar Salumets	14.10.2008 – 20.06.2013	
	Anti Pärtel	28.12.2009 – 12.05.2014	Linnasekretäri asendaja
	Aeri Salme	11.06.2014 – 02.06.2015	Linnasekretäri asendaja
	Diana Veegen	30.04.2015 – ...	
Raasiku vallavalitsus	Ellen Lillepool	12.03.1992 – 31.05.2000	
	Maret Saanküll	05.06.2000 – 15.04.2007	
	Gunnar Nuuma	02.05.2007 – ...	

Omavalitsus	Vallasekretär / linnasekretär		Täiendav info
	Nimi	Ajavahemik	
Rae vallavalitsus	Helin Kangur	11.07.1991 – 01.06.2001	
	Erika Luks	02.06.2001 – 31.01.2005	
	Rita Dimitrijevič	21.03.2005 – 25.11.2005	
	Tiit Eenmaa	01.12.2005 – 29.02.2010	
	Martin Minn	01.02.2010 – ...	
Saku vallavalitsus	Svetlana Pullinen	16.01.1992 – 31.03.1993	
	Tiina Särg (Kivestu)	01.04.1993 – 09.04.2003	
	Karin Tenisson-Alev	10.04.2003 – 04.08.2016	
	Siiri Raagmets	29.08.2016 – ...	
Saue alev	Maie Matsiselts	06.06.1991 – 02.01.1994	OV staatus 06.06.1991, alevist sai linn 10.08.1993
Saue linnavalitsus	Jekaterina Tikerpuu	02.01.1994 – ...	
Saue vallavalitsus	Aino Kinep	07.11.1991 – 16.02.1997	
	Virve Altuhova	17.02.1997 – 31.05.2002	
	Edith Mäe	01.08.2002 – 27.04.2011	
	Marju Põllu	02.05.2011 – ...	
Tallinna linnavalitsus	Andrus Lauren	29.01.1990 – 08.07.1992	Vabastatud TLV korraldusega nr 187, 08.07.1992
	Toomas Sepp	24.04.1992 – 27.04.1992	Linnasekretäri kohusetäitja
	Toomas Sepp	27.04.1992 – ...	Vabariigi Valitsuse korraldusega nr 182-K kinnitatud linnasekretäriks
Vasalemma vallavalitsus	Ulvi Pallase	05.03.1992 – ...	Kuni 14.03.2008 perekonnanimi Annert
Viimsi vallavalitsus	Sirje Saks	20.12.1990 – 29.02.1992	
	Rut Tsiugand	01.03.1992 – 31.05.1995	
	Eda Ilves	01.06.1995 – 01.01.2006	
	Kristo Kallas	02.01.2006 – 31.08.2012	
	Kristi Tomingas	01.09.2012 – ...	

Hiiumaa

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
1.	Pühalepa	1989–1993	Tõnu Otsason	1989–1993	Tõnu Otsason	1989–1991	Helve Maar
		1993–1996	Endel Lepisto	1993–2002	Anton Kaljula	1991–1992	Katrin Karm (Paat)
		1996–1999	Aivo Pere	2002–2004	Ants Orav	1992–1994	Elle Voolma
		1999–2002	Ülo Sinisoo	2004–2005	Kaupo Heinma	1994–2017	Riina Lilleõis
		2002 – 19.10.2004	Toomas Remmelkoor	2005–2017	Ants Orav		
		26.10.2004 – 2005	Andres Onemar				
		2005 – 31.01.2008	Õie Laksberg				
		26.02.2008 – 2009	Antti Leigri				
		2009–2013	Toomas Remmelkoor				
		2013–2017	Toomas Remmelkoor				
2.	Käina	10.09.1992 – 30.04.1993	Helje Palm	10.09.1992 – 30.04.1993	Helje Palm	01.07.1982 – 29.10.2009	Meeri Kaups
		01.05.1993 – valimisteni 1993	Viivi Peedu	01.05.1993 – 23.11.1993	Viivi Peedu	02.11.2009 – 11.12.2009	Küllli Roots
		01.11.1993 – valimisteni 1996	Helje Palm	24.11.1993 – 12.06.2000	Rein Urman	18.01.2010 – 15.10.2017	Helen Härmson
		31.10.1996 – valimisteni 1999	Jaanus Enno	12.06.2000 – 03.07.2000	Silvi Pärn (kt)		
		29.10.1999 – 12.06.2000	Ülo Vannas	03.07.2000 – 30.10.2000	Rein Urman		
		12.06.2000 – 03.07.2000	Tõnu Kaptein	27.11.2000 – 28.10.2009	Üllar Padari		
		03.07.2000 – valimisteni 2002	Ülo Vannas	05.11.2009 – 10.04.2012	Ilmi Aksli		
		30.10.2002 – valimisteni 2005	Malle Kobin	26.04.2012 – 15.10.2017	Omar Jõpiselg		
		31.10.2005 – valimisteni 2009	Omar Jõpiselg				
		28.10.2009 – valimisteni 2017	Üllar Padari				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
3.	Kärdla linn	12.1989 – 10.1992	Eha Karm	12.1989 – 10.1992	Eha Karm	12.1989 – 12.2007	Helve-Esta Sillamaa
		10.1992 – 11.1993	Eha Karm	10.1992 – 11.1993	Eha Karm	12.2007 – 12.2013	Helika Villmäe
		11.1993 – 05.1994	Riho Sõrmus	11.1993 – 11.1996	Juri Ojasoo		
		06.1994 – 1996	Ivo Eesmaa	11.1996 – 05.1997	Ahti Rool		
		1996–1999	Hillar Eller	06.1997 – 08.2000	Ivo Eesmaa		
		1999–2002	Erki Tamm	08.2000 – 2002	Rinno Lige		
		2002–2005	Jüri Ojasoo	2002–2005	Ants Vahtras		
		2005–2013	Ivo E smaa	2005 – 04.2007	Ene Kaups		
				04.2007 – 2009	Anton Kaljula		
			11.2009 – 10.2013	Georg Linkov			
	Hiiu vald	11.2013 – 09.2015	Jaanus Valk	11.2013 – 10.2015	Georg Linkov	01. – 03.2014	Helika Villmäe
		10.2015 – 12.2015	Margit Kagadze	10.2015 – ...	Reili Rand	03.2014 – 04.2016	Marin Vallikivi
		12.2015 – 06.2016	Georg Linkov			04.2016 – ...	Helika Villmäe
08.2016 – ...		Jüri Ojasoo					
4.	Emmaste vald	1992–1993	Aare Ernes	1992–1996	Aare Ernes	1989–2009	Aimi Pruul
		1993 – 12.1995	Jüri Lauter	05.1996 – 03.1999	Kalev Kotkas	2010–2011	Liana Lemkov
		12.1995 – 11.1996	Mati Nurs	03.1999 – 10.2005	Heller Sööl	2011–2013	Helge Salusoo (vallasekretäri asendaja)
		11.1996 – 10.2009	Jüri Lauter	10.2005 – 04.2007	Kalev Kotkas	2013 – ...	Kairi Arunurm
		10.2009 – 12.2010	Avo Kail	04.2007 – 05.2007	Heller Sööl (k.t)		
		10.2013 – ...	Ülo Kikas	11.2009 – 10.2013	Tiit Peedu		
				11.2013 – ...	Tiit Paulus		
5.	Lauka vald	1992–1993	Jaak Tursk	1989–1993	Jaak Tursk	1989–2013	Luisa Träder
	Kõrgessaare vald	1993–1996	Agu Kohari	1993–1996	Villu Mauer		
		1996–1999	Märt Rannast	1999–2000	Jaan Puusepp		
		1999–2006	Harri Kattel	2000–2013	Jaanus Valk		
		2006–2013	Aili Küttim				

Ida-Virumaa

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
1.	Alajõe vald	05.03.1985 – xx.10.1993	Jüri Kuzmin	05.03.1985 – 02.11.1999	Jüri Kuzmin	xx.1989 – 08.07.1996	Tatjana Plistkina
		28.10.1993 – 29.10.1996	Andrei Motšjonov	03.11.1999 – 28.06.2000	Ellu Kullamägi	01.08.1996 – 01.01.1998; 02.01.1998 – 07.03.2000	Merike Aasa (kt)
		30.10.1996 – 09.11.1998	Svetlana Pärn (Pajur)	05.07.2000 – 11.08.2000	Svetlana Pärn	11.03.2000 – 01.07.2000	Aita Murdsalu (kt)
		26.02.1999 – 26.10.1999	Leonora Gorbunova	11.08.2000 – 18.01.2001	Kalev Lüüs	18.07.2000 – 11.08.2000	Aili Kuzmina (kt)
		27.10.1999 – 22.12.2013	Sergei Asmus	19.01.2001 – 08.03.2004	Natalja Varkki	11.08.2000 – 19.10.2000	Svetlana Pärn
		23.12.2013 – 30.06.2015	Jüri Päll	09.03.2004 – 31.07.2005	Allan Valk	19.10.2000 – 22.07.2004	Merike Aasa
		31.08.2015 – ...	Sergei Asmus	01.08.2005 – 17.01.2008	Natalja Varkki	01.09.2004 – 01.05.2005	Jana Kangur (asendaja)
				18.02.2008 – 02.07.2009	Vitali Borodin	01.05.2005 – 01.06.2005; 01.06.2005 – 01.04.2008	Margus Kiir (asendaja)
				03.07.2009 – 09.03.2012	Aivar Rahe	01.04.2008 – 01.07.2008; 01.07.2008 – 19.10.2009	Jekaterina Ivanova (kt)
				22.03.2012 – 01.10.2012	Vladislav Ivanov	20.10.2009 – 31.03.2010	Laine Männik
				02.10.2012 – 30.12.2013	Jaanus Kriisk	01.06.2010 – 07.09.2011	Tiina Luts
				30.12.2013 – 03.06.2014	Vitali Borodin	09.09.2011 – 01.11.2012	Andres Linnard (kt)
				04.06.2014 – 07.10.2015	Kristina Ikohhainen (lapsehooldus-puhkusel)	01.11.2012 – 14.10.2013	Daisy Utsar
				07.10.2015 – ...	Taavi Vogt (asendaja)	18.11.2013 – 10.06.2016	Indrek Arming
				18.07.2016 – ...	Heli Ferschel		
2.	Aseri vald	26.12.1989 – 09.04.1992	Ants Varinurm – k/n esimees	26.12.1989 – 09.04.1992	Ants Varinurm – k/n esimees	10.12.1989 – 09.04.1992	Inna Palm – k/n sekretär
		09.04.1992 – 08.06.1993	Ants Varinurm	09.04.1992 – 08.06.1993	Ants Varinurm	09.04.1992 – 16.12.2013	Inna Palm
		08.06.1993 – 28.10.1993	Maimu Vastisson (asetäitja)	08.06.1993 – 11.11.1993	Urve Takjas (vallavanema kt)	17.12.2013 – 15.12.2015	Luule Luuk
		28.10.1993 – 01.11.1996	Liia Steklova	11.11.1993 – 01.11.1996	Urve Takjas	04.01.2016 – ...	Siiri Verrev
		01.11.1996 – 27.10.1999	Silvi-Niina Varinurm	01.11.1996 – 04.04.1997	Urve Takjas		
		27.10.1999 – 20.10.2002	Liia Steklova	04.04.1997 – 21.04.1997	Ott Penek (vallavanema kt)		

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnaepea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
		30.10.2002 – 16.10.2005	Riho Kutsar	21.04.1997 – 06.11.1999	Riho Kutsar		
		26.10.2005 – 26.10.2009	Riho Kutsar	06.11.1999 – 09.12.2002	Ott Penek		
		27.10.2009 – 20.02.2013	Riho Kutsar	09.12.2002 – 11.12.2003	Bruno Uustal		
		20.02.2013 – 20.10.2013	Gaido Kentem	11.12.2003 – 02.11.2005	Urve Takjas		
		31.10.2013 – 28.03.2016	Gaido Kentem	02.11.2005 – 02.11.2009	Urve Takjas		
		28.03.2016 – ...	Riho Kutsar	03.11.2009 – 31.12.2012	Urve Takjas		
				01.01.2013 – 20.02.2013	Koit Oras (vallavanema ülesannetes)		
				20.02.2013 – 13.11.2013	Koit Oras		
				13.11.2013 – 30.05.2014	Koit Oras		
				02.05.2014 – 28.03.2016	Arthur Seppern		
				29.03.2016 – ...	Koit Oras		
3.	Avinurme vald	1989 – 25.08.1993	Aime Salmistu	1989 – 25.08.1993	Aime Salmistu	1989 – 31.01.1993	Aire Jago
		28.10.1993 – 10.10.1996	Ülo Kukk	24.11.1993 – 06.01.2003	Ants Rummel	01.02.1993 –	Imbi Kaarama
		30.10.1996 – 16.10.1999	Indrek Kullam	29.01.2003 – 17.10.2011	Indrek Kullam		
		28.10.1999 – 29.01.2003	Jüri-Henn Uuetoa	01.11.2011 – 09.12.2013	Raivo Reisenbuk		
		29.01.2003 – 21.02.2008	Ants Rummel	09.12.2013 – ...	Aivar Saarela		
		13.03.2008 – 16.10.2009	Ülo Kukk				
		29.10.2009 – 21.10.2013	Aivar Saarela				
		31.10.2013 – ...	Anne Paas				
4.	Iisaku vald	1989 – 25.09.1991	Vello Taar – külanõukogu esimees	1989 – 10.10.1991	Vello Taar – külanõukogu esimees	01.04.1988 – 31.05.2000	Eve East
		26.09.1991 – 09.11.1993	Vello Taar	11.10.1991 – 15.12.1993	Vello Taar	01.06.2000 –	Lia Teeväli
		10.11.1993 – 25.03.1994	Jaak Tetting	16.12.1993 – 09.04.1994	Vello Taar		
		25.03.1994 – 14.11.1996	Hannes Kask	21.03.1994 – 06.06.1994	Valdo Kaarlõpp		
		14.11.1996 – 07.05.1998	Märt Marits	16.06.1994 – 20.11.1996	Paavo Palmet		
		14.05.1998 – 28.10.1999	Priit Palmet	21.11.1996 – 13.05.1997	Jaanus Altoja		
		29.10.1999 – 27.10.2002	Priit Palmet	16.06.1997 – 01.08.1998	Tiiu-Marika Puštšenko		
		28.10.2002 – 02.10.2003	Priit Palmet	01.08.1998 – 04.11.1999	Raivo Raap		

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
		02.10.2003 – 26.10.2005	Vello Taar	04.11.1999 – 26.05.2002	Raivo Raap		
		27.10.2005 – 28.10.2009	Vello Taar	11.07.2002 – 28.11.2002	Hannes Kask		
		29.10.2009 – 29.10.2013	Annely Oone	29.11.2002 – 21.03.2003	Annely Oone		
		30.10.2013 – ...	Priit Palmet	21.03.2003 – 09.11.2005	Avo Kiir		
				10.11.2005 – 11.11.2009	Avo Kiir		
				12.11.2009 – 07.11.2013	Avo Kiir		
				08.11.2013 – ...	Raivo Raap		
5.	Illuka vald	1989 – 10.1993	Lembit Mägi	1989 – 03.11.1999	Lembit Mägi	1989 – 02.03.1997	Reet Pištšik
		10.1993 – 28.10.1999	Urmas Järv	02.11.1999 – 31.05.2010	Tarmo Kollo	03.03.1997 – 31.03.2016	Monika Tinno
		28.10.1999 – ...	Paul Kesküla	01.06.2010 – ...	Oleg Kuznetsov	01.04.2003 – 19.08.2005	Aldur Pääro (vallasekretäri asendaja)
						01.04.2016 – 15.05.2016	Tairi Hütt (vallasekretäri kt)
						16.05.2016 –	Tairi Hütt (vallasekretäri kt)
6.	Jõhvi linn	26.09.1991 – 15.11.1993	Aavo Keerme	19.11.1991 – 30.11.2005	Aavo Keerme	14.02.1992 – 06.08.1993	Ilmar Kikkas
		16.11.1993 – 20.10.1999	Harry Heinrichen			09.08.1993 – 05.01.1994	Avo Viluoja
		27.10.1999 – 20.12.2001	Avo Kiir			15.02.1994 – 22.01.2006	Einar Iila
		20.12.2001 – 25.10.2005	Vallo Reimaa				
7.	Jõhvi vald	09.01.1990 – 27.10.1993	Paul Muttanen	19.12.1989 – 09.01.1990	Tiit Kangur	19.12.1989 – 07.09.1992	Urve Roosiväli
		28.10.1993 – 21.10.1999	Endel Eglit	09.01.1990 – 24.11.1993	Paul Muttanen	06.10.1992 – 15.01.1995	Ülle Melders (Pinte)
		28.10.1999 – 25.10.2002	Astrid Niinepuu	25.11.1993 – 30.11.2005	Raimo Kivimäe	16.01.1995 – 31.12.2005	Maire Lumiste
		31.10.2002 – 25.10.2005	Kalmer Puul				
8.	Jõhvi vald (peale Jõhvi valla ja Jõhvi linna ühinemist 28.10.2005)	02.11.2005 – 17.11.2005	Elle Seliverstova	01.12.2005 – 01.06.2014	Tauno Vöhmar	15.02.1994 – 22.01.2006	Einar Iila
		24.11.2005 – 04.04.2007	Vallo Reimaa	19.06.2014 – 01.09.2014	Vello Juhkov	01.02.2006 –	Piia Lipp
		19.04.2007 – 05.11.2009	Niina Neglason	01.09.2014 – 19.05.2016	Aivar Surva		
		09.11.2009 – 19.11.2013	Kaarel Pürg	19.05.2016 – ...	Eduard East		
		25.11.2013 – 19.05.2016	Niina Negalson				
		19.05.2016 – ...	Teet Enok				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
9.	Kiviõli linn	19.12.1989 – 31.10.1993	Raivo Soosaar	19.12.1989 – 31.10.1993	Raivo Soosaar	29.06.1987 – 31.10.1992	Tiiu Terentjeva
		01.11.1993 – 25.10.2005	Tiit Kuusmik	01.11.1993 – 28.10.1996	Samuel Talts	01.11.1992 – 25.01.1994	Thea Roots
		17.11.2005 – 23.11.2007	Voldemar Trumm	29.10.1996 – 02.12.2002	Vladimir Kruzman	26.01.1994 – 31.01.2006	Jana Kangur
		12.12.2007 – 19.05.2009	Dmitri Dmitrijev	03.12.2002 – 15.12.2003	Kaja Kreisman	01.02.2006 –	Tiina Urban
		11.06.2009 – 23.10.2009	Kaja Kreisman	05.01.2004 – 26.10.2005	Rein Kaaret		
		06.11.2009 – 18.02.2011	Dmitri Dmitijev	27.10.2005 – 19.04.2007	Hille Ilves		
		18.02.2011 – 10.03.2011	Aleksandr Apolinski	31.05.2007 – 03.10.2009	Maksim Danilov		
		10.03.2011 – 29.03.2015	Dmitri Dmitrijev	30.10.2009 – 28.01.2010	Kaja Kreisman		
		30.04.2015 – ...	Nikolai Vojeikin	28.01.2010 – 25.08.2010	Maksim Danilov		
				02.09.2010 – ...	Eldur Lainjärv		
10.	Kohtla-Järve linn	01.07.1987 – 06.04.1990	Valeri Loidap – Linna Täitevkomitee esimees	1989 –	Valeri Loidap	01.11.1988 – 06.04.1990	Elna Schmidt – Linna Täitevkomitee sekretär
		10.01.1990 – 27.08.1991	Aleksandr Tsvinjov	17.01.1990 – 26.11.1991	Valeri Korb	17.01.1990 – 30.09.2008	Ene Erro
		20.11.1991 – 26.10.1993	Väino Viilup	27.11.1991 – 31.10.1996	Ain Kalmaru	01.10.2008 – ...	Anna Generalova
		27.10.1993 – 31.10.1996	Erik Kaljuvee	01.11.1996 – 02.11.1999	Valeri Korb		
		01.11.1996 – 18.12.1997	Avo Blankin	03.11.1999 – 13.11.2002	Jüri Kollo		
		19.12.1997 – 27.10.1999	Malle Malva	14.11.2002 – 17.06.2003	Valeri Korb		
		28.10.1999 – 13.11.2002	Valeri Korb	18.06.2003 – 21.10.2003	Hants Hint		
		18.12.2002 – 17.06.2003	Hants Hint	22.10.2003 – 27.09.2016	Jevgeni Solovjov		
		25.06.2003 – 01.05.2007	Valeri Korb	28.09.2016 – ...	Ljudmila Jantsenko		
		02.05.2007 – 31.10.2013	Arne Berendsen				
		01.11.2013 – ...	Riina Ivanova				
11.	Kohtla-Nõmme vald	15.03.1991 – 22.10.1993	Enn Liivik – alevivolikogu esimees ja alevivanem	28.10.1993 – 16.11.1993	Urmas Jool	12.04.1991 – 31.10.2013	Luule Luuk – alevisekretär
		22.10.1993 – 24.10.1996	Rein Mäe	16.11.1993 – 12.11.1996	Enn Liivik	01.11.1993 – 16.12.2013	Luule Luuk
		24.10.1996 – 19.11.1996	Elvi Saluveer	12.11.1996 – 04.11.1999	Ivo Mõik	23.12.2013 – 04.03.2014	Aksana Pungas
		19.11.1996 – 21.10.1999	Enn Liivik	04.11.1999 – 07.11.2002	Mait Rooden	05.03.2014 –	Neeme Sild
		21.10.1999 – 06.03.2012	Ain Luuk	07.11.2002 – 22.03.2013	Illart Jool		

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
		10.04.2012 – 14.05.2013	Mait Rooden	22.03.2013 – 29.04.2013	Riho Kangur		
		20.06.2013 – 28.10.2013	Koit Rooden	29.04.2013 – 09.12.2013	Jaak Rooden		
		01.11.2013 – ...	Tarmo Kütt	09.12.2013 – ...	Riina Sooäär		
12.	Kohtla vald	1989 – 17.10.1993	Helve Voolas – Kohtla küla Rahvasaadikute Nõukogu esimees	1989 – 17.06.1992	Helve Voolas – Kohtla küla Rahvasaadikute Nõukogu esimees	1989 – 17.06.1992	Elle Nurk
		06.11.1993 – 17.10.1996	Arno Rossman	17.06.1992 – 20.10.1996	Helve Voolas	17.06.1992 – 07.01.1997	Elle Nurk
		20.10.1996 – 22.04.2003	Etti Kagarov	20.10.1996 – 22.04.2003	Arno Rossman	07.01.1997 – ...	Tiina Albi
		22.04.2003 – ...	Arno Rossman	22.04.2003 – 26.03.2014	Etti Kagarov		
				29.04.2014 – 28.05.2015	Hannes Lumiste		
				19.06.2015 – ...	Etti Kagarov		
13.	Lohusuu vald	1889–1992	Silvi Tomson – külanõukogu esimees			1989–1992	Marju Soop - külanõukogu sekretär
		1992 – 09.11.1993	Silvi Tomson	1992 – 17.10.1993	Silvi Tomson	02.07.1992 – 27.11.2003	Marju Soop
		16.11.1993 – 12.11.1996	Kalev Lüüs	30.10.1993 – 07.05.1997	Evi Gusseva	01.10.2003 – 10.01.2005	Jürgen Kirsis
		12.11.1996 – 24.04.1997	Vello Reisenbuk	07.05.1997 – 17.10.1999	Toivo Kivi	10.01.2005 – 04.06.2007	Laine Männik
		24.04.1997 – 09.11.1999	Evi Gusseva	25.10.1999 – 20.11.2002	Tarmo Tomson	05.06.2007 – 08.10.2012	Daisy Utsar
		09.11.1999 – 02.12.2002	Vello Reisenbuk	13.11.2002 – 28.02.2013	Toivo Kivi	11.10.2012 – 30.06.2013	Laila Üleoja
		02.12.2002 – 15.04.2012	Urmas Soosalu	28.02.2013 – 20.10.2013	Urmas Salu	06.12.2013 –	Daisy Utsar
		25.06.2012 – 08.10.2012	Ants Rummel	31.10.2013 – 01.01.2015	Tarmo Tomson		
		08.10.2012 – 21.06.2013	Tormis Otsma	15.01.2015 –	Aivar Altmäe		
		25.06.2013 – 22.11.2013	Pavel Kostromin				
		15.11.2013 – 05.11.2015	Anneli Kaasik				
		14.12.2015 – 07.12.2015	Aare Järvik				
		20.12.2016 – ...	Tarmo Tomson				
14.	Maidla vald	09.04.1992 – 25.10.1993	Enno Vinni	05.01.1990 – 08.04.1992	Enno Vinni (Maidla Küla RSN TK esimees)	01.01.1990 – 08.04.1992	Ruth Lipp (Maidla Küla RSN TK sekretär)
		01.11.1993 – 25.10.1996	Ülo Jalast	09.04.1992 – 19.07.1995	Enno Vinni	09.04.1992 – 15.04.1998	Ruth Lipp
		01.11.1996 – 25.10.2013	Enno Vinni	19.07.1995 – 31.10.1996	Aare Vahemäe (vallavanema kt)	15.12.1997 – 31.05.1998	Aksana Pungas (vallasekretäri kt)

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
				01.11.1996 – 29.10.1999	Aare Vahemäe	01.06.1998 – 31.12.2013	Aksana Pungas
				29.10.1999 – 02.12.2002	Tarmo Kärbo		
				02.12.2002 – 31.12.2003	Aivo Raud		
				01.01.2004 – 11.02.2008	Hardi Murula		
				11.02.2008 – 12.11.2009	Arno Kodu		
				12.11.2009 – 19.12.2013	Hardi Murula		
15.	Püssi linn	10.1993 – 30.09.1997	Eha Meiel	01.01.1990 – 26.10.1993	Jüri Kukk (Püssi Alevi RSN TK esimees)	01.01.1990 – 24.08.1993	Tereese Vask (Püssi Alevi RSN TK sekretär)
		01.10.1997 – 01.12.1997	Teet Kuusmik	26.10.1993 – 29.09.1997	Peeter Pill	25.08.1993 – 29.02.2000	Tereese Vask
		01.12.1997 – 19.12.2002	Maret Kärbo	01.12.1997 – 02.12.1999	Enno Mägar	01.03.2000 – 12.11.2004	Evelin Rebane
		23.12.2002 – 05.12.2007	Teet Kuusmik	23.11.1999 – 23.04.2001	Ivar Palmsalu	15.11.2004 – 31.12.2013	Jaanika Liblik
		31.01.2008 – 21.10.2009	Andrus Talsi	31.05.2001 – 19.07.2002	Arne Aun	01.11.2006 – 06.01.2009	Merle Krith (vallasekretäri asendaja)
		22.10.2009 – 27.10.2010	Enno Mägar	22.07.2002 – 07.02.2003	Kira Ivanova	13.03.2009 – 20.03.2011	Merle Krith (vallasekretäri asendaja)
		18.11.2010 – 25.10.2013	Katrin Parve	07.02.2003 – 03.07.2006	Enn Siska		
				24.08.2006 – 19.09.2010	Marge Männi		
				21.10.2010 – 19.12.2013	Enno Mägar		
16.	Lüganuse vald	11.07.1991 – 25.10.1993	Boris Matson	19.12.1989 – 10.07.1991	Boris Matson (Lüganuse Küla RSN TK esimees)	01.01.1990 – 10.07.1991	Maia Normak-Lüganuse Küla RSN TK sekretär
		26.10.1993 – 24.10.2002	Maarika Uudeküll	11.07.1991 – 01.10.1994	Boris Matson	11.07.1991 – 31.01.2014	Maia Normak
		31.10.2002 – 21.10.2005	Ilmar Kõök	01.10.1994 – 30.11.1994	Liina Tori (vallavanema kt)		
		26.10.2005 – 25.10.2013	Evald Männiksaar	01.12.1994 – 01.07.1997	Liina Tori		
				19.05.1997 – 01.04.2003	Urve Takjas		
				28.05.2003 – 14.03.2007	Indrek Saluvee		
				15.03.2007 – 23.07.2007	Anne Liinak		
				24.07.2007 – 19.12.2013	Arno Rossman		
	Lüganuse vald (peale Püssi linna, Maidla- ja Lüganuse valla ühinemist 27.10.2013)	30.10.2013 – ...	Marja-Liisa Veiser	19.12.2013 – 09.03.2015	Allar Aron	01.01.2014 – ...	Aksana Pungas
				09.03.2015 – 12.04.2015	Jaanika Liblik (vallavanema asendaja)		
				13.04.2015 – ...	Viktor Rauam		

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
17.	Mäetaguse vald	21.12.1989 – 22.03.1992	Veljo Kingsep – kn esimees	23.04.1992 – 22.10.1993	Veljo Kingsep	21.12.1989 – 22.04.1992	Ruth Voldek – kn sekretär
		23.04.1992 – 23.10.1993	Veljo Kingsep	23.10.1993 – 19.10.2013	Veljo Kingsep	26.04.1991 – 22.04.1992	Helga Porri – kn sekretäri asendaja
		29.10.1993 – 19.10.1996	Jaan Surva	12.12.2005 – 19.10.2013	Aivar Surva	02.01.1990 – 14.03.1997	Ruth Voldek
		01.11.1996 – 16.10.1999	Tiit Saare	05.11.2013 – 23.01.2015	Konstantin Kaus	23.04.1992 – 13.01.1993	Helga Porri – vallasekr. asendaja
		02.11.1999 – 20.10.2002	Jaan Surva	01.04.2015 –	Tauno Vöhmar	07.03.1994 – ...	Lehti Targjainen
		31.10.2002 – 16.10.2005	Jaan Surva			03.12.1996 – 12.01.1998	Kersti Pütsep – vallasekr. asendaja
		16.10.2005 – 18.10.2009	Veljo Kingsep			01.08.2000 – 12.01.2001	Margot Niinepuu – vallasekr. asendaja
		27.10.2009 – 20.10.2013	Veljo Kingsep			26.03.2012 – 25.10.2013	Aide Suutre – vallasekr. asendaja
		31.10.2013 – ...	Veljo Kingsep				
18.	Narva linn	05.01.1990 – 24.10.1993	Vladimir Tšuiikin – RSN TK esimees	17.09.1985 – 22.02.1990	Vladimir Mižui – RSN TK esimees	17.09.1985 – 19.03.1990	Ljudmila Šainoga
		25.10.1993 – 01.04.1999	Anatoli Paal	23.02.1990 – 30.11.1993	Vladimir Mižui	30.03.1990 – 13.01.1994	Ljudmila Šainoga
		02.04.1999 – 02.11.1999	Nikolai Kulikov – aseesimees	01.12.1993 – 22.11.1998	Raivo Murd	14.01.1994 – 21.11.1998	Ants Liimets
		03.11.1999 – 22.11.2002	Elsa Suikanen	22.11.1998 – 31.03.1999	Ants Liimets – linnapea kohusetäitja	22.11.1998 – 31.03.1999	Tiina Lomovtseva – protokolliteenistuse juhataja linnasekretäri ülesannetes
		22.11.2002 – 26.03.2011	Mihhail Stalnuhhin	31.03.1999 – 27.10.2000	Eldar Efendijev	01.10.1999 – ...	Ants Liimets
		07.04.2011 – 13.11.2013	Aleksandr Jefimov	28.10.2000 – 11.12.2000	Aksel Ers – abilinnapea linnapea ülesannetes		
		14.11.2013 – 03.12.2015	Tarmo Tammiste	11.12.2000 – 21.12.2002	Imre Liiv		
		04.12.2015 – ...	Aleksandr Jefimov	02.01.2003 – 15.11.2013	Tarmo Tammiste		
				15.11.2013 – 23.01.2014	Natalja Šibalova – abilinnapea linnapea ülesannetes		
				24.01.2014 – 26.11.2015	Eduard East		
		18.12.2015 – ...	Tarmo Tammiste				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
19.	Narva-Jõesuu linn	11.1989 – 10.1993	Juri Andrejev11.1989 – 11.1993	Juri Adrejev	10.11.2993 – 24.11.1994	Tiiu Toom
		11.1993 – 10.1996	Pavel Grigorjev	10.11.1993 – 31.10.1996	Vello Juhkov	21.11.1994 – 01.02.1995	Tiiu Toom (kohusetäitja)
		31.10.1996 – 17.10.1999	Tatjana Pagajeva	01.11.1996 – 30.11.1999	Lauri Jalonen	01.02.1995 – 15.08.1995	Jüri Mitt (kohusetäitja)
		28.10.1999 – 20.10.2002	Toomas Pruul	01.12.1999 – 07.11.2002	Rein Annik	16.08.1995 – 21.11.1999	Vadim Šabarov
		01.11.2002 – 16.10.2005	Toomas Pruul	08.11.2002 – 14.12.2005	Rein Annik	10.12.1999 – 27.02.2000	Tatjana Pagajeva (kohusetäitja)
		01.11.2005 – 01.03.2007	Toomas Pruul	15.12.2005 – 10.11.2009	Andres Noormägi	28.02.2000 – 14.05.2000	Tiina Urpola (kohusetäitja)
		01.03.2007 – 18.10.2009	Raivo Murd	11.11.2009 – 31.01.2013	Andres Noormägi	15.05.2000 – 15.09.2002	Eve East
		28.10.2009 – 31.01.2013	Raivo Murd	01.02.2013 – 30.10.2013	Raivo Murd	16.09.2002 – 28.03.2004	Margot Niinepuu
		01.02.2013 – 20.10.2013	Inge Muškina	27.11.2013 – 25.10.2016	Iraida Tšubenko	29.03.2004 – 29.09.2006	Veronika Stepanova (kohusetäitja)
		31.10.2013 – 17.12.2014	Heiki Johannes	26.10.2016 – ...	Maksim Iljin	30.09.2006 – 29.08.2014	Veronika Stepanova
		30.12.2014 – 20.12.2016	Raivo Murd			01.09.2014 – ...	Marina Sorgus
		21.12.2016 – ...	Inge Muškina				
20.	Sillamäe linn	1988–1992	Aleksandr Maksimenko	1989 – 1992	Juri Jevstignejev	22.09.1992 – 16.03.1993	Juri Krasovski
		1993–1996	Juri Božko	1992 – 1996	Vitali Menšikov	1993–1995	Sergei Sobolev
		01.11.1996 – 08.05.1997	Juri Božko	21.11.1996 – 24.09.1997	Sergei Sobolev	1995–1996	Sergei Zonov
		22.04.1997 – 27.11.1997	Priit Saksing	12.02.1998 – 05.01.1999	Jaak Tamm	1996–1998	Aldur Pääro
		23.12.1997 – 10.1999	Sergei Sobolev	alates... kuni... 11.1999	kohusetäitja Valdek Murd	1998–1999	Imre Brokko
		alates 02.11.1999	Valdek Murd	14.12.1999 ...	Ain Kiviorg	1999 – 08.01.2009	Tõnu Uuustalu
		alates 14.11.2002	Valdek Murd	alates 26.11.2002	Ain Kiviorg	02.09.2009 – ...	Andrei Ionov
		alates 28.11.2005	Jelena Koršunova	kuni 09.11.2009	Ain Kiviorg		
		10.11.2009 – 01.08.2012	Ain Kiviorg	17.11.2009 – 30.10.2013	Jelena Koršunova		
		25.09.2012 – 30.10.2013	Inna Nazarova	12.11.2013 – ...	Tõnis Kalberg		
		31.10.2013 – ...	Jelena Koršunova				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnaepea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
21.	Sonda vald	24.01.1991 – 29.10.1993	Jaan Aarlaid	24.01.1991 – 29.10.1993	Jaan Aarlaid	1992	Riina Endlama
		29.10.1993 – 28.10.1996	Rein Strauch	11.11.1993 – 18.11.1996	Rein Kask	1992–1993	Gaili Rohtma
		28.10.1996 – 05.04.1999	Hillar Mängel	18.11.1996 – 15.11.1999	Rein Kask	1993 – 20.04.1994	Helgi Rohtma
		05.04.1999 – 26.10.1999	Kalle Kekki	15.11.1999 – 18.12.2002	Peedu Erm	21.04.1994 – 19.11.2004	Luule Lipp
		26.10.1999 – 15.05.2000	Kalle Kekki	18.12.2002 – 19.08.2004	Ivo Teder	09.12.2004 – 28.02.2005	Jana Kangur (vallasekretäri asendaja)
		30.05.2000 – 30.10.2002	Hillar Mängel	19.08.2004 – 17.11.2005	Andrea Eiche	01.03.2005 – 06.08.2005	Anti Pärtel
		30.10.2002 – 10.05.2004	Karl-Johannes Kärner	17.11.2005 – 04.11.2009	Andrea Eiche	08.08.2005 – 06.01.2006	Anti Pärtel (vallasekretäri asendaja)
		08.07.2004 – 21.10.2005	Karmen Kõrts	04.11.2009 – 05.12.2013	Andrea Eiche	09.01.2006 – 30.06.2013	Margit Stamberg
		21.10.2005 – 28.10.2009	Karmen Kõrts	05.12.2013 – ...	Andrea Eiche	01.07.2009 – ...	Anti Pärtel (vallasekretäri asendaja)
		28.10.2009 – 30.10.2013	Karmen Kõrts				
30.10.2013 – ...	Veiko Erm						
22.	Toila vald	18.03.1992 – 21.10.1993	Bruno Uustal – RSN TK esimees	18.03.1992 – 28.10.1993	Bruno Uustal – RSN TK esimees	01.11.1990 – 25.08.1992	Anneli Kirsimaa – TK sekretär Ülle Pinte lapsehoolduspuhkuse ajal
		22.10.1993 – 27.10.1996	Ants Raatma	29.10.1993 – 04.11.2002	Bruno Uustal	06.10.1992 – 28.10.1993	Eda Sander (TK sekretäri kt)
		28.10.1996 – 24.10.1999	Valdur Paas	05.11.2002 – 27.10.2005	Tauno Vöhmar	29.10.1993 – 31.01.2006	Piia Lipp
		25.10.1999 – 27.10.2002	Tiit Toos	28.10.2005 – 02.01.2012	Tiit Salvan	01.02.2006 – ...	Jana Kangur
		28.10.2002 – 23.10.2005	Tiit Salvan	11.01.2012 – ...	Tiit Kuusmik		
		24.10.2005 – 31.12.2007	Tauno Vöhmar				
		16.01.2008 – 21.03.2012	Kalle Lehismets				
		28.03.2012 – ...	Roland Peets				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
23.	Tudulinna vald	01.01.1989 – 25.10.1993	Lembit Tõnis	01.01.1989 – 18.11.1993	Lembit Tõnis	01.01.1989 –	Evi Harkmann
		25.10.1993 – 27.03.1998	Andrus Valdre	18.11.1993 – 14.07.1997	Andres Treimann		
		28.03.1998 – 25.10.2002	Aneli Šmigelskite	01.09.1997 – 14.12.1999	Avar Pentel		
		01.11.2002 – 22.06.2011	Urve Erikson	09.12.1999 – 23.01.2004	Alar Nõmm		
		04.08.2011 – 25.10.2013	Hille Karp	02.02.2004 – 01.12.2005	Bruno Uustal		
		30.10.2013 – ...	Andrus Valdre	28.12.2005 – 22.07.2011	Andrus Toss		
				26.09.2011 – 02.01.2013	Andres Ojanurm		
				24.01.2013 – ...	Andrus Toss		
24.	Vaivara vald 09.04 - 30.04.1993 oli Vaivara valla nimetus Sinimäe vald	1977–1990 Sinimäe küla RSN TK	Vjatšeslav Sišov	1977 – 1990 Sinimäe küla RSN TK	Vjatšeslav Sišov	aprill 1988 – dets 1989	Liidia Pletškan
		05.01.1990 – 09.04.1992 Sinimäe k RSN TK	Helmi Kaljurand	05.01.1990 – 09.04.1992 Sinimäe k RSN TK	Helmi Kaljurand	01.03.1990 – 09.05.1992	Galina Mogelainen
		09.04.1992 – 29.10.1993	Helmi Kaljurand	09.04.1992 – 15.12.1993	Helmi Kaljurand	09.04.1992 – 06.07.2013	Galina Mogelainen
		29.10.1993 – 25.10.2002	Vello Kärtzen	10.11.1993 – 15.08.2000	Ülo Jõgisoo	05.08.2013 – 07.09.2014	Eret Laht
		31.10.2002 – 16.10.2005	Evald Teetlok	14.09.2000 – 01.04.2012	Veikko Luhaid	08.09.2014 – ...	Veronika Stepanova
		03.11.2005 – 18.10.2009	Heiki Luts	09.04.2012 – 13.04.2015	Heiki Luts		
		26.10.2009 – 01.04.2012	Heiki Luts	16.04.2015 – ...	Veikko Luhaid		
		02.04.2012 – 20.10.2013	Veikko Luhaid				
		30.10.2013 – 15.04.2015	Veikko Luhaid				
		22.04.2015 – ...	Heiki Luts				

Jõgevamaa

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
1.	Saare vald	1989–1993	Valdek Keerus (kn esimees)	1989–1996	Valdek Keerus	1989–...	Mall Merilo
		1993–1996	Vello Kana	1996–2013	Jüri Morozov		
		1996–1999	Raivo Reimets	2013–...	Hannes Soosaar		
		1999–2002	Jüri Koort				
		2002–2013	Aivar Kütt				
		2013–...	Andri Plato				
2.	Tabivere vald	1991–1993	Viljar Õispuu	1993–1999	Kalev Raudsepp	1989–...	Endla Suvi
		1993–1999	Tõnis Sakarias	1999–2012	Aare Aunap		
		1999–2002	Kalev Raudsepp	2012	Raul Rääsk		
		2002–2009	Kajar Lember	2012–2013	Riina Jääger		
		2009–2012	Kalev Kurs	2013–2015	Kalmer Lain		
		18.05.2012	Arthur Vaher	2015–...	Tarmo Raudsepp		
		2013–...	Sirje Simmo				
3.	Kasepää vald Raja Vallavalitsus alates 30.04.1992 Kasepää Vallavalitsus alates 22.10.1998			1989–1990	Aarne Roio	1989–1994	Irja Nõmme
		1992–1993	Lembit Muru	1991–1994	Lembit Muru	1994–1996; 1999–2003	Marina Sorgus
		1993–2002	Anatoli Böstrov	1994–1999	Aarne Roio	1997–1999	Elvira Osberg
		2002–...	Aivar Anijago	1999–	Jüri Vooder	2004–	Marju Soop
4.	Puurmani vald	1989–1992	Vello Pettai	1989–1992	Vello Pettai	1989–1994	Õilme Peebo-Tork
		1992–1993	Rein Paap	1992–2005	Rein Paap	1994–...	Aive Mauer
		1993–1996	Arvi Tupits	2005–2014	Rauno Kuus		
		1996–1999	Esko Krinal	2014–...	Margus Möldri		
		1999–2005	Peeter Kallasmaa				
		2005–2009	Üllar Schaffrik				
		2009–2013	Tõnis Mauer				
		2013–...	Aare Järvik				
5.	Torma vald	1989–1993	Enn Talumaa	1989–1996	Enn Talumaa	1989–2009	Tiiu Lindsalu
		1993–1996	Jaan Tamm	1996–2002	Mati Kepp	2009–...	Tiina Leeben
		18.06.1995	Ants Soodla	2002–2013	Riina Kull		vallakantseleis tööl al 17.10.1989
		1996–1999	Ahto Vili	2013–...	Triin Pärsim		
		1999–2002	Juhan Telgmaa				
		2002–2009	Mati Stokkeby				
		2009–2012	Meeri Ottenson				
		2012–2013	Ahto Vili				
		2013–...	Ülvi Nool				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
6.	Palamuse vald	1993–1994	Märt Jallakas	1991–1994	Heili Nigulas	1991–2002	Helje Saul
		1994–1996	Urmas Paju	1994–2002	Märts Jallakas	2002–2003	Silvi Lill
		1996–1999	Helmut Nigulas	2002–2016	Urmas Astel	2003–...	Elvira Osberg
		1999–2002	Heili Nigulas	2016–...	Rait Persidski		
		2002–2014	Toomas Tuula				
		2014–2016	Rait Persidski				
		2016–...	Terje Rudissaar				
7.	Pajusi vald	1989–1993	Aili Soolepp	1989–1993	Aili Soolepp	1989–1995	Milvi Lepik
		1993–1996	Toivo Eerik	1993–1996	Jaan Sutt	1995–...	Merike Sumla
		1996–2005	Lembit Paal	1996–2005	Heldur Lääne	1996 – 08.1997	asendaja Janne Veski
		2005–...	Toomas Teppo	2005–...	Reet Alev	04.2001 – 04.2003	asendaja Reet Alev
8.	Põltsamaa vald	1989–1993	Tiit Kulu	1989–1996	Tiit Kulu	1989–2003	Elve Voimann
		1993–2003	Jaan Aiaots	1996–...	Toivo Tõnson	2003–2005	Kaja Lepik
		2003–2005	Meelis Kaljuste			2005–...	Janne Veski
		2005–2013	Liia Lust				
		2013–2014	Mati Kivi				
		2014–...	Indrek Eensalu				
9.	Põltsamaa linn	1990–1993	Udo Vellend	1990–1993	Udo Vellend	1988–...	Tiia Vahter
		1993–1993	Tiiu Pihlakas	1993–1993	Tiiu Pihlakas		
		1993–1996	Uno Valdmets	1993–1996	Ain Saviak		
		1996–1999	Ants Kuul	1996–2003	Margi Ein		
		1999–2005	Raul Kirsell	2003–...	Jaan Aiaots		
		2005–2009	Toivo Kroon				
		2009–2013	Margi Ein				
		2013–...	Andres Vään				
10.	Jõgeva vald	1993–1996	Toomas Vahur	1992–1993	Olavi Annuk	1985–1994	Elle Kriis
		1996–1999	Gunnar Koll	1993–2002	Toivo Ilves	1994–1998	Karin Tenisson
		1999–2000	Aivar Kokk	2002–2009	Saima Kalev	1998–...	Ülle Sihver
		2000–2002	Saima Kalev	2009–...	Enn Kurg		
		2002–2004	Aivar Kokk				
		2004–2005	Vahur Kukk				
		2005–2009	Arvo Sakjas				
		2009–2011	Aivar Kokk				
		2011–2013	Alo Teder				
		2013–2015	Rainis Uiga				
		2015–...	Tiit Lääne				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
11.	Jõgeva linn	1989–1993	Otto Anslan	1987–1993	Otto Anslan	...–1992	Laine Männik
		1993–1999	Kuno Männik	1993–1996	Ants Orgulas	1992–2012	Rein Traks
		1999–2001	Vello Mäsepp	1996–1999	Kalev Lillo	2013–...	Egle Lääne
		2001–2005	Raul Kull	1999–2000	Aivar Lumi		
		2005	Ants Paju	2000–2002	Ants Paju		
		2005–2009	Ants Prii	2002–2005	Viktor Svjatõšov		
		2009–2013	Meelis Pauklin	2005	Heldur Lääne		
		2013	Mai Treial	2005–2009	Viktor Svjatõšov		
		2013–2014	Kalmer Lain	2009–2013	Kalmer Lain		
		2014–2016	Margus Kask	2013	Mihkel Kübar		
		2016	Priit Põdra	2013–2016	Aare Olgo		
		2016–...	Mihkel Kübar	2016–...	Raivo Meitus		
12.	Pala vald	1992–1993	Sulev Ottson	1992–1993	Sulev Ottson	1992–1993	Helle Rüütli
		1993–1996	Jozsef Weinrauch	2993–2000	Raivo Vadi	1993–...	Maire Kasvandik
		1996–2002	Rein Raudjärv	2000–2007	Kalev Kurs		
		2002–2005	Raivo Vadi	2007–...	Jozsef Weinrauch		
		2005–2007	Jozsef Weinrauch				
		2007–2009	Taavi Pirk				
		2009–...	Ene Toom				
13.	Mustvee linn	1989–1993	Andres Rebane	1984–1996	Andres Rebane	1989–	Ruth Jermoškina
		1993–1996	Jaan Rahuküla	1996–1997	Aare Uleksin		
		1996–1997	Evdokia Abakanova	1997–1998	Ene-Tiia Krehova (kohusetäitja)*		
		1997–1998	Otto Štukert	1998–2003	Pavel Kostromin		
		1998–1999	Jaan Rahuküla	2003–2007	Gennadi Kulkov		
		1999–2002	Kulno Pajula	2007	Ene-Tiia Krehova (kohusetäitja)		
		2002–2003	Lembit Kivimurd	2007–2009	Mati Kepp		
		2003–2005	Andres Kivimurd	2009	Urmas Laur (kohusetäitja)		
		2005–2009	Tatjana Kudina	2009	Lembit Kivimurd		
		2009–2011	Jaan Rahuküla	2009–2010	Mati Kepp		
		2011–2012	Tatjana Kudina	2010–2011	Urmas Laur		
		2012–2013	Marianne Kivimurd-Tarelkina	2011–2012	Sergei Uleksin (kohusetäitja)		
		2013–...	Riina Pajula	2012–2013	Pavel Kostromin		
				2013–...	Max Kaur		

*kohusetäitjad
olid kuni linnapea
valimisteni

Järvamaa

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
1.	Albu vald 22.04.1993 kinnitati oma-valitsuslik staatus	22.04.1993 – 2017	Jüri Kommusaar	22.04.1993 – 14.12.2016	Kalju Kertsmik	11.03.1985 – 31.12.2000	Ester Valdvee
				22.12.2016 – ...	Tiina Oraste	15.01.2001 – 20.08.2003	Annika Timusk
						21.08.2003 – 29.10.2015	Ahti Randmere
						30.10.2014 – 01.10.2015	Maris Saara-Malbe
						16.11.2015 – ...	Andi Liblikman
2.	Ambla*	1991–1999	Udo Tomann	1991–1993	Udo Tomann	1991–1993	Kaie Pärnaste
		1999–2005	Ülle Ojamäe	1993–2001	Harri Lepamets	1993–...	Urve Reinmets
		2005–2009	Vello Teor	2001	Rain-Üllari Krabi (kt)		
		2009–2013	Vello Teor	2001–2002	Raivo Raid		
		2013–...	Harri Lepamets	2002	Rain-Üllari Krabi		
				2002–2005	Vello Teor		
				2005	Ants Saariste (kt)		
				2005	Jüri Varik		
				2005–2009	Alari Kirt		
		2009–...	Rait Pihelgas				
3.	Imavere	1990–1993	Jüri Ellram	1990–2016	Jüri Ellram	1989–2016	Aere Pallo
		26.10.1993 – 1996	Jaak Kärt				
		29.10.1996 – 2002	Jaanus Nilp				
		30.10.2002 – 2005	Ants Välimäe				
		28.10.2005 – 2013	Mati Hõbemägi				
		31.10.2013 – 2016	Eve Okas				
4.	Järva-Jaani vald	(06.07.1987) 1989 – 29.03.1996	Rein Köster	(06.07.1987) 1989 – 25.10.1993	Rein Köster	(01.06.1987) 1989–...	Marine Vanna
		29.03.1996 – 24.10.2002	Tuve Kärner	05.11.1993 – 31.12.1999	Raul Eenpuu		
				25.11.1999 – 28.03.2001	Kalle Pöld		
				29.03.2001 – 25.04.2001	Olev Peetris (täitis vallavanema ülesandeid abivallavanemana)		
		29.10.2002 – 22.10.2005	Toomas Pöldma	26.04.2001 – 19.06.2003	Olev Peetris		
				01.07.2003 – 17.11.2005	Rein Köster		

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
		27.10.2005 – 27.11.2009	Rein Köster	17.11.2005 – 26.11.2009	Toomas Põldma		
		30.11.2009 – 26.10.2013	Margus Vaas	06.11.2009 – ...	Arto Saar		
		31.11.2013 – ...	Meelis Mändla	06.11.2009 – ...	Arto Saar		
5.	Kareda vald	1991–1993	Üllar Vahtramäe	1991–1998	Üllar Vahtramäe	1991–2015	Helju Plukk
		1993–1996	Taso Veere	1998–2002	Aare Uleksin	2015–2016	Kristiina-Marita Alliksoo
		1996–1999	Indrek Kivimäe	2002–2008	Ülo Ansberg	2017–...	Helju Plukk
		1999–2009	Taso Veere	2008–2013	Triin Pobbol		
		2009–2013	Siiri Tammiste	2013– ...	Kulno Klein		
		2013– ...	Janno Nau				
6.	Koeru vald	1989–1993	Viktor Andrianov	1989–1993	Viktor Andrianov	1989–2006	Aino Aava
		1993–1999	Jüri Ilves	1993–1997	Mart Alas	2006–2008	Kristi Tamme
		1999–2000	Henno Saar	1997–2009	Jaago Kuriks	2008– ...	Jaanika Aava
		2000–2002	Väino Tippi	2009–2010	Aldo Tamm		
		2002–2005	Riina Lääne	2010–2013	Väino Tippi		
		2005–2009	Jaanus Murakas	2013–2013	Triin Pobbol		
		2009–2013	Himot Põldevr	2013–2015	Aldo Tamm		
		2013–2013	Aldo Tamm	2015–...	Andres Teppan		
		2013–2015	Küvar Mand				
		2015–2016	Aldo Tamm				
		2016– ...	Külvar Mand				
7.	Koigi vald	1989–1993	Asta Kivi	1989–1993	Asta Kivi	1989–...	Anne Uus
		1993–1996	Tõnu Traks	12.11.1993 – 01.05.1997	Elmar Luha		
		1996 – 21.10.1999	Tõnu Traks	01.05.1997 – 01.11.1997	Margus Lääts		
		21.10.1999 – 11.05.2000	Valdis Rikkinen	01.11.1997 – 01.07.2003	Jüri Randmäe		
		11.05.2000 – 31.10.2002	Leiger Metsalu	01.07.2003 – 21.07.2003	Margus Lääts, kt		
		31.10.2002 – 26.10.2005	Tõnu Traks	21.07.2003 – 20.05.2005	Margus Lääts		
		26.10.2005 – 27.10.2009	Leiger Metsalu	20.05.2005 – 25.10.2007	Jüri Randmäe		
		27.10.2009 – ...	Elmar Luha	25.10.2007 – 09.04.2015	Kristjan Kõljalg		
				14.05.2015 – 12.11.2015	Geir Pöder		
				25.11.2015 – ...	Margo Hussar		

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
8.	Paide vald	1989–1993	Ülo Ansberg	1989–1993	Ülo Ansberg	1989–2017	Silvia Aarma
		1993–1996	Tiit Kalda	1993–1996	Ülo Ansberg		
		1996–1999	Harti Paimets	1996–1999	Ülo Ansberg		
		1999–2002	Harti Paimets	1999–2002	Ülo Ansberg		
		2002–2005	Raivo Raja	2002–2005	Piret Sapp		
		2005–2009	Harti Paimets	2005–2009	Mart Mäemets		
		2009–2013	Raivo Raja	2009–2013	Veljo Tammik		
		2013–2017	Raivo Raja	2013–2017	Veljo Tammik		
9.	Roosna-Alliku vald	01.04.1987 – 01.02.1990	Leenart Saul	01.04.1987 – 01.02.1990	Leenart Saul	01.04.1987 – 2017	Liia Kivirand
		01.02.1990 – 02.05.1991	Toomas Pöldma	01.02.1990 – 02.05.1991	Toomas Pöldma		
		02.05.1991 – 26.10.1993	Allan Alev	07.05.1992 – 28.02.1996	Allan Alev		
		26.10.1993 – 30.10.1996	Kalev Pagarand	28.02.1996 – 21.11.2002	Rein Köster		
		30.10.1996 – 24.10.2002	Vello Valdaru	21.11.2002 – 09.11.2005	Kalev Pagarand		
		30.10.2002 – 07.08.2003	Rein Köster	09.11.2005 – 2017	Peeter Saldre		
		07.08.2003 – 2017	Aivar Tubli				
10.	Kabala	1989–1993	Heldur Henberg	1989–1996	Heldur Henberg	1989–1995	Urve Lepp
		1993–1996	Taimo Piip	1996–2005	Urmas Kupp	1995–2005	Eha Piip
		1996–2002	Elor Ilmet				
		2002–2005	Heldur Henberg				
11.	Oisu	1991–1993	Vello Tammer	1991–1994	Vello Tammer	1989–2005	Mare Jaanimäe
		1993 okt (1 kuu)	Koit Teder	1994–1996	Enn Risthein		
		1993–2002	Jaanus Marrandi	1996–2000	Aivar Lõhmus		
		2002–2005	Ain Aasa	2000–2005	Toomas Marrandi		
12.	Türi vald	1989–1993	Uudo Kalamann	1989–1993	Udo Kalamann	1990–1992	Maie Toome
		1993–1996	Toomas Šadeiko	1993–1999	Malle Annilo	1992–2002	Imbi Karu
		1996–1999	Hillar Varind	1999–2005	Enn Mäger	2002–2005	Maire Pettai
		1999–2005	Toomas Šadeiko				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
13.	Türi linn	1990–1993	Theo Aasa	1990–1998	Theo Aasa	1990–1993	Margit Lugna
		1993–2002	Kalev Aun	1998–1999	Tähve Milt	1993–1995	Anu Nool
		2002–2005	Eino Sepp	1999–2002	Toomas Laimets	1995–2005	Lii Laanemets
				2002–2005	Kaia Iva	01.12.1997 – 29.02.1999	Katrin Soomets (kt)
14.	Türi vald	2005–2009	Theo Aasa	2006–2009	Toomas Marrandi	2006–2017	Lii Laanemets
		2009–2012	Toomas Marrandi	2009–2012	Aivo Prüssel		
		2012–2013	Raivo Pink	2012–2017	Pipi-Liis Siemann		
		2013–2017	Andrus Eensoo				
15.	Väätsa	1991–1999	Leo Voorel	1991–1993	Leo Voorel	1992–1994	Helgi Sarapuu
		1999–2002	Tiit Tuuleveski	1993–2002	Toomas Anderson	1994	Sirje Lahesoo
		2002–2003	Jüri Hiimäe	2002–2003	Aivo Toomistu	1994–...	Ivi (Meikop) Hiimäe
		2003–2004	Tiit Tuuleveski	2003	Aino Ollino (kt)		
		2004–2005	Leo Voorel	2003–2004	Jarno Laur		
		2005–2008	Age Kivimägi	2004	Aino Ollino (kt)		
		2008–2009	Arne Palitser	2004–2005	Lembit Luts		
		2009–2013	Marge Kannel	2005–2009	Kaja Sepp		
		2013–...	Margit Lugna	2009–2013	Jarno Laur		
				2013–...	Lauri Läänemets		
16.	Paide linn	1989		1989		1989	
		09.05.1991	Jaan Rõuk	09.05.1991	Jaan Rõuk	09.05.1991	Virve Kuusik
		28.10.1993 – 23.08.2001	Andres Taimla	28.10.1993	Jaan Rõuk	11.11.1993 – 01.07.2016	Anne Aas
		23.08.2001 – 20.10.2002	Andres Jalak	14.11.96 – 07.05.04	Tõnis Kõiv	06.07.2016 – ...	Karin Tenisson-Alev
		31.10.2002 – 22.10.2005	Peeter Saldre	29.04.04 – 31.03.05	Indrek Kivimäe		
		27.10.2005 – 21.04.2011	Ants Hiimaa	31.03.05 – 03.11.05	Heli Suvi		
		22.04.2011 – 31.01.2013	Kersti Sarapuu	03.11.05 –	Kersti Sarapuu		
		08.02.2013 – 20.10.2013	Tarmo Alt	17.03.11 – 05.11.13	Kaido Ivask		
		05.11.2013 –	Kersti Sarapuu	10.11.2013 –	Alo Aasma		
		16.06.2014 –	Tarmo Alt	16.06.2014	Priit Värk		
		26.03.2015 – ...	Peeter Saldre	26.03.2015 – ...	Siret Pihelgas		

Läänemaa

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
1.	Haapsalu linn	1989–1993	Tiit Beeren	1989–1993	Tiit Beeren	1989–1993	Külvi Tee
		1993–1997	Ülo Uluots	1993–2002	Urmas Sukles	1993–2004	Kristel Jupits
		1997–2002	Andres Lipstok	2002–2007	Teet Kallasvee	2004–...	Erko Kalev
		2002–2005	Andres Ammas	2007–2009	Ingrid Danilov		
		2005–2008	Arder Väli	2009–...	Urmas Sukles		
		2008–2009	Andreas Rahuvarm				
		2009–2015	Jaanus Karilaid				
		2015–...	Andreas Rahuvarm				
2.	Nõva vald	1992–1996	Tiina Selart	1992–1993	Aino Aarniste	1992–2016	Elviira Uusorg
		1996–2002	Tõnu Osa	1993–2005	Tõnu Eevardi		
		2002–2005	Silja Silver	08.04.2005 – 20.11.2006	Aivar Oruste		
		2005–2009	Tõnu Osa	27.12.2006 – 20.11.2009	Kalle Saar		
		2009–2011	Peeter Kallas	20.11.2009 – 14.06.2011	Enn Laansoo		
		2011–2013	Kalle Saar	03.08.2011 – 12.12.2013	Aldo Tamm		
		2013–2016	Peeter Kallas	05.12.2013 – 19.12.2013	Tõnu Raag		
				19.12.2013 – 2016	Deiw Rahumägi		
3.	Ridala	1989–1993	Kalju Janson	1989–1993	Kalju Janson	1989–1996	Ester Silm
		1993–1996	Ago Soomre	1993–1999	Rein Hallik	1997–2001	Marika Põlder
		1996–1999	Olev Peetris	1999–2001	Raul Tammet	2001–2003	Ester Silm
		1999–2005	Aare Tamm	2001–2016	Toomas Schmidt	2003–2017	Igor Pogodin
		2005–2006	Toivo Tomingas	2016–2017	Helen Koppa		
		2006–2013	Olev Peetris				
		2013–2016	Toomas Vallimäe				
		2016–2017	Olev Peetris				
4.	Martna vald (alustas tegevust aastal 1992)	1993–1996	Jaan Esko	1992–2003	Toivo Kivipuur	1992–2008	Helle Esko
		1996–2009	Arvo Ninn	2003–2009	Valeri Ruuse	2008–...	Kaie Talving
		2009–2015	Hardi Rehkalt	2009–...	Tiiu Aavik		
		2015	Indrek Urbas				
		2015	Ene Pallas				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär		
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	
5.	Lääne Nigula: Taebla Küla RSN Taebla vald							
		1989–1991	Kalle Saar	1989–1991	Kalle Saar	1989–1991	Malle Tartu	
		1991–1993	Kalle Saar	1991–1993	Kalle Saar	1991–2006	Malle Tartu	
		1993–1996	Jüri Hiiesalu	1993–1996	Kalle Saar			
		1996–1999	Jüri Hiiesalu	1996–1999	Kalle Saar			
		1999–2002	Jüri Hiiesalu	1999–2002	Ülle Erman			
		2002–2005	Kalle Saar	2002–2005	Ülle Erman			
		2005–2009	Aare Vaalma	2005–2009	Ülle Erman	2006–2013	Kristi Sadulsepp	
	2009–2013	Jaanus Mägi	2009–2013	Ülle Erman				
	Linnamäe küla RSN Oru vald	1989–1991	Ülo Loorens	1998–1991	Ülo Loorens		Lemmi Lumeste	
		1991–1993	Ülo Loorens	1991–1993	Ülo Loorens		Lemmi Lumeste	
		1993–1996	Kalju Maide	1993–1996	Ülo Loorens		Lemmi Lumeste	
		1996–1999	Priit Uus	1996–1999	Ülo Loorens		Lemmi Lumeste	
		1999–2002	Hugo Peterson	1999–2002	Ülo Loorens		Lemmi Lumeste	
		2002–2005	Hugo Peterson	2002–2005	Ülo Loorens		Lemmi Lumeste	
		2005–2009	Ülo Loorens	2005–2009	Arno Kelnik		Anneli Nõupuu	
		2009–2013	Andres Kampmann	2009–2013	Arno Kelnik		Anneli Nõupuu	
	Risti külanõukogu	1989–1992	Valdek Villenthal	1989–1992	Urve Aasmaa			
	Risti vald	1992–1996	Heikki Salm	1992–1996	Tiina Leesik	1992–2003	Kersti Lipu	
		1997–2002	Elvo Leppmaa	1996–2002	Neeme Suur	2004–2006	Tiina Satsi	
		2002–2008	Neeme Suur	2002–2004	Guido Ulejev	2006–...	Heli Randes	
		2008–2013	Andres Liiv	2004–	Jüri Reismaa			
				2005–2013	Rein Kruusmaa			
	6.	Kullamaa vald	1989–1992	Mai Jõevee	1989–1992	Aili Ansel	1989–1992	Maie Tooming
			1992–1993	Mai Jõevee	1992–1993	Aili Ansel	1992–1993	Maie Tooming
			1993–1996	Mai Jõevee	1993–1996	Urmas Tooming	1993–1996	Maie Tooming
			1996–1999	Heino Priimägi	1996–1999	Urmas Tooming	1996–1999	Maie Tooming
1996–1999			Heino Priimägi	1996–1999	Urmas Tooming	1996–1999	Maie Tooming	
2002–2005			Ago Kirsipuu	2002–2005	Einar Pärnpuu	2002–2003	Maie Tooming	
						2003–2005	Kersti Lipu	
2005–2009			Einar Pärnpuu	2005–2009	Üllar Aruksaar	2005–2009	Kersti Lipu	
2009–2013			Einar Pärnpuu	2009–2013	Jüri Ott	2009–2013	Kersti Lipu	
2013–...			Einar Pärnpuu	2013–...	Jüri Ott	2013–...	Kersti Lipu	

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
7.	Noarootsi	1991–1993	Ülo Kalm	1991–2009	Ülo Kalm	1992–2015	Evi Öövel
		1993–1996	Ivar Rüütli	2009–2011	Aivar Kroon	2015–...	Airi Läänemets
		1996–1999	Endel Pelapson	2011–2013	Annika Kapp		
		1999–2002	Endel Pelapson	2013–...	Triin Lepp		
		2002–2005	Vladimir Belovas				
		2005–2009	Vladimir Belovas				
		2009–2013	Rein Vatku				
		2013–2015	Danguole Tamberg				
		2015–...	Margus Laidmets				
8.	Ühinenud Lihula vald	10.1999 – 02.2002	Paul Gill	11.1999 – 12.2000	Jüri Reismaa	10.1999 – 01.2003	Elda Haas
		03.2002 – 11.2002	Tarvo Kuldkepp	12.2000 – 01.2002	Jaak Kastepõld	01.2003 – 01.2009	Nansi Kartanas
		11.2002 – 11.2005	Jaak Kastepõld	01.2002 – 02.2002	Jüri Reismaa	01.2009 – 03.2010	Cariina Pähk (kt)
		11.2005 – 10.2009	Rein Merila	02.2002 – 11.2002	Paul Gill	03.2010 – 10.2011	Tõnis Veltmann
		10.2009 – 10.2013	Tiina Lobja	11.2002 – 11.2005	Tiit Madisson	10.2011 – 01.2012	Cariina Pähk (kt)
		10.2013 – ...	Jaak Kastepõld	11.2005 – 11.2009	Anu-Lii Jürman	01.2012 – 05.2013	Cariina Pähk
				11.2009 – 11.2013	Riho Erismaa	05.2013 – 10.2015	Ermil Miggur
				11.2013 – ...	Varje Ojala-Toos	10.2015 – 02.2016	Cariina Pähk
					02.2016 – ...	Ermil Miggur	
	Lihula külanõukogu	1989–1991	Sulev Sammel	1989–1991	Sulev Sammel (alevivanem)	1989–1991	Elda Haas
	Lihula vald	1991–1996	Oivo Teppan	10.1991 – 11.1993	Oivo Teppan	1991–1999	Elda Haas
				11.1993 – 09.1994	Ilmar Mets		
		1996–1999	Toomas Laos	09.1994 – 10.1999	Jüri Reismaa		
	Lihula alev	1989–1993	Jaan Laats (alevivolikogu esimees)	1989–1993	Jaan Laats (alevivanem)	1989–1993	Eha Naudi (alevisekretär)
	Lihula linn	08.1993 – 11.1993	Jaan Laats	1993–1999	Tõnis Mets	1993–1994	Eha Naudi
		11.1993 – 11.1994	Rein Merila			1994–1999	Nansi Kartanas
11.1994 – 1999		Jaan Laats					

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
	Vormsi	1989–	Arvo Kuusk	1989–1991	Ilona Urv	1989–1991	Kuno Valgema
				12.1991 – 1993	Rudolf Kägu	1991–1993	Ene Sarapuu
		1993–1996	Juhan Ranne	10.1993 – 1996	Ene Sarapuu	1993–...	Eidi Leht
		1996–1999	Harald Immanuel Mickelin	05.1996 – 1998	Teet Vainola		
		1999–2003	Meelis Mägi	03.1998 – 1999	Andres Koch		
		2003–2004	Elle Puurmann	11.1999 – 2002	Ants Varblane		
		2005–2017	Ivo Sarapuu	11.2002 – 2005	Meelis Mägi		
				11.2005 – 2008	Ene Sarapuu		
				10.2008 – 2009	Daina Jüristo		
				12.2009 – 2010	Uku Sulev Kuut		
				07.2010 – 2013	Urmas Pau		
				03.2013 –	Meeme Veisson		
				12.2013 – ...	Tanel Viks		

Lääne-Virumaa

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
1.	Haljala vald	1989 – 27.10.1993	Kalmar Kala	1989 – 7.10.1993	Hille Hansaar	1989 – 08.05.1996	Urve Lille
		27.10.1993 – 21.10.1997	Rein Veiert	28.10.1993 – 17.11.2009	Jüri Sikkut	07.05.1996 – 0.09.1997	Alla Ševtšuk
		21.10.1997 – 28.10.1999	Erik Keskküla	05.11.2009 – ...	Leo Aadel	21.10.1997 – ...	Riina Must
		28.10.1999 – 30.10.2002	Tiit Altmäe				
		30.10.2002 – 18.05.2004	Elmer Aros				
		18.05.2004 – 25.10.2005	Aare Vabamägi				
		25.10.2005 – 28.10.2009	Leo Aadel				
		28.10.2009 – ...	Margus Punane				
2.	Kadrina vald 2005. a ühinesid Saksi valla Kiku, Pariisi ja Salda külad Kadrina vallaga	10.12.1989 – 24.10.1993	Jaan Stern	10.12.1989 – 24.10.1993	Jaan Stern	10.12.1989 – 31.12.1991	Reet Kukk
		25.10.1993 – 28.09.1994	Peeter Ronk	25.10.1993 – 28.09.1994	Enno Põllu	02.01.1992 – 05.01.1999	Geete Lahi
		29.09.1994 – 18.04.1995 aseesimees volikogu esimehe ülesannetes; 19.04.1995 – 17.12.1996	Erich Petrovits	23.11.1994 – 21.02.1995 kt; 22.02.1995 – 01.07.1996	Valeri Lõõnik	01.03.1999 – ...	Marika Mardõkainen
		18.12.1996 – 28.10.1999	Leho Karjus	20.11.1996 – 09.11.1999	Jaan Stern		
		29.10.1999 – 25.10.2005	Jaan Stern	10.11.1999 – 08.11.2005	Ain Suurkaev		
		26.10.2005 – 01.08.2009	Ain Suurkaev	09.11.2005 – 27.11.2013	Aivar Lankei		
		01.08.2009 – 24.11.2009	aseesimees Laili Konist	28.11.2013 – ...	Erich Petrovits		
		25.11.2009 – ...	Jaanus Reisner				
3.	Kunda linn	10.1989 – 28.10.1993	Anne Tasuja	17.12.1989 – 29.11.1999	Anne Tasuja	29.12.1989 – 29.03.1999	Lea Kungas
		28.10.1993 – 22.02.1994	Vello Kaasik	29.11.1999 – 24.04.2000	Margus Jaago	16.08.1999 – 01.11.2013	Anne Paavel
		01.03.1994 – 27.06.1995	Olev Bibik (Mihkelson)	29.05.2000 – 09.11.2002	Anne Tasuja	01.11.2013 – 29.01.2016	Tormis Otsma
		11.09.1995 – 20.10.1996	Vello Vasser	09.11.2002 – 01.01.2011	Allar Aron	04.03.2016 – ...	Krista Engelbrecht
		29.10.1996 – 05.11.1996	Vello Kaasik	01.01.2011 – 11.11.2013	Riina Sooäär		
		05.11.1996 – 17.10.1999	Arvo Vainlo	11.11.2013 – 06.11.2015	Jüri Landberg		
		29.10.1999 – 20.10.2002	Jaak Jalakas	06.11.2015 –	Kaido Veski		

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
		31.10.2002 – 18.10.2009	Anne Tasuja				
		02.11.2009 – 20.10.2013	Arvo Vainlo				
		04.11.2013 – 06.11.2015	Kaido Veski				
		21.12.2015 – ...	Janek Puusepp				
4.	Laekvere vald	1991 – 1993 okt	Aarne Laas	1989–1991 veebr	Heldur Kirsipuu	1989 – 2006 okt	Margit Halop
		10.1993 – 1999 okt	Aarne Urb	1991–...	Aarne Laas	okt 2006 – 2008 aug	Anu Alliksoo
		okt 1999 – 2002 okt	Anton Leichter			aug 2008 – 2010 okt	Silvi Sirelpuu
		okt 2002 – 2013 okt	Margo Klaasmägi			nov 2010 – 2013 veebr	Anu Alliksoo
		okt 2013 – ...	Eerik Lumiste			veebr 2013 – ..	Karin Tampere
5.	Rakke vald	1989–1993	Rein Kerem	1989–1993	Rein Kerem	1989 – 30.11.2001	Enda Elbre
		28.10.1993 – 31.10.1996	Kalju Tamm	04.11.1993 – 28.10.1999	Guido Ploompuu	01.12.2001 – ...	Aimi Vaimel
		31.10.1996 – 28.10.1999	Ants Madissoo	28.10.1999 – 08.11.2002	Villu Kinks		
		28.10.1999 – 31.10.2002	Andrus Blok	09.11.2002 – ...	Andrus Blok		
		31.10.2002 – 27.10.2005	Kalju Tamm				
		27.10.2005 – 04.11.2013	Eda Aabo				
		04.11.2013 – ...	Enno Eilo				
6.	Rakvere linn	jaan 1991 – 1993 nov	Tiit Kullerkupp	1988 – 1996 okt	Tiit Kullerkupp	1990–1993	Lii Ero
		dets 1993 – 1996 nov	Jüri Peinar	jaan 1996 – 1999 apr	Toomas Varek	okt 1993 – 1995 sept	Gerti Kirsimäe
		01.11.1996	Oleg Gross	apr 1999 – 2002 nov	Matti Jõe	sept 1995 – 1995 dets	Mirjam Lukme
		dets 1996 – 2013 okt	Mihkel Juhkami	nov 2002 – 2009 nov	Andres Jaadla	jaan 1996 – 2000 sept	Hiie Lekko
		okt 2013 – 2014 nov	Marko Torm	nov 2009 – 2010 aug	Rannar Vassiljev	sept 2000 – 2001 jaan	Helja Roosi
		nov 2014 – ...	Toomas Varek	aug 2010 – 2012 aug	Andres Jaadla	jaan 2001 – 2003 okt	Kätlin Aun-Janisk
				aug 2012 – 2013 okt	Toomas Varek	nov 2003 – 2004 mai	Marina Sorgus
				okt 2013 – ...	Mihkel Juhkami	mai 2004 – 2005 jaan	Marika Villup
						jaan 2005 – 2005 okt	Riina Männiste
						okt 2005 – 2006 veebr	Marika Villup
						märts 2006 – 2006 mai	Hille Raud
						mai 2006 –	Riina Männiste

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
7.	Rakvere vald	1989–1993	Maie Rakso	1989 – 24.04.2001	Maie Rakso	1989 – 31.03.1991	Helle Kullamäe
		1993–1999	Hannes Konist	02.05.2001 – ...	Aivar Aruja	01.04.1991 – 18.04.2013	Eva-Pille Männik
		1999 – 28.05.2001	Aksel Neeme			19.04.2013 – 11.08.2013	Margit Halop
		20.06.2001 – 2009	Enn Palm			12.08.2013 – ...	Margit Mitt
		alates 2009 – ...	Toomas Rajamäe				
8.	Rägavere vald	09.04.1992 – 20.10.1993	Rein Sinitamm	05.01.1990 – 08.11.1996	Rein Sinitamm	25.01.1990 – 19.05.1997	Tiina Pärn
		20.10.1993 – 20.10.1999	Arvo Jaakson	21.11.1996 – 25.02.2000	Vahur Veermäe	25.05.1995 – 20.04.2001	Liina Part
		20.10.1999 – 21.10.2002	Ruth Pulk	17.03.2000 – 08.11.2002	Erik Keskküla	20.04.2001 – 30.09.2012	Meeeri Metsmaker
		21.10.2002 – 21.10.2005	Aleksander Runovski	21.11.2002 – 17.11.2005	Helmut Pajula	02.11.2012 – 11.08.2013	Margit Stamberg
		21.10.2005 – 18.10.2009	Arvo Jaakson	17.11.2005 – 25.11.2009	Jüri Landberg	12.08.2013 – ...	Liina Part
		29.10.2009 – 27.08.2012	Rene Metsla	25.11.2009 – 01.07.2012	Mati Ulm		
		07.12.2012 – ...	Arnu Lippasaar	29.08.2012 – ...	Virgo Koppel		
9.	Sõmeru vald	30.04.1992 – 15.11.1993	Silvi Köök	20.04.1992 – 15.11.1993	Silvi Köök	30.04.1992 – 31.12.1998	Ene Sukko
		16.11.1993 – 28.10.1996	Vello Käbin	16.11.1993 – 12.08.2002	Veljo Kallip	01.01.1999 – 14.08.2002	Epp Landberg
		29.10.1996 – 25.10.1999	Aivar Lainjärv	14.08.2002 – 26.11.2002	Kalle Tull	17.09.2002 – ...	Helja Roosi
		26.10.1999 – 29.10.2002	Mati Vaagert	26.11.2002 – ...	Peep Vassiljev		
		29.10.2002 – 01.11.2005	Uno Altermann				
		01.11.2005 – 28.10.2009	Vahur Liivak				
		28.10.2009 – ...	Maido Nõlvak				
	Kaarli külanõukogu	1989 – 09.04.1992	Silvi Köök	1989 – 09.04.1992	Silvi Köök	1989 – 09.04.1992	Ene Sukko
Kaarli vald	09.04.1992 – 30.04.1992	Silvi Köök	09.04.1992 – 30.04.1992	Silvi Köök	09.04.1992– 30.04.1992	Ene Sukko	
1992. a nimetati Kaarli vald ümber Sõmeru vallaks							
10.	Tamsalu vald	10.2005 – 11.2013	Andrus Freienthal	10.2005 – 09.2015	Toomas Uudeberg	01.1991 – 02.2016	Elvi Astok
		11.2013 – 10.2015	Vardo Arusaar			02.2016 – ...	Margit Halop
		11.2015 – ...	Toomas Uudeberg				
		10.1991 – 10.1993	Sirje Major	10.1991 – 12.1993	Sirje Major	03.1991 – 01.2005	Anneta Major
		10.1993 – 10.1996	Toomas Uudeberg	03.1994 – 10.1996	Aare Pärna	02.2005 – 10.2005	Jaanus Mutli
		10.1996 – 10.2005	Marmelt Riibe	10.1996 – 10.2004	Toomas Uudeberg		
				10.2004 – 10.2005	Ain Aasa		

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
	Tamsalu linn	10.1996 – 10.2002	Ants Tamme	10.1996 – 09.2004	Urmas Tamm		Elvi Astok
		10.2002 – 10.2005	Andrus Freienthal	10.2004 – 10.2005	Toomas Uudeberg		
	Tamsalu alev	01.1991 – 10.1993	Toivo Hallik	01.1991 – 10.1993	Toivo Hallik		Elvi Astok
		10.1993 – 10.1996	Ants Tamme	10.1993 – 10.1996	Ants Tamme		
1996. a anti Tamsalu alevile linna staatus ja 2005. a ühines Tamsalu linn Tamsalu vallaga							
11.	Tapa vald	2005–2009	Aleksander Sile	2005–2009	Kuno Rooba	2005–...	Piret Treial
		2009 – 05.2016	Urmas Roosimägi	2009–...	Alari Kirt		
		05.2016 – ...	Reigo Tamm				
2005. a ühinesid Tapa linn, Saksi vald (va Kiku, Pariisi ja Salda küla) ja Järvamaa Lehtse vald Tapa vallaks							
	Tapa linn	1991–1993	Raivo Raid	1991–1996	Raivo Raid	1989–2005	Ingrid Eiso
		1993–1996	Rain Sepping	1996–1997	Garri Raagmaa		
		1996–1999	Algur Kaerma	1997–2001	Voldemar Nellis		
		1999–2001	Ilmar Müür	2001–2005	Kuno Rooba		
		2001–2005	Algur Kaerma				
Saksi vald	1993–2005	Aivar Ojavere	1993–2005	Arvi Palmsalu	1993–2005	Eva Vainjärv	
12.	Vihula vald	1989 – 28.10.1993	Hilma Männik	1989 – 31.10.1996	Hilma Männik	1989 – 27.04.1992	Bernise Nukke
		28.10.1993 – 1996 okt valim	Einar Ohov	31.10.1996 – 11.03.1997	Einar Ohov	12.06.1992 – 1993 dets	Elsa Masing
		31.10.1996 – 18.03.1998	Raul Aak	11.03.1997 – 25.03.2002	Tõnu Ammusaar	03.01.1994 – 18.08.1997	Anneli Kivisaar
		18.03.1998 – 26.05.1999	Einar Ohov	25.03.2002 – 05.11.2002	Enn Siska	11.08.1997 – 01.09.2008	Kristi Tomingas
		30.06.1999 – 21.10.1999	Ardi Mikkal	05.11.2002 – 10.02.2003	Ain Välba	02.09.2008 – ...	Enna Tiidemann
		26.10.1999 – 01.04.2001	Mati Piirsalu	05.02.2003 – 14.08.2005	Arvo Kübar		
		09.04.2001 – 24.10.2002	Enno Harmipaik	10.08.2005 – 23.11.2005	Raul Aak		
		30.10.2002 – 05.07.2005	Juhan Aare	24.11.2005 – 17.04.2009	Priit Pramann		
		20.07.2005 – 17.10.2005	Tõnu Ammusaar	17.04.2009 – 26.11.2009	Madis Praks		
		26.10.2005 – 18.10.2009	Ain Välba	09.11.2009 – 14.11.2011	Rene Treial		
		02.11.2009 – 06.10.2010 12.05.2011 – 21.10.2013	Vello Väinsalu	14.11.2011 – 8.11.2013	Raivo Uukkivi		
		14.10.2010 – 12.05.2011	Anneli Alemaa	11.11.2013 – ...	Annes Naan		
		08.11.2013 – ...	Aide Veinjärv				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
	Võsu vald 30.07.1992- 23.10.1999	1989 – 1993 okt valim.	Ants Laigu	1989 – 01.07.1992	Enno Harmipaik	1989 kuni Võsu ja Vihula valla ühinemiseni 1999 okt.	Enna Tiidemann
		26.10.1993 – 29.06.1995	Tiiu Kibe	01.07.1992 – 25.04.1994	Tõnu Valdma		
		26.09.1995 – 1996 okt valim	Hanno Nõmme	02.05.1994 – 28.11.1996	Vaado Sarapuu		
		28.10.1996 – 1999 okt valim	Virge Ong	28.11.1996 – 21.05.1999	Ülo Õuekallas		
	1999. a ühines Võsu vald Vihula vallaga			21.05.1999 – okt valim	Einar Ohov		
13.	Vinni vald	27.12.1989 – 01.08.1992	Jüri Allikalt	27.12.1989 – 01.08.1992	Jüri Allikalt	27.12.1989 – ...	Vaive Kors
		01.08.1992 – 28.10.1993	Villem Alt	01.08.1992 – 15.07.1994	Gustav Madis		
		29.10.1993 – 15.07.1994	Jüri Allikalt	01.09.1994 – 24.05.1995	Rein Mee		
		15.07.1994 – 31.10.1996	Toomas Väinaste	25.05.1995 – 30.11.1996	Einar Katmann		
		31.10.1996 – 21.10.1999	Jüri Allikalt	07.11.1996 – 28.11.2001	Hannes Mets		
		29.10.1999 – 16.01.2002	Vello Tafenau	29.11.2001 – 16.01.2002	Arvo Haas (kt)		
		06.02.2002 – 23.11.2002	Ain Saapar	17.01.2002 – 24.11.2016	Toomas Väinaste		
		25.11.2002 – 25.10.2005	Vello Tafenau	08.12.2016 – ...	Rauno Võrno		
		27.10.2005 – 26.10.2013	Meelis Maine				
		29.10.2013 – 08.12.2016	Rauno Võrno				
		08.12.2016 – ...	Meelis Maine				
14.	Viru-Nigula vald	1989 – 10.1993	Ain Tiivas	1989 – 11.1999	Ain Tiivas	1989 – 09.1992	Heili Tarjan
		10.1993 – 04.2002	Arvo Vutt	11.1999 – 04.2001	Riho Tell	09.1992 – 02.014	Tiina Lauri
		06.2002 – 10.2002	Arne Gordejev	04.2001 – 11.2005	Ervins Veitsurs	03.2014 – ...	Pille Kajar
		10.2002 – 10.2009	Ain Tiivas	11.2005 – 04.2007	Raivo Heinmets		
		10.2009 – 10.2013	Raivo Heinmets	04.2007 – 02.2015	Ervins Veitsurs		
		10.2013 – 06.2015	Olav Kreen	02.2015 – ...	Raido Tetto		
		06.2015 – ...	Ervins Veitsurs				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
15.	Väike-Maarja vald	1989–1996	Olev Liblikmann	1991–1996	Jüri Poolak	1991–1992	Raili-Rosalie Valtin
		1996–1999	Jaak Läänemets	1996–2002	Sven Kesler	1992–2001	Peeter Rahnik
		1999–2002	Olev Liblikmann	2002–2009	Olev Liblikmann	2001–2005	Marjan Rebane
		2002–2005	Indrek Kesküla	2009–2011	Urmas Tamm	2005–2005	Enda Elbre
		2005–2009	Hans Kruusamägi	2011–...	Indrek Kesküla	2006–...	Maris Kõrgmäe
		2009–2013	Olev Liblikmann				
		2013–...	Ene Preem				
16.	Avanduse vald	1989–1996	Hillar Kasu	1992–1996	Sven Kesler	...–1993	Silvi Sirelpuu
		1996–2002	Jaan Kiisk	1996–2003	Jüri Aavik	1993–1996	Marje Saarina
		2002–2005	Lembit Lükk	2003–2004	Raili Sirgmet	1997–1999	Tiina Luht
				2004–2005	Piret Lükk	1999–2002	Ahti Randmere
						2002–2003	Kaja Lepik
2005.a ühines Avanduse vald Väike-Maarja vallaga (16.06.2005)							

Lääne-Viru Omavalitsuste Liit	Juhataja / esimees		Tegevdirektor
asutamisest kuni 1999	Anne Tasuja	04.01.1993 – 31.05.1997	Aivar Ojaverre
09.12.1999 – 05.08.2004	Urmas Tamm	01.08.1997 – 31.12.1998	Einar Ohov
02.09.2004 – 05.01.2006	Olev Liblikmann	01.02.2000 – 15.11.2008	Jaan Lõónik
05.01.2006 – 07.01.2010	Toomas Väinaste	16.03.2009 – ...	Sven Hõbemägi
07.01.2010 – ...	Mihkel Juhkami		

Põlvamaa

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
1.	Ahja vald	1989–1991	Juta Otsa	1989–1992	Juta Otsa	1989–1993	Tiiu Kihho
		1993–2005	Riho Mootse				
		2005–2013	Olev Lilleorg	1993–2012	Mart Vardja	1993–2006	Maie Tõrra
		2013– ...	Uuno Siitoja	2013–...	Peeter Sibul	2007–...	Ülle Saar
2.	Kanepi vald	01.1990 – 10.1993	Ülo Leib	01.1990 – 10.1993	Ülo Leib	08.1992 – 06.2014	Õie Pöder
		10.1993 – 10.1996	Jaan Lauk	10.1993 – 05.2012	Aivar Luts	06.2014 – ...	Katrin Slungin
		10.1996 – 04.2013	Vahur Tohver	11.2012 – 10.2014	Urmas Hallap		
		04.2013 – 10.2013	Vaidu Vidil	11.2014 – ...	Mikk Järv		
		10.2013 – ...	Arno Kakk				
3.	Kõlleste vald	1989–1993	Mait Kiristaja	1989–1994	Mait Kiristaja	1989 – tänaseni	Eva Raup
		1993–1994	Ülo Tammeorg	1993–2002	Roland Lepp		
		1994–2002	Mait Kiristaja				
		2002–2009	Sulev Punning	2002–...	Andrus Seeme		
		2009–2017	Valev Krebes				
4.	Laheda vald	1989–	Sirje Tobreluts	1989–...	Sirje Tobreluts	1989–1999	Maret Sõlg
		1993–...	Aare Kallas				
						01.01.2000 – 24.01.2005	Merike Kuklase
						03.01.2005 – 26.10.2010	Eliko Saks
						10.08.2006 – 02.01.2008	Kersti Käis (vallasekretäri kt)
						15.11.2010 – 04.09.2015	Merike Kuklase
						07.09.2015 – ...	Kaisa Kangro
5.	Mikitamäe vald	27.10.1993 – 29.10.1996	Aare Poolak	04.06.1992 – 09.11.1993	Tõnu Zernask	1992 – juuni 2005	Tiiu Kallari
		29.10.1996 – 29.12.2003	Sulo Nurmeots	10.11.1993 – 24.03.2004	Inara Luigas	juuni 2005 – nov 2005	Tõnu Pira
		29.12.2003 – 25.10.2005	Eevi Raiv	01.04.2004 – 30.09.2005	Sulo Nurmeots	jaan 2006 – august 2007	Ülli Adamson
		26.10.2005 – 31.01.2007	Aleksander Bachmann	25.11.2005 – 27.03.2006	Toivo Paap	august 2007 – mai 2010	Reelika Sirge
		05.02.2007 – 30.10.2009	Raul Raidla	05.06.2006 – 07.01.2007	Ülo Mängel	mai 2010 – nov 2015	Eevi Raiv
		30.10.2009 – 29.12.2010	Ilmar Palmik	01.02.2007 – 16.11.2007	Aleksander Bachmann	märts 2016 – ...	Aleksander Sven Esse
		28.01.2011 – 10.10.2012	Maarika Prost	16.11.2007 – 29.12.2010	Inge Hirmo		
		25.10.2012 – 21.06.2015	Imre Liivago	29.12.2010 – ...	Aare Poolak		
		22.06.2015 – ...	Feliks Raudkett				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
6.	Mooste vald	1989 – 18.12.1992	Elsa Madikainen	1989 – 18.12.1992	Elsa Madikainen	1989 – 30.04.1990	Maie Tõrra
		29.10.1993 – 29.10.1996	Ülo Needo	18.12.1992 – 29.10.1993	Tõnis Sütt	01.05.1990 – 31.05.2000	Lia Teeväli
		29.10.1996 – 31.10.2013	Kaie Suits	30.10.1993 – 12.10.1994	Agu Puniste	01.06.2000 – 16.04.2011	Milja Mäeots
		31.10.2013 – ...	Aare Veetsmann	13.10.1994 – 29.10.1996	Elmar Varik	12.07.2011 – 16.11.2015	Inga Leelanss
				29.10.1996 – ...	Ülo Needo	19.11.2015 – ...	Eevi Raiv
						01.02.2013 – 01.09.2014	asendaja Marje Patrael
7.	Orava Vald	1989–1994	Raimond Lübeck	1989–1993	Raimond Lübeck	1989–2008	Luule Moor
		1994–1999	Paavo Järg	1993–2005	Aare Mällo	2008–...	Ester Valgemäe
		1999–2009	Riina Sabalisk	2005–2013	Ülo Plakso		
		2009–2013	Ene Säinast	2013–...	Riina Sabalisk		
		2013– ...	Ilmar Ploom				
8.	Põlva	1989–1993	Ene Umbra	1989–1993	Ene Umbra	1989–2012	Marje Patrael
		1993–1996	Jaak Hinrikus	1993–1999	Tarmo Tamm	mai – dets 2012	Andres Aavastik
		1996–1999	Imbi Saava	1999–2012	Arne Tilk	2012– ...	Eliko Saks
		1999–2002	Jaak Hinrikus	2012–2013	Mati Meeliste		
		2002–2005	Peeter Alep	2013–...	Georg Pelisaar		
		2005–2009	Jaak Hinrikus				
		2009–2013	Ahti Bleive				
		04. – 05. 2013	Janno Rüütle				
		2013–...	Kuldar Leis				
9.	Räpina Alevivalitsus			1989–1993	Vassili Karnö	1989–2002	Laine Listmann
	Räpina Linnavalitsus	1993–1998	Teet Helm	1993–1998	Vello ootsing		
		1998–1999	Kalev Männiste	1998–2002	Meelis Mälberg		
		1999–2002	Oskar Tuvik				
	Räpina Alaküla			1989–1990	Manivald Sock	1989– 1993	Aime Kärtmann
				1990–1991	Inge Hirmo	1993–2008	Rein Järvelill
	Räpina vallavalitsus	1993–2002	Väino Kivioja	1991–2002	Inge Hirmo	1999–2004	Tõnu Pira
		2002–2005	Oskar Tuvik	2002–2005	Inge Hirmo		
		2005–2009	Tiit Kala	2005–2016	Teet Helm	2004– 008	Voldemar Salomon
		2009–2016	Kaido Palu	2016– ...	Kaido Palu	2008–...	Kalle Laht
2016– ...		Tiit Kala					

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
10.	Valgjärve	1989–1993	Hain Randoja	1989–1996	Hain Randoja	1989–2015	Luule-Mare Salumets
		1993–1996	Alar Tamm	1996–2002	Vaike Tartes	2015–2016	Liine Leetberg
		1996–1998	Aivar Jahu	2002–2003	Kaido Kõiv	2016–...	Elen Heidok
		1998–1999	Toomas Loog	2003–2003	Alar Saksniit		
		2000–2002	Ell Sellis	2003–2004	Saima Värton		
		2002–2005	Aksel Hoop	2004–...	Kaido Kõiv		
		2005–2009	Hain Randoja				
		2009–...	Hegri Narusk				
11.	Vastse-Kuuste vald	1990–1993	Hele Oidermaa	1990–1993	Hele Oidermaa	1990–...	Kai Tagel
		1993–1999	Enno Asur	1993–...	Lennart Liba		
		1999–2002	Inge Kalle				
		2002–2005	Enno Asur				
		2005– ...	Inge Kalle				
12.	Veriora	1993–1996	Helmut Adamson	1993–2005	Peeter Sibul	1989–1994	Laine Sild
		1996–1999	Avo Häidesk	03.2005 – ...	Enel Liin	20.10.1994 – 02.02.1999	Katrin Raja
		1999–...	Rein Raadla			02.02.1999 – 01.07.2005	Viigi Oru
						01.07.2005 – 05.04.2015	Maret Kollom
						27.04.2015 – ...	Kersti Käis
13.	Värška	1992–1993	Paul Mäeste	1989–1993	Paul Mäeste	1989–1993	Luule Ülend
		10.1993 – 04.1999	Jüri Luts	10.1993 – 03.1999	Vello Lõvi	15.11.1993 – 17.02.1995	Helgi Jõhvik
		04.1999 – 11.1999	Meeme Sari	04.1999 – 11.1999	Konstantin Ojaveer	18.02.1994 – 1996	Evi Kikkamägi
		11.1999 – 11.2000	Konstantin Ojaveer	11.1999 – 11.2002	Vello Kikkamägi	14.11.1996 – 1998	Kersti Salulaid
		11.2000 – 11.2002	Endel Kapten	11.2002 – 04.2006	Rein Järvelill	06.07.1998 – 05.01.2000	Luule Ülend
		10.2002 – 10.2005	Ahti Kõiv	2006–...	Raul Kudre	05.01.2000 – 28.09.2002	Laine Männik
		10.2005 – ...	Vello Saar			07.10.2002 – 26.12.2002	Esko Hillep
						03.02.2003 – 28.02.2010	Valeria Litvinenko
						08.03.2010 – ...	Martin Sulp

Pärnumaa

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär		
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	
1.	Are vald	30.11.1992 – 22.10.1993 oli nii vallavanem kui ka volikogu esimees Hindrek Liik						
		22.10.1993 – 30.10.2002	Ain Alamaa			1992 – 20.09.2010	Aino Vaarmaa	
		30.10.2002 – 15.10.2010	Vilja Alamaa	22.10.1993 – 25.10.1999	Leho Pahk	20.09.2010 – 2015	Eve Atka (2015 läks lapsehoolduspuhkusele)	
		22.10.2010 – 18.02.2016	Leelo Lusik	25.10.1999 – 30.10.2002	Hindrek Liik	16.02.2015 – ...	Siiri Jõerand (asendaja lapsehoolduspuhkuse ajal)	
		18.02.2016 – ...	Lauri Luur	15.11.2002 – 14.09.2007	Enn Kuslap			
				14.09.2007 – 04.03.2011	Jaanus Männik			
				05.03.2011 – 02.11.2015	Lauri Luur			
				02.11.2015 – 24.11.2016	Olavi Põllu			
		24.11.2016 – ...	Signe Rõngas					
2.	Audru vald	1989 – 24.04.1992	Kristjan Saarsoo	1989 – 24.04.1992	Rein-Lennart Matsalu	1989 – 30.05.2014	Aino Aitaja	
		10.1993 – 11.2009	Vahur Kobolt	10.1993 – 10.1996	Aare Tuulik	02.06.2014 –	Katri Pruul	
		11.2009 – 10.2011	Siim Suursild	10.1996 – 11.2008	Rein Talisoo			
		13.10.2011 – ...	Jaanus Põldmaa	11.2008 – 09.2011	Margus Joonas*			
				22.09.2011 – ...	Siim Suursild			
	Lavassaare vald/alev Liitus Audru vallaga 2013	10.1993 – 10.1999	Jüri Poolak	12.1991 – 11.1993	Ilmar-Alfred Rõigas	1991 – 10.2013	Aiva Poolak	
		10.1999 – 11.2002	Ülle Varik	11.1993 – 12.2005	Leida Rehtla			
		11.2002 – 12.2005	Merike Püüding	12.2005 – 10.2013	Ene Täht			
		12.2005 – 10.2009	Leida Rehtla					
		10.2009 – 10.2013	Ülle Varik					
3.	Halinga vald	01.1990 – 10.1993	Endel Mäemets	01.1990 – 10.1993	Endel Mäemets	01.1990 – 12.1996	Eevi Óige	
		10.1993 – 10.1996	Vello Prints	11.1993 – 11.1999	Endel Mäemets	01.12.1996 – ...	Riini Óige	
		10.1996 – 11.1999	Arvo Kurgmann	11.1999 – ...	Ülle Vapper			
		11.1999 – 10.2002	Urmas Viilma					
		10.2002 – 10.2005	Rein Põld					
		10.2005 – 10.2013	Raul Peetson					
		10.2013 – ...	Tarvi Tasane					

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
	Pärnu-Jaagupi Alev/Vald Ühines 1996 Halinga vallaga	12.1989 – 08.1992	Ahti Umbasar (alevivolikogu esimees)	12.1989 – 08.1992	Ahti Umbasar (alevivanem)	01.1990 – 12.1996	Eha Soomets (alevisekretär/vallasekretär)
		07.1992 – 10.1993	Arvo Kurgmann (alevivolikogu esimees)	07.1992 – 10.1993	Arvo Kurgmann (alevivanem)		
		10.1993 – 11.1996	Arvo Kurgmann (vallavolikogu esimees)	10.1993 – 12.1996	Leho Lepp (vallavanem)		
4.	Häädemeeste vald	1988–1990	Heino Alunurm	kn		1990–1991	Ilse-Alise Loorents
		1990–1995	Rein Varep	1990 – 11.1993	Rein Varep	1991 – 08.1998	Anne Allikas
		11.1995 – 10.2002	Aili Soopalu	11.1993 – 11.2013	Urmas Aava	08.1998 – ...	Külliki Kiiver (17.08.1998 – 26.06.2004 nimi K.Pruul)
		10.2002 – 10.2005	Tõnu Arumäe	11.2013 – 06.2014	Ants Järvesaar	12.06.2007 – 31.07.2008	Moonika Ani (K. Kiiver asendaja)
		10.2005 – 10.2009	Harri Loring	26.06.2014 – ...	Magnus Mõttus	01.08.2008 – 01.10.2010	Monika Meerents-Luberg (K. Kiiver asendaja)
		10.2009 – 10.2013	Toomas Troska				
		31.10.2013 – ...	Andrus Soopalu				
5.	Kihnu vald	1989–		1989–	Oskar Mätas	04.1965 – 07.2003	Malle (end Pihu) Kuldkepp
		1993 (10.12)	Elmar Randma	11.1993 – 11.1999	Juhan Vapper	07.2003 –	Heldy (end Odintsenko) Põlluste
		1999 (25.10)	Johannes Leas	11.1999 – 11.2000	Taivi (end. Laos) Vesik	09.2010 – 01.2013	Kaidi (end Palu) Adler (vallasekretäri asendaja)
				11.2000 – 12.2002	Argo Lilles		
				12.2002 – 04.2003	Mark Soosaar		
		04.2003 – 11.2005	Evi (end. Vesik) Tõeväli	04.2003 – 11.2005	Johannes Leas		
		11.2005 – 10.2009	Veera (end. Nazarova) Leas	11.2005 – 11.2009	Annely Akkermann		
		10.2009 – ...	Paal Põlluste	2009 (09.11.)	Ingvar Saare		
6.	Koonga vald	19.12.1991 – 21.08.1992	Ülle Andrea	19.12.1991 – 21.08.1992	Ülle Andrea	1989 – 30.09.2015	Helgi Mitt
		18.11.1993 – 17.12.2009	Riho Erismaa	02.12.1993 – 31.10.1996	Ants Mõlder	02.09.2015 – ...	Karoliina Post
		17.12.2009 – 20.10.2013	Kaljo Brandt	31.10.1996 – 19.12.2013	Andres Hirvela		
		25.10.2013 – ...	Vallo Kappak	19.12.2013 – 28.02.2015	Kirke Keert		
				01.03.2015 – ...	Mikk Pikk mets		

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär		
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	
7.	Paikuse vald	01.01.1989 – 26.10.1999	Aime Käärats	01.01.1989 – 22.10.1993	Aime Käärats	01.01.1989 – 31.03.1999	Liilia Varik	
		26.10.1999 – 26.10.2005	Hans Sibrits	22.10.1993 – ...	Kuno Erkmann	01.04.1999 – 2017	Eve Paas	
		26.10.2005 – ...	Mait Talvoja					
8.	Saarde vald Kilingi-Nõmme linn ühines 2013	1989 – 24.10.1993	Kalle Kiipus	1989 – 02.11.1999	Kalle Kiipus	01.07.1982 – 31.12.2005	Maie Tuuksam	
		25.10.1993 – 28.10.1999	Agu Leivits	03.11.1999 – 15.10.2003	Aivar Õun			
		29.10.1999 – 29.10.2002	Kaspar Kaugija	16.10.2003 – 31.12.2005	Kalle Song			
		30.10.2002 – 31.12.2005	Kalle Kiipus					
	Saarde vald ühines 2013	1989 – 28.10.1993	Tarmo Kulu	1989 – 31.12.2005	Tarmo Kulu	1989 – 31.12.2005	Ismene Pähn	
		29.10.1993 – 29.10.1996	Ants Pedaja					
		30.10.1996 – 28.10.1999	Aivar Õun					
		29.10.1999 – 31.12.2005	Väino Lill					
	Tali vald ühines 2013	1989 kuni Tali valla moodustamiseni Tali TSN TK esimees Maio Pahk, sekretär Ilma Holter						
		19.12.1991 – 20.10.1993	Endel-Eerik Maddison	19.12.1991 – 01.11.1993	Endel-Eerik Maddison	1989 – 17.10.1999	Maio Pahk	
		21.10.1993 – 27.10.1996	Villem Kuusk	02.11.1993 – 03.11.2002	Ants Tiido	18.10.1999 – 31.12.2005	Marju Antson	
		28.10.1996 – 07.09.1998	Priit Post	04.11.2002 – 31.12.2005	Indrek Talts			
08.09.1998 – 21.10.1999		Aleksander Vilinurm						
22.10.1999 – 27.10.2002		Peep Kaljuste						
28.10.2002 – 04.11.2002		Maio Pahk						
13.11.2002 – 31.12.2005		Ago Jürgenson						
Saarde vald (2013)	01.01.2006 – 27.10.2009	Väino Lill	01.01.2006 – 05.11.2013	Kalle Song	01.01.2006 – 28.02.2006	Maie Tuuksam		
	28.10.2009 – 29.10.2013	Erli Aasamets	06.11.2013 – ...	Andres Annast	01.03.2006 – 30.09.2006	Lea Ilus		
	30.10.2013 – ...	Väino Lill			01.10.2006 – ...	Marju Antson		
9.	Sauga vald	10.1989 – 10.1993	Margus Murulauk	10.1989 – 10.1992	Margus Murulauk	10.1989 – 10.1993	Valentina Jaansen	
		10.1993 – 10.1999	Mihkel Järve	10.1992 – 06.1994	Villem Raidmets	10.1993 – 03.1995	Sirje Männa	
		11.1999 – 10.2002	Uno Annus	07.1994 – 03.2003	Vello Tiidermann	04.1995 – ...	Anne Annus	
		10.2002 – 02.2003	Meelis Tomberg	02.2003 – 10.2005	Meelis Tomberg			
		03.2003 – 10.2005	Raivo Kukk	10.2005 – 08.2007	Lembit Rebane			

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
		10.2005 – 08.2007	Vello Tiidermann	08.2007 – 08.2011	Vello Tiidermann		
		08.2007 – 10.2009	Uno Annus	09.2011 – 02.2017	Priit Ruut		
		10.2009 – 09.2011	Priit Ruut	02.2017 – ...	Andres Hirvela		
		09.2011 – 10.2013	Vello Tiidermann				
		10.2013 – 02.2017	Kandela Óun				
		02.2017 – ...	Meelis Tomberg				
10.	Surju vald	1989 – esimeest ei ole		Surju Küla RSN TK esimees		08.04.1966 – 1976	Mare Siigur, Surju Küla RSN TK sekretär
				22.12.1988 – 11.12.1991	Evi Kukk	1977 – 11.12.1991	Mare Siigur
		12.12.1991 – 27.10.1993	Evi Kukk	12.12.1991 – 07.03.2011	Evi Kukk	12.12.1991 – ...	Mare Kütt (end Siigur)
		28.10.1993 – 28.10.1996	Jaanus Saar	07.03.2011 – ...	Jaanus Männik		
		29.10.1996 – ...	Kadri-Aija Viik				
11.	Tahkuranna vald	1989 – 25.10.1993	Ilme Saks	1989 – 19.12.1991 kt	Ilme Saks	1989–...	Ulvi Poopuu
				12.1991 – 10.1993	Ilme Saks		
		10.1993 – 11.1999	Andres Ilves	10.1993 – 11.1999	Sirje Jõgiste		
		11.1999 – 11.2005	Avo Rahu	11.1999 – 08.2007	Eeri Tammik		
		11.2005 – 10.2013	Kalmer Metsaoru	11.2007 – ...	Karel Tõlp		
		10.2013 – ...	Argo Mengel				
12.	Tootsi vald	1989 – 10.1993	Mai Animägi	1989 – 25.10.1993	Mai Animägi	1989 – 01.1996	Tiiu Pettai
		10.1993 – 05.1994	Endel Tamm	10.1993 – ... 12.2009	Kaljo Ahman	01.1996 – 10.2000	Merike Vili
		06.1994 – 10.1996	Jüri Koit	12.2009 – ... 01.2015	Kalev Kaljuste	02.2001 – 10.2006	Küllli Kivitar
		11.1996 – 08.1998	Endel Tiits	03.2015 – ...	Riina Kukk	11.2006 – ...	Julia Erm
		10.1999 – ... 2002	Ain Käärt				
		... 2002 – 10.2002	Jüri Käsper				
		10.2002 – 10.2005	Ain Käärt				
		10.2005 – 11.2005	Priit Erm				
		11.2005 – 10.2009	Kalev Kaljuste				
		10.2009 – 03.2015	Lev Suni				
		04.2015 – 03.2016	Priit Erm				
		04.2016 – ...	Jüri Mets				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
13.	Tori vald	12.1989 – 10.1993	Jüri Puust	12.1989 – 12.2002	Jüri Puust	12.1989 – 02.2005	Kaarina Talu
		10.1993 – 10.2002	Kalev Kiisk	11.2002 – 12.2009	Enda Link	03.2005 – 03.2016	Ave (Liblik-Talu) Tali
		11.2002 – 10.2013	Ahti Kukkk	12.2009 – 11.2013	Mart Vaiksaar	02.2008 – 12.2009	Kaie Toobal (asendaja)
		11.2013 – ...	Kalev Kiisk	11.2013 – ...	Kaie Toobal	09.2012 – 10.2015	Eve Atka (asendaja)
						01.2015 – 10.2015	Piret Müür (asendaja)
						29.03.2016 – ...	Siiri Jõerand
14.	Tõstamaa vald	01.1990 – 10.1993	Endel Tõnisson	01.1990 – 03.1997	Endel Tõnisson	06.1988 –	Eve Sahtel
		10.1993 – 10.2009	Heino Tamm	03.1997 –	Toomas Rõhu		
		10.2009 –	Janek Jaansoo				
15.	Varbla vald	06.1988 – 06.1992	Marika Sabiin	06.1992 – 10.1993	Marika Sabiin	1998 – 06.1992	Urve Selberg (RSN TK sekretär)
		10.1993 – 10.1996	Hans Feldmann	11.1993 – 11.1995	Arvi Raavel	06.1992 – 05.1998	Urve Selberg (vallasekretär)
		10.1996 – 10.2013	Marika Sabiin	11.1995 – 19.04.2017	Sivar Tõnisson	05.1998 – 03.2006	Anu Peterson
		10.2013 – ...	Margit Merila	19.04.2017– ...	Kaido Selberg	03.2006 – 03.2007	Annika Oidermaa
						03.2007 – 10.2010	Liina Lind
						10.2010 – 06.2013	Liis Lepik
						07.2013 – 12.2013	Maarja Tammisto
						01.2014 –	Õnneli Varend
16.	Vändra vald	1989 – 10.1993	Uno Laur	1989 – 11.1993	Uno Laur	1989 – 12.1993	Luule Kaljumäe
		10.1993 – 10.1995	Elmo Tilk	11.1993 – 11.2013	Peeter Reimann	12.1993 – 08.1995	Ingrid Hallas
		10.1995 – 10.1996	Hillar Hiis	11.2013 – ...	Jaanus Rahula	08.1995 – 04.2014	Aili Laprik
		10.1996 – 11.1996	Villu Kaljumäe			04.2014 – 06.2014	Kerstin Sempelson
		11.1996 – 09.1997	Kalle Tammai			06.2014 – 08.2015	Krister Vellet
		09.1997 – 10.1999	Janno Holsting			08.2015	Kerstin Sempelson
		10.1999 – 11.2009	Ilmar Teevet			08.2015 – ...	Ahti Randmere
		11.2009 – 11.2010	Kaido Madisson				
		11.2010 – 06.2011	Vassili Padumäe				
		06.2011 – 10.2013	Kaido Madisson				
		11.2013 – ...	Tarmo Lehiste				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
	Kaisma vald liitus 2009	1989 – 10.1993	Arnold-Erich Auksmaa	1989 – 10.1993	Arnold-Erich Auksmaa	1990 – 08.1991	Eevi Heinla
		10.1993 – 04.1995	Ülo Kokk	10.1993 – 11.1996	Elle Tamm	08.1991 – 03.1995	Eevi Usin
		05.1995 – 10.1996	Arnold-Erich Auksmaa	11.1996 – 11.1999	Aino Aalja	04.1995 – 01.2002	Selma Ustav
		10.1996 – 10.1999	Vassili Padumäe	11.1999 – 02.2002	Ain Pukka	02.2002 – 03.2008	Kaie Toobal
		10.1999 – 02.2002	Andres Metsoja	02.2002 – 10.2009	Kalju Metsoja	03.2008 – 10.2009	Ulvi Rahe
		02.2002 – 10.2002	Aldo Pitsner				
		10.2002 – 09.2003	Sirje Padumäe				
		09.2003 – 10.2005	Aldo Pitsner				
		10.2005 – 08.2007	Selma Ustav				
		08.2007 – 10.2009	Ingrid Sillaste				
17.	Vändra alev	1989 – 01.12.1992	Tiiu Ling	1989 – 01.12.1992	Tiiu Ling	1989–...	Eha Tamm
		02.12.1992 – 22.04.1993	Jüri Jürisson	01.12.1992 – 25.10.1993	Allan Aule		
		23.04.1993 – 17.06.1993	Tõnu Laks	15.03.1996 – 21.11.1996	Egert Leetsar		
		18.06.1993 – 25.10.1993	Heldur Hiis	24.10.1996 – 11.1997	Kalle Esula		
		25.10.1993 – ... 10.1996	Urve Sepa	11.1997 – 23.02.1998	Mart Mõttus		
		24.10.1996 – 17.04.1997	Tiiu Ling	23.02.1998 – ...	Toomas Sonts		
		17.04.1997 – 20.11.1997	Kaie Toobal				
		20.11.1997 – 05.02.1998	Fred Rohula				
		05.02.1998 – 23.04.1998	Kaie Toobal				
		23.04.1998 – 24.10.2005	Tiit Kangert				
		28.10.2005 – 25.10.2009	Niida-Anita Morgen				
		02.11.2009 – 25.10.2013	Tiit Kangert				
		31.10.2013 – ...	Priit Enok				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
18.	Pärnu linn	22.12.1989 – 16.11.1993	Margus Tammekivi	27.12.1989 – 26.03.1992	Jaak Saarniit	10.02.1990 – 09.10.1002	Raul Oberg
		02.11.1993 – 27.10.1999	Märt Mere	23.04.1992 – 20.03.1995	Rein Kask	05.10.1992 – 24.01.1994	Priit Tartu
		27.10.1999 – 01.11.2002	Väino Linde	21.03.1995 – 28.10.1996	Väino Linde	28.03.1994 – 05.04.1995	Väino Linde
		01.11.2002 – 26.10.2005	Margus Tammekivi	21.11.1996 – 01.11.1999	Vello Järvesalu	07.04.1995 – 13.02.1996	asendajad Taimi Vilgas ja Ulvi Reimets
		26.10.2005 – 29.10.2005	Ahti Kõo	01.11.1999 – 16.10.2000	Andres Sooniste	14.02.1996 – 29.12.2000	Ulvi Reimets
		29.10.2009 – 17.06.2011	Cardo Rimmel	16.10.2000 – ... 01.2002	Einar Kelder	30.12.2000 – ...	Tiina Roht
		17.06.2001 – 01.11.2013	Vahur Mäe	07.11.2002 – 28.04.2005	Väino Hallikmägi		
		01.11.2013 – 01.01.2015	Krista Nõmm	28.04.2005 – 01.11.2005	Ahti Kõo		
		01.01.2015 – ...	Andrei Korobeinik	01.11.2005 – 19.11.2009	Mart Viisitamm		
				19.11.2009 – 30.03.2015	Toomas Kivimägi		
				16.04.2015 – ...	Romek Kosenkranus		
19.	Sindi linn	1989 – 12.1990	Viivi Palmissaar	12.1990 – 10.1993	Liina Maaste	07.1987 – 08.2009	Lia Oras
		12.1990 – 10.1996	Liina Maaste	10.1993 – 10.1996	Jaan Liivson	08.2009 – 12.2013	Andres Annast
		10.1996 – 11.2009	Mati Mettus	10.1996 – 03.1998	Aleksander Kask	01.2014 – ...	Birgit Kuusk
		11.2009 – 07.2011	Anu Vassvik	04.1998 – 09.2009	Toomas Asi		
		07.2011 – 11.2016	Marko Šorin	10.2009 – 10.2013	Aleksander Kask		
		01.2017 – ...	Rein Ariko	10.2013 – ...	Toomas Asi		

Raplamaa

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
1.	Juuru vald	12.1989 – 10.1993	Tõnu Runno	12.1989 – 12.2002	Tõnu Runno	1989 – 07.2011	Liia Riisalu
		10.1993 – 10.1999	Andrus Tuisk	12.2002 – 12.2005	Tiit Peedu	08.2011 – 02.2012	Raivo Juurik
		10.1999 – 10.2002	Margus Jaanson	12.2005 – ...	Margus Jaanson	02.2012 – 01.2013	Liia Riisalu
		10.2002 – 10.2005	Rain Tulp			01.2013 – 10.2013	Raivo Juurik
		10.2005 – 10.2009	Hannes Vald			10.2013 – 01.2014	Liia Riisalu
		10.2009 – ...	Sirje Endre			01.2014 – ...	Ülle Eesik-Pärn
2.	Järvakandi vald	1989 – 01.1990	Aili Rasmann	1989 – 01.1990	Aili Rasmann	1989 – 01.1990	Helve Puri
		01.1990 – 10.1993	Ahti Arak	01.1990 – 12.1997	Ahti Arak	01.1990 – 03.2007	Aili Rasmann
		11.1993 – 11.1997	Tõnu Saar	12.1997 – 08.2002	Tõnu Saar	06.2007 – 02.2012	Sigrid Algre
		11.1997 – 10.1999	Donald Lunev	08.2002 – 12.2002	Mart Järvik	02.2012 – ...	Selma Ustav
		10.1999 – 10.2002	Erik Salumäe	12.2002 – 11.2003	Peeter Kustmann		
		10.2002 – 10.2005	Donald Lunev	11.2003 – ...	Mart Järvik		
		10.2005 – 10.2013	Enno Alliksaar				
		10.2013 – 02.2016	Marko Matson				
		02.2016 – ...	Peeter Kustmann				
3.	Kaiu vald alates 22.07.1993	10.1993 – 05.1995	Tiit Tammsaar	10.1993 – 05.1997	Tõnu Sirel	1993 – ...	Maie Teearu
		05.1995 – 10.1996	Toivo Nõvandi	05.1997 – 10.2013	Ülle Kiviste		
		10.1996 – 10.1999	Mait Värk	10.2013 – 01.2017	Erika Reinumägi		
		10.1999 – 10.2005	Lembit Arro	02.2017 – ...	Ülle Kiviste		
		10.2005 – 10.2009	Erika Reinumägi				
		10.2009 – 10.2013	Agur Asperk				
		10.2013 – 01.2017	Sulev Viiron				
		02.2017 – ...	Sirje Laansoo				
4.	Kehtna vald	1989 – 10.1993	Silvi Ojamuru	1989 – 08.1996	Silvi Ojamuru	1989 – 06.2011	Reet Nero
		10.1993 – 1994	Märt Riisenberg	08.1996 – 10.2013	Kalle Toomet	06.2011 – ...	Veljo Väarsi
		1994 – 08.1996	Kalle Toomet	10.2013 – ...	Indrek Kullam		
		02.1996 – 10.2002	Tõnu Teder				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
		10.2002 – 08.2004	Tõnis Blank				
		08.2004 – 10.2009	Märt Riisenberg				
		10.2009 – 10.2013	Karl Tamme				
		10.2013 – ...	Katrin Velleste				
5.	Kohila alev kuni 10.2002	1989 – 10.1993	Joel-Siim Pöld	1989 – 11.1998	Joel-Siim Pöld	1989–1989	Liivi Tiitus
		10.1993 – 10.1999	Uku Torjus	11.1998 – 01.2000	Tarmo Peterson	05.1990 – 12.1993	Sirje Mett
		10.1999 – 10.2002	Riho Pihlapuu	01.2000 – 12.2002	Vahur Soikmets	04.1994 – 12.2002	Aive Hirs
6.	Kohila vald kuni 10.2002	1989 – 10.1993	Adolf Kerno	1989 – 10.1993	Adolf Kerno	1989 – 02.1991	Anne Neeme
		10.1993 – 10.2002	Ülle Udam	10.1993 – 10.1999	Priidu Rõõmus	02.1991 – 03.1992	Helje Soikmets
				10.1999 – 10.2002	Andrus Saare	03.1992 – 09.1992	Mare Kaidme
						04.1993 – 09.1993	Helje Soikmets
						09.1993 – 12.2002	Anne Neeme
7.	Kohila vald alates 10.2002	10.2002 – 10.2005	Riho Pihlapuu	10.2002 – 10.2005	Andrus Saare	01.2003 – 03.2003	Anne Neeme
		10.2005 – 10.2009	Kalle Talviste	10.2005 – 10.2009	Hillar Kalmet	03.2003 – ...	Ahto Järvela
		10.2009 – 10.2013	Margus Miller	10.2009 – 04.2011	Andrus Saare		
		10.2013 – ...	Jüri Vallsalu	05.2011 – ...	Heiki Hepner		
8.	Käru vald	1989 – 10.1993	Enno Luulik	1989 – 03.1992	Enno Luulik	1989 – 10.1993	Maimo Nöps
		10.1993 – 10.1996	Evi Luulik	04.1992 – 10.1996	Andrus Kukk	10.1993 – 12.2002	Ester Viruste
		10.1996 – 10.2000	Vaido Kala	10.1996 – 10.2002	Jaak Herodes	12.2002 – 11.2003	Martin Minn
		10.2000 – 10.2002	Enno Luulik	10.2002 – 10.2005	Andres Tšumakov	12.2003 – ...	Liia Tõnismäe
		10.2002 – 10.2005	Elari Hiis	10.2005 – ...	Elari Hiis		
		10.2005 – 10.2009	Riina Kalvet				
		10.2009 – ...	Paul Sepp				
9.	Märjamaa alev kuni 10.2002	1989–1990	Jüri Kapp	1989–1990	Jüri Kapp	1989–1990	Maimu Enni
		1990 – 10.1993	Tõnu Lõhmus	1990 – 02.1998	Tõnu Lõhmus	1990–1993	Lea Tiigisoos
		10.1993 – 10.2002	Villu Karu	02.1998 – 10.2002	Eero Plamus	1993–2002	Tõnu Mesila
10.	Loodna vald kuni 10.2002	1989 – 10.1993	Kaare Tammaru	1989 – 10.1993 okt	Kaare Tammaru	1989–1993	Emma Leedu
		10.1993 – 10.1999	Kaare Tammaru	10.1993 – 10.2002	Tiit Hiimaa	1993–2002	Sirje Jets
		10.1999 – 10.2002	Margus Jehe				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
11.	Märjamaa vald kuni 10.2002	1989 – 10.1993	Koidu Rosin	1989 – 10.1996	Koidu Rosin	1989–2002	Virve Kristal
		10.1993 – 10.1996	Eero Plamus	10.1996 – 10.1999	Mart Tilk		
		10.1996 – 10.1999	Mikk Vaarmann	10.1999 – 10.2002	Allar Oviir		
		10.1999 – 10.2002	Sulev Mölder				
12.	Märjamaa vald alates 10.2002	10.2002 – 10.2005	Allar Oviir	10.2002 – 2005	Eero Plamus	2002–2008	Virve Kristal
		10.2005 – 10.2013	Villu Karu	2005 – 10.2005	Mart Tilk	2009– ...	Maigi Linna
		10.2013 – ...	Urmas Kristal	10.2005 – 10.2013	Eero Plamus		
				10.2013 – ...	Villu Karu		
13.	Raikküla vald	1989 – 03.1992	Laine Arro	1989 – 03.1992	Laine Arro	1989– ...	Ülle Sale
		03.1992 – 10.1993	Jaak Pregel	03.1992 – 10.1993	Jaak Pregel		
		10.1993 – 10.1996	Anne Kalf	10.1993 – 10.1996	Jaan Truuts		
		10.1996 – 10.1999	Raul Aalde	10.1996 – 10.2005	Jaak Pregel		
		10.1999 – 10.2005	Urmas Uustallo	10.2005 – 10.2013	Jaan Truuts		
		10.2005 – 04.2007	Ain Pildre	10.2013 – ...	Anne Leht		
		05.2007 – 10.2009	Raul Aalde				
		10.2009 – ...	Anne Kalf				
14.	Rapla alev/ linn kuni 10.2002	1989 – 10.1993	Väino Sassi	1989 – 10.1993	Väino Sassi	1989–1993	Lidia Kalda
		10.1993 – 10.1999	Tõnu Susi	10.1993 – 10.1999	Eero Kalberg	1993–1994	Liivi Väarsi
		10.1999 – 10.2002	Margus Tilga	10.1999 – 10.2002	Aare Heinvee	1994–2002	Ants Soodla
15.	Rapla vald kuni 10.2002	1989 – 10.1990	Jaan Lens	1989 – 10.1990	Jaan Lens	1989–2002	Kai Eensalu
		10.1990 – 10.1993	Jaan Laaniste	10.1990 – 10.2002	Jaan Laaniste		
		10.1993 – 10.2002	Jüri Võigemast				
16.	Rapla vald alates 10.2002	10.2002 – 10.2005	Jüri Võigemast	10.2002 – 10.2009	Aare Heinvee	2002–2003	Kai Eensalu
		10.2005 – 10.2009	Väino Sassi	10.2009 – 08.2012	Alar Mutli	2004–...	Ants Soodla
		10.2009 – 01.2010	Raivo Erm	08.2012 – 08.2016	Ilvi Pere		
		01.2010 – 10.2013	Erlend Tammenurm	09.2016 – ...	Kalle Toomet		
		10.2013 – ...	Tarmo Lukk				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
17.	Vigala vald	1989 – 10.1993	Toivo Averin	1989 – 04.1998	Toivo Averin	1989–...	Helja Kaarits
		10.1993 – 10.1996	Ülo Altmets	04.1998 – 10.1999	Priit Kärсна		
		10.1996 – 10.1999	Hans Redlich	10.1999 – 10.2002	Meelis Välis		
		10.1999 – 04.2000	Toivo Averin	10.2002 – ...	Priit Kärсна		
		04.2000 – 10.2013	Enn Roosi				
		10.2013 – 04.2016	Martin Andreller				
		04.2016 –...	Meelis Välis				

Saare maakond

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
1.	Kihelkonna vald	1992–1993	Eino Heinmets	1992–1993	Eino Heinmets	1992–2013	Sirje Raik
		1993–1995	Harri Saagpakk (esimehe kt, aseesimees)	1993–1995	Harri Saagpakk (kt)	2013–...	Evelin Voksepp
		1995–1996	Enda Torga	1995–1996	Tormis Lepik		
		1996–2002	Arvo Kullapere	1996–1999	Allan Alev		
		2002–2003	Lembit Laido	1999–2003	Aivar Kallas		
		2003–2007	Karl Teär	2003–2007	Marju Lõbus		
		2007–2015	Rene Reinsoo	2007–2007	Sirje Salong (kt)		
		2015–...	Karl Teär	2007–2009	Jüri Saar		
				2009–...	Raimu Aardam		
2.	Kuressaare linn	01.01.1990 – 29.10.1993	Taivo Lõuk	01.01.1990 – 11.11.1993	Taivo Lõuk	27.11.1978 – 31.12.1993	Aina Teivas
		29.10.1993 – 01.11.1996	Mati Põld	11.11.1993 – 07.11.1996	Ülo Vevers	01.01.1994 – 20.07.2000	Maie Kuldkepp
		01.11.1996 – 13.05.1999	Laine Tarvis	07.11.1996 – 06.06.2005	Jaanus Tamkivi	21.07.2000 – 31.07.2004	Eero Lapp
		13.05.1999 – 29.10.1999	Taivo Lõuk	16.06.2005 – 17.11.2005	Urmas Treiel	16.08.2004 – 07.04.2011	Mati Leis
		29.10.1999 – 31.10.2002	Peeter Jalakas	17.11.2005 – 26.11.2009	Urve Tiidus	08.04.2011 – ...	Eero Lapp
		31.10.2002 – 27.10.2005	Peeter Jalakas	26.11.2009 – 08.04.2011	Urve Tiidus		
		27.10.2005 – 26.10.2009	Toomas Takkis	08.04.2011 – 29.11.2013	Mati Mäetalu		
		26.10.2009 – 01.11.2013	Erik Keerberg	29.11.2013 – 02.04.2015	Hannes Hanso		
		01.11.2013 – ...	Toomas Takkis	02.04.2015 – ...	Madis Kallas		
3.	Laimjala k/n Laimjala vald	1989 – 10.1993	Ellen Sepp	1989 – 10.1993	Ellen Sepp	1989–2017	Merike Liiv
		1993 – 10.1996	Mati Kütt	1989 – 10.1993	Kalle peedu		
		31.10.1996 – 10.1999	Albet Kõve	10.1993 – 10.1999	Kalle peedu		
		10.1999 – 10.2002	Heli Maajärv	1999–2017	Vilmar Rei		
		31.10.2002 – 10.2005	Heli Maajärv		Vilmar Rei		
		27.10.2005 – 10.2009	Aarne Lember		Vilmar Rei		
		28.10.2009 – 10.2013	Aarne Lember		Vilmar Rei		
		30.10.2013 – 2017	Aarne Lember		Vilmar Rei		

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
4.	Leisi vald	1989 – 13.12.1993	Rein Truu	1989 – 11.01.1994	Rein Truu	13.02.1989 – 05.02.2012	Aasa Allikson
		13.12.1993 – 11.04.1995	Sulev Raudsepp	11.01.1994 – 14.03.1995	Taivo Altosaar	06.02.2012 – 30.06.2015	Kaire Müür
		11.04.1995 – 29.10.1996	Enno Reis	11.04.1995 – 31.10.2005	Mart Mäeker	12.09.2016 – ...	Elo Ilumäe
		29.10.1996 – 11.11.1999	Allan Kanemägi	31.10.2005 – ...	Ludvik Mõtlep		
		11.11.1999 – 26.10.2005	Marika Pulk				
		26.10.2005 – 28.10.2009	Mart Mäeker				
		28.10.2009 – 04.06.2015	Andrus Kandima				
		15.06.2015 – 18.07.2016	Tiina Olesk				
		15.08.2016 – ...	Andrus Kandimaa				
5.	Kaarma vald 21.11.1991 – 31.10.1999			26.09.1989 – 31.12.1989	Olev Aru (k/n)		
				01.01.1990 – 10.12.1991	Albert Vaga (k/n)		
		11.12.1991 – 28.10.1993	Jüri Pärtel	11.12.1991 – 28.10.1993	Jüri Pärtel		
		29.10.1993 – 29.10.1996	Margus Mägi	29.10.1993 – 21.11.1996	Jüri Pärtel		
		30.10.1996 – 12.11.1998	Andrus Sepp	22.11.1996 – 31.10.1999	Ülo Vevers	01.12.1989 – 31.12.1999	Eeve Näalik
		13.11.1998 – 31.10.1999	Urmas Lehtsalu				
6.	Kuressaare vald 12.03.1992 – 30.10.1999			06.1986 – 11.03.1992	Tiia Pulk (k/n)		
		12.03.1992 – 27.10.1993	Tiia Pulk	12.03.1992 – 27.10.1993	Tiia Pulk	01.06.1989 – 01.07.1994	Tiiu Pirn
		28.10.1993 – 21.11.1996	Lauri Ting	28.10.1993 – 08.01.1997	Tiia Pulk	01.08.1994 – 14.01.1997	Tiina Parkja
		22.11.1996 – 29.01.1997	Eero Lapp	09.01.1997 – 31.10.1999	Jaan Lember	10.01.1997 – 31.12.1999	Riina Allik
		30.01.1997 – 30.10.1999	Urmas Sepp				
7.	Kaarma vald 27.10.1999 – 12.12.2014	01.11.1999 – 28.10.2002	Urmas Lehtsalu	1.11.1999 – 05.11.2002	Ülo Vevers	01.01.2000 – 30.04.2010	Riina Allik
		29.10.2002 – 27.10.2005	Urmas Lehtsalu	06.11.2002 – 13.11.2005	Ülo Vevers		
		28.10.2005 – 30.09.2009	Margus Mägi	14.11.2005 – 09.11.2009	Ülo Vevers	01.05.2010 – 31.12.2014	Andrus Lulla
		01.10.2009 – 30.10.2013	Urmas Lehtsalu	10.11.2009 – 15.06.2013	Margus Mägi		
		31.10.2013 – 12.12.2014	Urmas Lehtsalu	10.07.2013 – 05.11.2013	Andres Tinno		
				06.11.2013 – 17.12.2014	Andres Tinno		

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
8.	Kärla vald 12.03.1992 – 12.12.2014	31.02.1992 – 29.10.1993	Vaike Oper	31.03.1992 – 30.10.1996	Vaike Oper	01.04.1992 – 20.02.1994	Ulvi Lango
		29.10.1993 – 10.02.1994	Tiit Pildre	31.10.1996 – 10.11.2005	Toivo Vaik	03.01.1994 – 30.04.1998	Anneli Lember
		10.02.1994 – 23.10.1996	Olav Etverk	09.11.2005 – 24.10.2007	Meelis Sepp	06.05.1996 – 18.12.1996	Margit Kaldre
		29.10.1996 – 10.10.1997	Hans Uba	20.11.2007 – 15.11.2009	Enno Pildre	19.12.1996 – 17.07.2014	Margit Kaldre
		23.10.1997 – 21.10.1999	Elgi Lepik	16.11.2009 – 04.04.2013	Villi Pihl	08.09.2014 – 31.12.2014	Liis Lepik
		27.10.1999 – 24.10.2005	Margus Õunpuu	05.04.2013 – 17.12.2014	Tiina Luks		
		31.10.2005 – 15.10.2007	Arvi Hallik				
		15.10.2007 – 23.10.2009	Toivo Vaik				
		27.10.2009 – 17.12.2014	Ülar Tänä				
9.	Lümanda vald 17.06.1993 – 12.12.2014	26.10.1993 – 29.10.1996	Aare Pöld	01.02.1993 – 24.11.1993	Aldur Ruumet	05.07.1965 – 31.12.2014	Eevi Kiks
		30.10.1996 – 27.10.1999	Jüri Mets	25.11.1993 – 27.10.1996	Jaanus Reede		
		28.10.1999 – 30.09.2002	Priit Penu	28.10.1996 – 27.10.1999	Jaanus Reede		
		01.10.2002 – 31.10.2002	Tõnu Talvi	28.10.1999 – 03.12.2002	Jaanus Reede		
		01.11.2002 – 26.10.2005	Tõnu Talvi	04.12.2002 – 14.11.2005	Jaanus Reede		
		27.10.2005 – 29.10.2009	Riho Niit	15.11.2005 – 27.04.2008	Toivo Vaik		
		30.10.2009 – 31.10.2013	Mart Maastik	28.04.2008 – 08.11.2009	Tarmo Pikner		
		01.11.2013 – 12.12.2014	Mart Maastik	09.11.2009 – 17.12.2014	Jaanika Vakker		
10.	Lääne-Saare vald		alates 13.12.2014				
		13.12.2014 – ...	Urmas Lehtsalu	18.12.2014 – 08.03.2016	Andres Tinno	01.01.2015 – ...	Andrus Lulla
				09.03.2016 – ...	Tiina Luks		
11.	Muhu vald	1993 – 20.10.2005	Jaan Kesküla	01.10.1990 – 18.04.1995	Jüri Räim	1990 – 01.11.2005	Mari Alt
		26.10.2005 – 21.08.2007	Kadri Tüür	08.1995 – 02.11.1999	Heino Palu	01.11.2005 – 21.12.2005	Kairit Vahter (vallasekretäri kt)
		21.09.2007 – 24.03.2008	Tiina Saar	18.11.1999 – 26.10.2005	Ain Saaremäel	22.12.2005 – 11.10.2006	Kairit Vahter
		24.03.2008 – 22.10.2009	Kadri Tüür	16.12.2005 – 21.11.2009	Tiit Peedu	10.11.2006 – 14.06.2007	Maire Käärid (vallasekretäri kt)
		27.10.2009 – 25.10.2013	Jaana Palu	20.11.2009 – 19.01.2010	Peeter Laum	15.06.2007 – ...	Ave Toomsalu

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
		31.10.2013 – ...	Ain Saaremäel	22.01.2010 – ...	Raido Liitmäe		Ave Toomsalu asendajad lapsepuhkuse ajal:
						15.02.2010 – 31.08.2011	Ulvi Rahe
						27.02.2012 – 16.09.2012	Ulvi Rahe
						24.09.2012 – 12.12.2012	Maire Käärid
						13.12.2012 – 01.10.2013	Karl Tiitson
12.	Mustjala vald	14.04.1992 – 18.11.1993	Henno Ellermaa	14.04.1992 – 08.12.1993	Hello Ellermaa	1992 – 06.2003	Tiiu Varik
		19.11.1993 – 08.12.1994	Ain Köster	09.12.1993 – 21.11.1006	Enno Kolter	01.07.2003 – 31.10.2003	Tiiu Tilts kt
		09.12.1994 – 21.11.1996	Kalle Kolter	22.11.1996 – 29.10.1999	Aare Allik	11.12.2003 – 09.11.2006	Ene Silla
		22.11.1996 – 03.11.1999	Henno Ellermaa	14.11.1999 – 27.11.2000	Enno Kolter	11.2006 – 01.2007	Merike Liiv kt
		04.11.1999 – 27.11.2000	Henno Alt	27.11.2000 – 28.06.2001	Merit Meri	16.01.2007 – ...	Liivi Väli
		27.11.2000 – 28.06.2001	Henno Ellermaa	28.06.2001 – 07.04.2006	Enno Kolter		
		28.06.2001 – 27.10.2005	Henno Alt	08.04.2006 – 31.12.2006	Hildegard Truu		
		28.10.2005 – 31.12.2006	Kalle Kolter	1.01.2007 – ...	Kalle Kolter		
		26.01.2007 – 26.10.2009	Toivo Lõhmus				
		27.10.2009 – ...	Malve Kolli				
13.	Orissaare vald	11.07.1991 – 20.09.1993	Juta Traumann	11.07.1991 – 20.09.1993	Juta Traumann	25.04.1983 – ...	Anne Saar
		05.10.1993 – 08.10.1993	Mati Viljaste	27.10.1993 – 16.11.2009	Raimu Aardam		
		21.01.1994 – 23.10.1996	Peeter Oopkaup				
		01.11.1996 – 10.10.2002	Kalmet Ligi				
		20.10.2002 – 12.10.2005	Aime Haamer				
		31.10.2005 – 28.09.2009	Evi Männik				
		28.10.2009 – 09.10.2013	Kristjan Kana	04.11.2009 – 14.11.2013	Aarne Põlluäär		
		31.10.2013 – ...	Marili Niits	14.11.2013 – ...	Vello Runthal		

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
14.	Pihla vald	09.01.1990 – 18.10.1993	Niina Tuuling	09.01.1990 – 28.10.1993	Niina Tuuling	1982 – 25.11.2010	Lilja Lember
		28.10.1993 – 23.10.1996	Peeter Paomees	28.10.1993 – 30.10.1996	Niina Tuuling	26.11.2010 – ...	Riina Allik
		30.10.1996 – 29.10.1999	Endel Pank	30.10.1996 – 29.10.1999	Tõnu Hütt		
		29.10.1999 – 24.10.2002	Tõnu Post	29.10.1999 – 30.10.2002	Tõnu Hütt		
		30.10.2002 – 21.10.2005	Tõnu Post	15.11.2002 – 25.10.2005	Tõnu Hütt		
		25.10.2005 – 21.10.2009	Tõnu Post	02.11.2005 – 26.10.2009	Tõnu Hütt		
		26.11.2009 – 25.10.2013	Tõnu Hütt	03.11.2009 – 31.10.2013	Jüri Saar		
		31.10.2013 – ...	Tiit Kaasik	07.11.2013 – ...	Jüri Saar		
15.	Põide vald	1989–1991	Eino Kirs	1989–1991	Eino Kirs	1989–1991	Ellen Koder
		1991–1993	Eino Kirs	1991–1993	Eino Kirs	1991–1993	Ellen Koder
		1993–1996	Leili Kommel	1993–1996	Ellen Koder	1993–1994	Manja Torn
						1994–1995	Küllike Maisalu
						1995–1996	Ulvi Kabur
		1996–1999	Arno Truumees	1996–1999	Eino Kirs	1997–...	Maire Käärid
		1999–2002	Andres Hanso	1999–2002	Eino Kirs		
		2002–2005	Mihkel Käärid	2002–2005	Vilmar Laak		
		2005–2006	Erki Aavik	2005–2006	Vilmar Laak		
		2007–2009	Mihkel Käärid	2006–2009	Jüri Linde		
		2009–2012	Koit Kelder	2009–2013	Jüri Linde		
		2012–2013	Vilmar Laak				
		2013–...	Marina Treima	2013–...	Andres Hanso		
16.	Ruhnu vald	al 1989	Priit Meerits	1989–1993	Priit Meerits	1989 – 06.2006	Riina Kaljulaid
		1993–1996	Rainer Kolts	1993 – 08.1999	Vello Kümmel	06.2006 – 01.07.2009	Riina Allik (kt-na)
		1996–1999	Priit Meerits				
		1999 – 26.10.2005	Rainer Kolts	11.1999 – 30.06.2005	Kaarel Lauk		
		02.11.2005 – 19.12.2005	Reigo Jõe	01.07.2005 – 01.06.2014	Aare Sünter		
		19.12.2005 – 20.11.2006	Maarja Suigusaar				
		20.11.2006 – 12.05.2008	Ave Viirmaa				
		12.05.2008 – 02.11.2009	Vello Kümmel			01.07.2009 – ...	Tiina Allik
		02.11.2009 – 03.02.2011	Ariina Kollom				
		22.03.2011 – 24.09.2013	Sirje Simson				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
19.	Valjala vald	1989 – 01.10.1993	Enn Pukk	1989 – 15.11.1993	Enn Pukk	1989–2015	Saima Varvas
		01.11.1993 – 29.07.1996	Andres Sepp	15.11.1993 – 14.07.1996	Kuno Pärn	2015–...	Ene Johanson
		01.11.1996 – 28.02.1997	Eugen Koit	22.11.1996 – 09.2011	Kaido Kaasik		
		26.03.1997 – 28.10.1999	Ivo Ratas	10.2011 – 12.2011	Mati Saar		
		28.10.1999 – 29.10.2002	Gustav Kutsar	01.01.2012 – ...	Aare Martinson		
		29.10.2002 – 26.10.2005	Aive Mõistlik				
		26.10.2005 alates	Liilia Eensaar				

Jrk nr	Omavalitsusliit	SOL esimees		Juhatus		Büroo direktor	
		Ajavahemik	Nimi			Ajavahemik	Nimi
1.	Saaremaa Valdade Liit (algne nimi) Saaremaa Omavalitsuste Liit	24.03.1993 – 16.02.1994	Jüri Pärtel	kollektiivne otsustusorgan		28.09.1993 – 26.02.1997	Liivi Väli
		16.02.1994 – 22.01.1997	Jüri Pärtel	juhatusse kuuluvad kõikide liikmete esindajad		26.02.1997 – 28.03.2011	Jüri Pärtel
		22.01.1997 – 09.12.2002	Raimu Aardam			28.03.2011 – 30.03.2013	Eerika Thalheim (büroo direktori kohusetäitjana)
		09.12.2002 – 21.12.2005	Mart Mäeker			01.04.2013 – ...	Veiko Viil
		21.12.2005 – 17.12.2009	Raimu Aardam				
		17.12.2009 – 26.01.2012	Kaido Kaasik				
		26.01.2012 – 09.10.2014	Raimu Aardam				
		09.10.2014 – ...	Madis Kallas				

Tartumaa

Jrk nr	Oma-valitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär/linnasekretär		KOV staatus
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	
1.	Alatskivi vald	1989–1993	Jaan Pöör	1989–1995	Jaan Pöör	1989–2000	Aino Sipelgas	16.05.1991
		1993–1996	Koit Lellep	1995–1996	Tiit Hilpus	2000–...	Ene Zirk	
		1996–1999	Urmas Laur	1996–1999	Ülo Must			
		1999–2000	Jaan Pöör	1999–2005	Maie Nisu			
		2000–2002	Uno Ainsoo	2005–...	Andu Tõrva			
		2002–2005	Karl Elken					
		2005–2009	Janno Tomson					
		2009–2010	Ago Sütt					
		2010–...	Jaako Lindmäe					
2.	Elva linn	1990–1993	Kalle Sepp	1990–1993	Kalle Sepp	1989–1993	Eha Paabut	16.05.1991
		1993–1994	Herold Saare	1993–1998	Väino Uibo	1993–1996	Kaja Pallon	
		1994–1996	Arvi Vask	1998–1999	Kalle Jürgenson	1996–1999	Kersti Napierski	
		1996–1998	Laur Palgi	1999–2002	Aare Anderson	1999–2013	Maia Kukk	
		1998–1999	Marianne Menning	2002–2007	Urmas Kruuse	2014–...	Salle Ritso	
		1999–2002	Toomas Järveoja	2007–2011	Reno Laidre			
		2002–2013	Leelo Suidt	2011–2015	Toomas Järveoja			
		2013–...	Meelis Karro	6.05.2015–...	Eva Kams			
3.	Haaslava vald	1989–1993	Margus Pleksner	1989–1999	Margus Pleksner	1989–2003	Aavo Omann	11.07.1991
		1993–1996	Voldemar Kuningas	1999–2003	Koit Prants	2003–2007	Aire Veske	
		1996–1999	Maie Kajalaid	2003–2009	Jüri Raudseping	2007–2015	Ene Silla	
		1999–2005	Avo Samarüütel	2009–...	Priit Lomp	2015–...	Annika Pajumaa-Murov	
		2005–2009	Lauri Roosiorg					
		2009–...	Taivo Kirm					
4.	Kallaste linn	1989–1993	Pavel Tõlnikov	1989–1993	Pavel Tõlnikov	1989–1993	Jelena Leonova	11.07.1991
		1993–1996	Tiit Hilpus	1993–1999	Liidia Karzubova	1993–1999	Ell Veider	
		1996–1999	Ernest Tamm	1999–2000	Tiit Hilpus	1999–2006	Kai Pruuli	
		1999–2000	Roman Fjodorov	2000–2002	Georgi Gorjunov	2007–2008	Anne Läns	
		2000–2002	Olga Kereketkina	2002–2004	Viktor Nukka	2008–2011	Üllar Reino	
		2002–2003	Niina Sergejeva	2004–2005	Viktor Klotško	2011–2012	Age Vene	
		2003–2005	Leonti Kromonov	2005–2006	Maie Nisu	2012–...	Jekaterina Aader	

Jrk nr	Oma-valitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär/linnasekretär		KOV staatus
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	
		2005–2008	Jaak Üprus	2006–2008	Kalju Siilivask			
		2008–009	Vladimir Kromonov	2008–2009	Jaak Üprus			
		2009–...	Fjodor Plešankov	2009–2014	Viktor Nukka			
				2014–2015	Gerli Koppel			
				2.06.2015–...	Gennadi Kulkov			
5.	Kambja vald	1989–1993	Rein Ärmpalu	1989–1993	Rein Ärmpalu	1989–1993	Jutta Luha	16.05.1991
		1993–1999	Priit Päck	1993–...	Ivar Tedrema	1993–...	Reet Kiuru	
		1999–2009	Mati Luik					
		2009–...	Irma Drenkhan					
6.	Konguta vald	1989–1993	Ülo Lepik	1989–1993	Ülo Lepik	1989–1993	Lea Tammik	16.05.1991
		1993–2002	Agu Kasetalu	1993–1999	Peeter Teinfeldt	1993–1999	Aira Laul	
		2002–2005	Hardi Tarto	1999–2002	Hardi Tarto	1999–2005	Elvi Saar	
		2005–2009	Jüri Lamp	2002–2009	Agu Kasetalu	2005–2012	Heldi Laks	
		2009–2011	Harald Kurg	2009–2016	Aivar Õun	2012–...	Maris Sirendi	
		2011–2013	Jüri Šanin	14.03.2016–...	Esta Tamm			
		2013–...	Märt Meesak					
7.	Laeva vald	1989–1993	Elviire Villa	1989–1992	Elviire Villa	1989–1993	Mare Kostabi	11.07.1991
		1993–1996	Arvo Pennonen	1992–1993	Raivo Markov	1993–1996	Annelii Saar	
		1996–1999	Elviire Villa	1993–1996	Jaan Vellemaa	1996–2012	Ilme Saks	
		1999–2002	Enn Kaljuste	1997–1999	Jüri Mets	2012–2016	Helen Mägi	
		2002–2005	Jaan Sõrra	1999–2002	Arvo Pennonen	2016–...	Egle Lääne	
		2005–2009	Liilia Raimets	2002–2003	Mati Linno			
		2009–2009	Jüri Mets	2003–2009	Väino Kivirüüt			
		2009–2013	Elviire Villa	2009–2012	Maris Aleksäsin			
		2013–2013	Arvo Pennonen	2012–2013	Aare Olgo			
		2013–2013	Kaido Põdersoo	2013–2015	Kalev Kurs			
		2013–2015	Elviire Villa	2015–2016	Koit Prants			
		12.01.2016–...	Küllli Suvi	4.10.2016–...	Aare Olgo			
8.	Luunja vald	1989–1991	Kaljo Pung	1989–1991	Kaljo Pung	1989–1991	Laidela Ilves	16.05.1991
		1991–1993	Jaan Õunapuu	1991–1993	Jaan Õunapuu	1991–1993	Eha Pärn	
		1993–2013	Heino Saar	1993–1996	Kaljo Pung	1993–2008	Valentina Kiiver	
		2013–...	Radž Sauk	1996–2008	Aare Songe	2008–...	Aime Ustav - Koor	
				2008–...	Aare Anderson			

Jrk nr	Oma-valitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär/linnasekretär		KOV staatus
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	
9.	Meeksi vald	1989–1993	Anne-Mari Mägi	1989–1993	Anne-Mari Mägi	1989–1993	Kai Tammekunn	20.11.1991
		1993–1996	Harri Ivandi	1993–1999	Mati Vilgas	1993–2005	Tiina Randvoo	
		1996–1999	Gunnar Pae	1999–2009	Boriss Rõzov	2005–...	Ene Tammekun	
		1999–...	Margus Narusing	2009–...	Aleksandr Suvorov			
10.	Mäksa vald	1989–1991	Jaanus Pajumaa	1989–1991	Jaanus Pajumaa	1989–2007	Milvi Sõõru	16.05.1991
		1993–1996	Jüri Timmermann	1993–1996	Rubert Saluoks	2007–2010	Mariliis Timmermann	
		1996–1999	Peeter Kollist	1996–1999	Ilmar Suik	2010–2013	Kaidi Jõepera	
		1999–2002	Jüri Timmermann	1999–2009	Margus Pleksner	2013–2013	Marit Seesmaa	
		2002–2005	Sirje Jõgiaas	2009–2010	Arvo Lehemets	2013–2013	Janne Kuklase	
		2005–2013	Vaike Lillemäe	2010–2013	Taivo Tali	2013–2015	Kadi Orav	
		2013–2013	Toivo Mardisalu	2013–2013	Elina Madal	2015–...	Janika Scarlet Laagus	
		2013–...	Mati Möller	2013–...	Timo Reinthal			
11.	Nõo vald	1989–1993	Kalle Jürgenson	1989–1993	Kalle Jürgenson	1990–1993	Ülle Orgusaar	11.07.1991
		1993–1999	Enno Ruusalepp	1993–1995	Tiit Kubri	1993–1997	Tiina Mitt	
		1999–2002	Tiit Kubri	1995–2003	Esta Tamm	1997–1999	Kristel Siimula	
		2002–2004	Peeter Lepisk	2003–...	Rain Sangenebo	1999–...	Aira Laul	
		2004–...	Jaanus Järveoja					
12.	Peipsiääre vald	1989–1993	Niina Baranina	1989–1999	Niina Baranina	1983–...	Tatjana Kohtova	20.11.1991
		1993–1999	Pjotr Kohtov	1999–2002	Tatjana Avramenko			
		1999–2002	Jevgenia Pagareva	2002–2013	Niina Baranina			
		2002–2003	Vassili Kutkin	2013–...	Aleksandr Širokov			
		2003–2005	Mart Vene					
		2005–2013	Maria Dudkina					
		2013–...	Viktor Filippov					
13.	Piiressaare vald	1989–1993	Andrei Leškin	1989–1993	Andrei Leškin		Virve Tammiku	09.12.1992
		1993–1999	Kalju Sakk	1994–2002	Peep Tambet	1995–2000	Irene Siigur	
		1999–2004	Georgi Romanenkov	2002–2003	Filimon Kuznetsov	2000–2003	Maria Korotkova	
		2004–2005	Fjodor Korotkov	2003–2004	Maria Korotkova	2003–2012	Aavo Ooman	
		2005–2009	Maria Korotkova	2004–2005	Kalju Sakk	2012–2014	Egle Kalev	
		2009–2013	Filimon Kuznetsov	2005–2009	Filimon Kuznetsov	2015–...	Maria Korotkova	

Jrk nr	Oma-valitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär/linnasekretär		KOV staatus
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	
		2013–...	Fjodor Korotkov	2009–2011	Maria Korotkova			
				2011–2013	Siim Avi			
				2013–2014	Jelena Umbleja			
				15.10.2014 –...	Liina Miks			
14.	Puhja vald	1989–1993	Osvald Salo	1989–1993	Osvald Salo	1972–2012	Viive Paltseri	16.05.1991
		1993–1996	Üllar Kaasik	1993–1999	Tiiu Haavandi	2012–2015	Liine Reinmaa	
		1996–1999	Tõnu Hallik	1999–1999	Kaarel Tuvike	2015–...	Janika Liblik	
		1999–2002	Enn Pokk	2000–2002	Tiiu Haavandi			
		2002–2005	Heiki Rokka	2002–2011	Vahur Jaakma			
		2005–2009	Enn Pokk	2011–2013	Peeter Sibul			
		2009–2011	Tõnu Hallik	2013–2014	Mikk Järv			
		2011–2013	Heikki Rokka	15.10.2014 –...	Priit Pramann			
		2013–...	Vahur Jaakma					
15.	Rannu vald	1989–1993	Hando Ivask	1989–1994	Hando Ivask	1965–2012	Helju Koger	11.07.1991
		1993–1999	Arvi Sepp	1995–1996	Jaanus Kuku	2012–...	Anneli Lepik	
		1999–...	Heino Gottlob	1996–1999	Koit Prants			
				1999–2009	Uno Rootsmaa			
				2009–...	Maano Koemets			
16.	Rõngu vald	1989–1993	Heino Prans	1989–1993	Heino Prans	1989–1997	Polina Tera	11.07.1991
		1993–1996	Kalev Laas	1993–1998	Valeri Sisas	1997–1999	Silva Kangur	
		1996–2003	Hillar Hännilane	1998–2003	Uno Parm	1999–...	Marina Lehismets	
		2003–2005	Kalju Hermann	2003–2005	Reno Laidre			
		2005–2008	Reno Laidre	2005–2009	Aivar Kuuskvere			
		2008–2009	Kalju Hermann	2009–2010	Uno Parm			
		2009–2013	Sulev Kuus	2010–2013	Priit Pramann			
		2013–2015	Vahur Vuks	2013–2015	Hillar Hännilane			
		18.06.2015 –...	Sulev Kuus	18.06.2015 –...	Aivar Kuuskvere			
17.	Tartu linn	1989–1993	Aino-Eevi Lukas	1989–1991	Toomas Mendelson	1990–1996	Ülle Saar	
		1993–1996	Ants Veetõusme	1991–1993	Ants Veetõusme	1996–1997	Toomas Hiio	
		1996–1999	Väino Kull	1993–1996	Väino Kull	1997–1998	Kadri Siibak	
		1999–2001	Peeter Tulviste	1996–1997	Tõnis Lukas	1998–...	Jüri Mölder	
		2001–2007	Aadu Must	1997–1998	Roman Mugur			
		2007–2009	Olev Raju	1998–2004	Andrus Ansip			
		2009–2011	Aadu Must	2004–2007	Laine Jänes			

Jrk nr	Oma-valitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär/linnasekretär		KOV staatus
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	
		2011–2011	Vladimir Šokman	2007–2014	Urmas Kruuse			
		2011–2013	Mihhail Lotman	9.04.2014 –...	Urmas Klaas			
		2013–2015	Aadu Must					
		16.04.2015 –...	Vladimir Šokman					
18.	Tartu vald	1989–1993	Heldur Klaassen	1989–1993	Heldur Klaassen	1984–1991	Doris Grünvald	16.05.1991
		1993–1996	Ain Tammvere	1993–...	Aivar Soop	1991–2004	Tiiu Vares	
		1996–1999	Peep Laanes			2004–2006	Eneli Ristoja	
		1999–...	Üllar Loks			2006–...	Eve Kallas	
19.	Tähtvere vald	1989–1993	Toivo Talangu	1989–2003	Toivo Talangu	1990–1993	Tiiu Rimmelgas	16.05.1991
		1993–2002	Aavo Mölder	2003–...	Rein Kokk	1993–...	Ilme Rannula	
		2002–2003	Urmas Tartes					
		2003–2005	Aavo Mölder					
		2005–...	Urmas Tartes					
20.	Vara vald	1989–1993	Dmitri Kuznetsov	1989–1993	Dmitri Kuznetsov	1975–...	Elle Padar	11.07.1991
		1993–2002	Madis Avi	1993–2003	Rain Sangenebo			
		2002–2005	Ingvar Tšizikov	2003–2009	Andres Kärp			
		2005–2009	Tarmo Leini	2009–...	Väino Kivirüüt			
		2009–2011	Andres Kärp					
		2011–2013	Kaisa Edenberg					
		2013–...	Tarmo Leini					
21.	Võnnu vald	1989–1993	Aivar Kaldjärv	1989–2009	Aivar Kaldjärv	1989–1997	Maie Suits	16.05.1991
		1993–2009	Tiiu Meerits	2009–2011	Küllli Ojasaar	1997–2009	Ene Mossin	
		2009–2013	Argo Teral	2011–2016	Tõnu Muru	2009–2011	Kaido Ilves	
		2013–...	Urmas Paju	19.05.2016 –...	Teet Helm	2011–2012	Helen Mägi	
						2012–2014	Katrin Ametmaa	
						2014–2015	Taavi Juul	
						2015–...	Üllar Reino	
22.	Ülenurme vald	1989–1993	Anti Kalvet	1989–1999	Anti Kalvet	1987–...	Reet Sakk	23.10.1990
		1993–1996	Rosa Jalakas	1999–...	Aivar Aleksejev			
		1996–1999	Kalev Pettai					
		1999–2005	Aavo Lang					
		2005–...	Heiki Sarapuu					

Valgamaa

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
1.	Valga linn	1989–1993	Galina Mavrina	1989-1993	Galina Mavrina	1989–1993	Ene Elango
		1993–1996	Aarne Veedla	1993 – 09.1994	Raivo Kukk	1993–1994	Peeter Käis
				09.1994 – 1996	Meelis Atonen	1994–...	Egle Lääne
		1996–1999	Ene Kulasalu	1996–1999	Uno Heinla		
		1999–2002	Uno Heinla	1999–2002	Margus Lepik	09.2001 –	Janar Kuus
		2002–2005	Uno Heinla	2002–2005	Margus Lepik		
		2005–2009	Feliks Rõivassepp	2005 – 03.2007	Margus Lepik	– 01.2007	
				03.2007 – ...	Ivar Unt	– 04.2007	Diana Tipka
		2009–2013	Külliki Siilak	2009 – 03.2011	Ivar Unt		
				03.2011	Kalev Härk		
	2013–2017	Ivar Unt	2013–2017	Kalev Härk	–2017		
2.	Tõrva linn	1989–1993	Ludmilla Meltsa	1989–1993	Ludmilla Meltsa	1989 – 04.1998	Sirje Leeduks
		1993–1996	Ivar Hanvere	1993–1996	Ludmilla Meltsa		
		1996–1999	Ivar Hanvere	1996–1999	Edgar Umblija	04.1998 – 06.1998	Tiina Kulpson
		1999–2002	Ludmilla Meltsa	1999–2002	Väino Tõemets	08.1998 – 04.2000	Tiina Mitt
						04.2000 – ...	Signe Kiin
		2002–2005	Agu Kabrits	2002 – 04.2003	Väino Tõemets		
				04.2003 – 2005	Üllar Mölder		
		2005–2009	Ülle Juht	2005–2009	Agu Kabrits		
		2009–2013	Kalle Vister	2009–2013	Agu Kabrits		
		2013–2017	Kalle Vister	2013–2017	Maido Ruusmann	–2017	
3.	Otepää linn	1989–1993	Jaanus Raidal	1989–1993	Jaanus Raidal	1989	Eha Teder
						1990–1991	Aivar Krusta
						1991–1993	Ruuta Ruttas
		1993–1996	Ilmar Haak	1993–1996	Aivar Nigol	1993–...	Marina Lehismets
		1996–...	Jaak Uudmäe	1996–1999	Aivar Nigol		
		–1999	Jaanus Barkala			–1999	
	Otepää vald	1999–2001	Aivar Nigol	11.1999 –	Riho Raave	11.1999 – 08.2004	Ants Manglus
		05.2001 – ...	Jaanus Raidal	05.2001 –	Aivar Nigol		
		2003–...	Jaanus Barkala	01.2003	Aivar Nigol	09.2004 – 09.2010	Urmas Jaagusoo
		11.2005	Ants Manglus	11.2005	Jaanus Raidal		
			04.2006	Aare Matt (kt)			

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
				06.2006	Aivar Pärl		
		12.2006	Aivar Nigol				
		01.2008	Jüri Kork				
		08.2008	Jaanus Raidal				
				09.2008	Kristjan Rõivassepp (kt)		
				10.2008	Meelis Mälberg		
		11.2009	Jaanus Raidal	11.2009	Aivar Pärl		
		05.2010	Aivar Nigol	05.2010	Aare Matt	11.2010 – 02.2014	Neeme Sild
				09.2010	Andres Visnapuu		
				07.2012	Merlin Müür (vv ülesan)		
				08.2012	Merlin Müür		
		11.2013	Jaanus Raidal	11.2013	Kuldar Veere		
				08.2014	Kalev Laul	03.2014 – ...	Janno Sepp
		04.2015	Kuldar Veere				
		06.2016	Siim Kalda				
		–2017		08.2017	Kalev Laul	–2017	
				09.2017	Mare Raid kt		
4.	Helme vald	1993	Lembit Mäesalu	1993	Lembit Mäesalu	1989–1990	Leida Daum
						02.1990 – 10.1990	Tiina Õunpuu
						10.1990 – 10.1992	Ants Manglus
						10.1992	Tiina Õunpuu
		1993–1996	Toivo Põldma	1993–1996	Väino Tõemets		
		1996 – 12.1997	Toivo Põldma	1996 – 10.1997	Väino Tõemets		
		12.1997	Andres Parts		Toivo Põldma		
		1999 – 10.2003	Andres Parts	1999–2002	Toivo Põldma		
		10.2003 – 01.2004	Ants Piirsalu	2002 – 01.2004	Toivo Põldma		
		01.2004 – 10.2005	Kristo Ausmees	01.2004	Tarmo Tamm		
		10.2005 – 01.2006	Peeter Arro	2005–2009	Tarmo Tamm		
		01.2006	Toivo Põldma				
		2009–2013	Toivo Põldma	2009–2013	Tarmo Tamm		
		2013–2017	Ave Visor	2013–2017	Tarmo Tamm	–2017	

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
5.	Hummuli vald	1991–1993	Kalev Laar	1989–1993	Kalev Laar	1989 – 12.2005	Asta Lihu
		1993–1996	Enn Mihailov	1993–1996	Kalev Laar		
		1996 – 02.1999	Arno Loorist	1996–1999	Kalev Laar		
		02.1999 – 11.1999	Valeri Kolbin				
		1999–2002	Enn Mihailov	1999–2002	Kalev Laar		
		2002–2005	Aleksander Zemskov	2002–2005	Kalev Laar		
		2005–2009	Enn Mihailov	2005–2009	Valter Kaar	12.2005 – 12.2009	Juta Karpov
		2009 – 04.2011	Enn Mihailov	2009 – 04.2011	Valter Kaar		
		04.2011	Aleksander Zemskov	04.2011	Enn Mihailov	01.2010 – 03.2012	Anastassija Nääme
						04.2012 –	Juta Karpov
	2013–2017	Aleksander Zemskov	2013–2017	Enn Mihailov	–2017		
6.	Karula vald	1992–1993	Rennu Must	1992–1993	Rennu Must	1989 – 02.2004	Ene Silla
		1993–1996	Rennu Must	1993–1996	Roland Sonne		
		1996–1999	Eduard Õunapuu	1996 – 06.1999	Roland Sonne		
				06.1999 –	Ants Järvmägi		
		1999–2002	Eduard Õunapuu	1999–2002	Ants Järvmägi		
		2002–2005	Eduard Õunapuu	– 05.2004	Ants Järvmägi		
				06.2004 –	Rain Ruusa	02.2004 – 04.2012	Marys Piller
		2005–2009	Ants Kilo	2005–2009	Rain Ruusa		
		2009–2013	Mart Vanags	2009–2013	Rain Ruusa	04.2012 –	Margus Teder
		2013–2017	Mart Vanags	2013–2017	Rain Ruusa	–2017	
7.	Paluperä vald	1989–1993	Heino Komlev	1989–1993	Heino Komlev	1989 – 06.2013	Imbi Parvei
		1993–1996	Valdeko Värva	1993–1996	Heino Komlev		
		1996 – 05.1999	Valdeko Värva	1996–1999	Terje Korss		
		05.1999 – 10.1999	Hilja Teder				
		1999–002	Vambola Sipelgas	1999–2002	Terje Korss		
		2002–2005	Vambola Sipelgas	2002–2005	Terje Korss		
		2005–2009	Vambola Sipelgas	2005–2009	Terje Korss		
		2009–2013	Vambola Sipelgas	2009–2013	Terje Korss	08.2013 –08.2015	Heldi Laks
		2013–2017	Vambola Sipelgas	2013–2017	Terje Korss	08.2015 – 2017	Marina Lehismets

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
8.	Puka vald	1976–1993	Tiiu Konrad	1976–1993	Tiiu Konrad	1989–	Anita Kallis
		1993–1996	Lembit Villem	1993–1996	Heikki Kadaja		
		1996–1999	Toomas Tiidt	1996–1999	Heikki Kadaja		
		1999–2002	Karin Kõrgesaar	1999–2002	Heikki Kadaja		
		2002 – 04.2004	Karin Kõrgesaar	2002–2005	Heikki Kadaja		
		04.2004	Heldur Vaht				
		2005–2009	Heldur Vaht	2005–2009	Heikki Kadaja		
		2009 – 07.2013	Heldur Vaht	2009–2013	Heikki Kadaja		
		07.2013 – 11.2015	Kalle Põldmägi	2013 – 11.2015	Heikki Kadaja		
		11.2015 – 2017	Aleksander Sven Esse				
				11.2015	Airin Hermann		
				12.2015	Lembit Luik		
				03.2016	Kaida Vool		
				05.2016	Andrus Looskari		
		12.2016 – 06.2017	Heikki Kadaja	–2017			
		06.2017	Andrus Looskari				
9.	Põdrala vald	1991–1993	Vahur Englas	1991–1993	Vahur Englas	1989–1993	Helle Variksoo
		1993–1996	Vahur Englas	1993–1996	Mati Jaansalu	1993–	Saima Ilisson
		1996–1999	Sulev Sildna	1996–1999	Aivar Uibu		
		1999–2002	Sulev Sildna	1999–2002	Aivar Uibu		
		2002–2005	Sulev Sildna	2002–2005	Aivar Uibu		
		2005–2009	Sulev Sildna	2005–2009	Aivar Uibu		
		2009–2013	Rene Rahnu	2009–2013	Aivar Uibu		
		2013–2017	Rene Rahnu	2013–2017	Aivar Uibu	–2017	
10.	Pühajärve vald	1989–1993	Tõnis Kaur	1989–1993	Tõnis Kaur	1989–	Helgi Hõbejärv
		1993–1994	Andrus Eensoo	1993 -1996	Tõnis Kaur		
		1994–1996	Jüri Kork				
						1997–	Ants Manglus
		1996–1999	Jüri Kork	1996–1999	Riho Raave	–1999	
ÜHINEMINE OTEPÄÄ VALD 1999							
11.	Sangaste vald	1991–1993	Jaan Vaher	1991–1993	Jaan Vaher	1989–	Ruth Muttik
		1993–1996	Ivo Pill	1993–1996	Andres Palloson		
		1996–1998 dets	Jaan Vaher	1996–1999	Rein Org		
						03.1998	Janno Sepp
		02.1999	Uko Künnap				
		10.1999	Virgo Roose	1999 – 10.2001	Rein Org		

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
		03.2001 –	Kaupo Kõivuste	10.2001	Kaido Tamberg		
		2002–2005	Eduard Aamer	2002–2005	Kaido Tamberg		
		2005 – 06.2006	Eduard Aamer	2005–2009	Kaido Tamberg		
		06.2006 – 07.2009	Aldo Korbun				
		08.2009	Rando Undrus				
		2009–2013	Rando Undrus	2009–2013	Kaido Tamberg		
		2013–2017	Rando Undrus	2013–2017	Kaido Tamberg	–2017	
12.	Taheva	1989–1993	Vello Jaansalu	1989–1993	Vello Jaansalu	1989–	Mare Roosipuu
		1993–1996	Andres Rõõmus	1993–1996	Rein Laidre		
		1996–1999	Tõnu Prangli	1996–1999	Rein Laidre		
		1999–2002	Tõnu Prangli	1999–2002	Veiko FASTER		
		2002–2005	Robert Kõvask	2002 – 08.2004	Veiko FASTER		
				08.2004	Monika Rogenbaum		
		2005–2009	Hille Tamman	2005–2009	Monika Rogenbaum		
		2009–2013	Hille Tamman	2009–2013	Monika Rogenbaum		
		2013–2017	Hille Tamman	2013–2017	Monika Rogenbaum	–2017	
13.	Tõlliste vald	1990–1993	Riho Raave	1990–1993	Riho Raave	1989 – 11.1991	Liidia Vähi
						11.1991 – 09.1994	Eve Maask
		1993–1996	Madis Gross	1993–1996	Riho Raave		
						09.1994 – 03.1998	Janno Sepp
		1996–1999	Martin Maask	1996–1999	Madis Gross		
						05.1998 – 10.2002	Helle Mets
		1999–2002	Martin Maask	1999–2002	Madis Gross		
		2002–2005	Martin Maask	2002–2005	Madis Gross	10.2002 –	Eve Eisen
		2005–2009	Olev Tammela	2005–2009	Madis Gross		
		2009 – 04.2011	Rein Randver	2009–2013	Madis Gross		
		04.2011 – 10.2013	Tõnu Sõrmus				
		11.2013 – 05.2016	Arne Nõmmik	2013–2017	Madis Gross		
		05.2016 – 2017	Rein Randver			–2017	

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
14.	Õru vald	1989–1993	Vambola Liive	1989–1993	Vambola Liive	1989–	Klaudia Tuhkanen
		1993–1996	Elena Ilves	1993 – 03.1996	Mihkel Ivan		
				03.1996 –	Enno Ehrlich		
		1996–1999	Avo Allik	1996–1999	Andres Palloson		
		1999–2002	Avo Allik	1999–2002	Andres Palloson		
		2002–2005	Avo Allik	2002–2005	Andres Palloson		
		2005–2009	Avo Allik	2005–2009	Andres Palloson		
		2009–2013	Kalmer Sarv	2009–2013	Andres Palloson	09.2009	Maiken Sikk
		2013–2017	Kalmer Sarv	2013–2017	Agu Kabrits	–2017	

Viljandimaa

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
1.	Abja-Paluoja linn (Abja-Paluoja linn ja Abja vald ühinesid uueks omavalitsuseks Abja vald 11.06.1998)	28.10.1989 – 26.10.1993	Ants-Vello Rõigas	28.10.1989 – 01.04.1994	Ants-Vello Rõigas	04.03.1985 – 10.11.1998	Tiiu-Reet Saar
		26.10.1993 – 31.10.1996	Ülo Viner	01.04.1994 – 25.10.1996.	Peeter Rahnel		
		31.10.1996 – 28.10.1998	Ants-Vello Rõigas	25.10.1996 – 28.10.1998	Ivar Lepmets		
2.	Abja vald	04.03.1985 – 26.10.1993	Heinu Paap	04.03.1985 – 01.11.1993	Heinu Paap	12.01.1990 – 10.11.1998	Maire Kansonin
		26.10.1993 – 31.10.1996	Jüri Patune	04.11.1993 – 07.04.2003	Peeter Lääne	10.11.1998 – 12.05.2003	Tiiu-Reet Saar
		31.10.1996 – 28.10.1998	Arvo Veindenberg	07.04.2003 – 31.10.2005	Villu Võsa		
		28.10.1998 – 24.10.2002	Villu Võsa	31.10.2005 – ...	Peeter Rahnel		
		31.10.2002 – 24.03.2003	Peeter Rahnel				
		07.04.2003 – 27.10.2005	Piret Erg				
		27.10.2005 – 05.02.2009	Taevo Viitas				
		12.02.2009 – ...	Villu Võsa				
3.	Halliste vald	11.07.1991 – 27.10.1993	Väino Kangur	11.07.1991 – 21.11.2002	Väino Kangur	12.01.1990 – 17.10.1991	Margit Aus (külanõukogu sekretär 23.06.1975 – 12.01.1990)
		27.10.1993 – 28.10.1996	Jaak Maaten †	20.11.2002 – 13.11.2013	Andres Rõigas	17.10.1991 – 01.11.1991	Elve Kuningas (vallasekretäri KT)
		28.10.1996 – 28.10.1999	Andrus Käära	13.11.2013 –	Ene Maaten	01.11.1991 – 20.05.2009	Helbe Karp
		28.10.1999 – 30.10.2002	Rein Tarkus			08.06.2009 –	Kaarin Sarapuu
		30.10.2002 – 24.10.2005	Rein Tarkus			20.10.2014 – 31.01.2017	Heli Kannes (Kaarin Sarapuu teenistussuhte peatumise ajal)
		25.10.2005 – 28.10.2009	Ene Maaten			01.02.2016 – 31.01.2017	Kaisa-Karoliina Kokk (Kaarin Sarapuu teenistussuhte peatumise ajal)
		29.10.2009 – 30.10.2013	Rein Tarkus				
		31.10.2013 – ...	Andres Rõigas				
4.	Karksi-Nuia alev (10.08.1993 nimetati Karksi-Nuia linnaks)	09.08.1991 – 21.10.1991	Tarmo Harju †	09.08.1991 – 21.10.1991	Tarmo Harju †	28.08.1988 – 22.11.1999	Inge Dobrus
		02.01.1992 – 17.10.1993	Arvo Allev	02.01.1992 – 14.06.1996	Arvo Allev		

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
5.	Karksi-Nuia linn	22.10.1993 – 01.08.1994	Vladimir Averjanov	12.06.1996-18.10.1999	Mati Ilisson	28.08.1988 – 22.11.1999	Inge Dobrus
	Karksi-Nuia linn ja Karksi vald ühinenud	01.08.1994 – 20.10.1996	Endel Lepik †				
	18.10.1999, uueks nimeks Karksi vald	30.10.1996 – 17.10.1999	Leo Liiber				
6.	Polli vald	21.12.1989 – 15.11.1993	Raimond Vaher	21.12.1989 – 15.11.1993	Raimond Vaher	1986 – 19.02.1996	Mall Sepp
	(14.10.1997 nimetati Polli vald ümber Karksi vallaks)	22.10.1993 – 17.10.1999	Mati Jassik	29.10.1993 – 22.11.1999	Arvo Maling	16.05.1996 – 19.10.1999	Aule Kikas
	(18.10.1999 Karksi-Nuia linn ja Karksi vald ühinesid)	26.10.1999 – 21.10.2009	Heino Luik	30.10.1999 – 29.02.2000	Mati Ilisson	23.11.1999 – ...	Inge Dobrus
	Karksi vald alates 1997. aastast	29.10.2009 – 22.03.2012	Hendrik Agur	01.03.2000 – 25.01.2001	Aarne Tae		
		18.04.2012 – 23.10.2013	Leo Liiber	19.01.2001 – 11.11.2002	Piret Koorep		
		29.10.2013 – ...	Siret Vene	12.11.2002 – 16.05.2014	Arvo Maling		
				28.05.2014 – ...	Taimo Tugi		
7.	Kolga-Jaani vald	04.01.1990 – 26.10.1993	Kalevi Kaur	04.01.1990 – 29.10.2015	Kalevi Kaur	19.12.1991 – 31.05.1998	Helgi Villem (külanõukogu sekretär 16.11.1963 – 18.12.1991)
		26.10.1993 – 26.10.1999	Leo Arnek	03.11.2015 – 08.04.2016	Mihkel Kraav	01.06.1998 – 17.09.2015	Rita Kesküla
		27.10.1999 – 02.11.2015	Mati Toomsalu	19.05.2016 – ...	Rivo Aren	15.01.2004 – 07.09.2005; 28.05.2007 – 27.07.2008	Kaido Kivisild (Rita Kivisild lapsehoolduse puhkuse ajal)
		26.11.2015 – ...	Aivar Piir			24.07.2008 – 04.05.2009	Jaan Peiel (Rita Kivisild lapsehoolduse puhkuse ajal)
						26.01.2009 – 23.03.2009	Ando Adamson (Rita Kivisild lapsehoolduse puhkuse ajal)
						18.09.2015 – 31.12.2017	Maire Pettai
8.	Kõo vald	30.06.1980 – 02.12.1991	Jaan Reimann				
		02.12.1991 – 12.12.1991	Urmas Feldmann				
		12.12.1991 – 02.11.1992	Ain Vahtra	07.05.1992 – 02.11.1992	Ain Vahtra	21.12.1989 – 29.01.1994	Ly Telling
		28.10.1993 – 25.10.2013	Ain Vahtra	02.11.1992 – ...	Tarmo Riisk	01.02.1994 – ...	Aino Rebane
		31.10.2013 – ...	Avo Pöder				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
9.	Kõpu vald	19.12.1991 – 17.10.1993	Martin Alas	19.12.1991 – 29.01.1998	Martin Alas	19.12.1991 – 01.03.1997	Ilme Luik (külanõukogu sekretär 01.07.1975 – 18.12.1991)
		25.10.1993 – 31.03.2003	Ado Sisask	26.02.1998 – 21.01.2016	Tõnu Kiviloo	01.03.1997 – 31.12.2017	Sirje Ojalo
		31.03.2003 – 16.10.2005	Edu Kuill	11.02.2016 – ...	Siim Avi		
		25.10.2005 – 18.10.2009	Ado Sisask				
		26.10.2009 – 17.10.2011	Thea Pärnamets				
		17.10.2011 – ...	Kaja Lind				
10.	Mõisaküla linn	1993–1996	Oskur Paru †	30.04.1992 – 19.11.1996	Arno Torn	30.04.1992 – 02.05.2001	Helle-Liis Männik (Mõisaküla linna RSN täitevkomitee sekretär 30.06.1975 – 29.04.1992)
				Arno Torn – Mõisaküla linna RSN täitevkomitee esimees 01.07.1987 – 29.04.1992		14.05.2001 – 01.07.2001	Tiiu-Reet Saar (linna sekretäri kohusetäitja)
		1996 – 14.02.2002	Ilona Rantanen	11.11.1996 – 16.04.2002	Arvids Tisler	02.07.2001 – 01.05.2002	Aule Kikas
		15.02.2002 – 02.02.2005	Arvo Pede	02.05.2002 – 14.02.2005	Aule Kikas	13.05.2002 – ...	Leili Ruus
		11.02.2005 – 26.10.2005	Liivia Rannama	15.02.2005 – 03.11.2005	Valdiku Pilt †		
		27.10.2005 – ...	Jorma Õigus	04.11.2005 – ...	Ervin Tamberg		
11.	Olustvere vald (ühines Vastemõisa, Suure-Jaani valla ja Suure-Jaani linnaga 21.10.2005)	19.12.1991 – 24.10.1993	Taivo Teder	19.12.1991 – 02.11.1993	Taivo Teder	19.12.1991 – 31.12.2005	Leontine Kobin
		25.10.1993 – 20.10.2005	Arnold Pastak	03.11.1993 – 31.12.2005	Are Aua		

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnaepea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
12.	Paistu vald (moodustus ühinemise käigus 05.11.2013 Paistu, Pärsti, Saarepeedi ja Viiratsi vallad) uueks nimeks Viljandi vald	1991–1993	Silvi Lember	1991–1996	Silvi Lember	Paistu küla RSN TK kuni 18.12.21991 ja Paistu vald 19.12.1991 – 31.10.1996	Karmen Küünal-Paltser
		1996–1996	Heino Laidvee †	26.10.1993 – 20.10.1996	Ülo Tuvi	01.11.1996 – 22.11.1999	
		1996–1999	Innar Allvee	01.11.1996 – 17.10.1999	Ene Saar	23.11.1999 kuni ühinemiseni 31.12.2013	
		1999–2002	Heino Laidvee †	01.11.1999 – 20.10.2002			
		2002–2013	Siim Sillamaa †	31.10.2002 – ühinemiseni 20.10.2013		Paistu Küla RSN TK 07.10.1991 – 18.12.1991 ja 19.12.1991 kuni ühinemiseni 31.12.2013	Karmen Küünal Paltser
13.	Pärsti vald (moodustus ühinemise käigus 05.11.2013 Paistu, Saarepeedi ja Viiratsi vallad) uueks nimeks Viljandi vald	15.05.1991 – 12.08.1993	Alvi Sarapuu †	15.05.1991 – 12.08.1993	Alvi Sarapuu †	19.12.1991 – 31.12.2006	Tiia Arumäe (külanõukogu sekretär 22.06.1973 – 18.12.1991)
				03.1980 – 14.05.1991	Alvi Sarapuu † külanõukogu esimees		
		13.08.1993	Heino Lapp, volikogu esimehe asendaja				
		15.09.1993	Peep Puna, volikogu esimehe asetäitja				
		29.10.1993 – 09.08.1995	Lembit Olli	12.08.1993 – 29.10.1993	Olev Leesmend kt	08.01.2007 – 31.12.2013	Inge Tiido
		09.08.1995 – 16.10.1996	Hans Maaten	03.11.1993 – 31.12.2013	Erich Palm		
		31.10.1996 – 17.09.1999	Hans Maaten				
		27.10.1999 – 24.10.2002	Jaan Mätas				
		31.10.2002 – 20.10.2005	Jaan Mätas				
		27.10.2005 – 20.02.2007	Mihkel Uuland †				
		18.04.2007 – 22.10.2009	Jaan Mätas				
		29.10.2009 – 20.10.2013	Jaan Mätas				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
14.	Saarepeedi vald ühinesid 05.11.2013 Paistu, Pärsti ja Viiratsi vallad uueks ov-ks Viljandi vald)	01.11.1991 – 25.10.1993	Riho Männik	01.11.1991 – 03.11.2005	Riho Männik	01.11.1991 – 31.01.1994	Helle Lubi
		25.10.1993 – 29.10.1999	Einar Laukse	03.11.2005 – 19.11.2009	Ando Eensalu	01.02.1994 – 09.10.1997	Helle Varjund
		29.10.1999 – 28.10.2002	Ants Jänes	19.11.2009 – 05.11.2013	Salme Koplask	10.10.1997 – 31.12.1997	Maire Palutaja (Nüüd perenimi Toomsalu)
		28.10.2002 – 25.10.2005	Jaanus Voll			02.01.1998 – 01.04.2007	Ando Adamson
		25.10.2005 – 17.02.2011	Marek Tanvald			02.04.2007 – 24.11.2009	Helje Saul
		17.02.2011 – 05.11.2013	Ain Sibul			25.11.2009 – 31.12.2013	Gerly Sankovski
15.	Suure-Jaani linn (ühines Vastemõisa, Suure-Jaani valla ja Suure-Jaani linnaga 21.10.2005) uueks ov-ks Suure-Jaani vald	06.12.1990 – 17.02.1993	Märt Moll	06.12.1990 – 01.03.1992	Märt Moll	06.12.1990 – 01.09.1991	Aave Toomsalu
		18.02.1993 – 25.10.1993	Ülo Köst †			02.09.1991 – 31.12.2005	Veronika Ringo
		26.10.1993 – 28.10.1996	Tõnu Siimsoo	02.03.1992 – 31.05.1992	Raimo Ronimois	01.01.1996 – 17.09.1999	Kersti Neeme (Veronika Ringo lapsehoolduspuhkuse ajal)
		29.10.1996 – 27.10.1999	Raimo Ronimois	01.06.1992 – 06.12.1999	Ülo Köst †		
		28.10.1999 – 29.11.2001	Märt Moll	07.12.1999 – 07.12.2000	Mihkel Jürisson		
		07.12.2001 – 31.10.2002	Tõnu Siimsoo	08.12.2000 – 29.11.2001	Peeter Arro		
		31.10.2002 – 09.02.2005	Ülo Köst †	07.12.2001 – 06.11.2002	Ülo Köst †		
		09.02.2005 – 20.10.2005	Priit Toobal	07.11.2002 – 29.01.2005	Rein Valdmaa †		
				10.02.2005 – 31.12.2005	Ülo Köst †		
16.	Suure-Jaani vald (ühines Vastemõisa, Olustvere valla ja Suure-Jaani linnaga 21.10.2005) uueks ov-ks Suure-Jaani vald	13.02.1992 – 21.10.1993	Ain Olesk	13.02.1992 – 14.11.2002	Ain Olesk	13.02.1992 – 18.09.2009	Karin Kivisild
		22.10.1993 – 31.10.2002	Rein Tamm	15.11.2002 – 14.09.2009	Maie Käba	19.09.2009 – ...	Veronika Ringo
		01.11.2002 – 26.10.2005	Jaan Jaska	15.09.2009 – 15.11.2009	Are Aua		
		27.10.2005 – 30.10.2013	Arnold Pastak	16.11.2009 – ...	Tõnu Aavasalu		
		31.10.2013 – 13.12.2016	Andres Vinni				
		28.12.2016 – ...	Arnold Pastak				
17.	Tarvastu vald	19.12.1991 – 30.10.1993	Jaan Lukas	19.12.1991 – 03.11.2005	Jaan Lukas	19.12.1991 – 15.11.1993	Elli Kiigemägi
		01.11.1993 – 31.12.1999	Aivar Mastik †	03.11.2005 – 17.07.2009	Alar Karu	16.11.1993 – 31.08.1994	Leili Pedai
		01.01.2000 – 28.02.2004	Andi Reitel	17.07.2009 – 05.11.2009	Mairot Paks	1.09.1994 – 01.02.2015	Hilda Kopra
		01.03.2004 – 31.10.2005	Ly Kirt	05.11.2009 – ...	Alar Karu	02.02.2015 – ...	Kairi Kärner
		01.11.2005 – 28.07.2009	Mairot Paks				
		28.07.2009 – 26.10.2009	Ly Kirt				
		26.10.2009 – ...	Aivar Kustavus				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
18.	Vastemõisa vald (ühines Olustvere, Suure-Jaani valla ja Suure-Jaani linnaga 21.10.2005) uueks ov-ks Suure-Jaani vald	19.12.1991 – 28.10.1993	Ivo Kralle	19.12.1991 – 10.11.1993	Ivo Kralle	19.12.1991 – 31.12.2005	Malle Kreos (end Kobin; Pruus)
		29.10.1993 – 05.08.1995	Ants Velleste †	11.11.1993 – 22.05.2001	Rünno Johanson		
		24.08.1995 – 24.10.1996	Jüri Hansen	19.09.2001 – 31.12.2005	Lembit Kruuse		
		25.10.1996 – 01.11.1999	Lembit Kruuse				
		02.11.1999 – 30.10.2002	Heino Poska				
		31.10.2002 – 20.10.2005	Andres Vinni				
19.	Viiratsi vald			09.03.1955 – 27.06.1979	Kalju Vellearu	külanõukogu esimees	
				13.11.1979 – 06.05.1992	Kalju Vellearu	külanõukogu esimees	
				07.05.1992 – 25.11.1993	Kalju Vellearu	20.12.1989 –	Helina Koni †
	(ühines 05.11.2013 Paistu, Pärsti, Saarepeedi ja Viiratsi vallad) uueks ov-ks Viljandi vald	01.11.1993 – 10.03.1994	Juhan Kütt	01.11.1993 – 26.11.1999	Peeter Arro	01.04.1991 – 30.11.1995	Reet Maks
		10.03.1994 – 29.10.1996	Jüri Vollmann	26.11.1999 – 29.11.2001	Peeter Ergma	01.12.1995 – 30.06.2010	Linda Subert
		29.10.1996 – 26.10.1999	Enn Paap †	15.11.2001 – 27.11.2009	Väino Luik	01.07.2010 – ...	Reet Pramann
		26.10.1999 – 22.10.2009	Leemet Loo	19.11.2009 – 05.11.2013	Sulev Kannimäe		
		29.10.2009 – 19.11.2009	Sulev Kannimäe				
26.11.2009 – 05.11.2013	Kaupo Kase						
20.	Viljandi linn	1986–1991	Ahto Ani				
		01.04.1991 – 29.10.1993	Heiki Raudla	01.04.1991 – 29.09.1992	Heiki Raudla	12.08.1991 – 06.10.1993	Urmas Reinola
		29.10.1993 – 31.03.1995	Jaak Allik	29.09.1992 – 12.11.1993	Helir-Valdor Seeder (kt)	29.11.1993 – 10.03.1995	Mati Allik
		31.03.1995 – 28.10.1996	Arnold Kimber	12.11.1993 – 08.11.1996	Andres Soosaar	04.09.1995 – 22.12.1997	Piret Paukštys
		28.10.1996 – 21.03.1997	Mati Allik	08.11.1996 – 06.11.1999	Tarmo Loodus	13.01.1997 – 04.07.1999	Rita Dimitrijevi
		21.03.1997 – 29.10.1999	Tauno Tuula	06.11.1999 – 22.03.2003	Peep Aru	23.02.1998 – 31.03.1999	Janne Seeder (Rita Dimitrijevi lapsehoolduspuhkuse ajal)
		29.10.1999 – 29.10.2002	Tõnu Juul	28.03.2003 – 03.11.2005	Malle Vahtra	05.07.1999 – ...	Ene Rink
		29.10.2002 – 25.10.2005	Arnold Kimber	03.11.2005 – 27.03.2007	Peep Aru	25.01.2002 – 29.11.2002	Madis Timpson (Ene Rink lapsehoolduspuhkuse ajal)
		25.10.2005 – 31.10.2013	Tarmo Loodus	30.03.2007 – 26.03.2011	Kalle Jents	07.11.2005 – 29.12.2006	Madis Timpson (Ene Rink lapsehoolduspuhkuse ajal)
		31.10.2013 – 11.05.2015	Randel Länts	31.03.2011 – 06.11.2013	Loit Kivistik		
		11.05.2015 – 12.07.2016	Peep Aru	7.11.2013 – ...	Ando Kiviberg		
		25.07.2016 – ...	Tiit Jürmann				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
21.	Viljandi vald - ühinenud, uus valla nimi ühinenud Pärsti, Saarepeedi, Paistu ja Viiratsi vallaga 2013 ja uueks nimeks said Viljandi vald)						
		08.11.2013	Hellar Mutle	18.11.2013	Ene Saar	02.01.2014	Reet Pramann (Lukas)
						13.03.2014 – 29.06.2014	Inge Tiido (Reet Pramanni töövõimetuslehe ajal)
						30.06.2014 – 10.07.2014	Anneli Lihulinn (Reet Pramanni töövõimetuslehe ajal)
						11.07.2014 – 03.08.2014	Inge Tiido (Reet Pramanni töövõimetuslehe ja lapsehoolduspuhkuse ajal)
						04.08.2014 – 17.08.2014	Anneli Lihulinn (Reet Pramanni lapsehoolduspuhkuse ajal)
						18.08.2014 – 03.05.2015	Inge Tiido (Reet Pramanni lapsehoolduspuhkuse ajal)
						04.05.2015 – 10.05.2015	Anneli Lihulinn (Reet Pramanni lapsehoolduspuhkuse ajal)
						11.05.2015 – 05.07.2015	Inge Tiido (Reet Pramanni lapsehoolduspuhkuse ajal)
						06.07.2015 – 31.07.2015	Anneli Lihulinn (Reet Pramanni lapsehoolduspuhkuse ajal)
				01.08.2015 – 18.10.2015	Inge Tiido (Reet Pramanni lapsehoolduspuhkuse ajal)		
22.	Võhma linn	24.04.1991 – 21.12.1993	Heino Tiidla †	24.04.1991 – 21.12.1993	Heino Tiidal †	22.05.1989 – 30.11.1994	Maaja Vaaks (22.05.1989 täitevkomitee sekretär, 25.10.1991 alevisekretär, (linna staatus 10.08.1993), linnasekretär)
		02.11.1993 – 11.02.2002	Ants Pärna	26.11.1993 – 30.06.1998	Enno Plaks †	01.12.1994 – ...	Siiri Voll
		12.02.2002 – 20.10.2002	Jaak Aab	18.08.1998 – 06.02.2002	Jaak Aab		
		28.10.2002 – 16.10.2005	Tiiu Nõmm	12.02.2002 – 16.11.2005	Ants Pärna		
		27.10.2005 – 18.10.2009	Leida Kuld	08.11.2005 – 20.11.2013	Avo Pöder		
		29.10.2009 – 20.10.2013	Ants Pihkal	11.11.2013 – ...	Anneli Siimussaar		
		01.11.2013 – ...	Leida Kuld				

Võrumaa

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär		
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	
1.	Antsla linn	Enne 1993. a valimisi oli Linna Täitevkomitee ja selle esimees oli Tõnu Hirv, kes oli kuni 1993. a valimisteni ka nn volikogu esimees		01.06.1990 – 15.02.1995	Kurmet Müürsepp	01.04.1965 – 01.01.1996	Maila Kurg	
		11.11.1993 – 1996 (valimisteni)	Rolando-Romeo Kuusik	15.02.1995 – 1996	Arno Ladva	01.01.1996 – 1999	Eve Pehter	
		29.10.1996 – 1999 (valimisteni)	Kalle Jaanimägi	20.11.1996 – 01.12.1999	Kurmet Müürsepp			
	1999. aastal vald ja linn ühines							
	Antsla vald	20.06.1991 – 06.12.1992	Tiit Tõnts	1989 – 01.12.1992	Tiit Tõnts	1989–...	Tiina Vares	
		06.12.1992 – 17.10.1993	Aatso Voltein	01.12.1992 – 14.11.1993	Enn Viira			
		18.10.1993 – 23.10.1996	Tõnu Pormeister	04.11.1993 – 13.11.2013	Tiit Tõnts			
		24.10.1996 – 27.10.1999	Jaak Uba					
		28.10.1999 – 24.10.2005	Hele Angerjärvi					
		25.10.2005 – 26.10.2009	Jarek Jõela					
27.10.2009 – ...		Kurmet Müürsepp	06.11.2013 – ...	Merike Prätz				
2.	Haanja vald	1989 – 24.01.1991 – 30.04.1992	Arno Vene	1989 – 24.01.1991 – 30.04.1992	Arno Vene	1989–2017	Hille-Reet Sisas	
		20.04.1992 – 21.05.1993	Jüri Planhof	20.04.1992 – 21.05.1993	Jüri Planhof			
		17.05.1993 – 25.10.1993	Kaljo Poldov	17.05.1993 – 01.11.1993	Kaljo Poldov			
		26.10.1993 – 31.12.1994	Vahur Zuppur	01.11.1993 – 10.09.1995	Juss Torp			
		01.01.1995 – 16.04.1996	Alvar Vodi	11.09.1995 – 31.12.1995	Andi Veski – abivallavanem vallavanema ülesannetes			
		17.04.1996 – 22.10.1996	Uno Kons	02.01.1996 – 2017	Juri Gotmans			
		30.10.1996 – 21.10.1999	Urmas Veeroja					
		28.10.1999 – 24.10.2002	Vahur Zuppur					
		31.10.2002 – 22.10.2009	Rein Peedumäe					
		28.10.2009 – 25.10.2013	Silver Näkk					
		31.10.2013 – 2017	Aigar Kalk					

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
3.	Lasva vald	07.05.1992 – 18.10.1999	Väino Kuljus	07.05.1992 –	Paul Ilves	07.05.1992 – 04.03.2010	Saima Kammer (omavalitsuses ametis alates 04.03.1985)
		28.10.1999 – 20.10.2002	Heino Ojaperv	09.11.1993 – 15.12.2009	Jüri Nassar	01.03.2010 – ...	Valeria Litvinenko
		29.10.2002 – 16.10.2009	Arno Sild	15.12.2009 – ...	Juris Juhansoo		
		30.10.2009 – 23.10.2011	Ave Tamra				
		23.11.2011 – 21.10.2013	Ain Lõiv				
		01.11.2013 – ...	Heino Ojaperv				
4.	Meremäe vald			16.07.1982 – 24.11.1993	Eevi Liinamäe (Meremäe Küla RSNTK esimees)	17.10.1988 – 09.07.1993	Terje Ploom
		28.10.1993 – 22.10.1996	Aare Hörn	25.11.1993 – 05.12.1996	Eevi Liinamäe	04.01.1994 – 31.12.2003	Aino Soodla
		29.10.1996 – 21.10.1999	Aare Hörn	14.11.1996 – 29.11.2005	Aivar Nurk	01.01.2004 –	Helle Palok
		28.10.1999 – 25.10.2002	Anni Lahe				
		29.10.2002 – 06.12.2005	Anni Lahe				
		28.12.2005 – 22.10.2009	Margus Palok	29.11.2005 – 20.07.2010	Peeter Sibul	01.02.2007 – 31.08.2011	Liia Solovjev
		27.10.2009 – 24.10.2012	Arno Vares	20.07.2010 – 20.02.2012	Villu Lillmaa	09.04.2012 – 20.04.2015	Liia Solovjev
		24.10.2012 – 21.10.2013	Villu Lillmaa	07.03.2012 – 21.08.2016	Rein Järvelill		
		28.10.2013 – 29.03.2016	Arno Vares				
		27.04.2016 – 05.09.2016	Mihhail Link				
		07.09.2016 – ...	Arno Vares	28.09.2016 – ...	Aivar Luts		
5.	Misso vald	1989–		1989 – 03.1992	külanõukogu esimees Mart Olesk	01.11.1988 – 07.05.2002	Maie Pajustik
				03.1992 – 09.09.1992	kn esimees Juha Saarniit		
		10.09.1992 – 25.10.1993	Juha Saarniit	10.09.1992 – 25.10.1993	Juha Saarniit		
		25.10.1993 – 20.10.1996	Paavo Eenla	25.10.1993 – 20.12.1996	Guido Reedo		
		28.10.1996 – 08.04.1998	Juha Saarniit	21.11.1996 – 17.11.2009	Lembit Sikk		
		26.10.1998 – 17.10.1999	Kaie Paas				
		25.10.1999 – 04.02.2002	Juha Saarniit				
		11.02.2002 – 16.10.2005	Aigar Paas			16.05.2002 – ...	Kaire Trumm
	25.10.2005 – 26.08.2008	Ebe Zeerus					

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
		27.08.2008 – 18.10.2009	Ere Käis				
		29.10.2009 – 18.10.2013	Ain Pajo	06.11.2009 – 14.11.2013	Urmas Peegel		
		01.11.2013 – 14.11.2013	Lembit Sikk	14.11.2013 – 24.01.2017	Lembit Sikk		
		19.12.2013 – ...	Aigar Paas	02.02.2017 – ...	Mariliis Raidma		
6.	Mõniste vald	19.12.1991 – 27.10.1993	Maimu Pennula	19.12.1991 – 09.11.1993	Maimu Pennula	19.12.1991 – 11.12.1994	Antonina Pettai
		28.10.1993 – 19.10.1996	Enno Koemets	10.11.1993 – 03.11.1996	Rein Kirch	12.12.1994 – 22.04.1998	Eve Mändmaa
		29.10.1996 – 31.12.2000	Rein Lepp	04.11.1996 – 15.11.2009	Tõnu Lindeberg	23.04.1998 – 20.09.1999	Sirje Koemets
		01.01.2001 – 28.04.2004	Katrin Roop	16.11.2009 – 22.11.2013	Merlika Niidumaa	21.09.1999 – ...	Eve Mändmaa
		20.05.2004 – 13.08.2004	Tiina Kasak	22.11.2013 – ...	Katrin Roop		
		07.09.2004 – 20.10.2005	Kaino Zilmer				
		25.10.2005 – 23.10.2009	Tõnis-Koit Pihu				
		29.10.2009 – 25.10.2013	Kaino Zilmer				
		1.11.2013 – ...	Tõnu Lindeberg				
7.	Rõuge vald	1989–		1989–	Heldur Lüütsepp		
		24.10.1991– 21.10.1993	Heldur Lüütsepp	24.10.1991– 26.10.1993	Heldur Lüütsepp	17.08.1988 – ...	Mare Tiivoja
		27.10.1993– 26.02.1999	Jaak-Hans Kuks	27.10.1993– 25.10.1999	Mati Kõiv		
		26.02.1999 – 20.10.2013	Jaak Pächter	26.10.1999 – 04.04.2007	Kalvi Kõva		
		31.10.2013 – ...	Karel Saarna	07.05.2007 – ...	Tiit Toots		
8.	Sõmerpalu vald	26.09.1991 – 29.10.1993	Lenhard Ermel	26.09.1991 – 29.04.2009	Lenhard Ermel	26.09.1991 – 31.07.2015	Maia Mürsepp
		29.10.1993 – 24.10.1996	Arved Jauk	30.04.2009 – 9.11.2009	Kalmer Kongo	01.08.2015 – ...	Toomas Lokk
		24.10.1996 – 27.10.2005	Gustav Haller	10.11.2009 – ...	Aare Hollo		
		27.10.2005 – 16.11.2005	Toomas Kaun				
		16.11.2005 – 9.04.2014	Aivar Rosenberg				
		29.05.2014 – ...	Toomas Kaun				

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
9.	Urvaste vald	1991–1993	Aino Villem	1991–1999	Aino Villem	1989 -1998	Maie Traagel
		1993–2002	Enno Kontse	1999–2002	Rain Ruusa	25.06.1997 – 07.05.2008	Pille Saar
		2002–2002	Mati Antsi	11.2002 – 05.12.2002	Margus Klaar	19.06.2000 – 16.06.2002	Elve Maasing (kt)
		2002–2009	Margus Klaar	05.12.2002 – 20.09.2006	Kurmet Müürsepp	21.10.2002 – 31.12.2002	Siiri Verrev
		2009–2013	Aivo Värton	21.09.2006 – 13.02.2009	Lembit Luts	01.01.2003 – 31.12.2003	Helle Pallok
		2013–...	Margus Klaar	16.02.2009 – 13.11.2009	Mati Antsi	19.01.2004 – 29.09.2006	Piret Otsatalu
				16.11.2009 – ...	Riho Roon	29.10.2007 – 31.05.2011	Marit Seesmaa
						30.11.2009 – 27.01.2013	Kristi Viert
						08.02.2013 – 21.05.2015	Heigo Petsi
				01.08.2016 – ...	Triin Parts		
10.	Varstu vald	10.12.1989 – 30.07.1992	Kn.esimehe asetäitja Mai Ploom	1989 – 16.08.1990	Kn esimehe asetäitja Mai Ploom	01.07.1977 – 30.07.1992	Kn sekretär Malle Vissel
		30.07.1992 – 17.10.1993	Esimehe asetäitja Mai Ploom	16.08.1990 – 17.10.1993	Vallavanema kt Aivar Nurk	30.07.1992 – ...	Malle Vissel
		17.10.1993 – 17.10.1996	Jüri Kalamees	17.10.1993 – 17.10.1996	Rein Ansip		
		17.10.1996 – 17.10.1999	Vello-Taivo Denks	17.10.1996 – 07.05.1999 07.05.1999 – 16.09.1999 16.09.1999 – 17.10.1999	Margus Treial, kt Jaan Uiibo, kt Toomas Oja		
		17.10.1999 – 20.10.2002	Ere Pudersell	17.10.1999 – 20.10.2002	Rein Ansip		
		20.10.2002 – 25.01.2004 ja 17.02.2004 – 16.10.2005	Ere Pudersell Ale Sprenk	20.10.2002 – 16.10.2005	Rein Ansip		
		16.10.2005 – ...	Ale Sprenk	16.10.2005 – ...	Rein Ansip		
11.	Vastseliina vald	1989–		1989–		09.01.1978 – 28.02.1994	Elvi Kattai
		01.04.1990	Viivi Olesk	01.04.1990	Viivi Olesk	01.12.1993 – 18.11.1999	Kadi Kaur
		28.10.1993	Urmas Juhkam	28.10.1993	Raul Tohv	04.02.2000 – 30.09.2006	Eve Pehter
		28.10.1996	Urmas Juhkam	28.10.1996	Raul Tohv	05.11.2002 – 03.09.2004	Eliko Saks
		26.10.1999	Ivar Traagel	16.02.1999	Erki Palm	02.10.2006 – ...	Piret Otsatalu
		29.10.2002	Ivar Traagel	01.03.1999	Adu Ojamets		
		25.10.2005	Ivar Traagel	18.11.1999	Kadi Kaur		

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
		26.10.2009	Ivar Traagel	06.11.2002	Kadi Kaur		
		30.10.2013	Urmas Juhkam	04.11.2005	Raul Tohv		
				11.11.2009	Raul Tohv		
				13.11.2013	Raul Tohv		
12.	Võru vald	1989 (täpne alguse kuupäev teadmata) – 27.10.1993	Kersti Vosman	28.06.1982 – 09.11.1993	Kersti Vosman (algselt külanõukogu esimees ja edasi vallavanem ja volikogu esimees ühes isikus)	03.07.1987 – 09.02.1990	Imbi Jõelo
		27.10.1993 – 25.10.2002	Heino Kuusik	09.11.1993 – 29.10.1996	Helgi Riigov	01.03.1990 – 09.01.1997	Aino Kaurson
		28.10.2002 - käesoleva hetkeni	Priit Süüden	29.10.1996 – 16.03.2005	Ülo Tulik	09.01.1997 – 31.10.2014	Eesi Tombak
				16.03.2005 – ...	Georg Ruuda	01.03.2015 – ...	Inge Vill
						16.11.2015 – ...	Inga Leelanss (Inge Vill asendaja lapsehoolduspuhkusel viibimise ajaks)
13.	Võru linn	01.05.1990 – 23.12.1993	Neeme Haug	01.05.1990 – 23.12.1993	Neeme Haug	01.07.1993 – 31.12.1993	Eha Zerel (tööleping)
		27.10.1993 – 25.10.1996	Tõnu Anton	11.11.1993 – 03.02.1994	Aivar Sool	01.12.1993 – 01.03.1994	Mirjam Salvet
				03.02.1994 – 28.09.1994	Jaak Ott	01.03.1994 – 19.06.2006	Küllli Kaldvee
				13.10.1994 – 21.06.1995	Andres Visnapuu (linnapea ülesannetes)		
				22.06.1995 – 25.10.1996	Andres Visnapuu		
		25.10.1996 – 01.11.1999	Andres Mäevere	25.10.1996 – 05.04.1999	Harri Treial		
				15.04.1999 – 08.11.1999	Tõnu Jõgi		
		01.11.1999 – 01.11.2000	Tõnu Anton	08.11.1999 – 10.11.2002	Tõnu Jõgi		
		08.11.2000 – 01.11.2002	Andres Visnapuu				
		01.11.2002 – 01.09.2003	Ivari Padar	10.11.2002 – 10.11.2004	Ando Hagel		
		10.09.2003 – 04.06.2004	Andres Visnapuu	10.11.2004 – 28.11.2005	Ivi Eenmaa		
		04.06.2004 – 18.11.2005	Tõnu Anton				
		23.11.2005 – 19.10.2009	Tõnu Anton	28.11.2005 – 04.04.2007	Ivi Eenmaa	17.06.2006 – 21.09.2006	Sally Pukk (asendaja)
				04.04.2007 – 04.11.2009	Kersti Kõosaar	22.09.2006 – 30.06.2007	Sally Pukk

Jrk nr	Omavalitsus	Volikogu esimees		Vallavanem/linnapea		Vallasekretär	
		Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi	Ajavahemik	Nimi
						30.06.2007 – 10.08.2007	Ülle Müürsepp (asendaja)
						14.08.2007 – ...	Ülle Müürsepp
		29.10.2009 – 17.03.2010	Toomas Paur	04.11.2009 – 24.03.2010	Anneli Viitkin (Ott)		
		17.03.2010 – 28.10.2013	Erki Saarman	24.03.2010 – 06.04.2011	Ülo Tulik		
				21.04.2011 – 11.11.2013	Jüri Kaver		
		01.11.2013 – 14.05.2014	Tõnu Jõgi	11.11.2013 – ...	Anti Allas		
		14.05.2014 – 18.11.2015	Anneli Ott				
		11.12.2015 – 12.12.2016	Toomas Paur				
		11.01.2017 – ...	Andres Visnapuu				

VÕRUMAA OMAVALITSUSTE LIIT				
büroo juhataja, tegevdirektor, (alates 15.04.2014 kannab ametikoht nime juhatuse esimees)		Võrumaa OL esimees		Aseesimees
03.03.1993	Aino Villem			
01.03.1994 – 01.04.2014	Mirjam Salvet	03.03.1993 – 22.02.1994	Aino Villem	Juha Saarniit ja Lenhard Ermel
		22.02.1994 – 01.06.1995	Jaak-Hans Kuks	Juss Torp
		01.06.1995 – 12.03.2003	Kurmet Müürsepp	Ülo Tulik
		12.03.2003 – 21.03.2005	Ülo Tulik	Kalvi Kõva
		01.06.2005 – 12.01.2006	Kalvi Kõva (aseesimees esimehe kohustustes)	
		12.01.2006 – 18.05.2007	Kalvi Kõva	Tiit Tõnts
		18.05.2007 – 18.12.2013	Tiit Tõnts	Juri Gotmans (alates 21.09.07)
15.04.2014 – ...		Mailis Koger	Juri Gotmans	

Omavalitsusjuhid alates 2017. a oktoobrist

Maakond	KOV nimi	Vallavolikogu / linnavolikogu esimees	Vallavanem/ linnapea
Harju	Anija vald	Jaan Oruaas	Arvi Karotam
Harju	Harku vald	Kalle Palling	Erik Sandla
Harju	Jõelähtme vald	Väino Haab	Andrus Umboja
Harju	Keila linn	Tanel Mõistus	Enno Fels
Harju	Kiili vald	Merje Volt	Aimur Liiva
Harju	Kose vald	Uno Silberg	Merle Pussak
Harju	Kuusalu vald	Kalmer Märtson	Urmas Kirts
Harju	Loksa linn	Rein Heina	Värner Lootsmann
Harju	Lääne-Harju vald	Küllli Tammur	Jaanus Saat
Harju	Maardu linn	Ailar Lyra	Vladimir Arhipov
Harju	Raasiku vald	Tiina Rühka	Andre Sepp
Harju	Rae vald	Laine Randjärv	Mart Võrklaev
Harju	Saku vald	Tiit Vahenõmm	Marti Rehemaa
Harju	Saue vald	Harry Pajundi	Andres Laisk
Harju	Tallinn	Mihhail Kõlvart	Taavi Aas
Harju	Viimsi vald	Taavi Kotka	Siim Kallas
Hiiu	Hiiumaa vald	Aivar Viidik	Reli Rand
Ida-Viru	Alutaguse vald	Raivo Raap	Tauno Vohmar
Ida-Viru	Jõhvi vald	Niina Neglason	Aleksei Naumkin
Ida-Viru	Kohtla-Järve linn	Riina Ivanova	Ljudmila Jantsenko
Ida-Viru	Lüganuse vald	Enno Vinni	Andrea Eiche
Ida-Viru	Narva linn	Aleksandr Jefimov	Tarmo Tammiste
Ida-Viru	Narva-Jõesuu linn	Veikko Luhala	Maksim Iljin
Ida-Viru	Sillamäe linn	Jelena Koršunova	Tõnis Kalberg
Ida-Viru	Toila vald	Roland Peets	Eve East
Jõgeva	Jõgeva vald	Raivo Meitus	Aare Olgo
Jõgeva	Mustvee vald	Aivar Saarela	Jüri Morozov
Jõgeva	Põltsamaa vald	Andres Väin	Margus Möldri
Järva	Järva vald	Jüri Ellram	Rait Pihelgas
Järva	Paide linn	Aivar Tubli	Priit Värk
Järva	Türi vald	Andrus Eensoo	Pipi-Liis Siemann
Lääne	Haapsalu linn	Jaanus Karilaid	Urmas Sukles
Lääne	Lääne-Nigula vald	Neeme Suur	Mikk Lõhmus
Lääne	Vormsi vald	Ivo Sarapuu	Tanel Viks
Lääne-Viru	Haljala vald	Vello Väinsalu	Leo Aadel
Lääne-Viru	Kadrina vald	Madis Viise	Marko Teiva
Lääne-Viru	Rakvere linn	Mihkel Juhkami	Marko Torm
Lääne-Viru	Rakvere vald	Peep Vassiljev	Maido Nõlvak

Maakond	KOV nimi	Vallavolikogu / linnavolikogu esimees	Vallavanem/ linnaepea
Lääne-Viru	Tapa vald	Toomas Uudeberg	Alari Kirt
Lääne-Viru	Vinni vald	Meelis Maine	Rauno Võrno
Lääne-Viru	Viru-Nigula vald	Riho Kutsar	Einar Vallbaum
Lääne-Viru	Väike-Maarja vald	Ene Preem	Indrek Kesküla
Põlva	Kanepi vald	Kaido Kõiv	Andrus Seeme
Põlva	Põlva vald	Igor Taro	Georg Pelisaar
Põlva	Räpina vald	Teet Helm	Enel Liin
Pärnu	Häädemeeste vald	Andrus Soopalu	Karel Tõlp
Pärnu	Kihnu vald	Paal Põlluste	Ingvar Saare
Pärnu	Lääneranna vald	Arno Peksar	Mikk Pikk mets
Pärnu	Põhja-Pärnumaa vald	Ülle Vapper	Jane Mets
Pärnu	Pärnu linn	Andres Metsoja	Romek Kosenkranius
Pärnu	Saarde vald	Kadri-Aija Viik	Indrek Talts
Pärnu	Tori vald	Enn Kuslap	Lauri Luur
Rapla	Kehtna vald	Peeter Kustmann	Indrek Kullam
Rapla	Kohila vald	Jüri Vallsalu	Heiki Hepner
Rapla	Märjamaa vald	Urmas Kristal	Villu Karu
Rapla	Rapla vald	Rene Kokk	Piret Minn
Saare	Muhu vald	Ain Saaremäel	Raido Liitmäe
Saare	Ruhnu vald	Heiki Kukk	Jaan Urvet
Saare	Saaremaa vald	Tiiu Aro	Madis Kallas
Tartu	Elva vald	Maano Koemets	Toomas Järveoja
Tartu	Kambja vald	Heiki Sarapuu	Aivar Aleksejev
Tartu	Kastre vald	Mati Möller	Priit Lomp
Tartu	Luunja vald	Radz Sauk	Aare Anderson
Tartu	Nõo vald	Krista Kvarnström	Rain Sangernebo
Tartu	Peipsiääre vald	Jaako Lindmäe	Aleksandr Širokov
Tartu	Tartu linn	Aadu Must	Urmas Klaas
Tartu	Tartu vald	Üllar Loks	Jarno Laur
Valga	Otepää vald	Jaanus Barkala	Kaido Tamberg
Valga	Tõrva vald	Enn Mihailov	Maido Ruusmann
Valga	Valga vald	Külliki Siilak	Margus Lepik
Viljandi	Mulgi vald	Arvo Maling	Peeter Rahnel
Viljandi	Põhja-Sakala vald	Arnold Pastak	Tõnu Aavasalu
Viljandi	Viljandi linn	Helir-Valdor Seeder	Madis Timpson
Viljandi	Viljandi vald	Kaupo Kase	Alar Karu
Võru	Antsla vald	Margus Klaar	Avo Kirsbaum
Võru	Rõuge vald	Aigar Kalk	Mailis Koger
Võru	Setomaa vald	Rein Järvelill	Raul Kudre
Võru	Võru linn	Ülo Tulik	Anti Allas
Võru	Võru vald	Aare Hollo	Kalmer Puusepp

Regionaalhalduse osakond

Rahandusministeeriumis

Vastavalt Riigikogus vastu võetud seadusemuudatustele lõpetasid maavalitsused alates 1. jaanuarist 2018 tegevuse ja nende senised ülesanded anti üle teistele riigiasutustele ja kohalikele omavalitsustele. Mitmete regionaalhalduse, riigiasutuste koostöö ja kohalike omavalitsuste nõustamisega seotud funktsioonide täitmist jätkab käesolevast aastast Rahandusministeeriumi regionaalhalduse osakond maakondlike talituste kaudu.

Regionaalhalduse osakond on uus osakond Rahandusministeeriumi koosseisus riigihalduse ministri vastutusvaldkonnas, mis koosneb 15 maakondlikust talitusest.

Osakonna ja talituste põhiülesanded on:

- riigi teenuste osutamise koordineerimine maakonnas;
- arvamuste andmine maakonda puudutavate valdkondlike poliitikate osas;
- osalemine regionaalpoliitika kavandamisel ja väljatöötamisel;
- kohaliku omavalitsuse üksuste nõustamine;
- haldus- ja asustusüksuse piiride muutmise korraldamine;
- maakonnaplaneeringute ja riigi eriplaneeringute koostamise korraldamine;
- järelevalve teostamine kohaliku omavalitsuse üksuste planeeringute üle ja kohalike omavalitsuste üksuste nõustamine planeeringute küsimustes;
- järelevalve tegemine kohaliku omavalitsuse üksuste üle vara tagastamise ja kompenseerimise valdkonnas;
- järelevalve tegemine kohalike omavalitsuste üksuste kasutuses või valduses oleva riigivara kasutamise seaduslikkuse ja otstarbekuse üle;
- omandireformi alaste menetlustähtaegade määramine.

Talituste ülesanne on muuhulgas teha riigiasutuste ja -ametite maakondlike esindustega koostööd maakonnas pakutavate riigi teenuste koordineerimiseks. Selleks talitused

- koordineerivad ühise töö- ja teeninduskeskkonna loomist ja toimimist nii teenuste protsesside kui vastava füüsilise keskkonna (nn riigimaja) osas;
- peavad valdkondlikke koostöövõrgustikke;
- seiravad ja analüüsivad piirkondade arengusuundumusi ja kitsaskohti ning esitavad vastava sisendi regionaalarengu meetmete väljatöötamiseks ja rakendamise muutmiseks;
- kujundavad maakonda puudutavad seisukohad valdkondlike poliitikate ja õigusaktide eelnõude osas, sh regionaaltasandi planeeringuid arvestades.

Seega on talituste üks olulisemaid ülesandeid horisontaalse koordinatsiooni eestvedamine maakondades, et saavutada elluviidavate poliitikate suurem tervikmõju regionaalarengule.

Regionaalhalduse osakonna rollid:

- Regionaalvaldkonna rakendusfunktsioonid
- Suhtlus teiste riigiasutustega
- Suhtlus omavalitsustega

Väino Tõemets
Regionaalhalduse osakonna juhataja

Talituse juhid 2018

Harju talitus	Talitusejuhataja	Leevi Laever	leevi.laever@fin.ee
Hiiu talitus	Talitusejuhataja	Ants Orav	ants.orav@fin.ee
Ida-Viru talitus	Talitusejuhataja		Konkurss (kohusetäitja Tarmo Mikkal)
Jõgeva talitus	Talitusejuhataja	Taivo Tali	taivo.tali@fin.ee
Järva talitus	Talitusejuhataja	Aivo Toomistu	aivo.toomistu@fin.ee
Lääne talitus	Talitusejuhataja	Neeme Suur	neeme.suur@fin.ee
Lääne-Viru talitus	Talitusejuhataja	Tarmo Mikkal	tarmo.mikkal@fin.ee
Põlva talitus	Talitusejuhataja	Raul Tohv	raul.tohv@fin.ee
Pärnu talitus	Talitusejuhataja	Kalev Kaljuste	kalev.kaljuste@fin.ee
Rapla talitus	Talitusejuhataja	Andrus Saare	andrus.saare@fin.ee
Saare talitus	Talitusejuhataja	Jaan Leivategija	jaan.leivategija@fin.ee
Tartu talitus	Talitusejuhataja	Jaan Õunapuu	jaan.ounapuu@fin.ee
Valga talitus	Talitusejuhataja	Tõnis Lass	tonis.lass@fin.ee
Võru talitus	Talitusejuhataja	Toomas Piirmann	toomas.piirmann@fin.ee
Viljandi talitus	Talitusejuhataja	Erich Palm	erich.palm@fin.ee

Sisukord

Riigikogu esimehe Eiki Nestori tervitus.	3
Austatud lugeja! <i>Arnold Rüütel</i>	4
Riik kui tervik on kujunenud kohalikest omavalitsustest. <i>Aivar Kokk</i>	5
Omavalitsuste ajaloost ja tulevikust. <i>Jaak Aab</i>	7
Täna ja õnnitlen kõiki, kes on kaasa aidanud ühe üleriigilise omavalitsusüksuste liidu loomisele! <i>Kurmet Müürsepp</i>	9
Hea lugeja! <i>Tiit Land</i>	10
Eesti kohaliku omavalitsuse arengu koondpilt. <i>Sirje Ludvig, Sulev Lääne, Sulev Mäeltsemees, Raivo Vare</i>	11
Eesti haldusjaotuse ja haldusterritoriaalse korralduse arengust. <i>Sulev Mäeltsemees</i>	17
Kohaliku omavalitsuse üksuste liidud	31
Harjumaa Omavalitsuste Liit	31
Hiiumaa Omavalitsuste Liit	33
Ida-Virumaa Omavalitsuste Liit	34
Jõgevamaa Omavalitsuste Liit.	37
Järvamaa Omavalitsuste Liit 1995–2017	39
Läänemaa Omavalitsuste Liit (LOVL)	41
Lääne-Virumaa Omavalitsuste Liit	43
Meenutusi VIROList 2006–2009.	44
Pärnumaa Omavalitsuste Liit (POL)	45
Põlvamaa Omavalitsuste Liit	49
Raplamaa Omavalitsuste Liit	51
Saaremaa Omavalitsuste Liit 1993–2017	53
Tartumaa Omavalitsuste Liit	55
Valgamaa Omavalitsuste Liit	57
Viljandimaa Omavalitsuste Liit	62
Võrumaa Omavalitsuste Liit (1990) 1993–2017	65
Maakondlik omavalitsus	69
Maavanemad	70
Ministrid regionaalse arengu ja regionaalhalduse vastutusvaldkonnaga 1990–...	76
Eesti Vabariigi presidendid	77
Riigikogu esimehed.	77
LISAD	79
Harjumaa omavalitsuste volikogude esimehed ja vallavanemad/linnapead	92
Harjumaa valla- ja linnasekretärid	99
Hiiumaa	102
Ida-Virumaa	104
Jõgevamaa	114
Järvamaa	117
Läänemaa.	121
Lääne-Virumaa	125
Põlvamaa	131
Pärnumaa.	134
Raplamaa	141
Saare maakond	145
Tartumaa	152
Valgamaa	157
Viljandimaa.	163
Võrumaa	170
Omavalitsusjuhid alates 2017. a oktoobrist	176
Regionaalhalduse osakond Rahandusministeeriumis. <i>Väino Tõemets</i>	178
Talituse juhid 2018.	179